

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG

herausgegeben

von der Ethnographischen Kommission der Ševčenko-
Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.

Bd. XXXIV.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXXIV.

ЗНАДОБИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛОГІЇ,

т. II, випуск 2,

зібрав Володимир Гнатюк.

У ЛЬВОВІ, 1912.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG

herausgegeben von der Ethnographischen Kommission
der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.

Bd. XXXIV.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Т. ХХХІV.

Знадоби до української демонології,

т. II, випуск 2,

зібрав Володимир Гнатюк.

—••—
У ЛЬВОВІ, 1912.

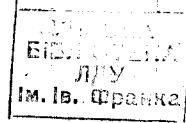
НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

Каб. Франкознавства

Таб. № 3158

373464

Передне слово.

На отсім випуску кінчу друк матеріалів до демонольотії. Се одначе не значить, що вони вже всі записані й видані, чого доказом не тільки три оповіданя, видруковані в додатку, але й те, що вже по скінченю друку дістав я нові записи. Я відкладаю їх на бік, ачей колись хтось займеть ся дальшою їх публікацією, при збиравши нові матеріали, яких богацтво між народом незвичайно велике. Не потрібую окремо зазначувати їх вагу для науки, бо вже те саме, що вони належать до культурних пережитків, говорить про їх значіне.

На сей випуск зложили ся записи 23 осіб так, як на попередній, при чім у попереднім один запис був невідомого записувача, а один понад се узятий з часописи без імени записувача. У сїм випуску приходять деякі імена записувачів, яких не було у першім і навпаки. Наведу тут статистику записів, при чім для порівняня втягаю й перший випуск.

	II вип.	I вип.	Разом.
І. Волошинський	270	179	449
М. Капій	68	78	146
М. Дикарів	68	27	95
О. Дервянка	34	63	97
В. Левинський	32	23	55
П. Тарасевський	26	32	58
А. Онищук	20	24	44
О. Михайлецький	17	2	19
І. Савицький	16	63	79
О. Яворський	15	9	24
Д. Щербаківський	14	—	14

IV

П. Стадник	9	3	12
К. Лисинецька	6	—	6
І. Панкевич	5	5	10
О. Рак	4	6	10
Ф. Колесса	3	1	4
Д. Бойчук	2	7	9
Н. Левицька	2	20	22
М. Боднар	2	4	6
М. Дереванка	2	1	3
М. Романюк	1	2	3
А. Веретельник	1	—	1
О. Роздольський	1	1	2
В. Гнатюк	—	3	3
Д. Лепкий	—	2	2
Невідомий	—	1	1
Наука	—	1	1
Разом:	618	557	1175

Складаючи всім записувачам подяку, прошу й на далі записувати матеріали та надсилати їх на адресу Етнографічної Комісії, бо фольклор така наука, в якій лише спільними силами і спільною працею одиниць можна дійти до поважних результатів.

Володимир Гнатюк.

Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків.

II.

42. Душа.

У народа нема ясного погляду на те, звідки береться душа; одні думають, що душа бере початок від матери немовляти і в той час уходить у тільце, коли немовля перший раз порушить ся; другі думають, що душа походить від Бога, але де ті душі пробувають, що мають прийти на сей світ, се нікому не відоме (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 2).

Нема також ясного погляду на місце пробування душі в людськїм тілі. Одні думають, що душа сидить у голові або в ящі під шиєю (А. Онищук, Матеріяли, ст. 47), інші що в крові, грудях, у животі, печінці, горлі або під правою пахою (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 4). Коли чоловік умирає, тоді душа покидає тіло. Вона виходить крізь тімя, яке тоді отвираєть ся і якби хто тримав руку на тімени, то чув би, як душа йде; по виході душі тіменеві кости замикають ся знов. Може виходити душа також ротом у виді пари, а як чоловіка вішають, то виходить куди інде (А. Онищук, Матеріяли, ст. 47).

Вигляд душі може бути різнородний. Звичайно представляють собі душу, як маленького чоловічка з чистим та прозорим тілом, або як дитину з крильми (П. Чубинскій, Труды, I, 149). Може появляти ся одначе в ріжних видах, прим. білого ягняти, золотої птички, пчоли, мухи, або пари (А. Онищук, Матеріяли, ст. 47; П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 3).

Душа звязана тісно з чоловіком; вона живить ся так, як чоловік, але не стравами, лише паром, що йде в них, росте разом із чоловіком,

відчуває горячо й зимно, біль і радість, терпить і тішить ся і т. д. (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 4). По смерті чоловіка затримує свій давний вигляд і живе далі так, як за його життя (тамже, ст. 9). Може одначе за гріхи прибирати инший вигляд, зглядно переходити в різні звірі, прим. пса, безрогу, муху, осу (яка провина, така покута); коли чоловік курить люльку в неділю до служби божої, то його душа перейде в кінську голову і буде у млаці покутувати; як плював при куреню, то й там буде душа слинити. За нечистоту переходить душа у безрогу або шкапу. Коли в першу, то добре, бо швидко спокутуєть ся; свиня поже в чотири роки, її заріжуть і душа свобідна; у шкапі ж мусить довго бідувати (А. Онишук, Матеріяли, ст. 49).

За життя чоловіка душа тримаєть ся його постійно. Покидає його лише у сні. Коли чоловік спить, а йому снить ся, що він пробуває десь далеко від свого місця побуту, то його душа дійсно там є, а тіло лежить на тім місци, де чоловік ляг спати. У „непростих“ людей, прим. відьм, душа відлучаєть ся від тіла також у сні і йде на „герц“. Через се коли би тіло відьми в часі сну обернув головою туди, де воно лежало ногами, душа вернувши з „герцу“ не могла би втрафити до тіла і відьма не встала би та не пробудила би ся, доки тіла не привернено би до попереднього положеня.

Коли чоловік умирає, душа вилітає з нього (найчастійше в виді мухи), але разураз вертає та питає: Тіло, тіло, що ти робило? (В. Милорадович, Казки, ст. 1). В часі похорону супроводжує тіло на цвинтар і як його закопують, душа плаче та питає: Йой, а я де буду? А хрест, що закопують на могилі, відповідає: Не бій ся, я з тобою. — По похороні прилітає душа до хати і вечеряє. Потому навідуєть ся до дому в ті дни, коли її поминають (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 9). Поза тим душа не показуєть ся ніколи, хіба що покутує на землі за якісь гріхи.

По смерті чоловіка пробувають щасливі душі десь далеко у домі, що збудував Соломон і молять ся там день і ніч Богу. Туди впускають їх без усякої перешкоди, але назад не випускають, аби нікому не розповідали, що там дієть ся (Знадоби, II, 558). Инші думають, що душі пробувають у домі Давида, що стоїть на землі, окруженій довкола морем (П. Чубинскій, Труды, I, ст. 148).

Щасливим душам поводить ся дуже добре. Вони сидять поза столами, накритими білими обрусамі. Перед кожною душею стоять найріжнороднійші страви й напитки та запалена свічка. Душі їдять і пють, але ні страв, ні напитоків не уменшуєть ся тому, що вони їдять і пють не самі страви й напитки, лише пару, що йде в них (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 10). Душі грішників мучать ся в аді і голодують, бо їх

кормлють там лише золю; стає їм легше лише тоді, коли на сім світі поминають їх. У пеклі мучать ся душі вічно, безконечно (там. ст. 11—12).

43. Мерці.

По народньому віруванню зі смертю чоловіка не кінчать ся його істнованьє, лише змінєть ся стан істнованя; чоловік, як дух, жие далі таким самим житєм, як на сім світі, але крім людських прикмет прибибирає ще прикмети духа, переходить отже у ряд висших істот. Як такий може він прибирати — як усі духи — різні вигляди; може показувати ся живим людям у своїй постаті в часів життя, або у постаті трупа, як був прибраний на катафальку (Знадоби, I, 227); може перекинути ся у живу істоту, пр. kota (тамже, I, 224), або у мертвий предмет, пр. простирало, з якого перекидаєть ся у хлопа, високого як дерево, а потім у свічку (тамже, II, 621).

Мерці можуть ходити по сім світі з різних причин. Мерлець ходить приміром, бо його земля не приймає тому, що за життя не обходив ніколи в процесію довкола церкви (Знадоби, II, 645). Жінка ходить тому, що їй не вложили до рук свічки, коли умирала (тамже, II, 588). Чоловік ходить домагаючись відправи богослужєня (тамже, II, 665). Мерлець не дає живим спокою доти, доки його не відпоминали (тамже, II, 596). Дідо снить ся внукови кожної ночі доти, доки той не дав на проскомидію кілька разів і на папахиду (тамже, II, 598). Коли загалом людини не відпоминають, як вона умре, то Бог завертає її на сей світ, аби тут була доти, доки не заслужить собі на поминки. Одна дівка мусіла так по смерті служити цілий рік у господаря (В. Милорадович, Казки, ст. 6). Один мерлець їздить по смерті на сивім коні до коршми напивати ся (Знадоби, I, 221), инший напиваєть ся так само в шинку (тамже, II, 659). Часом приходить мерлець лиш на те, аби закурити собі люльку (тамже, II, 634).

Найчастіше одначе причиною приходу мерців буває жура за полишену родину і знайомих, привязанє до них та любов. Мати приходить нераз плекати малу дитину, поки не знайдесть ся спосіб обійти ся без неї (Знадоби, I, 213; II, 562—4; В. Милорадович, Казки, ст. 8—9); мати чеше діти, годує, дає білі сорочки (тамже, II, 565—566); варить, кормить діти, мие (тамже, II, 631). Померний батько приходить колисати дитину (тамже, I, 217); робить усякі роботи (тамже, II, 577); радить донці, як і що має робити (В. Милорадович, Казки, ст. 7); подає нумери, на які треба ставити на лотерію, діти сповняють бажанє і виграють гроші (Знадоби, I, 226). Чоловік дораджує жінці, як має гадувати (тамже, I, 220); накриває її у сні, аби відкрита не змерзла (тамже,

VIII

II, 617); приходять до жінки, гримасу у стіл і ліже на ліжко (тамже, II, 603); приходять до жінки почувати, але вона вириваєть ся від нього (В. Милорадович, Казки, ст. 14); приходять почувати, але жінка тримає на колінах малу дитину і він не годен нічого вдіяти (тамже, ст. 15); один мерлець ходить три роки до жінки, спить із нею і має з нею двоє дітей (Знадоби, I, 216); жінка має від мерця дитину, але вона зараз по народженю розливаєть ся смолою (тамже, II, 576); одна жінка ходить два роки в тяжи від помершого чоловіка і виирає (тамже, I, 266). Померший товариш приходять до живого на весіле (тамже, II, 655), а навіть мерлець фірман ходить по смерти до своїх коний (тамже, II, 599).

Буває одначе й таке, що мерці ходять, аби пімстити ся за щось на живих. Один мерлець обертає парубкови ноги й голову передом у зад за те, що той його вдарив (тамже, II, 607). Померший довжник бе свого вірителя за те, що той не давав йому по смерти спокою і впоминав ся навіть у небіжика за гроші (тамже, II, 640). Жінка приходять по смерти души чоловіка за те, що за її життя збиткував ся над нею (тамже, I, 215; II, 567). Мерці мстять ся також за те, як хто якнебудь зачіпає їх. Один парубок попадає в частинцу паралізу за те, що зачіпив умерлу бабу (тамже, I, 222). Дівчина здіймає з мерця жартом шапку (або сорочку), а він її за те розриває (В. Милорадович, Казки, ст. 21—22). Мерлець відриває живому товаришови руки й ноги за те, що той зважив ся принести його мертвого на вечерниці (тамже, ст. 25—26).

Дуже радо мерці виправляють живим людям ріжні збитки. Наносять що ночи повний ганок каменя, а живі мусять рано виносити (Знадоби, I, 250). Стягають чобіг із парубка, запаскуджують верету, заїзджують коні (тамже, I, 252), лякають коні (тамже, II, 600). Мерлець скидає зі стриху сіно, отвирає двері і выпускає коні зі стайні, вкидає коня до студні (тамже, I, 254). Мерлець спускає худобу, скидає кури з бантів, мішає молочене збіже до купи (тамже, II, 667). Сипле огнем, перевертає скриню, гасить лампу (тамже, II, 586). Перелякує дівчата так, що вони з переляку виирають (В. Милорадович, Казки, ст. 22—23).

Буває нераз також, що мерці допускають ся на живих простого насильства. І так: Мерлець заскочує жінку на смерть, хоч вона його нічим не зачіпала (Знадоби, I, 223). Задушє жінку, прийшовши до неї (В. Милорадович, Казки, ст. 16). Вимотує кишкы з жінки (тамже, ст. 17). Стріляє і бе чоловіка (Знадоби, II, 604). Задушє корову за те, що жінка відсувала горнець спідницею (тамже, I, 228). Нищить що ночи уряджене костела (тамже, I, 233). Забирає з собою на силу живу дівчину (тамже, 237).

Дуже часто полишають мерці на знак свого побуту між живими якісь сліди видні для кожного. Мати, що приходять до дитини, бе об стіл рукою і випалює на ній долоню з пальцями (тамже, I, 213); инший

мерець лише так само винашений відтиск долоні (тамже, I, 226); один мерець винаємоє колоною на стіні (тамже, II, 664), инший зачинає дошку так, що рука відбиваєть ся (тамже, I, 320). Один мерець кладє знов на внак свогого побуту мисочку з ложкою між сина и невістку (тамже, I, 224).

Цікакати за мерцями не годить ся, бо вони мусять збирати винакани слези в начине (замок або педер) і носити в собою, куди йдуть (тамже, I, 212; II, 570, 591), що не належають у них до приємности.

Є такі дни, в яких устають усі мерці в гробів і сходять ся до церкви на босолуження. До таких днів належають страсти. Тоді мерець свещенник править службу божу, сповідає инших мерців і причащає (тамже, I, 20); так само збирають ся мерці на всіх святих (тамже, I, 212), у садушні дни (тамже, I, 223), на поклонні (А. Онншук, Матеріали, ст. 51, 4). Девіде вірають, що всі мерці збирають ся в церкві, в истий понеділок, на великдень і на святый вечер (В. Митрополитович, Казки, ст. 5). Іхати ся в такий день кудись, де можна би зіткнути ся з мерцями, дуже небезпечно, бо хочьби як чоловік сховав ся, вони зачують по запаху приємність його і умертвлять (Знакомі, I, 212; II, 570), або розвратять на кавалки (тамже, I, 211).

Коли мерці стають покучиниві живим, тоді не остають ся остатини нічого иншого, як шукати способів, при яких помочи можна би відійти мерця дав на все повбуть ся. Для того можна засвітлити світло і поставити під горнець. Коли мерець прийде, треба горнець піднести; при світлі побачить ся мерця і від тої хвилі він перестанє ходити (тамже, I, 213). Для певности треба світити таку свічку, що була 12 разів коло наски (тамже, II, 571). Коли кинеть ся на мерця подумку на відійти, він також перестанє ходити (тамже, II, 579). Можна мерця зловити також на свячений поєс і привязати, а потомуму приклякати пона, або по-кропня його, тоді певно більше не покажеть ся (тамже, II, 577). Коли відконаєть ся мерця і наспикеть ся до гробу марку з тим, що люди його не поразує, не сміє ходити, то тим повбудеть ся його також (тамже, I, 229).

Щоби повбуть ся дав на все мерця, добре робити щось таке, що його зливувако би, колиж він висковить своє зливане, живий повинен висловити своє по причинні його приходу. Один мерець дивуває ся, що його жінка відгувала окропи до зозеня рюкавами від сорочки; колиж вона зливуває ся, що він приходить і дивить ся на те, він шєс і більше не показав ся (тамже, I, 217). Одна жінка вважала, що відлаєть ся; се зливувако мерця і він перестав ходити (тамже, I, 219; II, 572—575). Один мерець дивуває ся, коли йому сказано, що брат гєспру бєрє, а того жінка дєє на те весіле і шєс на все (тамже, I, 220); так само

донька дивується, що мама йде на весіле брата з сестрою, по чім щезає (тамже, II, 571). Один мерлець дивувався, коли його жінка вбирала одіж на виворіть, а вона дивувалася його приходови, від чого він зараз щез (тамже, I, 218).

Найпевніший однак спосіб на те, аби мерлець не ходив — пробити його осиковим колом, що й не раз люди роблять (В. Милорадович, Казки, ст. 14).

44. Покутники.

Покутники — се такі небіжчики, що по причині гріхів, яких допустилися на сьм світі, не можуть на другім світі мати спокою доти, доки або самі їх не заглядять, або хтось із їх рідні, чи знайомих. До того часу вони тиняють ся по сьм світі і терплять та зносять різні прикрости, відповідні до величини їх злого вчинку. Найліпше зілюструють се приклади.

Дитина покутує за те, що як ссала, вдарила маму по груди, а мама не покарала її. Визволює її той, що наквестував на 30 служб і казав їх правити у 30 церквах та на кожній був присутній (Знадоби, I, 244).

Чоловік покутує за те, що оженився з кумою, наслідком чого земля не хоче його прийняти до себе (В. Милорадович, Казки, ст. 13). Інший чоловік покутує тому, що вмер несповідавши і домагається, щоби хто висповідався за нього (Знадоби, II, 662). Скупар покутує за своє скупарство (тамже, 663), а чоловік, що лишив легат на богослужені, покутує доти, доки жінка не виплатила легату (тамже, II, 664). Жінка не має ніде спокійного пристановища, доки за неї не наймають богослуженя (тамже, II, 661). Богач покутує за те, що брав усе від бідного нюхати табаку, а сам не купував ніколи. Успокоюється аж тоді, коли його син дав бідному воли за винохану табаку (тамже, I, 246).

Навіть нони, хоч слуги Господні, мусять нераз покутувати по смерті на сьм світі. Один піп покутує за те, що казав поховати себе у брудній сорочці. Коли дали йому чисту сорочку, перестав являти ся (тамже, I, 247). Інший покутує тому, бо взяв гроші на служби, а не відправив усіх (тамже, II, 668, 670—671, 673). Ще інший мусить уперед порозділювати наскладані гроші на добрі діла і аж тоді перестає ходити (тамже, II, 672).

Час покути неозначений і майже все залежить від складу обставин.

45. Потопельники.

Потопельники — се ті небіжчики, що потопили ся умисно або припадково.

Кожний потопельник має право ходити на сім світі сім літ. До

нього не можна ні говорити, ні йти зачатати, ні кидати ним небудь.
Коли потопельник побачить чоловіка, зараз реточеть ся. Виглядає весь
білий. Кожного нового місяця показується ся на тім місці, де утопив ся.

За чоловіком має право бігти лиш так далеко від берега, як далеко
розглядаєть ся вода в повінь (Знадоб, I, 256).

Потопельник виглядає як звичайний чоловік, лише чорний як ву-
голь, та має дуже довгий волос (тамже, II, 684).

Потопельники купують ся по ночах у тій воді, в якій втопили ся
(тамже, II, 677—678). Любить однаже воджати ся в до людей та ро-
бити їм вбитки. Одна потопельничка ходить недоулакеки людии і заво-
дить через те, що вже по смерті чоловік ударяє її в лице (тамже, I,
258). Цяша нукає спазз із німсти, що спиванники відтучували її цзаи-
кою від спазза (тамже, I, 259). Потопельник хоче затягнути парубка

в воду і втопити (тамже, I, 263); обхлюпе чоловіка водою і везеть ся
на фірі (тамже, I, 264); не має рибакowi левити риби (тамже, II, 683);
рибак зі шкоти вириває потопельничкови жменю бороли (тамже, II, 690).
Инши разом потопельник дає себе зловити рибакowi заместь риби, аже
тої перекакуєть ся, нидіє наслідком того і вмриває (тамже, I, 257).

Потопельник непервертає човен із лова людьми і пукає в водою
на те, що олин ударив ного вешком. По якімсь часі показується ся на
тім місці вешке; музика грає, а признани співають (тамже, II, 680).

Потопельники манять нерас людии до води, щоб и вони втопили
ся (тамже, II, 683). Один потопельник ходить знов цілий рік до жинки
і музичь и (тамже, 688).

Потопельники можуть показувати ся людем у ріжних постах.
Один потопельник пинне по воді у виді кудлатого хлопца і то так зава-
шисто, що аж вода розсикакуєть ся по берегах (тамже, II, 685). Звчайно
єть ся також у постах однорічної дитини (тамже, I, 262). Звчайно
перемінюєть ся в коня і ходить по ночах. Як коло переїде і понюкає,
тої умре (тамже, II, 675). Часом вискакує в воду як кошачок (тамже,
I, 261), аже являєть ся в виді крокодила та торпа (тамже, II, 692).
Потопельників не ховають на привтарі, бо через те міг би град
повинивати зсвітя (тамже, II, 695).

46. Повісєльнички.

Повісєльнички, як і потопельнички, мають право ходити по смерті
сім літ та лаякати людии (Знадоб, I, 256). Коли хто повинить ся, мо-
жна зараз пізнати, бо повстає велика буря (тамже, II, 699).

Повісільники можуть ходити у людській постаті або пишій. Так повісільниця ходить по лісі розплетена і на переміні то співає, то плаче (тамже, II, 702). Повісільник у виді мужчини натягає руки до парубка (тамже, II, 705). Повісільник являєть ся одначе також у виді хорта (тамже, II, 707), індика (тамже, II, 706), а навіть жердки, що йде (тамже, II, 703).

Що повісільники продовжують земське жите на тім світі, видно з того, що один із них женить ся і запрошує на весіле свого живого товариша, який дійсно йде туди і вертає здоровий назад. Весіле відбуваєть ся так само, як у живих людей.

Коли хто хоче позбути ся повісільника, аби не являв ся більше, повинен його вдарити на відліть, як усяку нечисту силу (тамже, I, 249). Коли найметь ся по нім богослужене, то також перестане ходити (тамже, II, 708). Найліпше одначе посіяти від дому до гробу повісільника мак; він зможе аж тоді явити ся, як мак вибирає, але се неможливо йому зробити, бо серед роботи запіє когут і він провалить ся під землю (тамже, I, 249).

47. Опирі.

Опирі можуть бути двоякі: родимі і роблені. Родимого опира легко пізнати, бо він має инакші полові органи, наслідком чого є безплідний і бездітний, а надто на лиці все червоний (O. Kolberg, Rokucie III, ст. 113). Має також малий хвостик, а на хвості чотири волоски (Знадоби, II, 716). Опир має дві душі, тому хоч умре, може ходити по світі, бо лиш одна душа його покидає, а друга лишаєть ся при нім (тамже, II, 712). Над клубом, під коліном або над задом має гулю; під тою гулею є дірка і туди виходить душа опира (тамже, II, 711).

Коли би хто малу дитину помастив кровю з чоловіка, що ляг спати не помолившись, то з дитини став би роблений опир (тамже, I, 265).

Опирі мають право ходити по смерті сім літ (тамже, I, 273). Нераз ходять вони з музикою, співають і плескають у долоні (тамже, II, 727) та скачуть (тамже, II, 729). Якби хто вийшов о дванадцятій годині в ночі на границю, то побачив би їх (тамже, II, 709).

Коли опир умре, настає велика злива (тамже, II, 727). По смерті лежить він у гробі звичайно долілиць (тамже, I, 273). Може лежати й горілиць, але тоді скоує звичайно з себе накривало в долину, лежить червоний і попід руку дивить ся на людей (тамже, I, 275). Деколи курить навіть люльку у гробі (тамже, II, 732).

Опир виходить із гробу, ходить по селі і потинає людей, до яких має право. Коли чоловік пчихне, а йому не скаже ніхто: На здоровле!

Кои чоловік забуде на Бора, відьма виводить його на гору, за-
стромлює в аемлю ніж і каже йому перекинути ся через нього три рази;
тоді чоловік обростає волосом і стає вовкуляком. Коли зачарований вов-
кляк пробуде три роки вовком, а опісля поверне йому хтось лавну

(Знаходби, II, 759).
ст. 108). Буває так, що вовкун є місяць чоловіком, а місяць вовком
верха виходить вовк, коли прийде на се пора (О. Kolberg, Pokucie, III,
Через ту ямку ввертаєть ся шкіра і чоловік входить до середини, а на
Вовкуляки мають під пахою таку ямку, в котрій сховають ся кінці шкіри.
Чинєть ся хлопчєць, будє вовкуляком (A. Podbereski, Materjaly, ст. 29).
Також коли чоловік спить із жінкою проти "свѣтої неділі" і тоді ш-
ві ввирини, що рождєр вовк, то породить вовкляна (Знаходби, II, 758).
Pokucie, III, ст. 106). Коли валигна жінка побачить вовка, або їєть мєсо
Вовкуляком стає тоді, хто вродить ся в таку планету (О. Kolberg,
рує (В. Принченко, Изъ устѣ народа, 206).

Вовкуляком стає тоді, хто вродить ся в таку планету (О. Kolberg,
рує (В. Принченко, Изъ устѣ народа, 206).
дотн, доки хтосє не пізнає їх, що вони не правдиві вовки, та не відча-
доби, I, 282) і зачаровані; в остатнім випадку бігають вони вовками
перемінюють ся в вовкя, як прийде на се пора, і бігають із ними (Зна-
Вовкуляки бувають двомакі: вроджені — і тоді вони періодично

48. Вовкуляки (вовкляси, вовкуні).

Пор. Dr. H. Machal, Nakres slov. bajesloví, ст. 182—187.

рєстане раз на все ходити.
рувати на кучники і вабити основний кіл у голову. Тоді на певно пе-
груди основним колом (тамже, II, 721). Найдішше одначе викопати, по-
переставє ходити (тамже, II, 734). Можна також пробити його кривь
людин, то повинен обнести його довкола села чи міста три рази, а він

Коли хто хоче позбути ся оніра, шоби не ходив та не потинав
у виді білих цєв (тамже, II, 725), у виді кола (тамже, II, 737).
271); вважєть ся у виді собак, що жруть ся між собою (тамже, I, 270),
їєть лежить на постєли і подає хлїб, що йому подає тадиня (тамже, I,
чоловікови на плєчі і каже себе нести (тамже, I, 269); у виді чорного
єв у виді двох хлопчикя (тамже, II, 726) і ввиря. У виді пєа вискакує
Онїр ходить пішки і івдять на кони (тамже, II, 735), показуєть
у сєлі (тамже, I, 271).

що вони умирають (тамже, I, 272; II, 746—748), викликаєє навіть помїр
(тамже, II, 741), лївчину (тамже, II, 740), висисєє кров із молодяв так,
опиря можна навєсти багато. Онїр потинає примїром рїдню і євєдїв
не потинає, бо до нєй не має сил (тамже, I, 281). Прикляцїв лївчєности
— то такого онїр може потяти (тамже, II, 742—744). Худобини онїр

постать, то другий раз не можна вже його зробити вовкулаком (В. Ястребовъ, Матеріали, ст. 71).

Вовкулак знаходить собі товаришів вовків і живе разом із ними одним житєм. Вовкулак потинає звичайно вівці (Знадоби, II, 757), а часом і чоловіка (тамже, II, 761). Без божого дозволу він не сміє нічого тикати. Коли вовкулаків збереться більше, то вони жруть ся між собою (тамже, II, 762).

Зачарованому вовкулакови можна повернути давній вигляд, коли переведеться його через хомут (Б. Гринченко, Изъ усть народа, 205). Добре також стягнути шкіру з нього разом із шерстю (тамже, 206), або перекусити на ній шнурок, коли є (В. Ястребовъ, Матеріали, 71). Можна також сказати йому: Перекинься три рази через голову! — а він послухає і стане чоловіком (В. Ястребовъ, ст. 72), або вдарити його по голові три рази перевеслом (Знадоби, II, 767).

Пор. Dr. H. Máchal, Nákras slov. bájesloví, ст. 180—182.

49. Відьми (чарівниці).

Відьми є також двоякі, родимі і вчені. Коли вагітна жінка варить страву на св. вечер, а до горшка впаде кусник вугля і вона його зієть, то породить — відповідно до полу — відьму або опира (О. Kolberg, Rokucie, III, 111). Коли в кого є 7 дівчат, а хлопець не переложить, то одна з них відьма (Знадоби, II, 798). Родиму відьму легко пізнати, бо вона має хвіст, який у сні висуваєть ся, а при збудженю ховаєть ся. У дитини сей хвіст голий, у старшої відьми оброслий (тамже II, ст. 796). Родима відьма не має також заросту на половім органі. Учена відьма набирає відомостей або від иншої ученої, або від родимої відьми, або впрост від чорта. Родима відьма може пошкодити, але потрафить кожної хвили направити шкоду і відробити зроблене; учена відьма робить усе шкоду і не відкликає її. Відьма боїть ся знахарки, яку вважає вищою від себе, але й знахарка нерado входить у колізію з відьмою (В. Милорадович, Кавки, ст. 4).

Відьми боять ся дуже псів ярчуків, які можуть їх розшарцувати, тому де лиш подіблять молодих ярчуків, іще слабих, силкують ся їх нищити (Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 193). Тому ярчуків треба старанно берегти, а найліпше ховати їх до такої пивниці, що в однім дни викопана, і накрита осиковою бороною, яка має бути також того дня зроблена. В борону належить забити девять зубків і девятий залити воском. Коли відьма прийде по ярчука, зачне числити зубки, але але не зможе докінчити і все буде зачинати на ново, аж доки когут не зазіє, по чім уже не годна взяти ярчука. Ярчука не легко виховати, бо він походить аж із девятого покоління від девятої суки, які все убиваєть

се по ошениню, а лишаетъ ся тільки на розпидок молока суцку (М. Дра-

гомановъ, Маторус. преданія, ст. 69, ч. 7).

Відьми дівать ся на фахи і котра займаеть ся однимъ фахом, зви-

чайню не мшаеть ся до друтого. Відповідно до того є відьми від коров,

овець, кіз, свиний, гусий, риби, галич, чили, гриби (О. Кольберг, Фоку-

сїе, III, ст. 114), барабоць (Знакоби, II, 835), вепць (тамже, II, 836),

ужевор, лошу, посухи, морозу, від "увакої біди" (тамже, II, 798).

Коли хто хоче побачити відьму, то повинен узяти поціно, в якім

вина єук і дивити ся крізь нього. Так само коли тешуть труну, а

в думки відпаде трієка з суком і єук викинуть, то хто подивить ся

крізь ту дірку, побачить відьму (В. Гринченко, Изъ устья народа, 178;

Знакоби, II, 778).

Можна ще побачити відьму і крізь оєикову борону таку, що

в один день зроблена і тєсана (М. Драгомановъ, Малор. преданія, ст.

68, ч. 2).

Хто знає способи, яких є не мало, може прикликати відьму до

себе. Дятого треба оєя чоло: Вати кусень сирого поготна, заткнути

в нього дєвалъ шпильок і варити, а відьма придіжить зараз просити чоло

небуць (Знакоби, I, 311).

Найти на скороду молока, вкинути в нього три рази по дєвалъ

голок і всуяти в ньч, а відьма зараз придіжить (тамже, II, 788—790;

В. Гринченко, Изъ устья народа, 178).

Розірити кінєвку підкову в печі і поставити на порі, а відьма

придіжить зараз, бо її печє (Знакоби, II, 787).

Зловити петрута і на живого дати корову; скоро молоко обієме

ного, відьма придіжить до хати, а коли кинеть ся того петрута на огонь,

корова відьми трієне (О. Кольберг, Фокусїе, III, 127; Знакоби, II, 806).

Викладати кожого понєдїлка в великий шїст оєно поєиво в двє,

мо дїуть до печі, а дєвалта на великєнць запалити ними. Відьма при-

дїжить зараз і будє просити огню (В. Гринченко, Маторєалї, I, 58).

Те саме можна робити через петрїку, а на Петра розпаєити оєня

(Знакоби, II, 770).

Вати долого, обієти в ним три рази довкола коєики малой дї-

лини, вимовляючи певну формулу, оєїєлє заткнути долого в коєику дї-

тинї в поєах, а відьма придіжить (тамже, I, 312).

Відьму можна шнєвати і не прикликаючи її до себе, коли хто знає

способи, яких таєко є багато. У відьми на лиці є великий цївї, і білий

і червоний, і по тїм від разу голєн її шнєвати (тамже, II, 769).

Коли на великєнць обєодать довкола церквї в процесїєю, відьма

не дїє з нею нієоки. Треба оєтєє увєжати, котра жінка не дїє, та пе-

єно відьма (тамже, I, 290; В. Гринченко, Изъ устья народа, 182).

Коли на великдень по обході процесії довкола церкви входять до середини, треба стати з боку і приглядати ся; відьми йдуть на самім останку і цілують замок, що легко завважати (Б. Гринченко, Изъ усть народа, 178).

Коли парубок заложить кашкет на голову дашком назад, а в руках із пальців поробить дуді, та одну руку заложить у кишеню, а другу в пазуху і переходить попри відьму, та починає злостити ся і по тім її півзвати (Знадоби, II, 772).

Коли відьму обернути нового четверга о півночи у сні головою туди, де лежали ноги, вона не зможе пробудити ся, доки її не відвернуть ся назад, бо душа, яка тоді виходить із неї, не годна трафити в тіло (тамже, II, 823).

Зазначити собі на велике пущене перший пиріг, зварити його, а опісля засушити. Того самого дня треба зачати робити сивковий столець і робити увесь ніст так, аби кожного дня хоч раз коло нього ковтнути. На великдень узяти той столець із собою до церкви і стати на нього, а до рота вложити засушений пиріг. Тоді побачить ся кожду відьму, бо вони будуть мати скопєць і щідилко на голові (тамже, I, 286; II, 776—777, 780; Б. Гринченко, Изъ усть народа, 181, 2).

Вложити на сирне пущене у шматку сира до рота і тримати цілу ніч, а потому сховати і пити з ним на великдень на всеночне, а певно побачить ся відьму (Знадоби, II, 773).

Взяти кусник луни з яйця, звареного на пущене, і пригадувати собі про неї кожного дня аж до великодня; на великдень узяти луну під язик, а відьма зараз приступить і зачне вишитувати ся, що той тримає під язиком (тамже, II, 775).

Взяти на св. вечер з під скатерти часник і посадити в черепок, аби ріс аж до великодня; на великдень вложити його під язик, а побачить ся відьми (тамже, II, 782—783).

Коли вже хто має певність, що якась жінка відьма, тоді бережуть ся її, щоби не дістала ся до нього і не наробила йому шкоди. Коли перед Юрієм поробить ся на дверех стайні хрестики дехтем, то відьма там не має вже приступу (тамже, II, 800—801). Є ще й інші способи. Колиж відьма не дивлячись на все, таки вдрасть ся до когось, тоді нема иншої ради, лише зловити її на горячій учинку. Треба одначе при тім дуже берегти ся, бо хто не знає дати собі ради, того відьма може потяти. Ловити відьму треба ось як:

Заложити шлюбні обручки на шлюбний очкур і тоді закидати його на відьму (тамже, I, 291).

Ловити на очкур, в яким ходить ся сім літ і сім раз посвячуєть ся що року з паскою. Як його накинеть ся на відьму, то хоч би вона

а що перекинула св, оцкря не потрафить скінуги (М. Драгомановъ,

Малор. преданія, ст. 73, ч. 16).

Можна зловити вільну також мотузаком, але всуканним навнаки, тоб

то до себе. Коли вільна прискоичить до чоловіка, треба ловити її ва

грудь, тоді удержити її, инакше вона вкряпуть св (тажке, ст. 69, ч. 4).

Зловлену вільну можна вже довільно покарати. Найчастіше од-

наче вона випрошуеть св, пообіцявши не робити ніколи більше шкоди.

Вільна може так само, як усі істоти з надукоєською силою, при-

бирати ріжні постати відповідно до потреби. Може показувати св лю-

диною (Б. Причепко, Изъ усть народъ, 179), коваком (Зналоби, I, 310),

кобиною (тажке, I, 300—301; II, 907—910), при чим її лекачи и під-

ковують у коваки, коровою (тажке, II, 860), свиною (тажке, I, 299; II,

853), вищею (Б. Причепко, Изъ усть народъ, 179, 2), білим хортом

(Зналоби, I, 291; II, 856), нем (тажке, I, 309; II, 851—855; 857—

859), сукю (тажке, I, 289, 297), шенатем (Б. Причепко, Изъ усть на-

родъ, 179, 3), кіткою (тажке, 179, 5; Зналоби, I, 295; II, 850), жабю

(тажке, II, 846—848), амтем (М. Драгомановъ, Малорус. преданія 69),

сорокою (Б. Причепко, Изъ усть нар, 179, 3), стіною (тажке, 179, 7),

полотном (тажке, 179, 6), правником (тажке, 179, 5), колесом (Малинка,

Матеріали, 8; Зналоби, II, 843—845), ситом (тажке, I, 302), обичайскою

(тажке, II, 842), коробою (тажке, II, 841), клубком (тажке, II, 838—

840), боцкою (Б. Лепедовъ, Матеріали, ст. 64), свічкою (Зналоби, II,

837), локною (М. Драгомановъ, М. преданія, ст. 69).

Найчастіше подібують св вільни, яких факом є відбирание молока

від коров. Вони уміють переносити молоко на ріжні предмети, а яких

виконують його, коли зайде потреба. Так мотить вільна молоко зі стовпа

(Зналоби, I, 351), а сохи ((тажке, II, 873), воловоців (тажке, II, 869),

зачечки (тажке, I, 305; II, 870—871), терпінці (тажке, I, 304; II, 872),

а масло літає а бугаяка (Б. Причепко, Изъ усть народъ, 186).

Вільни можуть добувати молоко і смертану не лише від коров, але

від левкого звіра. Заспрошуть ніж у що буть і на якого звіра полмає,

а такото зарва пстече через ніж молока, яке вільни пролають опісля

чортан (М. Драгомановъ, М. преданія, ст. 68, ч. 1).

Вільни займають св надіркжнороднішими справам. Коли на мо-

куть закрести молока від коров, то болай завважують їх так, що а ви-

мени від кров замість молока (Зналоби, I, 292). — Лазать голі до лори

нолами по фігурі і вокають малі діти по шнурях, пондривавуванних до па-

линь, приучаючи їх так до своєї штуки (тажке, I, 287). Коли сповня-

ють свої функції, то хочать переважно голі (тажке, I, 294). Коли

вільна передержить на мотовилі через великодіні свята шімток, а в про-

вінну неділю займе в вечер і вийде а ним о півночя на Звир та махне,

XVIII

то вдійме зорю з неба, яку опісля вкладає в горня і ховає (тамже, II, 918; Б. Гринченко, *Изъ усть народа*, 192). — Відьма перекидаєть ся в козака, а парубка переминає в коня і їздить ним по границях (Знадоби, I, 310). — Відьма може спровадити град на поле, що вибе все до чиста (тамже, I, 288). — Насилає жаби на свою супротивничку так, що та не годна вийти з хати, аж її виратовує знахар (тамже). — Насилає на супротивничку псів, які не кусають її вправді, але обсикають аж по пояс і повтаряють се так довго, доки та не покорила ся і не перепросила відьму (тамже). — Відьма зливає до фляшки мѣтіль із умерлої дитини, а на св. вечер обходить гола двір своєї братової і обливає його, наслідком чого все живе гине: коні, корови, кури (тамже, I, 290).

Загалом нема ніякої царини в сільськїм житю, до якої відьма не могла би втиркнути ся і наробити шкоди. Та хоч вона робить на сім світі, що хоче, то на другім мусить за все відпокутувати, бо там її тіло рвуть кавалками (тамже, II, 916).

Відьми мають свої сойми, на які злітають ся звідусюди в стало означені дні, звичайно першого тижня кожного нового місяця (тамже, II, 88), або на великі свята, як Юрія та Дмитра і там складають справозданє зі своєї діяльності перед чортами та набирають нових практик. Крім того вони бавлять ся там, гуляють, відбувають оргії. Хто несвідомий понав би на те місце, відьми потяли би його (тамже, II, 816).

Коли відьми умирають, то смерть їх буває дуже тяжка. Відьма реве бичим голосом, а очи набігають як яйці (тамже, I, 290). — Відьма при смерті реве, вивалює язик, блює кровю і то різанюю. Як змучить ся, просить зірвати стелину, щоб швидше вмерла: „Узяли, зірвали стелину, то вона стала ревети так, як на реговині скот. Люди повтікали з хати геть усі, поки вмерла (В. Милорадович, *Казки*, ст. 2; Знадоби, II, 827). При тім розносить ся такий смрід, що тяжко повернути ся до хати, а нести на кладовище її можна лише з тяжким трудом.

Por. Dr. H. Máchal, *Nákres slov. bájesloví*, ст. 172—175.

50 Знахарі (чарівники, ворожбити, боги).

Знахарі — се люди з великою надприродною силою. Вони можуть при помочи ріжних предметів, якими послуговують ся, і зашіптувань зробити все, про що хто просить, без огляду, чи воно вийде кому на добро або на зло. Вони примушують навіть духів сповнати свою волю (Знадоби, I, 324) і тому можуть при їх помочи дійти до таких результатів, до яких звичайною дорогою не дійшов би ніхто. Вони знають не лише минувшість і теперішність, але й будучність. Не всі одначе обдарені однаковою силою, тому що вчинить слабший знахар, сильнійший може

відчинити. І се добре, бо шпакше повстаєли би такі шкоди і стра-
ти між людьми, які рівняли би се хіба елементами катастрофам.

Найчастіше займають се анахари і диченє та зашілюванєм усіх
хоріо, що єдиє ім велику пошану, а навіть дєвкий пострах у широкіх
кругах. Подібного займають се одначе всім, чого хто хоче, а вє ті за-

ймаєтє виглядають, показєть се а навєдєних практик.

Знахар приваблює хлопця до дичини (Знадоб, I, 320), а дичину
до хлопця (тажє, I, 321—322), впроваджує відомного (тажє, I,
319), спроваджує і показує дичини бұлчуого нареченого (тажє, I,
318), приваблює жєниха (т. II, 1000), спроваджує а дєлка коханка
(т. II, 1001) і коханку (т. II, 1003); може поцувати жите моколатам
(т. II, 963) або і розлучити їх (т. II, 962); жє бездїтним поради,
щоб мали дїти (т. II, 1005); може чоловікови обернути голову передом
назад (Б. Принчєнко, Изъ устья народа, 200), сказати неприступному,
я вєлого дома дїть се (Знадоб, II, 1026), сказати, що станєть се (т.
II, 1015); дуне в рот і вєт ауби висиплює се (т. II, 966). Знахар
може наслати хоробу (т. II, 967), спровадити на которє єдиоту і по
передшоємю вївернєтє її (т. I, 332); може дати шєє таке вїєтє, від
чого в чоловіці заплудєть се вщїрки (т. I, 326) або навіть гадюки (т.
I, 328) і вїн навєвно аїне, коли не знайдєть се другий анахар, що
лихо вївернє. Знахар може сказати комуєє єдїти і той не рушить се
а місцє, хоч би що робив (I, 347), може аробити, що вський вїр будє
ловити се а вєстакєну ланку (I, 333), а стрїблєву замовити, що будє
все стрїкати, що стрїлєць захочє (II, 1021). Може прогнати вогу аї
ставу (I, 341) або наслати її на сухє місце (I, 343—344); може спро-
вадити вогу до ступні і стрїматї її, що її кропива не покажєть се (II,
1068); може наслати дош (I, 345), єдинити мїни (I, 336), аробити, що
мїнєвкї коєса бұлчує обертати се в протї воли (I, 325; II, 1059) або
що мїнєвкї камїнь вископєть аї євєлого мїсцє і покєпєть се доротою
(I, 337—340; II, 1058); може наслати на которє шурїє (I, 342; II,
1056—1057), вужїє і вїшрок (I, 346), гадюк (I, 333—355; II, 357),
євєдєлїх євє (I, 358), мїши (II, 1054—1055), жаб (II, 1062), воші (II,
1061). Знахар приваблює хїбє стогнати (I, 362), вєробєтєм закажє єпи-
вати пшєнїцю у гадї (I, 324), вїнєє очї і кєнїкєх іє чоловіка та вєтє-
вїть назавє без нїякої шкоди для нього (II, 1067), аробитє, що музика
не зможє грати (II, 1033—1035), отворитє кожїи замок при колодїчї гїдєтє
рємєса (II, 926) або відомого йому аїє (II, 930—931), перєжїєтє при
помочї дєвє дичини в аїрє (заалу, лєсїцю) або в лєрєво (бєрєзє,
тополю) (I, 319), ажєне людину аї євїтє, аробєвши її фїдїрку і набєвши
в нєї кїлїєкї іє рїжєного лєрєва (II, 923—924). Євєвом нєма вїчєлого за-

колиж де не вдасть ся йому нічого вдіяти, там бодай пустить тумана людям, що він робить щось надзвичайне, прим. пролізе крізь дірку (т. II, 1036—1037). Знахар творить по просту чудеса і через те власне набирає авторитетности та пошанівку у простих людей. З матеріяльного боку його становище буває також не зле, бо ті, що вдають ся до нього, не приходять ніколи з порожними руками.

51. Градівник (градобур, бурівник, хмарник).

Градівники є природжені і вчені (т. II, 1075). Хто хоче стати градівником, повинен вирізати літорість і розігнати нею гадюку й жабу, коли гадюка хоче жабу їсти, потім посвятити ту літорість разом із зїлем на зелені свята, а по сїм зможе нею відганяти хмари (т. II, 1070—1071). Коли літоростями обведе поле, то град його також не ткне (т. I, 330).

Можна стати ще градівником, коли хто вкраде палицю в діда, або патик, при помочи якого запалюють свічки в церкві, поставить його так, аби над ним відправлено девять служб, а потім буде переховувати його гузіром до сонця, колиж побачить, що гадина хоче пожерти жабу, розжене їх ним. На св. вечер не має ні їсти, ні пити, ні говорити, за те кожної страви має надібрати по девять раз, завити в платок і сховати. Як надійде туча, має виймати той патик, поставити на нього переховані страви в платку, стати голий проти тучі і виголосити окрему формулку проти граду, а град піде куди інде (В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 221—222).

Як градівники є незвичайні люди, так і сам град не повстає звичайним способом. То злі духи товчуть лід на дрібні куснички, збирають у міхи, а потому вилітають у повітре і розсипають, куди хотять (т. I, 330). Тим самим займають ся душі самовбийників; вони товчуть лід у Чорногорі, всипають у міхи, а потому вилітають із чортом в облаки і розсипають, куди він каже (В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 223). В Чорногорі є замерзле озеро. Коли хто кине в нього камінь, звідти вибігає зараз білий чоловік на білих кони, бігає по леді, а кінь лунає його копитами. Душі самовбийників збирають його в міхи, а потім з під облаків розсипають, куди білий чоловік скаже (тамже).

Ані чорт, ані білий чоловік не можуть розсипати град самовільно; вони мусять брати дозвіл на свою роботу у градівника і він визначає їм дорогу, якою мають іти (тамже, ст. 224). Градівник визначає приміром на град вітову ниву (Знадоби, I, 329; II, 1079—1081) і він піде більше не робить шкоди.

Девкі промади тримають собі граміників і п'януть їм за те, що розганяють хмари. Коли граміник побачить гравову хмару, хрепить її, промовляє відповідне зашпигуване і хмари розкохлять ся (тамже, I, 374). Деколи замість зашпигуваня відмовляє граміник молитви від кінця (тамже, I, 372). Давонене буває також помичне від хмар (тамже, II, 1072), тому граміники виходять подекуди на звивинці і давонять, еконо повивать ся небезпечні хмари.

52. Інклюзники.

Інклюзники се такі люди, що володіють зачарованим прошем, які можуть вилавати, коли, кому і кілько разів схочуть, а він усе поверне до них таї не тільки сам, а ще й притягне інші гроші. Якби інклюз понав у касу, то потягнув би за собою всі гроші (Знадоби, I, 388). Декуди вірять, що інклюз може притягати мише такі монети, як сам, отже корона інклюз — корони, шістька — шістьки і т. д. (тамже, II, 1088). Аби не допустити до того, щоб інклюз потяг за собою всі гроші з каси, тримають люди по касах мармурові столи; коли інклюз упаде на такий стіл, то не буде лежати спокійно, лиш буде копити ся або скаркати (тамже, I, 387—388; II, 1093). По тім його пзнають і роблять зараз нешкідливим або пробивши його (тамже, I, 392—393), або прибивши його цвяхом до стола (тамже, II, 1107), чи до стіни, відки він не рушить ся (тамже, I, 387, 389; II, 1106), або порубавши його на кавалки (тамже, 1109).

Вірять, що інклюзом орудує дух (хлюпча), якого можна виловити собі зі зноска (як домовника), носачи його дєвать день під пахою, а потім примушувати його старати ся про гроші. До інклюза можна прийти ріжними спосовами. Вкопати срібніца приш до кастіочого гнізда, де він має стояти, поки не виведеть ся на нім прете покоїне кастіоч. Опісля викинути його видіти й пускати в обіг, а він усе верне до власителя (тамже, I, 377). Злапати живого личка, зарізати його акимнебудь прошем (прим. дудльеном), потім носити той гріш дєвать день під пахою не молчась, не ходячи до церкви, не чуючи дєволів. По дєвятьох днях стане в того гроша інклюз і його можна пускати в обіг (тамже, I, 378). Вийти о дванадцятій годині в ночі на роздорожє, де сходить ся чотири дєволі, викикати нечистого і зажадати в нього три рази інклюза, а він дасть (тамже, I, 379), розуміеть ся не за дармо, бо опісля возьме душу з чоковіка. Є також таке товариство, що видає інклюзи, коли хто вступить до

нього, переступить там хрест, потопче і плює на нього три рази (тамже, I, 381; II, 1089).

Інклюза можна її купити, але до того треба твердого чоловіка, щоби нічого не бояв ся, навіть Бога (тамже, I, 382—383).

Коли хтось дістане гроші і підозріває, що між ними може бути інклюд, тоді не повинен їх нікуди ховати, лише тримати у кулаці, з якого інклюд не годен утекти (тамже, I, 386; II, 1096) до свого властителя, що передав його комусь із шахрайською думкою (тамже, II, 1099—1104).

Коли чоловікови набридне тримати інклюза і брати на себе відповідальність за його орудоване, то може його позбути ся. Для того повинен він щось купувати, а коли згодить ся на ціну, повинен понад неї додати продавцеві ще інклюза, тоді інклюд лишить ся у продавця і не верне до давнього властителя (тамже, I, 395).

Коли інклюд кинець ся на те саме місце, де його знайдено і тим самим боком, то він також не вернеть ся до властителя (тамже, I, 391; II, 1095).

Коли хто подержить інклюза в передних зубах, то він стратить свою силу і тоді можна його дебудь викинути (тамже, I, 378).

Коли знайдець ся чоловік, що хоче мати інклюза, тоді дотеперішній властитель повинен передати його йому, сказати плюнути на нього і вдарити долонею, а інклюд не верне до нього, лиш лишить ся в нового властителя (тамже, I, 390; II, 1091).

53. Заклятї скарби.

Давно не було щадниць та банків, тому люди, що мали гроші, перховували їх так, що закопували в землю у відоме лиш собі місце, а в потребі вибирали назад. При тім поступовано двоюко: Або гроші закопувано без ніяких заклят, тоді ті гроші були чисті; вони горять по півночі і їх не трудно дістати, коли хто дізнаєць ся про них; або закопувано гроші закликаючи їх; сі горять перед опівночю і їх трудно дістати, бо їх стережуть (А. Олищук, Матеріяли, ст. 97). Скарбів стережуть злі духи у ріжних постатях, прим. пса (Знадоби, II, 1128), львів і блискучого чоловіка (В. Ястребовъ, Матеріяли, ст. 141).

Коли хто закликає скарб, то звичайно на означений час; як той час вийде, скарб підходить у гору, на нїм появляєць ся запалена свічка — через що кажуть, що скарб горить — і тоді його не трудно дістати.

Коли скарб горить, треба підбігти до нього і кинути щонебудь; як кинець ся чобіт, треба копати за грішми по колїна; як ремінь, треба копати по пояє; як шапку, треба копати так за глибоко, як високий

чоловік (Знаюби, I, 398; II, 1113). Кудиючи предмет, треба шадити їх, бо скарб жадає свичаїно, аби кидати далі, і коли-б чоловікові за- бракно предметів, вичує би (тажке, II, 1122—1133).

Можна й так поступити: Вати на Блатовіщене пшениці я вичею, змолюти у мшні перед сходом сонця на вістрїть (обертуючи камінь у противний бік), змішали мук у понелом, а коли скарб горить, поспати тою мішаниною місце, де було вично олов. На мшні покажець ся опісва сїдї чоловічий, кінський, свинячий, вичвний, курячий і т. д. Чиї сїдї пока- вадеть ся. Коли покажець ся людський сїдї, тоді чоловіка не вважа- еть ся, лиш помкнюеть ся на нього (тажке, II, 1115; В. Шухевич, Лу- дучишина, V, ст. 195), але він оуднаково вичне.

Скарби горять лише в означені дві, прим. у велику суботу (II Чубиский, Труди, I, 97). Колиб скарб перехрестив той, що хоче його дістати, скарб зникає (В. Тринченко, Изъ устья народа, 212). Може ча- сом запасти ся в землю разом із тим, що його бере (тажке, 208).
Хто побачить, що скарб горить, повинен зараз вбїти нїж у землю там, де стоїть, а скарб не вгаєне, доки він не прийде і не вабере його (В. Шухевич, Луцучишина, V, ст. 196).
Можна відкрити й самому скарб. Для того треба вкрасити таку свичку, що хтось кержая у руках умраючи, заправити до неї кір-віне, заложити тоді свичку у праву нолу межв великий і друпий налец і су- нути по землі. Коли чоловік прийде в сего свичкою на таке місце, що в нїм є скарб, свичка запалить ся і тоді треба копати за ним (тажке, ст. 197).

Якби хто побув пїт панороти, то зараз знав би, де лежать скарби і мїг би копати за ними (Знаюби, II, 1116—1117). Не кожний чоловік може оіначе узати скарб (тажке, I, 399).
Коли скарби закопані на означене чиско мїт, то по упливї того часу переміняють ся в якенбудя вїра. Як хто мїткнець ся того аві- рати, воно розсипкнець ся грїшми (II Чубиский, Труди, I, 99).
Як бачимо з того, скарб може придбати ріжні постанти. І так: Ставши нарубком просить скарб у баби істи у великий прасник, коли всї пішли до церкви. Баба вголотававшись оуднаць, удаєть його кочергою межв пшечі, а нарубок розсипаєть ся грїшми (В. Тринченко, Изъ устья народа, 207). Так само скарб у постанти мїна просить обертї йому нїс; дївчина обгравє, мїд розсипаєть ся грїшми і вона вабирає (В. Астре- говь, Матеріалы, ст. 139).

Скарб поудбуемо ше в таких постанах: Сивого чоловіка (тажке, 140), коня (В. Тринченко, Изъ устья народа, ст. 210, 3; Знаюби, II, 1129), кїлькох коний (В. Тринченко, Этн. Матеріалы, II, 96), лошака

(М. Драгомановъ, Малор. преданія, 78, 2), корови, Б. Гринченко, Изъ усть народа, 213), білого барана (В. Ястребовъ, Матеріали, ст. 139), білої собаки (тамже, 139), гуски (тамже), гадюки (тамже, 140), кобилячої голови, волошки і свинї (тамже, 142), когута (М. Драгомановъ, Малор. преданія, 78, 2; Знадоби, II, 1134), щуки в колодязї (М. Драгомановъ, Малор. преданія, 84, 8). Коли такого чоловіка чи звіря ударити чим (найліпше лозинкою), вони розсиплять ся грішми. Не можна тоді, так само як і при копаню грошей, нічого казати лихого, бо скарб розсердить ся і пропаде (Б. Гринченко, Изъ усть народа, 213, 2).

Львів, 10. II. 1913.

ІХ. Мерці.

558. Де живуть душі мерців.

Кажуть люди, що десь там далеко, Бог його знає де, вистроїв примудрий Силимян здоровий дом і туди вам душі мертвих сходяця і там вони моляця день і ніч Богу, а хто хоче піти туди — пустять, а звідти ни випустять, щоб ни розказав, що там робиця. А гудуть так, як бжолі.

С. Цебермановка, Уманського пов. Зі збірки Д. Щербаківського.

559. Чому не можна чесати ся в неділю?

Одна жінтя заўмерла була і як вітак прийшла до себе, то розказувала, што ни вільно чьсати си у неділю, бо на кім сьвікі „щесби“ чьши, тай дужи сїнас. Тимой у нас чьшут си лиш ў суботу.

Зап. від Каляни Івасюк у Карлові, Снятин. пов., 1911 р. А. Онищук.

560. Як баба умирала.

Ото я вам розкажу, як моя баба вмирала. Вона була дуже больна і все вспоминала за близьку смерть, даже й креста собі купила і поставила в коморі. Ото раз зібралось нас таки богатенько: я, дві сестри, брат, ще маленькі ми були тоді — двоє наймитів, наймичка і їдна жінка, Кирилиха, котра повсїгди нам розказувала казки. Сидимо ми проти образів і балакаєм, а баба лежать на печі і стогнуть. Якось нам стало так страшно, що всякий замовк; потім начали казати, як Іваниха вмирала і почали за смерть казати. От якось бабка застогнали дуже і шось почали казати. Ми стали, прислухаємось, лєчече шось; всі злякались, шо може вже вона вмирає, як тут наймичка глянь на гобрази тай захолонула. Ми всі тоже побачили, шо під гобразами бігає на стїві дубовина;

підійде під гобрази тай сховаєця, а собаками щось так і колотить; не анаю, як відчумаливсь. Після цього через неділю пічого, бабка вмерла; і як начала відходити, то чути було, як щось гукало поід вікна і колотило собаками, потім рипнуло дверми в хату і бабка вмерла. Казала, що то смерть ходить по під вікна і боїця вона тільки собак. Після цего та, що читала псалтир, казала, що бачила щось біле і воно пило воду з стакана. Через год і більше бабка почала ходити і батько казав, що раз нічу із своєї комнатки пришльончала бабка і за пічки звала кудись, а маму дуже-дуже дусила.

С. Сушковка. Зі збірки Д. Щербаківського.

561. Небіжка поучує діти.

Се так бувас, що показує сі і діти кажут: „Прийшли пєні і минї казали повити мискі, файно сі опходїти“, — поучєніє дає — отже наймили слўжбу і парастас на гробї.

Зап. в січни, 1911, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

562. Небіжка приходить плекати дитину.

Умерла жінка, лишила малєньку дитїну від грудїй і потому що вєчера приходїла і плекала дитїну. Росчїпирит сі нат колїскоў, вїймєє цїцку і дає спати. Чути було, як дитїна пїском сцала. І ходїла поги, поки аж він не ожениў сі. Як сі стаў женити, то прийшла ще у короваї і поплїкала дитїну і тогдї вїтходит і у двєрех елў сказала: „Послїдний рас я бўла, бїлше я не прїїду, приведеш си жїнку тай най сі займєє дитїпоў“. — Се бўло ў Колїнках.

Зап. в червни, 1910, від Гафїї Паньків із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

563. Мати вставляєть ся по смерти за дитиною.

Вмерла йїдна жінка і лишила дитину. А чоловік з другоў ожениў сьи. І та друга була недобра та не давала цїцки ті дитинї. Али рас увидїла в ночи, як та перша прийшла, дала ті дитинї цїцки і пішла. І рас як та мачуха сїяла муку, то ї сьи показало таке лабате і кажи: Я вїц ти не зроблю, лиш добре обходи сьи з дитиноў.

Зап. в Костїльняках, Бучацького пов. від М. Ракочої М. Капїй.

564. Мати відвідує по смерти діти.

В нас була померла одна кобіта, котра полишила двоїи дітїи малїх вїт грудїй. Кїлька разів бачили сусєди, от моя нїбішка мама, що

померша тах дітвій мама приходит до дітвій що ночи і даи сати груди.

Зап. у вересни, 1904 р., в Журові, Рогатинського пов., від Стаха Беркія Ів. Савицький.

565. Небіжна у дітвій.

Позавчора ви казали, Василівно, шо мій дедушка заклинав яритницю та кілком осиковим прибывав: розкажіть, спасибі вам, за шо її заклинали? — Це про Полікареву дочку. — Та за шо? — Вона ходила до дітей шо ночи. Батько її був з яритників яритник — усім відьмам ватаг. Жили вони у хуторі Граському (тоді він ще Вовчим звав ся). І тинер ще правнуки того яритника там живуть. Бувало, чи пропаде, чи шо вкрадуть, зараз і їдуть до його. Як шо рано приїдуть до його, так він просе подождать, поки осмеркне. Як осмеркне, він вийде, подиви ця-подиви ця на зорі, тоді увійде у хату тай розказує все. І вгадував: як скаже, так і прийди ця на лад. У того яритника була одним одна дочка. Ото вона возьми тай умри, а в єї остало ся пятиро дітей: хлопчик маленький та четвиро дівчат, уже чималих. Тіко шо вона змерла, а чоловіка її панські гонять у байрак. (Тоді саме пани поділили поміє собою байрак на части: його й гонять на поміч лісничому вугіля палить). Приходить він до моєї дядини (це в нас так звать жінку матирино брата), вона, звініте, бабувала у яритниці. — „Ходіть, кажи, до нас почувать, а то мине гонять у байрак до виділі“. — А дядина вже трохи чула про покійну його жінку та одмагаї ця: „Ти б, каже, попрохав прикащика, щоб тобі ближчу роботу дали у Вовчому на току, або в клуні, або в вибарі. — А тоді прикащиком у Градовських був Бардак; лютий такий був тоді. Тинер він вже старий-старий став, білш ста год йому і гуляї ця, як жала дітина. Пішов той чоловік до Бардака одпрошувать ця, так він як затупотів на його, як закричав: „Чи ни прикажиш ще наймать кого за тебе?“ — Так він і ни одпросив ся.

Припада мої дядині почувать з дітьми. Так з нею аж чирис пять день сторія виїшла. А то все було благополушно, і ніч, і другу, і третю: й пониділок, вівторок, сериду, читвер, пятницю. А діти була такі нивдалі, сорочки в їх позамазувані, голови понапугтрянані. Повкладала вона тих дітей спать, і сама полізла на піч. Коли слухає — рип двері, шо в сінні. Входить яритниця в хату та давай будить дітей. А дядина моя на пічі спустила рукав та затулила їм лице. А яритниця ходе по хаті в нові плахті й запасці (тоді бач так ще ходили баби, так їх і ховали). То до 'дного підойде, то до другого та все: „Вставайте, дітки, вставайте, дітки!“ — А вони прокидають ця, протирають очі та чухають ця. Вона повмивала їх гарненько, порощісувала, понадівала на їх білі со-

рочки, понагодувала й покляла. А та лижить на пічі, наче каменна, і ни ворухнець ця: волося дубом стало, очінок в голови ссунув ся. Тут півінь заспівав, вона одтулила очі, диви ця: двері позачинюваті. Лижить вона й лижить — розвиднилось, а вона все лижить, як дири-вяна: боїць ця влзить с печі.

Повставали діти, а в їх сорочки помиті. Вона й цпта дітей: „Хто вам сорочки помив?“ — „Мама!“ — „А хйба вона хюде й при батькові?“ — „Хюде!“ — „А він про це знає?“ — „Знає“. — Прихюде й він: „А шо, каже, ніякої привиденції в нас ни було?“ — „Але ж тобі, ни було! Отак і так!“ розказує. — „Чо' ж ти ни яваш Градовському?“ — „Та хйба ж можно являть про це? Тут така беда буде: Градовський, як бугай зариве та ще й запоре. Та може це ще тїко приставилось нам: треба гараз дознаць ця“. — Пішов він на кладовище і довго ни виртав ся. Ждали-ждали його — нима тай годі: вже й сніданя пройшло, а його нима. А кладовище проти них, саме на бугрі, за дорогою. Подивились на ту могилу, а там уповзано так і дїрка здорова і кришку ссунуто з довгомини. Хі, ти Господи! Шо тут робить? Сказать панові — бида і ни сказать — бида: Градовський на смерть засїче. Пішов він до Градовського, розказав йому все до чиста. Так Градовський кричав, кричав: „Якого ви одродку?“ — Та як затупотїть ногами, як зариве бугаєм. Ну, ото послав він за покойним батюшкою. (Царство душі, пиром над ним зимелька!). Їдить на Вовчий батюшка в дяконом (шо то кóса дяко-ниха в його була на 'дно око, шо на Кавказ поїхав). Тарантас прислав за їми Градовський: такий гарний тарантасик. Приїхали вони. Допрошували чоловіка і дітей тай забили в її осиковий кілок — таку здорову коляку забили. Як ударили обухом — так кров і чвиркнула повище коляки. Заклинав її батюшка.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

566. Двічі похована.

Людям доводилось бачить і приходилось багато раз чуть, шо яритники до страшного суду ходять живі по змїлї саме в глузу ніч. У одного мужика умерла жінка. Вона була яритниця і у неї осталоь трюе дітей. Мужик сам став жигь; а діти у його постоянно у чорних сорочках і у голові тьма воший. Так вона стала глупої ночі ходить до своїх дітей і як правничок, дає їм білі сорочки і помне їм голови і постоянно погодує їх. Мужик дивиця, діти його стали поправляця і хто 'на віткіль возмуця у їх білі сорочки. Він догадав ся і став замічать. От він днем виспав ся, а ночу лїг і слуха. Дивиця, а воюо як рипне двирьми; коли глядь, іде жінка і щупа дітей. А він тоді підняв голову і каже: „І чого б я шляв ся? Ни пара його бросить цю ниприятность? Коли

умирать — так умирать, а як ни хочиш лижати у землі, так ни затівалаб і умирати“. — Вона як схвати його за бороду, як ну з ним водиця: то було замісто шуток, а то вже пара кричить: Калавур! Разбой! Хто вірує у Бога — ратуйте!“ — Сусіди назбігались і нічого ни пороблять, поки крикнули півні і вона тоді розогналась бігти та на порозі шльопнула і околїла. Так вони тоді вделали знов гроб, положили її туди, а кришку прибили по сиридині і її криз пузо аж у землю осиковим кілком. Так вона с того времени більш і ни ходила.

Борисовська волость, Валуй, пов. Воронеж. губ.

567. Небіжка приходить до чоловіка.

Як жінка Ніколі М. лежыла ўжé хора, а він сї любіў ўжé з і сестроў і вона то підглынула. Ніц собі не жыдала, лише кобі як найбóрше ўмерла. Тогдї як ўмерла, то вона фурт ім обоім сї появила. Лыг він з братам спати, то вона егó душыла, а на брата як подула, то він так струдоватиў, жи мáло не потрїскаў (їздиў до Обертїна до богїні, абї му раду давала, зам. Парáски Тїмрик). Потóму, як сї зачыў женїты, то він сї женїў, а вона ходїла. У короваї сестра сидїла за столém з молодїм, а вона стáла собі під вїкно і дивїла сї. У вїсїльї сáмож так приходїла. Як вона сї віддала, несяўдыла ім сї фурт, аж докї вона не попáла ў ту саму нэмїч і умерла; і поховáли їх при кўні — тóму шїри рóки.

Зап. в червни, 1910, від Гафїї Панькїв із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

568. Як дівчина ожила по смерти.

Бїла дьўка та вмерла. І поховали. Вона йак ходїла по сьвїтови, нікус сьа ни хотыла áнї віддати, ани наньати. І пак в йїцїм мїсци мовили, жи і наймуг. А вона їм велыла сьа зарéчи, жи вона, йак шо эле зроби, жиби і нич не мовили. І вибила рік і вони моўчали, нич і не мовили. Вони мали сина і хотыли, жиби вона сьа віддала за нього. Вона мовила, жи пїде, але йак присьагнут, жи никотрому нич не будут мовити. І так мала дьїтану і задусила. Пак мала другу і задусила. Пак мати вмерла і вона зостала сама. А на другий день йак вмерла мати, гáзда пішоў у поле ворати, а вона справила музики. Вийшоў сусїд ид ньому і мовит: „Твоя гáзлїня музики спраўлят. — Тот ни мїг вже втерпїти її і і то мовїў. Вона му мовила, жи йак вона ту музики спраўлят, так її матери там весело. — Вїч і ще мовїў, на шо дьїти подусила. — Вона мовила, жи с хлопця би бїў велїкїй злодїй, а з дьвчатья пїачка. І мовила йїму, жиби биў здоровий і сьа знесла на нéбо.

Зап. у Бандровї, Лїського пов. від Г. Бїдник М. Капїй.

569. Вмерла дитина показуєть ся мамі.

Идú я з міста тай идú тай гугвú,¹⁾ а ўно лиш такú з горú летúт ид мúnú... Летúло..., а я си переирстúла тай гúцнула, а то нима ничьбó...

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від Одокіі Матюс із Ростік, пов. Вижниця.

570. Мама видить свою вмерлу доньку.

Однá жінка мала дúчину і вона умёрла і дúжи плакала за неú і хкúла і видúти по смерті. І приходит до ксьбндза і кажи: „Якби ви мине порáдили, щоби я свою доньку уздрúла?“ — А він кажи: „Оамí на пúщíньи сардак навíвороть, угорíи сí і пídú і кóло цёркви сховай сí і будеш видúти, як дúшú идúт і свою доньку будеш видúти“. — Так зачьили мврцú йúи і кажут, що тут плúсна душú смирдúт і так ишли до цёркви і í донькú ни бúдо. Аж на задú дúвит сí, а вона иде, сорóчка на нí мóкра і виликúй цибёр несé на головí. Як уздрúла свою маму, як зачьили бíчи усí вмирú... — А вона ў той час кинула сардак на дорóгу, а самá ўтúгла. Рáно пúшóу ксьбндз з неú на цвúнтар. На кождúм грóбú була лáточка сардакá. А ксьбндз кажи: „Якбис бúла ни кинула сардак, тó би бúли твою тúло і кóсти так на кóждúм грóбú порозривáли“. — Бúльше ни плакала, бо вúцúла, якúй донькá мала тьгáр.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласúйчука з Далашева, пов. Городенка, І. Волошинський.

571. Як небíжна донька ходила до мами.

У йидноú жінки умёрла донькá; áле тотá все донькá ходила і допúкала своú мамú, а кú жúнцú бúло дúже лúчно. Але вона сí радúла людúй, шоби тóму робúги, шоби сí збула донькú, жиби не ходúла. Але í людé нардúдили, коби вона дúстада ту свúчку, що була дванацúть рас кóло пáски і ту свúчку засьвúтити ў ночú і накрúги макúтроу. Як на-коли донькá надúде умёрша і має то свúгло розкрúти, абí живо і ймúла.

Чúе старá, а то шóе рúпнуло двермú. А ўна тогди живо макúтру с свúчки, а то í свúгло доокóла обúмúло, тай ўже не пускас с хáти. Тай тогди старá живо перемúтку тай завивáс сí. Але питáс сí та умёрша донькá: „Ви де сí збирáєте, мамó?“ — „Збирáю сí — каже — до су-сúди на весúлú“. — „А то хто сí“, — каже, — „жéпит, áбо вúддаб?“ — питáс сí донькá. — А мáла каже: „Брат сестру берé“, тай — каже, — „я йду на весúльбú“. — А та донькá умёрла каже: „То ўже нима гараздú на свúгú, коли брат сестру берé, тай я ўже бúльше тут не бúду, коли так сí рóбит на свúгú“. — А то цúлкóм не бúла праúда, же бúло

¹⁾ Сама до себе говорю.

весілля ў сусіди, бо то не мо́же б́ути, жиби́ брат сестру́ браў. Лиш она́ так гаворыла, жиби́ бі́лше донька́ не приході́ла.

Зап. в серпні, 1910 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

572. Як умерлий чоловік ходив до жінки.

Повідала Шклярська, жи били двоє люда в хаті. А тої баби чоловік буў опир. Він як вмер, то ходиў по смерти до тої баби. І прийшоў ци в полудне, ци в вечір, і все с тоў бабоў сьа биў. Нигда никого не било видно, поімаў і і набіў. Аж рас прийшла баба з села до неі, а та хату замітала. І вергла міглу, положила сьа на постіў, та баба веліла і йти до ворощки. Вона шос ти повіст. — І ворощка і повіла, жиби си взяла чю доньку так, як за свою, і жиби в полудне віта вінци. — І вона так зробила. Сьа си в полудне вінци вити. А тот прийшоў в полудни, тай сьа питат: А ти шо робиш? — Вона мовит: Вдиш, шо вінци вю. — А він мовит: Шем таке ни видав, жиби мати вінци вила. — А вона йму мовит: А хто таке видіў, жиби мерлий до живої ходиў? І вже бі́лше не прийшоў.

Зап. у Бавдрові, Ліського пов. від Г. Бідняк М. Капій.

573. Як жінка позбула ся з хати небіщина.

Ходив опир до жінки. Прийде, тай сяде на лавку, тай сидит, а вона ніяк го си збути не може. Питає вона людий: Ва́ри, шо я маю робити; ади, мій небіщик давно, а все ходит до мене. — Тай хтос і парадив, аби вона мила лавку з того і з того кінця. — Тай приходит знов він у вечір тай сідає собі на лавицу. А вона зачинає лавицу мити та все то з одного, то з другого кінца воду під него зсуває, аж він уже не мав де сидіти, тай каже: Шо то такого має бути, шо ми тільки років жили, тай ти мені пего не робила, аж тепер. — А жінка каже: Ну, шо такого має бути, шоби умерлий до живої жінки ходив, сего ще нігде не було. — Тогди він устав тай пішов, тай бі́лше не приходив.

Зап. від Санди Гуменюк у Раранчу О. Рак.

574. Як жінка відогнала вмерлого чоловіка.

Десь в якімось селі вмер газла і все ходиў доміў і робиў, шо треба. Молотвиў, дри́ва рубаў, худобу кормиў, льигаў з жінкоў у постелю спати. І вона ни могла ниякої ему дати ради. Пішла вона до ворожилі. Ворожилья порадила: Прийдеш доміў, будеш сьа ладити на весі́лля. — А то било в великий піст. І вона ладит сьа. Приходит він і сьа питат: „Деш ти сьа ладиш? — А вона му повідат: На весі́лля. — Деш ти

виділа, жиби в великий піст хто весілля робив? — А вона му повіла: Деш ти видіў, жиби вмерлий до живої ходив? — І як від неї пішов, то вже не приходив.

Зап. в Бандрові, Ліського пов., від І Федени М. Капій.

575. Небіщик у жінки.

Жив чоловік з жінков; пібрали си, а вітак чоловік заслаб тай помер, а жінка си зостала йго. Як си жінка зостала тай газдувала сама, кілька могла. Але він, скоро праходит новий місяць, а він ізбире си так, як йго поховали, тай приходит до свої жінки. Як він прийдит, ходит коло свого маєтку; підит до стайні і втворит двері і худобу повіпускає, а сам йде тогди до хати до свої жінки тай бире си так до неї, як живий чоловік робив (так як за живота, — Максим Гапюк) тай мучив ї, кілька мучив, вже не могла вона кілька витримувати, бо то ни було оден рас, лиш він довши ходив. (Як жива, то хотів си до живої жінки брати — Максим Гапюк). Али вона вітак сказала людям: Ходит до мени мертвий чоловік.

Ті зачили ї радити, як би вона си йго збула; зачили ї казати так: „Ти вбири си файно так, як до сьлюбу майши їти, вбири си тай засвіти собі свігло, пиривирни новий горнец тай поклать свігло під тот горнец, та най сидит. Як він ввійди до хати, а ти аби була зібрана; тогди тот горнец ханни, аби свігло зробило си в хаті, аби го свігло захопило“. — Лиш він до хати ввійшов (він йшов кріз каглу), а вона тогди свігло ханнула; як він ввійшов в хату, а йго свігло захопило в хаті, а він ї кажи: „А ти де си зібрала?“

А вона кажи: „Йду на вісілля“.

А він кажи: „То де йи вісілля?“

„Аді там в другім сії“.

„Хто там, кажи, си віддає?“

А вона їму кажи: „Брат бире сестру, брат рідний бире сестру рідну“.

А він ї кажи: „Так, а де-ж ти, кажи, виділа, аби брат сестру брав, аби, кажи, брат рідний, сестру рідну брав?“

А вона їму кажит: „А ти де-ж так находив, аби мертвий до живої ходив?“

А він тогди як си взлостив, тай вже ни йшов на задну каглу тай пішов навад у двері; як у двері луснув, аж си двері россипали.

Тай кажит ї: „Жий поки гір та каміня тай білих горопців“. Тай віт тогди вже він, тай йго нікто ни видів, тай так вона си йго збула.

Зап. у грудни, 1904 р., від Григорія Гапюка в Ревній, пов. Чернівці, Іван Савицький.

576. Дитина від мерця.

В їдної жінки умер чоловік. Як умер тай почав ходити. Все, бувало, прийде в півночі, поробить всю роботу в три мйча. А потім він дає її цукерки разні і лягають спати. Ця жінка зробилась така чорна та худа і від цього ходіння вона мала дитину. Ілен раз прийшов її чоловік і приніс гостинці; вона сховала трохи; прийшов день, бачить, а в неї замісто цукерків кізяки. Пішла вона до ворожки, каже так і так, а вона її каже: „Як прийде він, то ти перед цим покропи свягою водою і свяченого маку насип. А я ще заговір зроблю. — Прийшла ворожка, пошентала, тай наказала, щоб коли прийде її чоловік на сірому кони, то як буде кликати, то ни гобзивай ся, а то вмреш. — Вона так і зробляла. Приїхав він і каже: Вічини! — А вона лижить. Він її і просив і молив і ругав, а вона не відчинила. Заплакав він гіркенько, тай поїхав плачуче. А та жінка скоро після того родила дитину, котра розілялась смолою.

С. Сушковка. Зі збірки Д. Щербаківського.

577. Як мельник ходив по смерти.

Жили собі чоловік і жінка. Чоловік звав ся Пантелей, а жінка Ганна. У них була своя маленька мелниця. Скоро Пантелей умер, тай став ходити. Що за день Ганна заробить нашні, то Пантелей за ніч все перемеле. Так він молов два годи. На третій год став він потрохи рідче молоти. Тоді зовсім перестав молоти тай став до жінки ходити. От ходить він год, другий, ласкоче її і шипає тай скоро був би її замучив. От вона на сповіди сказала про цеє батюшці. Тоді батюшка сказав: „Возьми оцей свячений пасок тай як він прийде, накинь ему на шию цей пасок“. — От вона взяла тай пішла до дому. Пирночувала їдну ніч, ни було його, бо з нею була жінка. На другу ніч вона сама осталась. От вже десятий час, а він все приходив в 12 часов. От вже пробило 12 часов, вічнинає він двері тай входить. Ганна сидить на ліжку. Підходить він до неї, а вона кидь паском свяченим тай спіймала. Тоді Пантелей давай просити ся: „Пусти, каже, пусти!“ — А вона все его держить. Тоді взяла вона тай привязала пасок до гвоздя, а сама пішла за батюшкою. Приїжає батюшка з кропильом, а з Пантелея зробила ся статуя. Батюшка взяв тай покропив кропильом на нього тай його ни стало. З тих пор його більше і ни видно було нігде і ни молов більше.

Умань. Зі збірки Д. Щербаківського.

578. Сердитий мерлець.

Ото я повірила, що мерці ходять, бо мій батько тоже вмрели, али не ходили, царство їм небесне. Є в час Бурлаки. От старий Бурлака

вмер. Прогло педілю, може більше, скарже ця стара Бурлачиха, шо до неї ходить старий. Не повірила я, але пішла до них переночувати. Тільки стемніло, бере стара в жменю свячену муку і посипала на порозі і по всі хаті. Випяла госикові хрестик, поклала в бігуни, на вікнах і ше десь. Засвітила каганець, завішали вікна, щоб не заглядав мерлець і сидимо. А мак сипи ця, щоб мрець не ввійшов, ему треба визбирати всецький мак, аж тоді він ввійде. Потушили каганець і чогось стало так страшно і шось засмерділо. Я і їдна дівчина лижали на землі, стара на припічку, невістка на пичі. От шось рип... Та уже почули ми, шо ввійшов. Чути як він: мяц, тай прислухає ця і так ходив, ходив по хаті, доки не надибав картоплю. Тай тою картоплею кидь, тай прислухає ця, бачить, шо ми не ворущаем ся; воно знов кидь, а ми під кужух залізли тай душим ся там, так упріли. Потім пішов до припічка, де спала стара, та стару по лобу бух! Стара заплакала, а невістка із печі тай кричить: „Кропот твої матери; кажуть, шо мерці не ходять“. Та за коцюбу, та по вуглам. А воно рип, а як засвітили каганець, то его не було, а в старей синяк на лобі вискочив. За спаня вже й нема чого було думати. Сидимо. А воно в вікна, трах, трах, та так віконницями мурдує. Кляккою стукає, бігає попід вікна. Потім вилізло на гору і давай скидати куря, кидь, кидь! Поскидав і шукає ше якої роботи. На горі були кізяки, липаки, він начав зносити їх на купу. Оце чуємо, цяп, цяп... Носить, носить, а потім гугур... Тай покотились лицаки по горі, чуть стелі не завалит. Так воно робило, поки півні не заспівали. От як було.

Зі збірки Д. Щербаківського.

579. Подушка на мерця.

До одной баби ходив якийсь страх: огньом сипав, скринейо первертав, гасив лямпу, а вкінци брав сю бабу за лице, за руки. Робила всьо, шо її люди нарадили, але нічо не помагало. Аж один чоловік нарадив її, аби кинула подушкою на відлі. Приходить біла: сипит огньом, гасит лямпу; баба питає ся: Що хочете, мамуню (бо то мали бути її мама померші), — нічо не відповідає і приходить близше до неї; тоді ся баба киде на відлі подушкою лівою рукою; біда як заревила як кінь, корова, вчинив ся вітер і як пішло, вже більше не вертало.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов., від Варвари Боднар М. Боднар.

580. Небіжка мама лягає на доньку.

Мой немі розказували, шо у свої сестрі нучували, тай тогді там була ўмерла їх мама, тай тої дини були поховали. І тої ночі леглі

і спали і вона на них легла і з годіну студене лежело, аш тогді сї з них сеїнула. Тай тогді бұли сї тєньо перепудили.

Зап. в червни, 1910, від І. Лозовського в Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

581. Небіжка капітанка.

Умерла сусїда капітанка і увїцїла мама, шо вілазьїла чєрез вікно і прийшла і казала: „Ни бїйте сї, ніхтò у вас не ўмре“. — І не ўмер. І чўти бұло фєтор, як прийшла.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Каролїни Сарпенцької з Вижиці.

582. Дівка в биндах.

Яксьмо пішли до Ласковиц на празник, тєй їдем вже так пізно-блишии церкви, жиби периночувати, до своїх татжи знакомих. Тєй їдемо, місячно, дивимо сє, стоїт дівка в стоншках піт плотом. Ми сє питаємо. Кажимо: Якась стоїт онце піт плотом молода. Чи то є висїле, чи так сє на празник вбрала.

Ми хтіли до неї. Їдем до неї, вона як зачне тїї стоншки росфатовати, бїжит, бїжиг. Тєй: Чикай, дівко, шо ти за една!

А вона нїц, но попїт пітї тїкає на цвинтар і кажи: Я сє до вас ни вобзваю, бо ни маю права і ви до мени не!

І пішла зарас та дівка, побїгла на цвинтар. Цова церков зарас цвинтар. Тогди побїгли за нею коло церкви і ни видїли, де вона пішла, но зачїло щось йойкотїти на цвинтари, али вже там їх ни пустило йти.

Зап. від вуйни Польки Стецїї в Будзанові, Терєбовельського пов., О. Дереванка.

583. Небіжка в білім одязї.

Рас мати вмерла одні дівчинї і приходила все біло вбрана і все стояла в головах і так руки над неї простєртї тримала. І так приходила с тиждень, а потїм прийшла вже вбрана чорно і бїльше не приходила.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., М. Капїй.

584. Баба в рантусї.

Слав мїй брат в хатї. Вийшов на двір, вибачийги. Тоди став, слухає — шось так до гори смалит, а то була гора... так під горюв. Дивит сє, шось їде, так ногами чалапає. І він став, пригледає сє, а то баба в рантуху завинена. Він зо страху втїк до хати. Став в вікно, зачїв сє дивити, придивив сє, шо то є мирла і так чалапало, чалапало, а він настрашив сє, пішов слати, накрив сє з головюв.

Зап. від Ядруха Стецїя в Будзанові, Терєбовельського пов., 1903, О. Дереванка.

585. Небіжна стає в вікні.

Мої тіточні сестрі вмерла мала сестра. І раз десь на другий день тітка і сестра дивлять сьа в вечір через вікно. Дивлять сьа они, стоїт в вікні та, шо вмерла. Раптом кидают сьа до дверей, на двір, а там кожничого нима.

Зап. у Бандрові, Луського пов., від І. Федина, М. Капій.

586. Померша рушає клямкою.

То оповідав декан Ринявець: Десь коло Санча у якогось сьвященника хтось вмер. Поховали; али приїздит там раз наш декан. Стелять му спати в покою, а двері виходили на город. І зговорили сьа, шо в тім покою, як но бе одинацята година, все хтось рушає клямкою. Але Ринявець нічого не боїть сьа, каже, то: Я то досліджу. І каже: Я стаував коло дверей в рукою майже коло клямки. Бе одинацята година, а ту клямка порушила ся. Я, каже, вітворив двері, а ту ні духа не було. І то факт.

Зап. у Бандрові, Луського пов., від о. Негребецького М. Капій.

587. Хлоп бе небіжку на цвинтарі.

Бурківський перелазийи перелаз, а то стоїт жінка на перелазі зібрана так, як умерла. Каже: „Добрий-вечір“, — а вона сї не обзивайи. А він другий рас каже — не обзивайи сї... А він тогді буюком на відлїу, тай тогді лиш пошуміло до горі цвинтарем.

Зап. в жовтні, 1910, від Анни Павук із Далешева. пов. Городенка, Ів. Волошинський.

588. Як жінка приходила за свічкою.

У Марка Юрічука слабувала жінка Марія. Мучила си доўго тай кілька днїу не могла сконати. Приходили сусїди сокотити душі тай сидїли доўго, а потім сидїчи піснули. Одного вечера посходили сьа тай говорили, але шьо то було літного чьису у саме сапане, а усї були трудні, говорили, докі говорили тай піснули. Марко також трудний склонїу си тай усцуу, а слаба мучїт си, конає. Як всї твердо піснули, Марія без свічки сконала. Тотї устают, а ўна уже студена. Устали, подивили си, шьо робити, умерла без свічки, пропало. Загрїли тепле, обмили тай положили на лаву. Так перележала небіжка дві добі. Вітак поховали, поплакали, зробили задушне і деякі поровходили си, а удні лишили си з Марком. Першої ночі нічо не було, і другої, а третої почувала лиш Маркова сестра. У ночі шьї й не піснули, а то шьос коўть і утворило двері сївні, а потім хатні, увїшло до хати, сїло тай сидит на лаві. Сидит тай сидит. Сестра збудила Марка. І він уздрїу тай не

можут їдно до їдного словечка промовити. А то було при світлі, бо по-покоїнім три ночи горит через цілу ніч світло. Сидит Марія тай нічо не говорить. Посиділа не доўгий чьис тай пішла через ўтворені двері на двір. Раю пішоў Марко до старших жінок, шьо робити, шоби Марія не приходила. А ті кажут: „Усуци свічку з чистого бжівного воску, а не ту, шьо ти тримаў, ек ўна конала“. — Пішоў Марко і найшоў воску. Усукали свічку так, ек жінки казали. У ночи полігали, але не спе. Сестра увела тай дала Маркови свічку. За йкас чьис гурк дверьми сїнними та хатними, уходить до хати, сіла на лаві тай сидит. Марко устаў тай такі з постелі кинуў її свічку серед хати тай каже: „На тобі твою свічку тай відчїни си від нас живих, бо тобі не до нас, а нам не до тебе“. — Покоїнна увела свічку, притулила до грудвй тай зашуміла дверьми аж лоскіт на усю хату пішоў. На другий день пішоў Марко до ксьондза, наймуў за покоїйницу службу, нарастає, зробіў поминки за її душу, тай уже Марія не приходила більше за свічкоў і не приїде до кінце світа.

Зап. від Василя Павлюка в Тростянці, Святинського пов., Ос. Михай-
лецький.

589. Собака гребе яму.

Колись ми ходили з Ягоровною, шо в оцця дякона живе, Богу молиць ця. Приходимо до Виселї, шо то під Харьковим, пириночували в слободі й пішли собі так, як стали ок чєридї коров гнать. Дивимось, а на кладбищі шось кїда тай кїла землю, як лопатою. Ягоровна й каже: „А ходїть лиш, подивимось, шо воно там таке землю рє. — Пішли ми туди, дивимось — аж здоровїй собака рє і ямка отака вже вирита, в пояс, а коло близу нікого ни чуть. Вїшли ми на шлях, люди ок чєридї гонять скотину. Ми питать: „Шо там у вас сховано, шо там здоровїй собака рє?“ — А вони одна поміж одною шур-шур: „Це-ж ота, каа'ть, захована“. — „Хїба вона нїдавно схована, чи в єї дух пахущїй їде, шо собака там рє?“ — „Та вона, ка'ть, була яритниця — ще ни стара молодиця, а чоловік її у бігах був. У її три дївчинї було, а чїтвертий хлопчик. Так вона до їх шо почї ходила. — А табуницк і каже: „Це така, шо весь світ пройшла і зводниця і ровводниця. Вона ше й до замужїства була така. — Коли дивимось, їде дївчина, дочка тїї яритницї, в єї коса роспущена і лєвта с краю. Коса розпущина така вїлика, нїжче пояса. Гладесїнько вчїсано та в горї пасмичко взять так у налиць, та шнурком чорним плетеним звязано, а з верху той шнурок підгорнуто під косу, а там завязано шнурок слабесїнько та кінцї опять закинцїто на верх і на версї положино їх навхрєст та на кінчику тро-

шички заплетино ті шнурки с косою, тіки щоб коса ни розхрістувалась.
 Оце вона до году й ходить, як мати вмерла.

Борисов. волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

590. Як довго ходить мерлець ?

Їмерлець ходит лиш до року, а від року ўже ні..

Зап. в лютім, 1911, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

591. Чому не можна плакати за небіщиком.

Як плакати за мерцем, то він у воді вітак лижит, ци шо, я ни знаю.
 Як на запусті йлуг мерці до церкви, то хто плаче за мерцем, то несе
 величезний цебёр на голові воді і клине свою маму і тата. Кажі: „Що-
 бис віт пана Бóга прощі ни маў, як я чїрис тебе тьшкў покўту маю“.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1910, від Митра Ласійчука з Далешева, пов. Городенка.

592. Не вільно плакати за мерцем.

То едні жінці донька вмерла, а вона ни мала но еї едну. І ходила
 на цвинтар плакати, на дончін грін. Али едного разу як пішла, як за-
 чила плакати, а щось над нею як стало розплетени, як вдарило руками
 собі по пóлах, то вона зо страху аж ни знала, як тікати з цвинтару.
 І вже венци ни ходила на цвинтар.

Зап від мамі в Будапoві, Теревельського пов., 1903, О. Дервянка.

593. Несповіданий небіщик зі свічкою.

Льигла дїўчина спати на печі, лївит еї, а то шос свічку засвї-
 тіло. Тай кричїт гваўту ў ночі, пуджіе еї.. Тай віт тогді не спит там
 ніхтё більше. А то томў сьрїчка та горїт, бо то тато йи несповіданий,
 шо помер.

Зап. Ів. Волошинський в сїчни, 1911 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

594. Мерлець не здоровкаєть ся.

Два роки тому назад умер портний Юхим. Чириз два чи три тижні
 пройшла молва, шо він ночу ходе з могили до дому. Богато людей цюму
 ни вірили, це, казали, все враки. Інші казали жінці, шо твій чоловік
 по ночах до тебе ходе. Вона сердилась і дуже лаяла того, хто її казав,
 думала, шо її дражнють. Один раз пізно вечиром ішов Павло Миронович
 по попові улиці. Проходе мимо двора покійного Юхима; дивинь ця, а
 він сидить біля хати на лавоці в чорному сїртуді, в брюках, білі чулки
 і чорні чиривчки. Павло Миронович гаразд іше ни знав, шо він уже

умерший. Порівнявшись з ним, сказав: Здоров був! — А покійник йому ни одвітив здрастуй, а сказав: Тибі яке діло? Іди по свої дорові, коли тебе ни трогають. — Миронович пішов дальші, ни звирнув на його слова ніякої уваги. На другий день він став розказувать, шо портний дуже загордів, сказав йому здоров, а він і ни одвітив, а сказав, шо яке тибі діло. — Йому стали казать, шо портний уже давно умер. А Павло Миронович ни вірив їм. Шо ви, каже, міні балакайте, я ж своїми очима бачив, як ось зараз вас бачу, так і його; а ви голову морочите; яминно знаю, шо він сидів; як капля води Юхим і голос, як раз такий, як у його. — А коли удостоверив ся, шо він і справді умер, так сам собі дивувався, шо воно значило... Догадуюць ця, шо він був родимий відьмак. Кажуть, у його був маленький хвостик.

Зап. від М. Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, Курської губ. П. Тарасевський.

595. Як дідо снів ся.

Коли умер мій дід, так я з ним ни попрощав ся, бо він, казали, умер од холери, так я побоявся ся, шо і собі ни вмерти. Так опісля він міні покою ни дав, до сорок днів пошти то що дня снів ся і все сварив ся: то з палкою, бувало, ганяць ця, то так слідкує за мною; все чогось домагаць ця — дає, страмить. І він міні так надоїв, шо я уже ни знав, шо робить: тіко очі заплющив, ни спіїш задрімать, тут зараз же і дід Олексій являць ця. Ї став казать людям, шо його робить, шо покійний дід спокою ни дає? — Міні старі люди нараяли одправити панихиду. Я подав на проскомедію скільки раз, а далі одправив панихиду і с тих пір як руками одняло. Приснив ся раз і вже ни сирдитий, а веселий і ласкавий і більше ни снів ся.

Записав од П. К. Тимошенка, слоб. Тишанка, Валуйського повіту, П. Тарасевський.

596. Дядько не дає спокою.

Димид Киричок нирав хвалив ся, як йому покійний дядько Грицько ни давав спокою. Був я, каже, з ним ни в ладах. Ми з ним раз дуже полаялись, я разок його іще по вуху тьопнув. З тих пір він на мене дуже був сирдитий так, шо ми з ним коли зустрічались, так здоров один другому ни казали і ніколи слова ніхто з нас ни промовив при зустрічі. Умер дядько Грицько. Я ни пішов до його в хату попрощаць ця. Винесли його в церкву, я і туди ни пішов, та вже коли поисели на кладовище, так я для одводу очей, шо ни балакали про мене люди, пішов провондять покійника до могилы. І гріх мої душі, пирид тим, як опускаць його в могилу, я теж з ним ни попрощав ся, душа ни налягла до його підходить. Після смерти я ні одного разу його ни поминав. Так він,

бувало, у сні приходе і ганяїць ця за мною з палкою. А раз як запопав, як начав лупцювать костуром, так я на силу вирвав ся, та давай кричать. Жінка почула та цовк під бік, я і проснув ся. На ранок я на силу підняв ся, все боліло, ниначе в ступі побував. Розказав я про це сябрисі, старі бабі Уляні. Вона пораяла міні помянуть покійника. Позвав я попа і всіх духовних, одслужили вони панихиду. Зібрав я поминки, покликав людей, помянули, як слідує быть. С тих пір прирстало мене бізпокоять. А коли начина сниць ця, так я мирці подаю на проскомедію і покійник утихне. Тепер я ни одному совітував і совітаь буду, щоб покійних поминали і шо страшевний гріх тому, хто з покійниками ни прощаїць ця, бо умершим на тім світі усих гріхів ни прощакоті, коли з ними хто ни попрошайць ця. Мертві душі коли захочуть, щоб їх поминали, так вони подають вістку чиріз сон.

Зап. від Д. Киричка, с. Тишанка, Валуйського повіту, Вороніж. губ. П. Тарасевський.

597. Мерлець під плотом.

Ішли ми раз з родичами від баби в гостини до дому. Приходимо ві сльозий чирис греблю, бачимо на пиреді щось білого, цілком білого, високого. Приблизийвмо сьї блишши, дивимо сьї, то йист цілком подібний до вмрлого: віг стіп аж до голови йист білий, високі до трох локот, али витко було, що той умирлий почув нас голос і звирнув з дороги, притаїв сьї, нирухомий став під плит за пітнору. Ми йяго минули і пішли ду дому.

Зап. у вересни, 1904 р. в Журові від агента „Дністра“ Стаха Беркія, І. Савацький.

598. Мерлець розмовляє з сином.

Вмер тато. Поховали его, а его хлопци служив при скарбі. І йшов пізнав поров зі скарбу. Али йде своїов вулицив, здиває на правіа боці якогось мирлого; пригледає се добри, а то его тато. В білих. штапах, в шапці, звичайно, як то люди рускі се ховают, хлопци. Пізнав свого тата, настрашив се, став тей стоїт. А тато до него кажи: Ти чо се боїш? Ни бій се мене! Чо так пізно йдеш, сину, з роботи?

— Ну бо, кажи, мусівим роботу робити, яку там казали. А ви, тату, де йдете?

— Йду, сину, до мамі і до тебе і до тамтого молотшого! Тей вараз шез.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теробовельського пов., 1903 р., О. Дервянка.

599. Формаль ходить до коний.

Мав хлоп полонші коні, ніби формаль. І віс він в зимі гній. Як вдарили в затоки сани на вибою і той хлоп ударив се головов і забив

се. Поховали его. Досить так вже було в літі, вже були садівники в саді, шов той чоловік, що вмер, бис сад і zobачив его садівник, того мирлого, і пізнав его, що то за еден, бо го дужи добри знав, як жив ще. Тоди зачив тікати, а той мирлий прийшов до своєх коний і там стояв. І також добачили его форналі, що то за еден і він постояв, постояв коло своєх коний і пішов собі.

Зап. від Яндруха Стеція, в Будзанові, Теробовельського пов., 1903, О. Дервянка.

600. Мерлець пуджає конї на цвинтари.

Чоловік виїў з другим чоловіком... вігнаў конї пасти на цвинтар і зачїли конї фуркотїти... Зачїли фуркотїти і зачїли сі дивїти у другий бік. Тогдї вони гїпнули, подивїли сі, а то чоловік стоїт мертвий на гробі ў шїйпці, ў сорочці і ў портках... Конї як рўшили, то тікали аж до ліса до Двістра і ни могли їх стрїмати.

Зап. в липи, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

601. Мерлець іде дорогою і минає.

Я раз возиў снопи ше ў Колінках таї пізньєчко то було, повечєрїлїм, таї їдем зоуў. Аж тут коло села, під селом тут їи кирницї, але тут так ясно — дўже місяць свїтїў тої ночи. Тут дївим сі, коло кирницї шос сі біліє. Ми кажем: То ужє бўде дїна, коли берє якїс воїу ужє на двїну. Оже ми їдем від нєму, а він іде протїў нас. Оже прихóлит він від нас так сáмо як мертвєц, в шїйпці, в сорочці — по землі сі кїгне так, як маїи бўти. І він нас як поминўў, то так бикї йшли живо, якби батогóm гнаў, і зàраз зачїли фукїти. І тогдї ми собі балакаєм — мóжем піліхали піў гоний — таї тогдї собі балакаїм: „Ти знáєш, шо то за одєн пішоў, такий гїй мертвєц?“ — „Ая“ — кáу — „такї мертвєц“.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

602. Мерлець іде наперед живого.

Іду я раз пізно з села до дому поври цвинтарь. Іду і дивю си, з трунарї шьос вішло у такїм білім убранє, ек свїг. Іде, вішло на до-рогу таї стало. Дивит си на мене, а я на него. Але я шїи ни буў так близько. Стаў я, стало ї ўно. Гадаю собі, може ўно ме так до ранку стояти! Рушиў я їги, а ўно ї собі наперед мене іде. Стаў я таї ду-маю: Най ўно собі піде! — а ўно зоуў і собі стало. Іду я, іде ўно. Але я ўже не ставаў, ішоў, ішоў, а ўно ўсе наўперед мене, аж прийшло

до гроба, де буў ксьонда похований — тай лиш си там запало у яму. Я проминуў, переирстиў си тай пішоў до дому.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянці, Святинського пов., від Гаврила Сандуляка.

603. Мерлець гримає у стіл і лізе на ліжко.

Булам у Блєни Дзёрьківоў, бо і ўмер чоловік і нєні одної бєсени, вонá менє заклїкала, що сї самá бойла. Ми одного вєчера до пїзна шїли, витак польгалим. Чўєм, а то шос так у скїў грїмне ў хатї... Потому чўєм, а вонó ўжє лізе на постїль, постїль зачїла трїщїти... ми сї зльїкали, покравївали сї з головóў. Потому балакаєм одна до другої: „Бўдем уставати, дивїти сї, мóже що бўдем видїти“. — Поўставалим, лївим сї, мїсїць сьвітат у хатї так, гей у дїнуу — нїчó не вїтко.

Зап. в жовтнї, 1910, від Марїї Белєй в Далєшева, пов. Городенка, І. Волошинський.

604. Мерлець стрїляє.

Вмер Саверко Воляновский, рїбак і стрїлец вїт пєів. Поховали єго. Єдного разу по єго смїрти пїшли на рїбу. Цалий день так лапали рїбу, в вєчир поросходили сє, а Грєськови Москаликovi і Кубови Потоцкому випадала туди коло него дорога. Куба пїшов вперет, а той сє лишив з заду. Слухає, такий крик і вирнув сє, що то є. Приближе сє, а то Грєсько Москалик стоїт на мїсци там, де го лишив, дужи побитїй. Кличи до него: Грєську, чо ти стоїш? — Той сє до него ни вобиває і ни годин їти. Той дивит сє, що ни жарти, взєв го до дому, прїтегнув. Тогди Грєсько си віддїхнув і росповїдає, що Сяверко Воляновский стрїлев в него і було багато пєів і бив го. Тогди той Грєсько Москалик вїтхорував шось двї недїли.

Зап. від Яндруха Стєцїя, в Будзановї, Терєбовельського пов., 1903, О. Дерєвянка.

605. Мерлець бїжить за парубком.

Прїйшóўєм с полє і зобачїўєм пєред вїкнами нїбїщика Андрїя Горопцє так, як буў похований, ше навїть за мїоў бїг. Я напўдїў сї, тáєм утїк до хатї.

Зап. в червнї, 1910, від Семєна Луцїка в Далєшева, пов. Городенка, І. Волошинський.

606. Мерлець ловить чоловіка.

Пїшли ми рас ў суботу до паньскої каплички на цвинтарї квіток нарвати. Перєлазїйу їа черєс штахети назад, а за парупками ї слїд застїх; чоґос сї напудїли ї поўтыкали. Двїўљу сї на цвинтарь, а то

є поза йакогос гробу стаїе труп, такий білий, аш сьїйайе. Та такі стаў тай за мноў. Йа даў драпака, а він ше борше. Забіг йа до Семена Квасьнюка, а дух шчес, бо він білше льудий йак одного парас не чьїнаїе.

Зап. в лични 1906, від Івана Яворського в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

607. Як парубок умер через страха.

За Львовом сьї так зрубило: вмерла жінка, називали і чривницив. Тай худила по смерти кілька чис; али парубки сьї змовили на ню. І туди їден так гуворит: О ю, кажи, стара горбульн йїде! І възив, кинув палицив за нев, аж ї пу тлх калигах вдарив, віби по нугах, палицив. І як ю прийшов до дому відтам і ю в дома нічо ни вогорив, ю занїмів. А другий парубок, то той чувів, шо їм сьї стало так, жи їдного вратували, а другий в тім вмер. Али тому, жи ї вдарив, то ноги повбїртало, наперед повбїртало і голову обїрнуло так, жи писок був на пїред, то на потїлицю. Так го покривило.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Марїї Штойко Ів. Савицький.

608. Наймит стереже вмерлого газду.

Буў йїден газда; як вмер, то казаў, аби коло него наймит вартуваў три ночі в дома і на цвинтарі. І йїму за то заплатиў великі гроші, шо він сам хотїў і збіже даў. І вітак сьї журиў наймит: Як я йїго буду вартувати, як я сьї бою? А мушу стеречи, бом възїў за тов плату. — Пішоў сьї до ксьондза радити, шо є тим робити. Ксьондз йїму даў свьичевої крейди і кропило. Каже: Як увїйдеш до хати, абис крейдоў переписаў від дверий аж до сеї стїни стелеў. І на другім боцї сьїдїш; али абис ни сїдаў по тім боцї, де він лїжит. І абис сїдїў так цалу ніч. — Він сїдит, люди сьї поросходили, лише ті, шо в хатї, али спїи. — І він сїдит. А той възїў мирлий, устаў тай каже: Ходи, будем сьї бороти. — А той каже: Коли я не хочу! Тай так кропилом биў по чолї. І ледво сьї спекаў, шо він сьї від него відчїниў. І тогди льиг той мирлец, як кури запїяли. І так бес три ночі. А вітак мусїў на цвинтар йїти. І зноў сьї пішоў радити до ксьондза. Ксьондз възїў, даў йїму таку паку. І каже: Там поставиш ту паку коло гробу і в ту паку сьїдїш. І абис описаў тоў крейдоў ту паку, то віхто до тебе не пристуїт. — А так дес коло девїнтої години злі духи таке, ні їм не було рахуби, відкопали яму і възїли, в того газди цїлком шкіру обдерли. А той наймит сьї дивїў. Тай тогди як обдерли шкіру і закопали яму, зачили сьї дужи дерти над тоў шкіроў. Той собі, а той собі — тай тота швіра впала до паки, де той наймит сїдїў. І тим часом кури запї-

яли і всі духи сьм розлетіли. Другої ночи пішоў звоў, а той вілазит вітти тай каже: Віддай мені ту шкіру, шо ти відбраў від влх духіў. Бо вони би взяли, буў би злий дух убраў сьм в мою шкіру і буў би так, як я, ходиў і пуджіў би людий. — Той віддаў му шкіру і вже більше не йшоў на варту.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від С. Хартуняка М. Капій.

609. Дяк і мерлець.

То було в Мальчиох; був дід, вмер, а дяк читав савтиру і хлопци були ту на хаті. Як сьм мирлий зачыв рушьиги, а дяк гет до подушок сувов сьм, втьиков. Тей потім як сьм другий раз порушьив мирлий, а хлопци ті зараз на двір повтікали, но сьм дяк зіставив в хаті. Тей потім як сьм ше третий рас стрьис, а дяк ще сі далі посунув, ше далі втік. Потім мирлий впов, а дяк втік, тей далі ни знаю, шо сьм стало.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороцові, Городецького пов., від Івана Штойка Іван Савицький.

610. Мерлець перестрашив дяка.

А йиден дяк росказуваў, шо йиго кольіга дькуваў ў горах, шо го заклікала Гўцулка читати псалтиру. І я читаў, а вона шос там собі лагодила до печі і нарешті дес пішла до сусіди, а сусіда так заудалі, якби до Дубок. Я читаю сам, читаю, аж нарешті кивайи сі той умерлий і такі устає... а я далі с хати. Заглянуўем через вікно с страху, шо він упаў на землю лицем до землі. Я с страху не вернуў сі, лиш утікйим аж до другога сусіди. І жиў той чоловік ше три неділи, але нічо не уповідаў — ослаблений до трох неділь умер. І більше уже ни уставаў. Я самий вігак с перестрашу відлєжіў.

Зап. в серпни, 1910, від Ан. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

611. Утеча перед мерцем.

Помер в Укалові яритник сам і над ним читав дячок псалтирь, а баби слухали, поки поснули. От він читає-читає, шось у його волоса дибом піднімаї ця. А діло було так уже в північ. Собачка й лижала на припчку малюсінька та як загарчить, а той мертвец на неї пальцем і махаїть. Вона дужче ричать, він на неї дужче махаїть. Дячок як гляне, а той мертвец уже піднімаї ця. Дячок із хати, мертвец за ним. Тут і баби як почувли, давлять одна одну і собі іс хати бігти, та на порозі як попадали усї кучою! Дячок у ліс, яритник за ним слідом бігти. Дячок баче, шо беда, зараз за дуб заскочив. Той мертвец тоді не попав за дячком та як попав дуб (думав, шо дячка вловив), та там і остав ся на тому дубі. Дячок черис три дні й собі вмер — прилякавсь.

Борисовська волость, Валуї, пов., Вороніж, губ.

612. Як баба хотіла задушити дячка.

А то там іще у одному місті така штука була. Умерла баба, а та баба та мабуть була яритниця. От пішов до неї псалтирь чигать дячок, і дочитав ся він до пізна так, що була північ уже. От він бросив читать і пішов до дому та тілко став у себе уже дома закурювать, а вона із серця хотіла задушить його. От слуха він, а воно шльопа мимо хати так, як відмідь і прямо до дверей. У його і волося дубом стало: упустив і цигарку з рук. От воно як дійшло до двирей та як двинуло разів три за нитмо, аж хата затрусилась, тоді і пошльопало назад. А воно бач його ни пустили анголи у хату: стояли на двирях; а як би ни було анголів, а попустив Бог його у хату, так воноб розтирзалоб його.

Борисовська вол., Валуй. пов. Вороніж. губ.

613. Як дяк убив теля.

Помер був побирижник в йіднім силі — ни знаю вже, де то було. Тай побирижничка пішла була до сила по дяка, шоби йшов псалтиру читати. Дяк прейшов з псалтиром, а вона пішла до коршми за горівком. А его в хаті підперла, шоби ни втік і засьвітिला каганец. Дяк читав, читав теї адрімало му сі. теї заснув. Пробудив сі, — сьвітло згасло, шось чалапає по хаті; той настрашив сі, виліз за скриві, хтів фтікати, до двирей, двері підперті. А теля присунуло до него теї дуц его по колінах, а він ше гірши настрашив сі. Теї помаленько, помаленько, коло леца до постилі треба шукати якоїсь оборони; знайшов магільницю. Теля другий раз прилізло теї знов его штурк, а той талап магільницям теї забив. Сам настрашив сі, ни знає, шо забив, чи мирця, чи шо. Шукає за сїрником, знайшов сїрник, дивиг сі, мирлец лижит там, де лижав, а насеред хати теля. А то він теля забив. Взяв, затагнув теля під посьціль, а сам стоїт, бо нима більши сьвітла теї чикає або тої баби, або до раня.

Приходит баба теї кличе: А ви є реєнт? — Той сі ни вобзиває. А він ни вобзиває сі, хочи, шоби вона сі троха настрашила. Та другий раз кличи, той знов сі ни вобзиває. А та в плач: Де ж ви сі, реєнт, поділи, кула ви фтікли, та ж я хату була підперла? — А тому сі сьмішно зробило теї вобізвав сі, кажи: Я є, є. — Приходит до хати, нарихтувала каганец, принесла фляшку горівки, в дяка аж дух фстунив. Теї попили си горівки, а за теля навіть ніц ни згадує. Уже докінчив псалтири, хтів рано йти до дому, а вона кажи: Чикайти, реєнт, я пуцу телятко до корови, видою корову, сиражу вам ше молока. — До теляті, а теля ниживе. Ай, кажи, шо ему сі стало? — Що ж, кажи, пішло за

господаром. — Пішла до корови, спражила молока, той напив'єї, посу-
нув до дому.

Зап. у Магдалівці, Скалатського пов., від Захарка Глушки П. Стадник.

614. Як піп налякав ся баби.

Як Стодола був ксьонц туткий, пішов собі на вечирки, на spacer. Теї ішов пізнов поров лесь коло водинайцетої години, теї го настрашило: Шло шось с цвинтару. Теї він до него вітповів: *Wszelki duch Pana Boga chwali!*

Воно ему вітповіло: Я тебе ви чіпаю — ти собі йдеш, то йди. — А він як се настрашив, то стояв с пів години — ни міх се допукати до брами, жиби му втворив. Відлежив зо дві неділі. — Потому сказав, що го настрашило, що йшла жінка, вбрана в рантуху, мала ноги завиниші. Потому люди приповідали, що була в Вирбівці тої самої ночі і давала дитині ццки.

Зап. від вуйни, в Будзанові, Теробовельського пов., 1903, О. Деревянка.

615. Небіщик ломить ковбасу.

Досин чоловік все маў такий звичай, що на штіри чьїсти коўбасу розлбмит і клаў по кавалковн. А вітак як умёр, ўсе казали, що він ходит; а ўна не вірила, бо не рїгїла ніко́ли. Як ужé він умёр, вони́ та́кже злагодили і поставили цілу коўбасу ў вечір ў субо́ту велико́дну. Устаю́т рано, збираю́т єї йти до цє́ркви, ливїи єї, а коўбаса́ розлўпана так, як він клаў, — на штіри кавалки розлўпїў і склаў так, як скла́даў, як живї. І по тім аж вона́ зна́ла, що ходит.

Зап. в лютім, 1911, від Анни Чернецької з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

616. Як мерлець уставав.

Ўмер буў Митра Танасїїшиного дьядьї. Йа тоди ше парубчиў. Пішли ми на лубок. А лубки справлїли тоди неаби-йакі. Дес коло піўночы дивимо сї, а небіщик підносит сї. Људи поровбігали сї, а ньїкавійші паятрили, що сї с небіщиком стани. Али він роздивїў сї, що ньїкого ў хатї нема, таї пазад льг.

Зап. в сєрпни, 1904, від Николая Павлюка в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

617. Небіщик приходить накривати жінку.

Дід ходили до мами умерлий (вони́ мали яко́ис покўти трóхи — зам. Варвара Трачу́к). Льгїли вони́ спати, а вони́ все прийдўт, їх обмацают, обмацают, таї накрїют, таї пілўг. Нєні кажу́т: „Коби я чу́ла, то я би єї їх спитала, чо́го вони́ хотїї“. Дру́гої пóчи зноў приїшли і ма́цали

ненью, потому досьнгали ще й маму на піч. Але неньи не чули, лишє ўсе мама чули, але не питали сї, бо сї бояли. Вони у сєреду ўмєрли, ў пїйтницю їх ховали, а ў суботу у вєчїр-пришлї, тай утворїли двєрі у двох хатах: ў одної довкї і ў другої. Мама зачыли зємлю до порога домащувати, а двєрі ўтворїли сї.

Зап. в жовтнї, 1910, від Марїї Белей із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

618. Мерлець ходить до своєї жінки.

Або такї у Михальчи чоловік, як умєр, тай поховали, тай приходїў до жінки і так з неў балакаў, як живий. І так і нарадїли, що має робїти, абї ўже не йшоў. Казали ї, абї ўзєла, поперевертала подушкї, абї там клала, де вогн, тай абї легала головов там, де нїги, і абї попїсипала скрїзь попелом по землї і попїд кїмнї. І абї сорбчку перевернула і на вївороть ўбрала. І вона так зробїла. А він вїтак пришїоў ще, тай каже: „Хто тебе так на се нарадїў?“ — Увсї вїтак, потрїскаў по хатї, увлбствї сї, тай каже: „Ўжє я тут бїльше не бїду“. — Тай бїльше не приходїў.

Зап. І. Волошинський в червнї, 1910, від І. Лозовського з Колїнон, пов. Городенка.

619. Пан у садї.

Шла баба з дївчинов в сат пїльнувати япка. Двїт сє, якїсь сидїт пан на крїслї під грушков. Тоди кажи до дївчини: Хтось є в япках. Чикай, зара будем лапали. — Приходєт блишии, пригледают сє, пїзнали мирлого пана. Тоди настрашили сє і зачили втїкати.

Зап. від Явдруха Стецїя в Будзановї, Терєбовельського пов., 1903, О. Дервянка.

620. Мерлець показуєть ся сусїдови.

До мене походили сї одного вєчїра сусїди. Балакали мн, балакали тай далї на горїўку складати сї. Далим по кїльканацїть грєйцарїв тай я такї пішоў за горїўкоюў. То було уже у саму онївнїч. Іду я, іду і приходжу до коршми. Лєдвим добудїў сї Жїда з бєбєхїў. Взєў сми око горїўки тай вертаю сї до дому. До коршми ішоў сми за дорогоў, а вїдтвїў, думая собї, пїду понад потїк стєжками. Іду я, іду, аж давю сн, а Гнат Остафїйчук ближит сн д' минї. А мн єго такї того дня поховали. Я шнї у него у хакї буў тай добре пїзнаю, бо мїсїць на лворї свїтїт, єк у днїну. Але єк го ховали та дали минї так, як і другим людям подайник. Траба було за єго душу до ўпївночи зговорити пєть Очїнаш і Богородїцє. Але походили сн до мене сусїди тай я забуў своє вїдмовити. Траба було молити сн до ўпївночи, бо тої ночи душња приходят пити воду і їсти колачь, шьо за неї коклали там, де ўна свїгла, єк

мертвец лижєў на лаві. Душья хочі, шьоби разом поноісти тай віпннті воду і іти вже на тот світ та забрати ті молитви, шьо за ню вігово-рили, аби мала з чим стати перед Богом. Стаў я тай думая. Думая, шьо робити; але паде ми на гадку, таки тут на дорозі змовити молитви, бо Гнат можи мене задушнті. Упадаю на коліна тай говорю петь Очі-наш і Богородици. Я лиш віговориў, дивю си, а то покоіник ек ви зашумит вербами тай полетів право до неба. Я однако таки стою дубом тай не могу си з місця рушнті зо страхі. Але йкос прихожу до дому, ўхожу ў хату, але не могу заговорнті. Диві си люди на мене і виді, шьо я перепужнннй. Кажуть: Іле, шьо тобі, Дух світнй в тобоў і з нами! — Жнвка уздріла, шьо шос ни доброго, поцїгла за образ, вітїгла відтвїў свічене зїле тай підкурила мене: „Шьизай від него, жаро, на моря, на скали, на пуші, де кури не допіваят, а пси не догаўкуют. Дух світнй в тобоў, чоловіче“. А я аж тогди заговориў і ўповідаю, шьо мене перепуднў Гнат Остафійчук тот, шьо я у него буў на похороні. От там над потоком зднбаў мене тай стаў, а я не маў шьо робнті тай виднті уцаў на коліна тай віговориў за єго душью молитви, а він аж тогди шьиз. Я ледви прнйшоў д' хакі тай уже цєї горнўкн не хочу. І таки уже її нїхто не цнў, аби шьн нас була та горнўка потїгла, шьо і мертвец перейшоў. Ту горнўку внесли у тот раз у таке місце, де нїхто не заходит (дес у бзнновнй корчъ, аби її нїхто не перестуннў, бо бн ўмер). Від цєго разу не ходнў я вже до коршми за горнўкоў ў опнўночн.

То місце і вербу, де мене переходнў Гнат, і до тепер назнвають Гнатовоў вербоў, бо коло неї переходнў Гнат Ілюк. Від тогди уже нїхто не виднў помершого Гната.

Зап. Ос. Михайлецькнй в Тростянці, Святнв. пов. від Ілі Федорнўчуна.

621. Перемінн мерця.

Одного разу пнгнав господар коні пастн на цвнтар, а сам льнп спати на грїб і спнті. Али ось тут щось стогннті і кажн: Встань, чоловічн, бо мнн дужи кншко!

Ігі, а то що за біла!? Встайн, днвнт сн, а з гробу встайн щось білі таке, як простнрало і йдн на дорогу і зачнло плакати: Ой гнгонькн мої, гнгонькн! — і пішло далі. А той хлоп як став на тім місці і нн мнг сн рушнті, али ту днвн сн, внртайн того білі простнрало назад на цвнтар. Той хлоп хочн вкнкнути, али нн можи, так як бн го що прекувало до знмлі, зн того простнрало зннсло сн в гору і сн простнло на хрест, а той чоловік с страху умлнвайн, а рушнті сн нн годен. А того простнрало як повняло внтром, то аж днрнва сн гнулі до знмлі. Днвнт сн той хлоп, а з того простнрала зробн сн хлоп таїїй внлнкн, як днрево внсокн, а с того хлопн зробнла сн свнчка

і стала на гріб і засьвітла сьм, а потому як згасла тай щезло фсьо. Отжи той хлоп спамйитав сьм троха, йде з цвїнтару, а на дорозі стоїт хрест і кажи до того хлопца: Чоловічи, їди до дому і моли сьм! — А той хлоп кажи: Тфу, то що за біда? — А хрест щиз. А хлоп їде далі, али дивит сьм. Йде чорні хлоп і дзеленькаїи і зачив сипати вогньом, а тому хлопови аш шипка злазїїи з голови с страху, аж двома руками тримаїи і зайшов щїсливо ду дому.

Зап. у серпни 1904 р. від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

622. Майстер мерлець.

Ішов члєдник від мами до майстра. Ішов коло косьцьола. Дивит сє, хтось їде. Гадав си, шо то віт сповїди їде, бо то було в виликий піст, і став робити цїгара, бо хтїв просити серника. Тимчасом зачивкав, дивит сє, а то їде мирлець, єго майстр: Він був в гнїві з ним і видвернув сє в противну сторону від него. Так тимчасом він єго пізнав, жи то є мирлець і зачав втікати до дому.

Зап. від Пшенички Гринька в Будзавові, Теробовельського пов., 1903, О. Дервянка.

623. Кушнїр і мерлець.

Одного разу походили сє кушнєрі до цеху і там забавляли сє. Як розходили сє вже до дому і оден відїїшов в свою сторону. Ішов попри кирницю і дивит сє, а то мирлець. І він с того страху зачав втікати і кричати: Ігавт! — Тимчасом тїї зачали за ним бічи, шо є, а він піц, тїлько чим скорши втікав і кричав далі. Як го злапали, питали го сє, шо є. І він сє ни мїг відїзвати зо страху. Ни балакав цалїї тиждець.

Зап. від Кобильника Дмитра в Будзавові, Теробовельського пов., 1903, О. Дервянка.

624. Тїсні черевики.

Одни чоловік пісїя смерти до дїтей ходив. Ого як їде по вулицї та під вікно і підходе до шевця: „На шо ти мїні тїсні чиривки пошив? — І до дому їде, зайде і вїдїтїль зайде та все промовля: „На шо ти мїні тїсні чиривки пошив“. — Так він ходив шо ночі, аж поки ни прибили його осикович кїлком.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

625. Пригода з мерцем.

Йїден швец ходїў, де но сєм в'явїў мерлець; браў копито і роботу, входїў до хати, зговориў оченаш, вїтак розбирає копито і робит коло ширцьи. Так він робїў бис цалїї рік. Али йїден рас каўт па-

рубки: Ми йнму так зробим, шо він не буде віде ходаў. — І каже: Возьмім йидного парупка, постаўмо на лаву так, як умерцьи. І тогди йнго закликати. — І він тогди прийшоў, зговориў оченаш, розібраў собі копито, і робит. Паруники сиділи на лаві і дещо балакали, тай каже: Ходім, будем йти до дому. — Вішли вони на двір, тай каўт: Він сьи крепко папудит; зачикаймо, він зарас віде той парубок. — І він устаў і каже: Ти чо тутка сидиш? — А швец узьвў і молотком у голову. — Тоті чекают на дворі, той не віходит. Вони сьи дивют чырис вікно, а він лиш посиивў той, шо лишвў сьи. А швец йиднако робит. І тогди віходьит до хати, тай каўт: „Мой, не встаеш? — Вони до него серут сьи, а він виживий. І той, шо порадиў, маў великий гарешт.

Зап. у Костільниках. Буч. пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

626. Небіщик Капустіний.

Я служивў у Кирилібабі тай було нас два слўги, я до ціпів наймивў си тай я тогї ціпї нас, а другий кіньми хліб носивў. Так тот, шо хліб носивў, то сказаў газді: „Пусіт мивї“ — каже — „цего, абї я пригнаў маржину на осільницю“. — Жевемо ми ту маржину у ночі, а вии витак узьивў тай сказаў: „Тут“ — каже — Капустіного убїли“. — Чьоловік си зваў Капустіний. Ми йшли так потоком, а вии ишоў тай так лісом гойкаў тай кричївў, аш сўмно бўло. І я узивў і тому кажу: „Ми обїгїм си, ничьо тому ни кажїм у ночі, абї нам си ни причувало“. — Прийшло си, а то зарас такі заговорило. А я кажу: „Ни кажї ничьо, нічна годїйна, а мїсьиць новий“ — кажу. Йик зачьивў кричїгги, гойкати лісами, — аж сум.. І доти ишоў и кричївў лісами, докївў ми ни прийшли до того газді до хати и вии у ўодно кричївў у лісах. А той мїй товарїш узивў тай каже: „Добре ви менї казали, не говориги ў ночї за Капустіного!“

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Филипа Чолана з Ростік, пов. Вишниця.

627. Мерлець при патрулі.

Фель буў вігом, а я заступником і ми прийшли на патрулю за пси. Приходим перед Михайла Воробциї вороба тай тих сї два вістало, а я наперед примкнївў сї. Прийшоў до воріт, старахкотївў бўком, а то стоїт хлоп у шьипці коло воріт. Я тогди від воріт: „Ох-йой!“ — на бік, а тотї стали оба: „Шо тобі такé?“ — „Ади“ — кау — „Михайло стоїт мертвий — рахувати!“ — Потому як я сї ольїк, то я витак три дни ходивў дивїти сї, ци праўда. А при тїм він нагле умер і я стоївў при комісії, як го розбїрали і я сї того буў ольїк — рахувати“.

Зап. в падолистї, 1910 р., від Савки Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

628. Жид на окопі.

Іду я собі до Будзанова с Тудорова в ночи; то було літнов поров. Приходжу мизи ліси, дивю се, стоїт Жит на вокопі. В шабасові шапці, в довгі бунді, пітперезаний і стоїт собі на вокопі. Дивю се, хтось стоїт на вокопі, вже се тішу, — буду мав с ким йти до дому. Приходжу до Жида, кажу: Dobry wieczór! раз і другий раз — Жит се ни вобзиває. Приходжу такої до него, кличу: Ходїт, йдети можи до Будзанова? — Жит се піц ни вобзиває, но стоїт. Я тогди дивю се, жи то він ниживе шось, теї в поги. Аш потому нагадавим си, жи там збуї забили Жида. Тому Жит стояв.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теробовельського пов., 1903 р., О. Дервянка.

629. Колядники і мертвий Жид.

Шли дівчита коледувати. Коледували по господарях, ніби по като-ліках. А Жидівочка коло того католика сидїла в еусїствї і кличи Жидівочка: Чуєш, чуєш, ходи сюда коледувати минї, я тобі щось за тоє дам!

І тії дівчита послухали, бо були молодї теї дурні, зачили коледувати; виколедували, повїчували. Тоди Жидіветко винисло колач за коледу і пішло собі до хати. Аж парас Жит десь се коло тих дітїй з'явив (а тому Жидіветкови тато вмер). Вони се настрашили, де се коло них Жит взєв, мирлий Жит. Зачили тікати, а той Жит за ними. Бігли тії дівчита до дому зо страху, а той Жит прийшов в вікно, став і стоїт. Дїти се понастрашували, зачили казати: Мамо, подвїт се, щось се дивит в вікно! І стара се придивила, шо то ни є Жит, но є мирлий жидівський. Потому зачила се питати дїтїй, шо то є. Вони зачили воповідати, шо вони коледували в Жида, то він за ними біх віт сáмої тої хати.

Зап. від вуйви Польки Стецій в Будзанові, Теробовельського пов., О. Дервянка.

630. Подвійний погріб.

Штифана Тирского похували, йак Бох приказаў. Али третой днни виртайут сї ў вечїр сапалвїкї с польї стешкоў черес цвинтарь й ўчули, йак Тирский ў йамї гримаў. Зарас сбігла сї льуди, відкопали небїшчика й занесли йїго жїнцї до дому. Другого днни ксьондз ше раз мусьїў ховати трупа, запичытав грїб й Тирский по другїм запичытаньу до цвнї тихо лжит ў вимлиця.

Зап. від Михайла Федорака в Кулачківцях, Коломийського повіта, 1900 р. Осип Яворський.

631. Кїл — небощикам.

Оце говорять, в Галичиному відьма вмїрала, ни скоро вмерла: стїнну зривали, тоді вона і вмерла. А вмерла, довго ходила ночу до

дітей. Та так от прийде ночу і варить їм і корме їх і обмиває, а як півні закричать, так і піде опять. А мужик еслі услише, ни сивай ся, а еслі озвець ця — так вона його розорве. Ну, він, говорять, слуха-слуха тай к священику піде, скаже: „Шо ж їй робить?“ — Так одривають та осиковим колком прибивають. Так як стаунть прибивать, так вона аж заривить. Тоді вже пиристане ходить. Це вже давненько було. От і ваш покойний дедушка, отиць Олександр, одну женщину яритницю прибывав осиковим кілком: так кров по тому кілку так і цвиркнула.

Борисовська вол., Валуй, пов. Воронеж. губ.

632. Мерці.

Они показують ся або зараз по смерти, або „виході з гробіу у чітьверь на стайстри (Страстний Четвер перед Великоднем). Люди гале тогда лісу від обістя (браму), а мерці приході гріти си і просе милостині“. А що то великий піст, коли люди ше лиш приготавлиють ся до Великодня, тому милостиню дають аж на Великдень рано.

Зап. від Стефана Глушки в Тростянці, Святисельского пов., Ос. Михайлецький.

633. Мерці на прогульці.

Вийшов мій брат на двір і видів, що йде три мирці і напирид них псочок. Він се настрашив і втік до хати. Тогда став в вікні, дивит се, що то за єдні йдуг. Пізнав, що за єдні. Тогда пішли вони собі в місто. А він ніц, но в вікні стояв і дивив се, як вони будут знов повиртали. І так само повиртали с тим і пішли в цвинтар.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теробовельського пов., 1903, О. Деревянна.

634. Небішки приходять закурити.

Мої небішки дьїдї казали, що їх дьїдї ше розказували їм, що почували раз ў полі ў далекім — ў сіюбквати почували, а того чьїсу два тазди померло ў селі було, і вони зачїли палїти, а ти небішки приходьї обї від ним, позакўрювали собі люльки коло вогню... А ўонї сї дўжи бїли настрашили, як їх уздрїли, а ўонї кажут: „Ни бїгти сї нас, Юрку тай ти Штифани, шо ми прийшли, бо ми такў покўту маїним“.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від М. Писавюка із Далешева, пов. Городенка.

635. Мерці ходять на пущене.

То було перед великим пўщївьим нашим... Тай лиш ми польгали спати, чўївим, а то шес лудьїт: дўду, дўду, дўду... Вітак дьїдьї вїходьї, обїїшли до кола хати, тай не було нічо; а то бїли ўмерлі.

Зап. в жовтвї, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

636. Що дають мерцям на пущене.

Мертеї приходьби на велике пущіньи. Сьвітло горіт, кладé сї у мищінку студенцї тай... Вони, кáжут так люде, що вони приходьби тай їдїи.

Зап. в жовтні, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

637. Мерці співають на цвинтари.

Я шби служиў при вєську. І ми стояли ў одним селі. Шкадрона улашїў у одного Жида, шьо вінаймаў стайню на коні. Таки недалеко-малємо касарню у другого Жида. І ходилиємо на вару до магазину пороху. Тай говорили ўдні, шьо там стояли на варті, шьо там шьос-пужіє у оніўночи. А магазин буй так тут, а цвинтарь грохи далєше, лиш через дорогу. Говорили та говорили. Але я кілько стояў на варті, а ніколи не стояў ў оніўночи тай не дуже віриў, бо чого то люди не говорі. Аж раз принала й на мене черга ў оніўночи іти на варту. Прихожу я на варту, завіў нас капраль, ми абліували си, тай хожу наўкруг пульвера. Аж почерез чьєс чую, шьос співає на цвинтари. Я дивю си, а то шьос біле ўдно, друге, третє. Ходит тото почерез цвинтарь та співає, ек ксьондзи. Справили си рідом, тай ближут си шьо раз близше д' миві, а я засторонїў, стаў тай дивю си, шьо з цєго має бути. Пішло то ў одним глїді до ўдного гроба, поставало з кагїлницями тай відпраўляют. Я аж тогди нагадаў собі, шьо мені не вілно стояти на варті на ўднім пляцу. Беру тай зноў хожу наўкруг пульвера. Єк я відвернуў си до цвинтаря плєчима, то здає ми си, шьо ўни ідут за мноў, а я таки деревію. Здає си, шьо чьика лиш на ўднім волоску держит си на голові. Я відвернуў си льцем до цвинтаря, а то ўже нікого нема, лиш відгомін від співу котит си по цвинтарнім саду.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Павла Федорука.

638. Як річи пересували ся.

Служили ми в Малихові в ксьондза, а той ксьондз мав тата. А ксьондза жінка ви хтіла того ксьондзового тата тримати при собі. І завів йїго фірман до колїї тай він поїхав до другого сина, того ксьондза брата. Іно прїїхав, зарас захорував і написав лист навад ду того ксьондза, жи дужи він хорий. І поїхав ксьондз, відвідав свого тата, правда, ту він хорий, старий тато їго. І той ксьондз там довго ни був, вирнув сьи назад, а зарас за ним той тато вмер. І прийшов тальїфон, жи юш тато нибошик. А віставив свуй річи ще той тато в свого сина в ксьондза в Малихові.

На сьвітїй вечир їмосьць з ксьондзом сіла в покою при столі, а слуги в кухни, то крієло присунуло сьи аж до стола. Потім сьи шафа.

утворила, і тими рiчима пирикидало там, книшками і потiм зу шафи книжку кинуло на стiл і пирисувало листками. І тугди їмосьць вкiкла до слiгiв до кухнi, а їгомосьць стали кудо стола і задумали сьи.

Зап. у падолистi, 1904 р., в Вороцовi, Городецького пов. від Гнатка Мороза Ів. Савицькiй.

639. Мерлець упоминаєть ся за довг.

Єден хлоп купив кове в коноводника, старого. Дав му петку, а за мiсiц дисетку має дати. Так той Жит вмер, а дисетку той хлоп ему ни дав. Йде той хлоп рас в ночи коло водинайцятi години.

— Чуєш, Івани, дай тую дисетку моєм дiтьом — так той мирлий се вобзиває.

Той обiцяв дати. Двi недiли минуло і хлоп дисетки ни дав. Тогди йде в ночи той хлоп п'яний. Жит кажи: Івани, де ти їдиш?

— Ти паршивий, Жиди, я твоєм конем їду!

— Чуєш, Івани, як ни вiддаш тої дисетки, то зара тебе возьму с корiним!

Жит як потрiс патлами і зачили Івана молотити і єго конє і хлопа забили. — Бже конєц.

Зап. від Яндруха Стецiя, в Будзановi, Теребовельського пов., 1903, О. Дервянка.

640. Мертвий довжник.

Цирковний сторож Ольховик Васька уже нескiльки рокiв сторожує. Він з роду ни жинив ся і скупий-прискупий. Харчив ся він бiльше по людях, або у икономiї на кухнi. Все жалуваня і окремиє доходи він складає, нiкуди ни тратив дарма і одниє копiйки. Один молодий чоловік, служачий тутешний, кажись учить той, шо од чахотки умер, низадовго до смерти йому на шось неонадобилось грошей. Він пронюхав, шо у сторожа Васьки є багато грошей. Він пішов до його і позичив у його по векслию 300 рублiв грошей. Пожив він шось ни довго, скоро після того умер. Васька тодi сам ни свiй, пропали його грошi. Так він з досади пішов о пiвночi на могилу миртвиця править з його своi грошi. Став на могилу і давай кричать: Оддай грошi, сякий такий, лає його всякими словами. І так він цiлий тиждинь ходив на могилу покiйного должника, все правив долг. Кричить там, лайць ця, страмить його: Давай грошi, як тибi ни стидно, ни грiх? Узять узьв, а оддавать ни хочиш. — Прийшов він до дому з кладовища. Тiко роздiг ся, лiг, потушив огонь і ни спiв задрiмать, коли дивить ця, іде той самий мертвець, з якого він правив долг. Мертвець був у всьому бiлому. Підійшов до постелi, як схватив Ваську за патли, як почав його колотить і добре таки його по-колошматив. Підняв ся Вася у ранцi, все болить, все равно, як у ступi

побув. Сібірний дідок ни боязкий був, ни зовсім злякав ся; хоч і боліло все, а всеж таки наміряв ся у ночі піти на могилу з кочиргою побить мртвиця, як шо вилізе з могили. І ще було в його в мислі нас...ть на могилу. Діло було під неділю, служили в церкві вечерню. Опісля вечері, коли уже повиходили з церкви всі люди і духовні пішли, Василь остав ся сам у церкві. Взяв мітелку і почав підмітати. Ні з сього, ні з того, ни видно було хто, свиснуло сторожа по уху, схватило його за шиворот і ну тасувати. Аж на воздух його підкидало та на піл бросало і причитує: Знай, знай, як з мертвих гроші требувати та дають їх скверними словами! Так воно його так уходило, шо він на силу доліз у сторожку. Після того він довго прохварав і все з синаками ходив. З того часу він більше уже ни ходив на могилу і другим закаував, щоб ни правили з мртвиців гроший.

Зап. від М. Хайлової, с. Шибекіно, Білгородського повіту, Курської губ. Ш. Тарасевський.

641. Як відданиця викрутила ся від мерця.

Була собі дівка, тай хотіла віддати си, але дуже вібирала, шо хотіла богача великого так, шо собі єї зогидили і ніхто єї не хотів брати. Раз у опівночі чує вона: хтос пукає у вікно тай просит си до хати; а вона взяла тай пустила, а то був опир. Тай каже опир до неї: А ти пішла би зо мнов? — А вона каже: Я не знаю куда. — Ходи, сїдай на коня. — А вона хоче, не хоче, тай берут, тай ідут обов. А вона не знала, шо то опир. Ідут, ідут, а він каже: Місяць сьвітит, опир іде, ти не боїш ся, дівко?

Я си не бою, бо я з тобою! — відповідає вона і знов ідут. А вона взяла з дому звій полотна. Ідут вони на гріб, а він каже: Отут ми маєм газдувати, але йди уперед ти. — А вона каже: Не! йди ти, бо я, каже, тут ше не була, я не знаю у сїм домі. Йди ти уперед. — Він іде уперед, а вона каже: На тобі отсей конец полотна, аби ти не гадав, шо я не йду за тобов. — Тай поволеньки суне за ним полотно, розвиває, а все поволи, аби вістарчило, заків когут не запіє, бо би ї опир узав. Тай вже коли лиш досотує, а він каже: Та йдеш? — Та йду, йду, — тай у той раз когут запіяв, тай яма си засипала, а вона си перехристила тай прийшла до дому, то застала ще сьвітло, шо догоряло.

Зап. від Іоружи Орчук у Раранчу, Чернов. пов. О. Рак.

642. Вмерлий коханок.

Любиў парбок діўку тай вмер. Віттак місяць настаў, він приїхаў сивим конем: Збирай сьи, поїдем. Ідут, — чикай! Я забула, возьму си звій полотна. Узьяла. Ідут. Місяць сьвітит. Він і сьи питаї: Чи боїш

сья, моя мила? — Не бою сья, бом є тобою. А вона гадає, шо він живий. Приходьт коло цминтару — розкрита яма. Він каже: Йди, лїзь в ту ямку. — Вона сья зльикла. Ньи, кажи, ти лїзь, я тї дам перше полотно. — Влїз, та му дала полотно, він розвиває, а вона фтїкає. Али стояла хатка на поли. Розвицула полотно, він сья дивит, полотно йи, її нима — тай далї за неў. Вона сья обгльинула, тай борше до тої хати, а там овир лижит на лаві. Вона беўх на піч. Він до хати, а той з лави і бьт сья. До онівочи сья били; когут заціяў, є того мазь сья розльила, а той на лаву. Дятого мусьи бути все при мерлім, бо другий прибігне.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Грєця Кузи М. Капій.

643. Мерлець хапає коханку.

То єдна дївчина закохала се дужи є парупком. А єго віддали до жомнер і він там в жомнерах вмер. А вона нїц, іно за ним жалувала, жалувала. Приходит до неї жибруща баба теї кажи: Чо ти, шиноньку, така шумна?

— Є шо ви минї, бабуно, порадити?

— А хтош ти, шиноньку, порадит, як ни я? Таж я тобї найліпши пораджу. Бош то я вєсьо розумію, бо я вже штара жївка!

— Ай, бабуно, якбисти минї порадили, то я би вам ни знати шо дала.

— Вововіч минї, шиноньку, що то є.

— Та то я се закохала є тим Гаврилом, а він пішов до жомнер, анї чутки за ним нима.

Як баба то вислухала: Чикай, шиноньку, приїде. Будеш вечир шїдїла в вікнї, він приїди до теби на кони, абис му подала руку, абис се ж ним жвیتالа.

Як зачила баба шєнтати: Як жие — приниси і як вмер — приниси.

Сїла дївчина в вікно. Дєсь коло водинайцетої години приїхав Гаврило на кони, вона з великої радости подала му руку, той як і сфатив на конє, пігнав з нев, хто знає де — до нинїшного днє нима ї.

Зап. від мамі, в Будзановї, Терєбовельського пов., 1903, О. Дерєвянка.

644. Мерлець забирає жінку на своє гздівство.

Жила собі жінка, та чоловік умер тай почав до неї ходити. Вона злякалась, та вже пізно, припустила до себе. Іден раз приходьт він і каже: Иди зо мною, Голяно чи там Христиню. — Вона дурна і каже: „А тож піду“. — На другу ніч приїжає такий гарний файтєн, а в него такі конї гарячі, шо так і скачуть. „Иди, бери своє добро! — каже мерць. — Пішла, набрала вєсього і скатєркїв, і рушникїв і полотна

і всякої всячини. Сіла вона, як дернуть коні, як полетить... Їдуть вони, їдуть і приїхали до єго ями". „Ну, каже, голубко, лїзь в яму, а я буду подавати тобі працю". — „Ні, мій миленький, лїзь ти, а я буду подавати". — Бачить вона, що це не жарт, тай думає, якби втікати. От подала вона і рушники і скатерки і думає: Дам я єму звій полотна; їден кінець дам їму, а звій покладу над ямою, він буде сотати звій, а я тим часом втічу. — А звій довгий, та довгий. Зробила вона так тай хода. Біжить, біжить. Аж бачит лїє якийсь і там хатка. Ввійшла вона тудя, тай захолопула; бачить, на лавці лежить мрець і коло него свіча горить. Страшно їй, але не хочи ся попасти в руки того мерця, шо сотає звій. Вбігла вона на піч і сидить. А той мрець в ямі сотав, сотав полотно, але висотав усе, тай каже: „Голяно, а подавай ще". — Не чути. Він іше крикнув, потім вилїз із ями, та як побачив, шо їй нема, розсердився та за нею. І він прибіг до тої хатки. Чує Голяна, шо слухає їй чоловік, тай сидить анї жива, анї мертва. Коли бачить, встає мрець, шо лежав на лавці, та до того, шо на дворі. Бюць ця вони, їден каже: „Це моя дівка", а другий: „Брешеш, бо це моя". — Бились вони, бились, доки півні не заспівали, а тоді вони трах тай розсинались.

Зі збірки Д. Щербаківського.

645. Земля викидає мерця.

Буў оден такий чоловік, шо як опхóдьи доўко́ла цёркви с процёсїюў, то він не хокіў ніколи іті, лиш стоїў ко́ло двїцїй. Потім, як він умёр, єго все земля вікидала на вёрха в деревїщем. Єго все прико́пували па́ру раз і все земля вікидала і вітак вже б́уло деревїще на вёрха. І кўря сусїдні вїпорнали там ямку і нёсли сї піт тим деревїщем і ко́ждий сї боїў яйцї ті бра́ти, бо с під мертво́го ко́ждий сї боїў. Аж по́кіў так одно́го ра́зу по́сходїли сї на вечервїцї парубкі і дїўкі. Там буў бага́цкїй син їйден ва тих вечервїцьных і їйдна дїўка б́ула дўжи бідна. А той бага́цкїй син сї в неї посьмішкуваў і казаў — а то так сї дїяло о двана́цїті годїні по ўпїўночи — казаў: „А́к ти нїдеш, озмеш тотї яйцї типер о нїўночи, то віддаш сї за мене". — Так сї в неї посьмішкуваў. І вона за́рас си вїмовила при сьвітках і пішла до дирвїщі і зачїла бра́ти яйцї. І покїм той устаў з дирвїщі і учїюў ї сї за шїю — той мертвїй і ка́же ї: „Ти не бїй сї мене нїц, бо я, як ше жиў на сьвітї, то нїгди не хотїў обїйти цёркву до́кола, тому мене земля вікидає на верх". — Ка́е: „Ти то́го сї нїц не бїй, забери́ яйцї і до́кола цёркви обнесї мене". — Потім вона́ яйцї забрала і обнесла єго три ра́зи до́кола цёркви і він від неї зник і не знати де він сї дїў і шо. Потім она́ ті яйцї принёсла і ті сї дўже заливува́ли на вечервїцьных, шо б́ула ўраз в нїми і пита́ли ї сї, як вона́ ті яйцї дїстала, а вона́ їм розка́зувала,

як то було. Другої днини вона пішла с тими сьвітками і с тим богацьким парубком і пообзирали, що яєц нема і деревіще не застали, лиш сі земля засунула так, як від разу поховано і потім він і мусіу узійти за жінку. Він казав на спас, а вона си вімовила при сьвітках.

Зап. Ів. Волошинський, в жовтні, 1910 р., від А. Ірецука з Ісакова, пов. Городенка.

646. Як дівка зняла шапку з мерця.

В ідній хаті справляли вечерниці. Прийшли хлопці, парубки і дівки. А ті вечерниці були у бідної баби, жи не мала нікого, тільки дві дівки. Зложили сі хлопці на горівку. Але ніхто не хотів піти, бо була вже пізна ніч. А холодша дівка баби каже: Чекайте, я зараз піду. — І взяла фляшку, гроші і побігла. Як ішла до корчми, то нічого не виділа, а як йшла с корчми, то йшла коло фігури. Подивила сі вона в бік ід фігури, а коло неї стоїт білий хлоп. І шенку мав на голові. Хопила вна ему шенку і прибігла до дому. А то був вмерлий. Приносить горівку і шенку в руках і каже: Видите, хлопці, ви гадали, що мене напудите, а я з котрогось з вас ще й шенку зняла. — Отже вни сі здуміли, що то сі зробило, бо вни с хати ніде не виходили. Анї сі кивали. Бе дванадцта година; приходит в хату вмерлий і каже: Дівко, заложі мі шенку так, як смі зняла. — Хлопці і дівки заціли сі всі радити, що с тим робити. Взяли, і врадили сі так, жи вна винесла шенку перед хату на ків. Кажут: Він прийде тай си возьме. Але він не брав. І другої ночи знов прийшов. Знов каже так, як першим разом. Але хлопці пішли сі радити до ксендза. Забрали хорогви і так йшли, як мертвих ховают. І пішли під ту саму фігуру, аби дівка заложила шенку на того хлопа, як ввела. Ксендз відправив, а дівка заклала шенку на хлопа. Він і лише дотулив сі, а вна впала на землю мертва.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов. в листні, 1906, від Митра Гавриляка В. Левинський.

647. Дівка та опир.

Йидного разу ішла піўка на вичирвиці; але так і впала дороба ітї попри церкву. Іде вона, а на брамі стоїт парубок у шьїнці; а вона лапнула ту шьїнку тай полєкіла на вечирвиці. Тай берє тай показує ту шьїнку, кає: „Агіг, стоїу якіс парубок у шьїнці, а я узійла тай ухопила з него ту шьїнку“. — А та шьїнка була з вінком. Але ту невзагодї прилітає опирь до вікна тай кліче туту піўку, аби му вінесла шьїнку. Вона сі бояла вінести тай висіла другими, ци парубком, ци діўкою; той ни хотїу брати, хотїу, аби вона сама вінесла. Тай так він дровичїу сі, аж побкіу когїт не запіяў. Вона йиму ни віносила, запіяў когут, а він щез.

Тай уже рано прийшла вона с тих вечериц до дому, зачинає їйдеви тай нели роскажувати, шо здоймила з опира шьїпку тай ни знати, шо робити; опирь не хоче від других брати, а вона боїт сї йїму дати. Але старий нїц не робит, лиш іде до ксьондза рацти сї, шо би тому робити. Ксьондз кажи так: „Най вона прийде до сповїди, най сї вісповїдає і най сї“ — каже — „зберє на смерть, зробїги і трўнву і занакувати і ў трўнву і взїги с цєрки процєсію і шьїлку покласти на трўнву і будєм і нести так на цвїнтар, гїй ховаги“. — Тай той і дьїдї так зробїў. Пішла вона, вісповїдала сї, ўбраїа сї на смерть, тай зробїли й деревїше, залїзла у деревїше, забїли, взїги процєсію, несўт ховаги. А шьїпка на дивнїщи несє сї. Занєсли на цвїнтар, бўрїи, як сї звїяла і шьїпка дес сї дїла, нїхтї не знєє де, і дїўку розвєсло.

Зап. в грудни, 1911 р., від Н. Мокрицького із Далєшева, пов. Городенка І. Волошинський.

648. Піп ховає мерцеву шапку.

То було у одної удовиці. Сходили си туди до тої хати на вечериці. А та удовиці сидїла коло цвїнтарї так, шо скоро треба було нести воду, то треба було переходити через цвїнтар.

Одного вечера зговорили си парубки, шо хто піде у 12 годнїї по воду через той цвїнтар, то ми єму дамо хокь бочку пива, хокь 5 корон. — А гїўка, такі хатна, каже: „Давайте мнї, я піду. — Вилєла она воду з коноўки гет і пішла і принєсла воду і нїчо ї си ни стало. На другий вечер прийшли парубки зноў, але уже мали зїгарок і каже одєн: Скоро би хто тїнер пішоў по воду, але у 12 годнїї, то має дванацєт корон. — І та гїўка зноў пішла. Взєла она коноўку і пішла на цвїнтар, а за хвїлю вернула си без коновок і принєсла шєпку. Каже: Іду я, а то якєс сивий чоловік у сивї шєнці иде проти мєнї. Я зі страху кпнула коноўки тай руки отак (показує), а то чоловік зник, лиш шєпка лишила си мнї у руках. — Трєтого вечерї уже не було нї дївок, нї парубкїў, бо мали страх від тої шєпки, а то шєс ходит по під вікна, і голосит, аби она вернула шєпку. Она дуже си слудила. На другий дєнь пішла она до попа, аби порадиў, шо робити. А ксьондз (ксьондзи усюди однакі), каже він: Дай мєнї 10 лєвїў, то я ту шєпку так поховаю, єк мирцє. — Дала она. На другий дєнь пішоў він з процєсїїоў так, єк по кіло. Увїйшоў у хату, а шєпка стоїт на лавици. Каже піп: Но, хто ту шєпку узєў, най ї нєсє аж до ямї. — Узєла та гїўка шєпку і так, єк с кілом, ударила три рази у хатний порїг. Як ударила третий раз до порога у сїнєх, то у тїї мнїутї зникла, шо не було нї ї, нї шєпки.

Тай не знати, де то си дїло.

Зап. від Михайла Рошка в Карлові, Снятин, пов. 1911 р. А. Онищук.

649. Мерлець хапає дівчину.

Ішли ночу дівчата на вечирниці; дорога туди лижала, як є мимо кристянського кладовища. Дойшли вони до кладовища, їм стало моторошно, всіх отороп узав, волосе так у гору і полізло. Всі порішили було вирнути ся до дому, бо показалось їм дуже страшно проходить мимо кладовища. А одна була сміла дівчина, нічого ни боялась. Стала підбивать останніх дівчат: Ех ви, мокрі кури! Чого ви боїтесь, шо вас вовк ізвість, чи шо? Ни бійтесь, мертвий ни встане, ходіть! — крикнула настойчиво сміла дівчина. Дівчата трохи ободрились, хоч не хотя, а все таки пішли.

Надійшли вони, як є, на супроти середвини кладовища, дивлють ся, на одні могилі біля криста сидить мертвець у білі одежі і на голові білий калпачок. Всі дівчата так і похолонули, хотіли тікати у розсипну, хто куди понаде. А одчаянна дівчина їх остановила: Куди ви, дурні, біжите? Підждіть, це хлопці хочуть нас полякати. Я знаю, хто це... Це Ягор Лимішка. Підждіть, я побіжу, з його калпачок зніму. — Вона ни довго думавши, побігла туди і митю мимольотом схватила з його калпачок і вирнула ся упеть до подруг і годі вже всі вмісті побігли на вичирниці.

Прибігли на вичирниці, бросили ту шапочку, почали сміять ся, шутить; дальші більше і забули про того мртвиця. Коли трохи згодом чують, стука шось у ставню. Вони спитали, хто там. А воно одвіча: Давайте мою шапку! — Всі дівчата пирилякались, принишкли і сопуть, одна з другою пириглядають ся. Вони ни хотіли тут обзивать ся, думают сибі: Постука і одстане. А воно одно стука і стука. Папі матка ни знала, в чім діло, хоть і сибі вмісті з дівчатами ошоломіла, а чого, сама ни знала. А далі насмілилась і каже дівчатам: Ну, чогож ви замовкли, яку там ви шапку брали? Оддайте, чогож воно буде нас бізпокоять? — Кой які обізвались: Та ми її ни трогали, то Галька взяла. — Ну та все равно, хтоб там ни взяв, оддайте. Галько, оддай! — крикнула наніматка. — Галька хоч і сміла була, а в душі в неї похолонуло, виносить за двір шапочку побоялась: Одсунула вікно і викинула шапочку на улицю. А мертвец ни бере шапочки і од вікна ни йде, одно требе: Давайте міні шапочку. Я ни возьму, каже, поки сами надніте міні на голову. Хто взяв, той пихай сам вийде і надіне міні на голову.

Тут всі стали гвать Гальку: Іди, надінь йому калпак; коли зняла, так тепер же і надівай сама, а то чириз тебе і нам нима покою. Іди, проведи його, а то все равно силою вишним тебе на двір. — Гальці хоч і ни хотілось виходить та треба йти... Вона дуже боялась, так у мороз всю і бросило, душа в пятки вступила і вся трусилась, ниначе од лихорадки. Пирикристилась вона равів з три і пішла. Тіко вийшла

за ворота, взяла той калпачок і хотіла надіти його мертвецеві на голову, а він схватив її і политів на кладовище. І вже вона більше ни виртала, пропала дівчина біз вісти. Тепер ніхто ни ходе ночу мимо того кладовища.

Зап. від Пріськи Чиридникової, с. Шибекіно, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

650. Страх перед замерзлим чоловіком.

На першій свѣт-вечір пішоў до Чернилиці за своїми справунками Панько і він буў чоловік дужи побожний, цілий день постиў, пішоў натици, не хотіў нічо їсти. Ішоў с Чернилиці, митіль сї звіяла з морозом і упаў і замерз. Потому третій день віт росповіў, посїдали на коні, їздили по полю шукати за ним. І ни найшлим єго. Аж на Новий Рік пішоў Василь Волошук до Чернилиці і недалєко стєшки налібав люцкі руки. І прибїг судá до села, ми сї забавїили тут у сусїди і зачьїў ўповідати, шо там і там находїў під снїгом рўкі. Я потому бórше зачрьїг коні і взївїм йїго і дрўгого чоловіка і далі поїхаў. Приїхавїм там, де він, зачьївїм опкидати свїг ко́ло нєго. Якім роскїнуў нóги ў самперел, потому роскрївїм твар і стáло мнї чос осорўжно. Потому якім зачьїў брãти, а він примєрз до землі, а я лопáтоў поїит крїжі; він злápáў за нóги, я за гóлову і кїнулим на сáни. І ваколїм йїго кїнуў, так кїньми гальопїм лекїў. Наколї ми зїїхали з горї, в Дўбок фіра віїхала, хтіли нам не дáти йїго. Кáжут, шо загранїчний, то не годїт сї пускãти. Потомум привєзли до дóму, люди сї збїгли, всї знãли, шо то Панько.

Зап. в жовтнї, 1910, від Ф. Луцика із Далешева, пов. Городевка, Ів. Волошинський.

651. Жовнїр ночує коло мерця.

А був, знаєте, жовнїр старий. Ішов з войська через ліси в ночи тай зблудив. Не знає, куди би йти. Але дивит сї: так далеко-далєко свѣтло горит. — Я, каже, йду на боже їме, йду на то свѣтло. — Приїшов там. Приходит до тої хати, нема нікого, лише вмерлєц лежит на лавици. І нема нікого, лиш пес лежит в ногах. І той вїйшов. І клек, як звичайно, помолїв сє Богу, тай устає, тай собї сїв на столец ко́ло вмерлого. Але ту голоден. Аї всюдї поотварєно було. Горївка стоїт на столї. Впив собї єдну, впив пругу. Та пішов по хатї, попоїв і тоди сїдїт цãлу ніч. А в ночи так ко́ло дванацїтої години вмерлєц спушєє ноги на долину. А пес нїби то гарчит, аби не вставав. Той устав. І почєв з ним говорити. — Коли ти сї, каже, не бояв до мене повернути, то й нїчо ти сї не стане, можеш сїдїти, аж мене не спрєчут, нїчо ти сї не стане, ані голова не заболит. — Той сїдїт, молит сї Богу до рãне. — І, каже, шо де пїдєш, то будєш мати щїстє. І, каже, я тобї дам вїлє:

Що схочеш, то дістанеш, будеш коло себе носити. Від того ти сі нічо не стане. — Каже еден: Поприїздзели на погріб отець, мати. Пріїхали ховати тай лишили самого. А ту Пан Біг дав душу, жи коло нього пильнує, жи він сам не є. Потому, як поховали тіло, і був великий баль. Балювали сі. Він був з лісничим. Таже тоди коло жовнере дуже аситували. — Ти, каже, останеш, не підеш віде. Ожениш сі і будеш паном. Він остав. Оженив сі. Панував потому, пане, панував! По панцьки жив.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., від Курія в липні, 1906 р. В. Левинський.

652. Як бідак прийшов до мастку.

Був богач виликий, мав майток, а ни мав жадної фамільїї. Та ни мав, но йидного кума. І так завши до нього казав: „Куми, йак ти міні то зробиш, що йа тьї буду просити, то йа тобі всьой майток запишу, йак ти міні то виповниш, що йа тобі буду казати, али мусиш міві сьї пітписати. Йак йа умру, жиби сьї ти коло мени обидві почи сьїдів, а третю ніч на цвинтари тагжи. — Тей той так зробиш. Пітписав му сьї, той приходт до дому, ну, тай повідайи жінцьї. Тай кажи: Жінко, будем мати тинер майток від нашого кума. Али ти мусиш зо мнов так само сидіти. Жінка ту вобіцьїла, жо піде. Али тей кум зарас ни заловго вмер, так він мусьїв йти до нього на ніч. Так він просит своїй, жоби вона з ним пішла, али де? Вона кажи: Ти йак хочиш, то йди, али йа ни піду. Так тен рат ни рат, тай пішов сам.

Так він сидт коло нього, натуральни йак льуди коло вмершого сьїдуть коло дванаїцьїтої і далї, тей го потім все повітходили, зоставили самого. Али він своїу обітницю мусит випелвити. Так він сидт, тей сьї молит, тей просит Бога, жоби му Памбіх допоміх випелвити обітницю. Али вмирлий підносит голову:

— Чи ти, куми, йи?

— А йа... йи...

— Ну-ну... сиди... добрї.

А він піт страхом Бога чикайи, жоби йно сьї скоро день зробиш. Щастьї божи, жим відбнв цїлу ніч; алиш бо ще двї. Тей приходт, кажи до жінки: — А диви сьї, нічого ми сьї ни стало, а ти зі мнов ни хтїла йти. Али чень підеш хонь на другу ніч? — Али де бим пішла? Можиш си йти. — Так прїходит вечір, чоловік жінки просит, али де? Нима мови в тім. Так само було і на другу ніч. Той жиш, хвала Богу, вже двї noci пирибув, али трета ніч гирка. Га, відбув сьї рано погріп кума. Так тен кум стурбований, йак то третю ніч ще пирибути на цвинтари. Так іде той кум до ксьїндза, — радит сьї, що він майн с тим робити. Він повів йиму, ксьїонц, на тойї: А ти приходив сьї до мени радити, йакис майток брав? — І той йнго так порадив, воцкрович йнго

сьвиченов водов і дав йому сьвиченої ґриди і казав му йти на цвинтар нидалеко його гробу і три рази коло зробити і там в сиридині сидіти. — Натуральни, той так зробив. Наресьці сьдлит собі там у тім кулку, зли духи приходять, вигьгають тьїло з гробу теї жордуйут. А його так просьит, жиби він вийшов з за тойї крити, али він ничого, по сьи молиг, Бога просит. Наресьці йому злота дали йидну кулку, али він ничого — другу, третю, али він ничого.

Нарешці тен кум йакось сьи вирвав віт тих зли-духів, чай упав коло нього за ґриту. Той допіру до нього: Бі' заплаць ти, куми, бі' заплаць ти, жос ми с пекла вибавив, бос видьів, шо сьи з мойим тьїлом дьїяло; то так були мойу душу ростаргали. То так кум твуй майиток той. Ти щасливий і йа щасливий. Али той майиток йа зробив тьїлько, жо йа льудий ошукував. Али тебе напоминаю, бис і других напоминав, жобис сьи ньїди на чуже ни лакомив. Буць здоров, куми. Теї пішов до гробу.

Зап. від Бронки Бабіч, Львів, О. Деревянка.

653. Небіщик гостить брата.

А яритники тож ходять глупої ночі і їдять дїтей. Де попаде у колисці, як ни похристе яка баба колиски, так вони забирають дїтей тих і їдять. Чириз те должні люди кажного вечира, як лягають спать, христити вікна, двері і вирхи у пічі і гробі. У бабів кой'ди случаї ця, шо хтось краде дїтей. Ото саме ж і вони їх крадуть. Один чоловік розказував, шо він чумакував у місті в братом, так його брата у Криму заховали, на шляху. А брат його та був яритник. От той чоловік чириз скільки времвля поїхав унять на Криж за сілю і довилось йому глупої ночі їхать по тому шляху. Ог диви ця: устав із могилы його брат і так ласкаво в ним поздоровкав ся, пригласа його вечерять: „Може ти, братуха, голодний, так ходім на хутір, повичеряїм“. — Цей чоловік ни совсім злякав ся, пішов із братом. А він повів його до одного багача, посадив за стїл, витяг із печі разної разности і поставив пирид своїм братом: „Їж, скїлко вгодно“, каже умерший брат цьому, а сам тоді никнув до колиски, аж нїльзя узять: похристина колиска. Та тоді і каже: „Ну тибі, брат, розжив ся повечерять, а сам хоч і голодний буду. Посидь же ти тут, а я піду скрїзь по слободі; може де розживусь“. С тим він побїгав довгенько, а таки ни вдалось схватить дитини. То вікна пирхристині, то колиски. С тим і прийшов так до цього та тоді і каже: „Ну, брат, повичеряв, так ходім на місто“. — С тим і пішли до биків, а ті хавайва даже і ни знали, чи у їх хто був, чи не. Прийшли вони до волів, тоді той покойник попрощав ся з цим братом і полїз у могилу,

а цей поїхав по своїй дорозі. І він, той покоїшник, приказав ще і поклон дітям і жінці.

Борисов волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

654. Танець у небіщика.

Буў такий дурний і мудрий браті. Дурний як умираў, то казаў разумному: „Брате, як будеш сьні жиніў, то абис мене на вісільні клікаў. І я прійду до тебе. — Якуратні сьні жиніў, пішоў просити на цвинтар. Грїб сьні втворіў. Ну, брате, ходи на вісільні, бо я сьні женю. — А той брат йго каже: „Ходи, тимчисом в мене сьні забаўляют. — Той го привіў, таке музики грают. А того молодого взяла охота, каже: „Не знати, як би я пішоў в танец? — А той брат каже: „Проси того діда сивого, то він тьні позволи. — Якуратні той му позволиў. Вишоў йїлен танец: Ей, брате, я би ше раз пішоў в танец. — Вішоў той танец: Ей, брате, я би ше пішоў! — Проси зноў того старого. — Пішоў! І як вішоў, каже: Ходи, брате, там дес коровіччуки чикают. Як я пішоў суди, то сьні смеркало. Гай, гай, збирай сьні. — Зібрали сьні, віходьні на пляц, а то вже цвинтар не той. Мурава сьні посьїдала; уходит до сила, ходит, свло ни тото. Зачіў сьні допитувати, кажут, шо ніхто ни затымвў, жиби було вісільні, али йї молода, дсўго дівочит, бо дес молодий пішоў. — Потому пішоў до ксьондза, вже не той. Зачіў дочитувати сьні, а він 500 літ гуляў. Взьвў сьлюб і сьні россипати на сїм сьвіті. Лиш порох сьні россипаў.

Зап. у Костільниках, Буцацького пов. від Олекси Кличука М. Капій.

655. Мерлець на весілю

Біўо двох парічкіў и барз 6ни сьня лубіли, та йак гўасны братья. И раз сьня наїли таї йїден другому гварят: „Йак бы ты сьня перше жєніў, то жебы с мїа на весїльа клікаў“. — А другий зас так сáмо повїдат: „Йак бы ты сьня жєніў, то жебы ты мєне клікаў“. — И узвãли так акўрат, же мўсит тóго быти. Але стáло сьня так, што йїцен гмер, а другий сьня жєнвў. Йуж сьня весїльа маўо кінчїти, а тот сьня вдогадаў ó тым, же 6ни так тóгда [тоўды — „хоц-йак ту гварїят, йак сьня кóму вїрве“] так зробили и таку мãли бесїду, жебы йїцен другóго на весїльа клікаў. И пішоў тот, што сьня жєнвў, пішоў на тємет и напрóсто на йóго грїб. И крїчат на ньóго: „Мїй товарїшу, фстан и под до мїа на весїльа, бо йа тьа маў клікати“. — А тот му повїдат, гмерлий: „Йа йуж йду, бо йа йуж сьм рóкїў покўтуїу за тóту застаўу, што мы так 6ба зробили“. — И пішоў з ним на весїльа. И тот, што сьня жєнвў, ўãднї го обшãнуваў, даў му пãльўнкы, таж што маў, йак на весїльу.

И тот му тогды гварит, тот, што быў гмёрлый: „Одвез-же мѣа, откаль йис мѣа и взваў“. — И йдут и приходѣат г йицны хѣжи, и тот гмёрлый гварит (бо там быўо тыж весыльа ў ты хѣжи): „Видиш, ў ты хѣжи йист весыльа, а ты йак быўо-с мѣа не клікаў до себе на весыльа, то йа быўо и сам пішоў та быўо-м великой бѣды ти наробѣў. А тепер ту йист весыльа ў ті хѣжи, то йак зайдѣ, то йшче бѣльшой наробѣў. Бо ту йист дѣже мѣхѣў неповѣзаных (а то быти льѣде на весыльу дѣже, што польігати, а пацѣри ани пийаку молѣтву не гварѣли, — то тых, кѣтры бѣли, што пацѣри не гварѣли, то зваў мѣхѣми неповѣзанѣма““. — И тот пішоў ў своѣу сторѣну, а тот пішоў зас ў своѣу, и так сѣа розѣшли. — Йуж далѣ не бѣде, кѣнец.

Розповѣд господар Андрѣй Докля в Бортнѣм, 30 липня, 1900, зап. О. Роздольскѣй.

656. Кавалер перебираеть ся за мерця і жадає грошій.

Росповѣлаў Буркѣўскѣй, що як мѣли роспрѣву ў Коломѣи, то бѣдо слѣдтво. Помѣр чоловѣк і лишѣла сѣ егѣ жѣнка. Отжеш як вона сѣ лишѣла, таѣ мѣла грѣшѣи шѣс шѣри до пѣить тѣсѣч рѣнских, бо вѣн буў в Амѣрицѣ. Отжеж вона мѣла кавалѣра, ще вона сѣ в нѣа-знала, як вѣн ще живѣ нѣбѣшик. Тепѣр той кавалѣр ходѣў до нѣи і знаў, що є ў нѣи грѣши. Отжеж приѣдѣт до нѣи ў ноцѣ і зачинає ї страшити. Насамперѣд дѣбраў собѣ ключ від хѣги, приходѣт ў ноцѣ і розмакає і фурт говорѣт до нѣи, щобѣи вона дѣла грѣши смѣу. Але вѣн сѣ так перебраў, як мертвѣц: шѣпка, сорѣчка... — то великѣй страх буў, як увѣишоў у ноцѣ. Отжеж так ходѣў кѣлька вѣчерѣў і ўсе ї нѣдуў, абѣи як дѣстаѣи грѣши від нѣи. Аж нарѣштѣи вона пѣшла до вѣга, дѣла знаѣги вѣгови, а там на той час буў жандѣр у вѣга. Отжеж зачѣли сѣ насѣмѣвати з нѣи, а вона зачѣла плакати, що такѣи мертвѣй грѣши гѣнцѣвот хѣче. Отжеж жандѣр тогдѣи каже: „Я приѣду сѣи ноцѣи і бѣду чѣкати, чи вѣн до тѣбе приѣде“. — Приѣшоў жандѣр ў ноцѣи і стаў собѣи, розумѣге, за шафѣу і стоѣг. Нарѣштѣи дѣс так коло дванаѣцѣгоѣ зачинає той мертвѣй калѣтати, отвѣрає сѣни... (до нѣи хѣдит у дѣнну, а в ноцѣи хѣдит, абѣи грѣши вѣдѣбѣрати). Отжеж нарѣштѣи ўхѣлѣт до хѣги, таѣ ходѣў як мертвѣц: у сорѣцѣи, у шѣпцѣи. Жандѣр вѣбачѣў тогѣо мертвѣго, сѣильне сѣ настрашиў. Тогдѣи питає вѣн ї: „Дѣ ті грѣши, шо я лишѣў?“ — Вона сѣи не вѣдѣзнає вѣц. Вѣн тогдѣи приходѣт до шафѣи, зачинає калѣтати, страшити... Жандѣр тогдѣи вѣскакує з за шафѣи, таѣ го лапає Тогдѣи крикнуў, абѣи вона засѣвѣтила. Як вона засѣвѣтила, бѣачут, що то ї кавалѣр перебраў сѣи за мертвѣго. Таѣи го тогдѣи зловѣли, скуваў го шандѣр, вѣдалѣи до сѣду і дѣстаў шѣс шѣсть чи вѣсѣм мѣсѣцѣў.

Зап. в жѣвтни, 1910, вѣд Грицѣ Марунчѣика із Далѣшева, пов. Городѣнка, І. Волошинѣскѣй.

657. Душа йде слідом за тілом.

У Ржевці один паринь убив дівчину. Він з нею кохався і хотів було взятъ заміж. А вона возьми тай насміялася над ним, його бросила, а другого полюбила. Він підстаріг її і на самоті убив її до смерті. А щоб вина на його не лягла, бо всякий знав, що він з нею кохався і вона його покинула, то він запряг коня, звалив її на сани і повіз у поле, щоб де нібудь скинуть її в кручу і снігом закидати. Виїхав він у поле, возив, возив і все ніяк не вибрав такого місця, де б можна було її скинути. Що заїде до якого нібудь ярочка, дивиться, ні подалеку чорніть ся: або пішком хто нібудь йому на зустріч іде, або пиначе підводою хто нібудь іде. Він зверне в бік, повезе подальші; тільки намірять ся збросить її з саней, йому почується, що за горкою хтось тюка, свистить. Він гайда віттіля. І так він проїздив до самого світа. Потім ни подалеку од сила порішив спустити її в ополовку, щоб пішла від лід. Тіко налагодився волокти її до ополовки, а воно шось нидалеко од його, як засміється, як заплеще в ладонки! Він злякався та віттіля. Підїхав він до сила і біля самого сила викинув її в ярочок і поїхав до дому. Ни сіло розвиднитися, як уже і найшли убиту дівку і по слїду його голубчика спонали. Багато бачило, що він їхав на розсвітї до дому. Опісля він цю гисторію всім розказував. Старі люди признають, що це душа слїдує за своїм тілом і паровить свого ворога обличить пирид людьми в зроблиному ним великому гріхові. Кров чоловіча, кажуть, дарма ни пропаде. А инші кажуть, що це його совість мучила. Совість силкується, щоб бути чистою і задля цього морочило чоловікові голову, щоб він свій гріх одкрив пирид людьми, а враг бориться з совістю, хоче, щоб гріх потаїть. Чоловіча совість це ангил, котрий охраняє чоловіка од зла.

Зап. від Н. Потитїєва в Шибекїні, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

658. Зарізана дівчина.

У Троїцькі ни дуже давно один чоловік віз у город дівчину у аптеку. Дорогою він побачив, що в неї в платочку завязані бумажки і подумав, що то гроші, а воно були рецепти завязані у платочку, бо вона все хворала, так її дохтарі надавали багато різних рецептів і од голови і од живота і од ломоти і од всякої всячини. Доїхали вони до курїня, котрий стояв коло лісу. У тому курїні охотники зімою грїлись, або робили засаду на вовків. Підїхав він до курїня, привязав коня і заходивсь коло тїї дівчини. Зарізав її бідолашчу, витяг в неї гроші всього копійок 20, чи обаполо 30, положив їх у карман і сам пішов бродить по полю. Похоже йому увивчалось, що за ним хто нібудь гнав ся. Видно

сліді, що він все поле стоптав, все тікав од когось, або ховався. Дойшов він до лісу і на дереві повісив ся. Зачинив себе за шию римінякою і чортові душу віддав. На другий день, один охотник пішов на охоту і натрапив на підводу. Подивив ся у курінь, а там зарізана дівка. Він злякав ся, та ходу вігтіля, полав ся до лісу, щоб ни подумали іще, що він сам її зарізав. Став доходить до лісу, коли дивить ся, а на дереві висить чоловік. Він тоді злякав ся іще дужче та скоріш до дому і заявив поліції. Поліція розвідала це діло і оказалось, що враг ним овладів. Зробив такий великий гріх, а опісля сам опомнив ся, що він великий грішник: Совість його замучила, ни дала покою. Християнська кров одозвалась і ни дала йому ходу сховати кінців тяжкого гріха. Як кажуть старі люди; душа покійника слідкувала за ним і мучила його совістю. Він з совісти і повісив ся на пробі Юли Христопродавця.

Записав від Ф. Зіборовського, с. Троїцьке, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

659. Мерлець напиваєть ся в шинку.

Трохим Михайлович Попов, коли остав ся удівцем, так він начав торгувати кабаком. Із сімейства у його нікого ни осталось, жив сам, як палиць. Він часто сам скучав і йому робилось жутко самому почувать. А то раз він лежав задумавшись, іще ни спав, діло було так, як в північ. Чує, шось двирми залоскотіло. Він подумав, що то хто нибудь преть ся за волкою тай подумав сам собі: От чорт його несе у глупу ніч. Став прислухати ся, одчіняють ся сінні двері, одчіняють ся і хатні. Увійшов у кабак чоловік, заліз за стойку, взяв бутылку водки, наливав, випива і сам з собою розсужда. По всьому видно, що балака в кимсь другим і угоща когось, а нікого ни видно окроме його одного. І ото він сидів, випивав, поки півні закукурікали. Як півні прокрічали, так де й дів ся той чоловік, нікого ни стало.

Трохим Михайлович лежав у свої кімнаті, ни ворухивсь, бояв ся вийти, поки розвиднить ся. Коли уже стало видно, він вийшов, обдивив ся кругом, двері всі на крючках і на засові. Поштитав бутылки, всі, пидочоту ни оказалось. Шоб воно таке значило? — дума собі Попов. Приходе друга ніч. Він бідний жде, як віл обуха. Страшно оставать ся самому почувать і пригласить чоловіка — ни було знакомих таких, шоб міг оставть ся. Та іще хтож піде біз всякого діла у чужу хату почувать? Сидів він у кабаці, торгував часів до девять. Сидів сам ни свій; як хто стукне двирми, а в його так і похолоне все. Промилкне в голові, чи чоловік, чи може ничистий. Одчине двері, як побаче, що чоловік знакомий, то в його аж повисиліша на душі і серце ни стане теньзати, страх одійде. Покупатиля проведе і упеть томить ся душою. Опісля

дівяти часів він всі двері позашпнав на крючки, а сінні двері іще засунув на засув. Прикристив всі вікна і двері і ліг спати. Так, як у північ, чує, лоскотить шось щиколдами. Зразу йому показалося, що то хто нібудь прийшов купити водки і стучить ся. Коли ні, одчіня само одні двері, одчіня другі і іде в кабак. Увійшов уперть той самий чоловік, сів за стойку і почав випивати водку. Випива сам, других угоща, тіко других нікого ни видно. І уперть таким же маніром, як прошлу ніч, посидів, поки півні закукурікали і хто на, де дівав ся. В ранці Трохим Михайлович підняв ся, обдивив ся кругом, все на місті: двері заперті і бутылки цілі, а чоловік побував і випивав, а ніякого признаку ни зосталося.

Тут уже він дальші одкладати ни став. Пішов до попа, розказав в чім діло і попросив його одслужити малебінь. Піп прийшов з усім своїм причтом, одслужив малебінь Спаситилю з акафістом, покропили кругом святою водою. З тих пір приростав ходити до його гостя. А все таки йому самому було жутко спати. Як настає ніч, так він і боїть ся довго сидіть, скоріш лягав спати. Скушно і страшно було жити одному. Так він скоріш найшов підходящу дівчину і живив ся, щоб виселіш було у двох спати. Ожиившись, він довго кабаком торгувати ни став, бросив і поступив на жилівну дорогу. Він розказував тим селянам про цю гісторію. І вони по приметах того чоловіка, що ходив у гості до Трохима Михайловича пить водку, признавали, що це був той самий, що умер три годи тому назад; він був колдун, чи знахарь, всі його боялись.

Зап. від Е. Т. Попової, с. Шибекино, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

Х. Покутнички.

660. Покутниця в Колінках.

Йидва жінка така була, що умерла — старá — ў Колінках така — тай ходила до дому, тай біла горька — шо уздріла ў ночи... то біла чéрес пáру літ, пóкiў не сповúтувала грiхi, тай по тiм стáла — ужé бiльше не приходила до дому.

Зап. в серни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

661. Мама ходить до дитини.

Вмерла була одна жінка. Пикла хлiп в нидiлю рано, а на понидiлок на рано... в вечир захорувала тай до вопiвночи вмерла. I поховали i. I лишила маленьку дитину в колицi. Так на другу нiч, або на третю нiч i вона приходит. Ни могла так до тоi дитини дiйти, бо колицала нянька тую дитину. Як дiставала се до колицки, то давала знак по лавцi i по шафi лiшками. Тогди кажут: Ну, вставайти, бо щось гуркае по лишках i по мисках по шафi! — Вони засьвiтили i нима i вiри i ни дают. На другу нiч засьвiтили сьвiтло, ни могла до хати прийти, попiд вiкна йно мигало, теi мигало... Кажи хтось: Здае нам се, що хтось ходит попiт хату тай вийдiт, щоби що нам ни закрав з вобiсьцe.

На третю нiч вже ни сьвiтили i прийшла до колицки добровiльни, дитинi цицки дае вже. Тогди вони се питают, хто то e. Вона кажи: То я e — прийшлам дитинi цицки давати, бо дужи дитинi кривду робитц! Кажи: Абсьети ту за мени наймили службу божу, або що робiт, бо я ни маю пристановиска нiгде. — Вони се хгiли дещо запитати, нарас вiтер став по хатi, а дитина зачила в колицьцi кричати.

Зап. від вуйни, в Будзановi, Теробевельського пов., 1903, О. Деревянка.

662. Несповіданий небіщик.

Так сі трафіло, що оден помер несповіданий і зачыў дўжи шкóдити ті ўдовіци так, що вона сама сі боіг ў своі хаті і ўна сі зачыла рáдити громади шо: Шес мвнї шкóдит, від коли чоловік умёр“. — А ўни і порáдили, закликáти мóцні парупкї і такú бабу перетрїмувати, жебї з неў б́ула, як та старá Мафтїна (баба в Колівках, зам. записувача). Як вона перетрїмує так бабу, а нараз ч́ує, зробїў сі шум і зачпáйи л́ускати на полї, на стрїху, а нараз ужé йи ў хатї. І жорна йи ў хатї і зачпáє жорнами так носїти, що аж йскри лáюг. Але баба кáже так: „Веякое дихáніє да хвалїг Гóспода“. — А він вїтти: „І я хвалю“. — А ўна пїтáє: „А чош ти хóчеш ту?“ — „Ой я несповіданий умёр; я хóчу, абї сі хто за мене вїсповїдаў і за мене сл́ужбу бóжу паймїў. Я хóджу ту ў покúтї“.

Зап. в цвітнї, 1911 р., від Т. Блошка з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

663. Скупар покутує по смерти.

Я чуў так: Умёр чоловік; а він, такий буў сїгне скупїй, шо пїчó нáвїть убогому не хокїў дáти дїдови. І як він умёр і сїгне буў грїшний і ходїў черес то, шо нї він за свóго тáта сл́ужбу нїкóли не паймїў, нї пїхтó за него не паймїў. Він ходїў, ам пóкїў своїх грїхїў не спокúгуваў.

Зап. в вереснї, 1910, від Юр. Колопенного з Бївки, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

664. Газда покутує по смерти.

Гандзї Павлишинїй, як вмрав чоловік, зїставив грошїй на дванаїцет сл́ужбїв божих. По роцї або пїзнїйше віддала сі Гандзї за Івана Гайдукóвого і він не позволив їй дати сі грошї на сл́ужбу божу. Тодї сей помершїй чоловік, Кость Павлишин, почав ходити до неї й напамїнати, абї дала на сл́ужбу божу, бо його души мучит сі. Бувало но загáсет ляшпу, приходит вмирлець до Гандзї, але його нїхто не видїв, но чула стара Гайдучка, як вона говорила з ним: „Що хочиш від мене, чого ти мене мучиш?“ — Єї другий чоловік любив сі напивати і бив чисто свою жінку, тому вона бояла сі йому сказати, шо єї першїй чоловік домагає ся грошїй на сл́ужбу божу й вона пїчо йому не казала. Аж одної динни, коли Гандзї давала цїцкї дитинї над колїскою, перед самим полуднем приходит той вмирлець Кость і кажи: „Чому ти не даєш моїх грошїй ксеидаам на сл́ужби божї? Знаєш, шо я чїрез то мучу сі й моя душа не має спокою; тому щоби ти знала, шо я до тебе приходив, зїставляю тобі знак“. — І хотїв вибити їй знак на чолї, але Гандзї перелякана упала зїмлїла на колїску, а вмерлий вивалив знак на стїні

коло дверей. Була ціла рука з нетьма пальцями, люди ходили дивити сі на се чудо, а навіть старий кесндз Конопка, аж доки Гайдучка не вишкробала стіни. Зараз сеї дшини Гандзі дала гроші на дванайціт служб божих і від тогди вже більше не приходив, а перед тм богато людий виділо його, як він сидів місячними ночима на рові коло свого города і читав з кавжички пацір.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов., від Варвара Боднар М. Боднар.

665. Чоловік домагаєть ся поминок.

Вмер чоловік жіңці і поховали его; а вона все плакала, ходила на цвинтар плакати. Жалувала за ним дужи. Єдної ночи вона спала сама в хаті, приходит той ї чоловік мирлий. Вона спала, він ї збудив, злапав ї за руку. Его така рука зимна, як лід. І вона кажи до него: Ти чо хочиш в мени? Ти чо прийшов?

А він кажи: Ти плачиш теї мні дужи зле.

Вона кажи до него: Яґжи маю ни плакати, коли мні зле.

Так вони собі балакают і він всьо росповідає як, що, куда... Потому вона щось троха се злекла, чи щось і зачала кликати Насьцю, що в другі хаті мешкала, ї донька. А він до неї кажи, той мирлий: Яґбсь була ни кликала Насьці, то щось був бим ти венци оповів. Типер тільки найми службу божу і венци с тобов до балаканя нічо ни маю. І сказав до неї: Буль здорба.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Дереванка.

666. Покутник на фігурі і в костелі.

Єден друґому не хтії просіти. Оґжеж оден сидіў на цвинтари на фігурі, а друґий у косцьолі. Оґжеш вйшли сі ў велію до коршми на забавку і зайшли ў таку бесіду межи собоў: „Тай каут якас біда стоїт на цвинтари на фігурі“. — Оґжеш йиден чоловік каже: „Шо то за біда, ўсе кажут, шо якас біда, а я ще нікбли не вїціў. — І ўповідає: „Якби я вїціў, ябим го ўзьвіў і приніс судá“. — А тоті решта казали: „Як принесеш, то ми тобі озмем ґарнец горіўки, а ў разі — не принесеш, то ти нам озмеш“. — Оґжеш він вивіў горіўки шос два килішки і пішоў на цвинтарь. І оден приходит тамечка до тої фігурі на підзирки за ним, так абі чүти, шо він балакаў, але стаў вдалек. Тай він прийшоў, тай повідає до того: „То ти біда? Кажут люди, шо біда стоїт на фігурі. Оґжеш, він каже: „Ході зо мноў“. — А він каже: „Та як ти менé озмеш?“ — Каже: „Чіпійї сі шїї“. — А за ноґи зібраві попїт пахи, обійміў докולי себе, тай приніс до коршми. Оґжеш, як він приніс го до коршми, тай каже: „Ўже маёте бідү“. І положиў йигó на стіў. Було їх

богато ў коршмі, ніхто ані слова не віновіў до не́го. І той, що прывіс і ўповідае: „Казалісте, що вы прывесу, я вам прывіс, а вы ніц вы балакаеце“. Отжеш він походіў по коршмі, а той сядіт на столі. Віпвіў він два килішкі горіўкі і ка́же покўтник той: „Нисіж мене навад, віткес узвіў“. — Отжеш той несё йго доро́гоў, ўзьвў на плечі і несё, а він балакае до не́го: „Зна́йш што, несі мене до косцьо́ла“. — А той чоловік повідае, що: „Ще тра́ба йти за ключы́ма“, а покўтник йму́ ка́же, що: „Не тра́ба, лиш о́змеш за ва́мок і то́бі сі ўтво́рнт“. — І ка́же так: „Як ти сесе зробиш, то бу́деш ма́ти вели́ку поды́ку від Бо́га, бо ми йиден дру́гому не прощы́ли і тепе́р покўтуем“. — Уві́йдеш до косцьо́ла, збереш нас за ру́ки і бу́деш ка́зати: Отпу́щам гже́хі — отпу́щам. Так три ра́зи. Як три ра́зи ска́жеш, та́й ми собі́ підём“. — І так бу́ло. Отжеш потім во́ні сі забра́ли, лиш він лишіў сі се́ред косцьо́ла сам і не відиў, де сі діти. І він вішоў с косцьо́ла, прывіг двє́ри, двє́ри сі замкву́ли і вартіўникі прубура́ли і не ўтво́рили сі двє́ри — як гаўше. І він верну́ў сі навад до коршми. І тогди́ оповідае: „А віділісте біду́, щом вам прывіс?“ — „Та віді́ли“, — кажут. І тогди́ сідае і пий горіўку. І віт то́го чысе́у він дістаў вели́кий ма́йток від Бо́га за надгоро́ду і дру́гим даваў і від шкы́го гршы́и не браў.

Зап. в липни, 1910, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городе́нка, І. Во́лошинський.

667. Родичі, що загоріли, приходять до сина.

Одному́ чоловікови в Миха́лчи помє́р дє́ці і нє́ни, жи позага́рали, і робили йму́ шкы́ду: худобу спуска́ли, ку́ри скида́ли з ба́нтіў, збіжи молоче́не мішы́ли до ку́пи, фасо́лі, горо́х, грє́чку, пше́нїцу, овє́с, вє́со до ку́пи мішы́ли. Ё́дного ра́зу віс прі́хаў з мїста і затру́тїў віз під шо́лу і спєр сі на той віз і стаў думати́. А йго дьї́ді та́й нє́ні прішо́ў ід нє́му і собі́ сі посивра́ли на той віз. Він сі пита́йи іх: „Чо душы́ потребу́йи?“ — Во́ні сі до не́го не відзива́ли, лишє́нь да́лі робили збітки. Ё́дного ра́зу сїў він за скіў і засєві́тїў сьвітло, поста́вїў під горне́ц, чу́йи: хтєс двєрми́ ринну́ў і до ха́ти увішо́ў. Узвіў він тогди́ горне́ц і ста́ло сі вітко у ха́ті. Він дивит сі, а то йго дьї́ді та́й нє́ни. Він пита́йи сі: „Чо душы́ потребу́йи, чо вы робите мені́ збітки?“ — А во́ні йму́ вітпові́ли, жи: „Ти, сїну, бу́деш ма́ти грїх, жєс нас відиў при сьвітлі, бо ми то́му, щом без сповї́ди ўвєрли, жєм позагара́ли, то то́му ходим, жи хо́чем спокўтувати на сім сьвітї. І шєм ма́ли ходіти шїєть нє́дєль до ро́ку і бу́ли би тогди́ нам усї грїхї прощє́ні і бу́ли бим діста́ли сі до нє́ба. Так то́му, жи ти нас уздріў при сьвітлі, то ми сво́ї грїхї на сім сьвітї не спокўтували. А ми за сі́сі грїхи бу́дем по склі́ннї

горі єї дёрти. Як єї на скльинну гору відерем, то б́удут ваші гріхі споќутувані, а як єї не відерем, то не б́удут споќутувані і б́удем у пеклі“.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

668. Мажир і покутник.

Їхаў великий мажыр і стаў під д́убом спочивати; зробиў пельта і стаў там спочивати. Ў ночі коло дисьїтої годїни зачыло щось про- сїти помочи. Він узьїў лівольв́ера, вїйшоў і трїбуваў єї питати, що то є: „Всїке оздыханїє, хвалиш Б́ога, чи не хвалиш?“ — „Хвалю Б́ога так сáмо, як ти, — потрібую помочи“. — Ожи він перенучуваў, їхаў і при- їхаў до одного села, пішоў до ксьондза і потрібуваў дати на службї, на сто службї за ту д́уму, що потрібувала помочи. Той ксьондз ни хтїў кїлько брати, бо боїў єї, ци спрокуруїи. Він поїхаў до др́угого сєлá, ўступиў до ксьондза і голїў єї, даваў на службї, так сáмо на сто службї. Ожи той ксьондз ни спрокуруваў, — захóнила єго смерть і по- мёр. Тимчасом у рік він їхаў і зноў там стаў у того д́уба і спочиваў. Тимчасом у ночі зачыло шєс до н́его промовїти. Він вїйшоў є своїми субїїктами, взьїў лівольв́ера і питаў єї: „Хвалиш Б́ога, ци нї?“ — „Хвалю Б́ога так сáмо, як тв. Я є той самїй, що ти мєні даў типёр рік грóші. Я це ни спрокуруваў, то жьвдаю помочи, а́ни ви ў т́еби, лиш євбї фамїлї“.

Зап. в маю, 1911 р, від Дичука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Во- лошинський.

669. Як тато гримаз по хатї.

Пішов чоловік грати домїни, а то було в рїздвинї єввїта. Лишив жінку в дома саму є трома дїточками. Жінка заснула, прийшов ї тато мврлий, збудив маленьку дитину, тота дитина так кричит, а мама ни чує нїц. Прибудила єє, дивит єє на хату — а то мїсєць єввїтив — в хатї витко єє; дивит єє, стало над нєв ї нат тов дитинов бїли ї махає руков до дитини. Жінка пізнала, що то єї тато; настрашила єє, скочила є пó- стєлї, засьвїтила лямпу ї чикала, цоки чоловік ни приїди. Потому чоло- вік виртав до дому; а то євнїх потріє тогди був. Приходить коло єввїх ворїг, дивит єє — якїє євнїт є до хати. В хатї єввїтит єє ї єго дужи єдивувало, що би то могло бути. Приглядає єє на той євнїт, що до хати щось шло, дивит єє, а то євнїт мврлого, бо по панцохах було пізнати. Приходить до хати, питає єє жінки: Настрашилась єє?

Вона єє нїц ни вобзиває, но дужи почирвонїла. Настрашила єє ї нїц ни вобзиває єє. Тогди він загасєв лямпу, поставив шапку роско- чину на скриню (нїби так во розпустив євсю шапку шторцá) ї євже спют.

На скрини стояла також его блюза. Слухає, щось там шипит по скрині, вже тегни блюзу; а він кажи:

— Тегни, тегни! Вже тегниш?

Жінка кажи до него до тихо, кажи: А во, тато є!

А він до неї кажи на голос: — Я виджу! Треба, кажи, продати ялівку або корову та набоженство справити! — Так на голос кричив.

Стукає по хаті, а той чоловік навіть се ни вобиртає і ни дивит се, що то так ходит і що то так стукає. Тогди воно взяло шапку зо скрині і поставило на дідух.

Встає рано той чоловік, дивит се, на дідуху стоїт шапка. Думає собі, що він поставив шапку на скриню і що би — то могло здіятити? Тоди кажи до свої жінки:

— Твій тато мні збитки робит; що я его ґрунт носів, чи що?

Клине, кажи: Ще як колись зліпаю бучка, так буду бив старого, як прийди!

Тогди вона єму зачила оповідати, що в ночі був і тато, а вона спала, прибудила се і дитина кричит. Зобачила тата і засьвітила лампу. А він єї знов зачив оповідати, що здибав сліг ни живий, но тільки мирлий. А вона до него кажи: Ти як пізнав?

Він кажи: По панцохах. То я зарас пізнав, що в хаті він вже був. Чирис тоє, шо ти сьвітила.

На другу ніч, но тільки се лампу загасит, пукає, стукає, двирма трісе сінними, то в коморі між шацетами гуркає, то знов в сїнях гуркає, той чоловік кажи до жінки: — Чуєш, як, кажи, чось шацета испокійно спют? Цевни-с ни дала їм їсти добри.

Так живьці ни додає леку, шо би се ни бояла. Слухає, вже щось по хаті шипит, таяк солому хто с постелі тегни. Тоди кажи до жінки: Чуєш, вже є твій тато!

Так на третю ніч — знов так само гуркає, то дверцета віт кухні втеорит. Так власни бис цілий тиждень ни давав спокою. Єдної ночі спав на пецу, накрив се кожухом, слухає, щось тегни кожух з него. Він гадає си, що то можи кожух сам можи злітає. Знов се накрив, тото знов тегни. Тогди той чоловік кажи: — Тегни, тегни!

Тей знов се накрив. Як му додало страху, як му зашморгнуло горло — він се налек і вже венци ни премавлєв до старого — вже се ни дрович. Но, найвив набоженство і мав спокі.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теревельського пов., 1903, О. Дервянка.

670. Піп являєть ся по смерти.

То знов оповідав мій колеґа Дуркот. Прийшов він на завідателя до села, де вмер сьвященник. І все як йшов на апостола за престол,

все сидіть на горнім сідатищи той вмерлий. І другий раз і третій. Раз якось вийшов, той сидить. Тай го ся питає: Чого хочеш? — Той показує три пальці; три служби — сказав. Так. І вже більше не ходив.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від о. Негребецького М. Капій.

671. Піп не дає спокою.

Вмер піп на запалінше. То било тому рік. По погребу, таке ся трафило, зачаў вирабляти. Десь я чуў, жи лішко перевернуў, по стайни ни било спокою. Вигащаў худобу в зимі, нас на снігу. Настаў йинчий і той ни маў спокою. Не міг спати. По штири льўда спало коло нього. Їхаў на соборчик до Лімної і коні так тьагли, жи аж страх, ни могли витягти. Приїхали і зачіли о нім бесіду. Він сьи так йіавиў. І питали сьа йнго: Чо ти ходиш, може маєш гріх, можес у гніву вмер, можес задержай службі? — І він коўгаў в стіў. Більше нич о ньім не знаю.

Зап. від Федя Бурнича з Головецька, Старосамбірського пов. М. Капій.

672. Як піп поділив по смерти гроші.

Вмер у йиднім селі піп. Тей він ходиў до церкви. А він ше як жиў, то службу николи не відиравляў. Вони все, що в неділю заложили сьвічки, прийшло на другу неділю, мусіли заправляти другі. Ніколи не могли йнго дістати. Тей йиден повідат, би му дали горнець горіўки, горнець гороху і він буде дозирати. Прийшла дванайцїта година і піп йде до церкви. А він собі, той хлоп, виліз на хорп і дозираў с хоріў. Піп прийшоў до церкви і зобачиў, шо хтось йи в церкві. Тай прийшоў ід хорам тай повідат: Злізай із хоріў, бо як не злізеш, то смерть твоя. — Тот зліз. І він го завіў до захристі, а там буў такий камінь великий, а під тим каменєм були гроші; хто му даў ринцький на службу, він там все метаў. І новіў го до нього. Піднимай тот камінь! — Хлоп підняў. І піп висіпаў гроші і розрахуваў на три чьасти: Йидну на церков, йидну тому, шо дозират, а третю на грємаду. І більше ни ходиў.

Зап. в Бандрові, Ліського пов., від І. Федени М. Капій.

673. Як піп ходив по смерті.

На Вабинї вмер піп. Тай все приходиў ід їмосци тай і дусвў. Їмосцьць пішла до йидного ворожильника, той ворожильник порадиў ї так: Йак він прийде тебе дусити, ти возьми, заприжи штири ковї і відвизи йнго в Грозїў до йнгомосьцьи. — Їмосцьць вьзала, так зробила тай го відвезла так в Грозїў. Як прийшла тамка тай закликала йнгомосьцьца: Вєтавайти, йнгомосьць, — я вам привезла свого йнгомосьцьца. — А той сьа питат: Та жи ваш йнгомосьць вмер. — А вона повідат: Таж йа вам ту привезла! Тай забрала сьа тай поїхала. Той піп, жи вона йнго

привезла, ходиў по покоях та видуркував. Бачу й до церкви йшоў за ним. Повідали, жи він навіть писаў лист до съвнтого отца біскупа, а той му відписаў, жи то ни може бити праўда. Потім їздили ксьондзове, ци то може бити праўда. Повідали, жи навіть мшанецкий піп їздиў. Їго съи питале, чому він так ходит: Чи не затаїў ти які служби? А він по дуркаў. Три рази дуркинуў, що затаїў три служби і два акафисти. І вже більше не ходиў.

Зап. у Бавдрові, Ліського пов. від М. Струняга М. Капій.

674. Мертвий піп відправляє в церкві.

Там була церква і в ні шос гуркало. Стояла шо ноци варта. І раз дали знати до ксьондза, а той снаў теї не йшоў. Пішли до середни, а від престола ксьондз вбраний правит. Каже: Чос тогди не приходила, як я казаў (а там була якась баба)? — Я грішва не знала, я съи цуцкиў-муцкиў ваших бояла. — Він каже: Я цуцки муцки повідганаў. — Я грішва не знала. — А дяк (також опвр) каже: Я всьо тото чуў! — А ксьондз кажи: А ти, дьїку, мовченіє, дістанеш полотна на сороченіє. — І ті втікали, бо съи зльякли.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Настї Ружалюк М. Капій.

ХІ. Топельники й висіельники.

675. Потопленник.

Той, що сі утопит, переміньє сі в коньї і ходит по ночи. Як кого перейде, напкає¹⁾, той умре.

Потопельників і повісенників то ховают на роздорожах або на границі; землю заглядьт гет наўком рівно і треба щобудь на того місце кинути.

Зап у Ходовичах Ф. Колесса.

676. Як відратовано потопельничку.

Кротова Марфа та, що на понові улиці живе, так уже три рази топла і її все витгали. Последний раз вона як утопла, так затого що з пів часа була у воді. Ішла вона чирис сарму, це така узенька річичка. Чирис ту сарму була положина в попереk приходка, дошка стара, потрупішина. Вона тіко зійшла на середину, а дошка та як хруще, вона і шубовхнула у воду. Там було страшно глибоко. Ни подалеку були настухи, побачили, що баба якась приходе і бачили, що вона тарахнула у воду і ни вирнула. Настухи мирші побігли у силу і наткнулись там як раз на громаду мужиків, була якась сходка. Мужики побрали, що хто понав, хто вірвовку, хто граблі, хто багор і побігли до річки витягать утоплиницю. Витягти її ни забарились, гуртом увзялись, так живо виратували. Вона була уже біз чувств, на силу одкачали. Вона коли оклигала, так розказувала, що її показалось, що вона увійшла у якусь хату. Там було гарне убрane, столи заслані гарними настольниками, кругом кресла дівани. Явилось до неї три господина і начали її приглашать: Пожалуйте, пожалуйста, сїдайте у нас, сичас прийде ваш папаша і мамаша,

¹⁾ Понюхає.

впийм, закусьм. — Почали ті три господини набирать стіл. Подали самувар, булок, різних хрустів. Всі вони чьсто одіті: у чорних жупанах, у високих брилях. А коли, каже, начали мене витягать, то мінї показалось, шо мене хтось за плечі тягне з тїї хати. А ті три господини очинились за мене ни пускаць. І все таки ті, шо тягли мене за плечі, примогли. Я їх добре ни розглядїла, тіко мінї показалось, шо мене з тїї хати витягали молодї парнї в білі одежі і ниначе з крильми. А вже дальші я нічого ни помню, як мене витягли і як одкачували. Очнулась тіко аж дома, коли лжжала на постелї.

Зап. від Прїськи Чирядникової, с. Шибекіно, Білгородського повіта П. Тарасевський.

677. Потопельник купаєть ся.

Їх називають „потопелники“.

Єк хтос утопиў си ночуў, ци диниоў, дїўка, ци жінкз, ци хлопец, то він сам показує ся у ночи, купає си.

Зап. від Стефана Глушя в Тростянци, Святинського пов., Ос. Михайлецький.

678. Потопельник йде по водї.

Ту в Возилівї нас йилен чоловік конї. Вішоў на ті луги коло Двістра, йде лугом, чуїи, в Дністрі сьи купають, так сьи ригочут. Али він приходит до Двістра, а ту біжит потопельник, бігають аж по верхи. Той сьи зльик, їмїў сьи корінь і заўмер. Шукають, ходьи, найшли, лиш трохи дихає. Пожив ще рік і номер.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Кир. Кременчука М. Капїй.

679. Потопельник бе по водї.

Я прїйшоў толочити рїбу; улізїм у воду і за́раз нічо не вітко і за́раз зачїло біти шос по водї. Я віскочиў в водї і вітїм. І та́ким буў страх дістаў... Вігакїм питаў сї дісвїного і діснїчий казаў, шо то потопельник, бо і їнго ужé вїджиў.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

680. Гуцул плине сидячи.

То раз в Далешева ходїў па́рубок до діўчини до Ликїчого і привозїў сї піриз воду тудя́ вєчером, а вітти коло опїўночи. І раз їде с привїзником, місїць сьвігит, вітко сї на вої, я́кби ў денг. Аж лавит сї: на половїні Дїїстра плине Гуцул на сїїчїи по водї і кўрит люльку і очїпїў сї обо́ма рука́ми чоўна. Той па́рубок остоўпїў, а привїзник і не їдїт. Той во страху́ крїкнуў на привїзника: „Бїїти по рука́х веслом потопельника!“ — Перевїзник оглїнуў сї назад, а потопельник

пхайи одну ногу в човен. Пиривізіник шо мож гонит скорше човен, а гої чим лўшчи пхайи єї ў човен. Наколї пиривізіник міркуваў, шо ўже недалеко до бєрега, як увалїт веслѡм потопельника..., а той вїт човен тай пиривернуў їх при бєрезі ўже тай човен пімоў, а вони єї обā лишїли по колїпа ў вої. Уздрїли свїтло у пиривізіника ў хакї, зачїли кричїти, щобї хтос вїйшоў с хати, бо на вої ни звāют, у котрїї бїк їнї, ци ў зад вертати єї, чи у перед поступати. Аж у хакї у пиривізіника буў хлопец, же маў вїсім лїт і кākї: „Мāмо, тāто кличут!“ — Тотā вїйшла с хати, чўе свѡго чоловіка гѡлос на вої. Вона узїла і обѡе с хлопчиком їдїт л' ним і взїли с собѡў запруту, подали їм до рук, же вони за тоў запрутоў вїйшли на бєрег. Ухѡди до хати до тѡго пиривізіника, посїлали на лāву, вікручуют, шо мѡкрї штавї... але чўют, сьпїваїи шѡс на вої. Вїхѡги с хати, дїють єї: сїрид Дїєтра якєс вїсїльї, муїка граїи, а там тоїї лїуди, шо при вїсїлю коло муїки сїваїют... Нарāз вони вїтєп крикнули і то там зрѡбїў єї шум і вїтер по вої, шо якби так буїли блїско коїю водї, тоби буў їх вїтер занїе у вѡду.

Зап. в жѡтвнї, 1910, від Н. Круца їз Далєшева. пов. Городєнка, Ів. Волошинський.

681. Потопельник привязує худѡбу.

Илькѡ, шо утопїў єї, — чїмос загрїз єї, тай пішоў до Дїєтра, тай утопїў єї, — тай првходїў до худѡби дивїти єї; кākут, шо так привїйже, шо не мѡжут розїязати рāно.

Зап. в люгїм, 1911, від Анни Ворѡбець їз Далєшева, пов. Городєнка, І. Волошинський.

682. Про потопельникїв у Дїєстрі.

В ночи то дуже сум збирає їти коло Дїєстра. В день то буде їшоў, а в ночи то буде видїв і чув. І як там їти в ночи, то воно від разу не показує такї потопельники. І найборше нового мїсьицьи. Хто би хтїв переконати сїи, то так їти до нового мїсьицьи, то в четвер і в недїлю заўжди пуживє, то єму сїи рїба покаже, а нїи, то особа. І може сїи налькнуди, шо може альѡ в розуму ступити, а нїи, то може шѡс такого дїлїкатного показати сїи і може їѡ завести Панбїг знає куди. І може за ним пїти як тої потопїлїник. І тепер в ночи небєспєчно самїтно їхати, бо як їде, а не видко сїи, може заблудити і потопити.

Там їиєнє чоловік в Губнїї лапаў в ночи рїбу і як заблудїў на Дїєстрі і дуже сїи ловила рїба, шо не мїг дати си ради, а так сїи до него блуд узлив, шо не знаў, де він є, ци на Дїєстрі, ци під земелєў. І заплїў далеко дужи, шо трѡхи сїи не фтопїў. І в Дїєстрі є небєспєчно лапати рїбу.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Дм. Хартуняна М. Капїи.

683. Топельники в Дністрі в Далешеві.

Говорив один раз лісничий, що саме о півночі у Дністрі топельники одні співають, другі кричать, а треті прикликають другів. Бо на той час був лісничий у лісі у ночі, а топельник кричав: „Час і поря, а ще Илька нема“. — Тай сі зливував, думав собі, що вони таку співанку мають межи собою. Третьої днини с того самого сила порядний гавда, що називав сі Илько, пішов до Дністра і утовив сі. Аш тогди той повірив, що вони кличуть людей до води.

Зап. Ів. Волошинський в липні, 1910, від Матра Ласійчука з Далешева, пов. Городенка.

684. Потопельник на Дністрі у Бівці.

Пішли ми с татом на рібу у ночі, винулим крішню ў воду і слухаєм так з за півть мінут, а то шов тріскайн намулом, біжиг чап, чап, чап по намуді в гору ріки і аш прибїгло до нас до порона і хокіло йти бпщес до нас. Алеш воно нас не вїділо, а я с того страху, шом сі зльнк, шо бігло бпщес до нас і коўту, ўем друкком до порона, аж відало голос долнвнами і лісами... То як воно вїтти скбчило, то як займїло, то кїльком вїдїў... А воно так вїгльвдало як чоловік, але звєрха чорне як вуголь і дўже доўгий волос мало, а то буў потопельник.

Зап. в вересні, 1910, від Юрка Колопенного з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

685. Потопельник і донька муляря.

Оден муляр пішов сїи купати і він вилїс вже з вуди, а донька вїставила сїи ше. Отжи дивит сїи, пливне якийсь хлоп кудлаті. Ну, отжи той муляр був на берзї, али він субї гадаїи ув йинчїм. Хотїв іти до дому, а донька була в водї і скричала; а той потопельник зачїв швїтко плисти, жи аш вода по бїригах сїи роскакувала; отжи вона вїкла с татом, вїставила пїатьи, вїкла лишень в сороці, аш другого рана забрала шматїи.

А той потопельник так скаков по водї, жи аш лїсьцьи шумїло.

Зап. у серпнї, 1904 р. від Андрїя Булки в Журовї, Рогатинського пов., Іван Савицький.

686. Потопельник лякає бабу.

Баба ішла з мїста; али осьтут дивит сїи, вилазьїи якїсь хлоп з води і переходит бабу чїрез дорогу. Баба дуже сїи нацьїкла, а той хлоп як скокнув на другї бїк в стов, то аж вода роскокла по бїрегах і дужи влїкї шум, шо аш бабу до гори пїдносіло з вїлїкого страху.

Зап. у вереснї, 1904 р., від Андрїя Булки в Журовї, Рогатинського пов. Ів. Савицький.

687. Потопельник на поли.

Я йшов в родичами своїми від баби зи Журова на Фидорівку. Пирходимо ми чирис греблю кулу ставу, хапнули мене пибішка мати за одну руку, а нибіщик тато за другу і взяли мене в сиридину й тиснут. То в нучи було і ни дадут сьї минї подивити, де вода спадає зі сьлюзів на ріку; али я цікавий і ширинув-ям сьї напиред і подивив-ям сьї на ріку. Було то в зимі і піч видна віт сьвітла — віт місяця. Над водою стояла палы, обмерзла ледом, а на ті палы сиділо шось такого, як би сиредного росту пєс, а на лїм так сьї та шерсьць полискувала, як шкло. Як сьї ми приближили ще блишше, сьніг скрипотів пирид ногами, так тото пітскочило в гору і скочило в воду під лід.

Зап. у вересни, 1904 р. в Журові від агента „Дністра“ Стаха Беркія, І. Савицький.

688. Потопельник мучить жінку.

Адамиха росказувала, що ї сї чоловік утопіў, тай як го поховали, то цілий рік хозиў що пічи тай ї мучиў. Тай заклїкала сестриного сїна на піч, тай так і єго мучиў цілу піч, а він ї казав: „Вже я більше до вас не приїду на піч“. — Тай він вітак приходиў до неї цілий рік тай ї мучиў.

Зап. в липни, 1910, від Анни Воробець із Дзешев, пов. Городенка, І Волошинський.

689. Потопельник не дає ловити рибу.

Один раз сула пришта з моїм кумом Аркадієм. Він був здоровий охотник рибу ловить. Бувало, шо ни саме глуна піч, він бере сябра Мигра, — він тепер уже покійний, царство йому небесне — і входють бувало в ним по веї річїї. Повсіла, бувало, наловлюють риби тьму, дівать нікуди. Цілий мішок навають, на силу, бувало, в двох припруть. А вонож бач у саму глуу піч вся риба засина так, шо її загрибають як полову. Вона з просонку ни троне, куди тікати. Скїю годів їм проходило, нічого ни звучалось. А то раз пішли вони на ту музку, шо ото біля мосту. Та ви добре знаїте, вона починаєт ся у край мосту і пішла понад насном, а потім заколдєсила в гайок і прєстєглась поміж вербами затого шо до самої мельниці. Дойшли вони до тїї музки і почали налаговжувать волок, дивлють ся, з води вилає чоловік і крекче. Вони бросили там на берїї волок і біз оглядки тікача, шо єсть мочі. Я сидів дома до пізна, робив, шив чоботи, — треба було до сніху. Покончив я роботу і уже лагодивсь лягати спати; пирид цим я вийшов на двір, захотїлось до вігру. Чую, по улиці біжать двос, шо єсть мочі. Лонотять ногами, як добрі конї. Я подумав, шо то хто нибудь доганя кого, шоб добить, або вора лове. Я вийшов за ворота і кричу на них: Хто там? —

Вони останувались. Це я! — обізвав ся Аркадій. Я його по голосу пізнав. Чого ви біжете? — питаю я. Вони почали міні розказувати: так і так, злучилась, кажуть, з нами приви́денція. Ходили ми рибу ловить волоком, так нас налякало. Ми полякались і волок там бросили на березі. Ходім, кажуть, з нами, заберем волок. — Ні, хлопці, я зараз ни піду, нхай трохи згодом. — Чого? ни все равно. А то я боюсь, як би хто волока ни взяв. — Хто там буде знать про ваш волок? Лиха година вас понесла у таку добу рибу ловить. Подождіть, кажу, поки півні прокричать, тоді я піду з вами. — Соголасились вони. Дождались ми до півнів і пішли. Приходим туди, волок ляжить пійий, ни вридний і нікого нима. Я й кажу: Ну, тепер заходьте з волоком. Тепер нічого ни буде. — Вони довго опинались, боялись в воду лїзти, а даї пішли. Уже було над зорою, нонти шо свігало. Пройшли вони раз, витягли риби в пуд міста. Другий раз уже ни стали заходить. Пішли ми до дому. З тих гір вони по ночах піколи ни ловили риби.

Зап. від Павла Шапувалова з Шибекіна, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

690. Жменя потопельникової бороди.

Я чув з одного старого газди, то було дуже даўно, то він оповідаў, шо раз пішоў на рибу і там маў такий столец (таке нагорнене, шо міг стояти і с того рибу ловити, приставок такий коло води). Зачеў він ловити рибу, нараз че, шос тим боком іде і шнурві камінем. Але він каже: Мой-мой! ти галаеш, шо я сграшка син? Ходи-ко суди!

А той пішоў тай перебриў тай іде сюда д нему; прийшоў до него і хоче его трутити у воду. Але той газда борзо хап за учкур від шлюбних поркиниц тай закинуў ему на шню... Ого! каже, тинер ти, синку, мій... Тай локатку на одно плече, его на друге і іде т хакі. Прийшоў він у свій тік, локатку кинуў, а его кигне на тім учкурі до хати — хокіў вигіги, як він виглядає. Але тимчасом у сінних дверех опер си той руками і ногами у одвірки і аві руш его вкегнути до хати. Але той газда хап одноў рукоў за учкур, а другоў его за бороду і тегне шо сили. Але тог як сінне св, а ему жменя бороди лишила си лиш, а той угік тай сплескаў у долоні тай: ха-ха-ха! і пішоў.

Зап. від М. Рошки у Карлові, Снятин. пов. А. Опизук.

691. Хлопчина в сіті.

Два рибакі пішли на рибу. Один з одной сторони берега, а другий з другої. Один захчв підносити сіть, так була тяжка, шо не міг передом, тільки мусів ся обернути і взяти напротів вгли жертку тую. Ледво-ледво підтягнув ї в гору, а з напатки вискочив хлопчина такий, якби

му сім літ було. Тей скочив в воду. Вода розгуляла ся той вобирнув ся і кажи до другого: Ото школа такої риби.

А той кажи до него: От ходім звітси. Не жадуї за нею, бо ту якась прокляте місце.

Булб десь по вопівночи.

Зап. від брата Осипа в Будзанові, Теробовельського пов., 1903, О. Деревянка.

692. Крокодиль у ріці.

Єдного разу с полудне в Будзанові повиходили так во сусіди і зобачили, жи якась риба дужи велика пливає, крокодиль. Далі кажи — якого стрільце здібати і будем стрілили в тую рибу. Привели стрільце Воляновского і тогди бирут — кажи: А во, вон пливає та риба. — Воно влето, прикинуло се в конечу голову і виставило зуби і сьміяло се з них так. І тогди люди зобачили і вже ни хтіли стрілети. Кажи: То ни є риба, то ни крокодиль. Вони казали, що потопельник. Тогди щось за кіля день втопив се був хлопци на тім місци. Потому знов як того хлопце витегали, то якісь такий се був привидів, як гориль в цирковім убравю. Тогди діти зобачили тей зачили дужи івавт кричати і тікали з води. Віт того часу вже се там ни хтіли купати, бо потопельник є.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теробовельського пов., 1903, О. Деревянка.

693. Панич топить людей.

Єден чоловік їхав з ярмарку до дому. І їхав коло ліса. Дивит се, виходит з ліса панич і кажи до того чоловіка, щоби го везв на фіру. І їдуть оба, а той панич кажи: Будети їхали коло води і будети виділи, що буде їхав парубок на бричці с трома кіньма і буде дужи сьпівав і свистав!

Іно тото сказав тей зарас панич зник. А той чоловік поїхав. Їди, дивит се, їли парубок с трома кіньма і сьпіває. Розібрав се, іно в сорочці, роспріг коні і лізи в воду. Але зарас дивит се той чоловік — гет того парунка коні потратували в воду. І потонили се коні і той парубок. Той чоловік знов поїхав, дивит се вибігає тей панич з ліса і кажи до того чоловіка, А шо, виділисьти як се втопив той парубок?

Кажи той чоловік: Видівим!

Будети виділи, буде пвриходила жінка з двома дітьми і се втопит.

Знов той панич зник. Чоловік їли, дивит се, коло води такий крик.

Питає, а єму кажут, що то се жінка втопила з двома дітьми.

Првіхав чоловік до дому і зачив то всім розповідати.

Зап. від батька в Будзанові, Теробовельського пов., 1903, Марія Деревянка.

694. Чому утоплених ховають окремо.

Як потопелника ймут, то ховають на цвинтарі, але на окремій місці, бо він не є щісливий у Бóга, не є щіслива душі́, — і не дзвоньки.

Зап. в вересні, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

695. Два топельники викрадені з гробів.

У Хмелеві йи над Дністрóм кóршма і ў неділю з рана напивáто сї двох і як фіри надійшли і поїхали перевозити сї, а вони на порóм. А перевізник нічо не кажи. Лиш допїли трóшки чéрез половину, тай обá гоп у воду. І перевізник запамїтали де і знайшли їх, привéзли до до́му і поховáли по релігійному на цвинтарі. А вітáк у тїждень пересвітчили сї, що їх не бóуло, деревїщї бóули. А то не що лиш їх вїкрали і кїчули у Дністéр, бо кáжуг, шо як де йи потопелник на цвинтарі, там вáжит град.

Зап. в липні, 1910, від Ант. Трачука із Далешева, пов. Городевка, Ів. Волошинський.

696. Вода не приймає чоловіка.

Буў йидén чоловік, що три рáзи скакаў у воду умїсне — хотїў утопити сї — і водá го зносїла. Тимчїсóво трафїли сї, що го обра́товували. Вітáк він аш повїснуў сї. І собї лю́ди говорьи, що водá не приймає.

Зап. в падолистї, 1910, від Ант. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

697. Кандидат на повісельника.

Я чула як еден казав:

— Я такий чоловік, що мене навїгь шкода в землю закопати; ишо взети за карк, могузок зачїпати і в банта повїснити і завудити.

Зап. від мамі в Будвановї, Теробівельського пов., 1903, О. Деревинка.

698. Повішений пастушок.

Масли товар тутка на Пиридворóгю. Ну як перши були такі хлопці, жи масли товар, то мали мижі субою їдного начельника. Кутрий ни хтїв курови завиртати, а шо вітновів, то зара начельник судив. І випало на їдного хлопчика, жи так само ни хтїв курови завиртати, то начельник присудив їго завїшити. І взяли, вилїзли двох на ту бирезу, жи там була, ану того хлопчика завїшити. І пригнули ту гілю і завїшили того хлопчика, здїняли с курови мутўз і ту бирезу пустили і сьміяли сї з того.

Потім го відвізали, то вже пибощик був. А потім на тім місци шос в ночи горіло все.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Сороках, Львівського пов., від Миколи Кшизака-Іван Савицький.

699. Буря через повісельника.

Йеден хлоп сѣи повішав. Взьвў вужище і сѣи повішаў. То сѣи за-раз така буря і студінь зробила!

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

700. Як газда напудив ся повішеного наймита.

В йидного газді служиў наймит. Шос він тако́го зробиў, шо маў іти аж на термін. Але то буў ше хлопец дурний, тай він боаў сї, тай с того аж повішиў сї. Але той газда не знаў, де він сї тіў, він галаў, шо він дес укік. Вітак він хокіў молотити і вішоў до шопи скідати снопи. Нараз — він скилає — і зачівіў головоў у того повішілика... Як застрахаў сї, тай скочвў с снопиў аж захорубаў на цілій тиждень. Потому того хлопця вітти здохмили і поховали.

Зап. в жовтні, 1910, від Андр. Марунчика в Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

701. Чоловік ударив собою до повісильниці.

Йден чоловік ішоў до майстра, же му копоўки лагодив, коло два-націтої години піриз сад, а віч бұла темна. Ішоў і нараз удариў сї; мислиў, же то до дерева і куриў дзигар, блиснуў тим дзигарем і уадриў тоту жінку, жи сї повішила того року ў кім саду. І перехрестиў сї і пішоў до того майстра і там почувавў, бо там бұла вода, мале мочўло, боаў сї, жебі го ў мочўло не трутила.

Зап. в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика в Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

702. Повісильниця в лісі в Ісакові.

Називає сї то поле „Дідіўка“ і ліс; там пасли настужі волі і почували там в воламі. Казали, шо так ў опіўночи то ўсе йшла повісильниця до горі та співала, а в горі то плакала. І ше там оден побережник буў ў лісі і стєаў за корчем і видіў, шо вона йшла так росплетена і він собі гадаў, шо то єго донька війшла за ним єго клікати до дому і він клікаў, а ўна сї ни обзивала; він зачвў за неў біни с палицеў і ўна утекла ў корчі і не знати, де сї поділа. То ўна сї піби повісила ў тім лісі і потім нового місяцни ўсе сї давала чўти: все то плакала, то заводіла.

Зап. І. Волошинський від А. Ірещука в Ісакова, пов. Городенка.

703. Як жердна йшла.

Їхав я з Стряя. А ту в ідного жінка повісила сї. Але повідали, жи вна ходит. Ну, я їакурат ту приїздзю і здібяю таку жертку, ків. Тай йде то напротів мене. Я: нек ти осина! Перехрестив сї, бом сї злєк, а то щезло.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липни, 1906, від Михайла Валька В. Левинський.

704. Страх у виді висільника і лісничого.

Пішоу чоловік у ліс в ночі і лóмгт граби сухі. Дивит сї на дерево: Вісит повішільник і так сїгне ногами все отак (опов. показує руками) хітає, отак хітає. А він стаў і льїчно ймў на то стало і так му льїчно, такі дўже льїчно... А він все до мене ногами — той повішелник. Але, кáе, я лóмю такі, áле все сї бóю, бо той повішелник вже менé аж ногами лóвгт. В ті хвіли я дивю сї: Стоїт побережнїк прóтиў мене, угóрненнїй, узўтий у чобóтьх і кўрит люльку. І так надалі я собі думáю, кáе: Кóли я гáтку маю, зáраз скóчу у великий провáл, як він менé лапáти бўде. Коли я уже стою, стою, не приближую сї д' нému, áлї вїн д мїнї. Алем вже сїльне аж у нóгим змерз і вїн д мїнї не приближуїи сї... Берў, приближую сї я д нému, а то пиньок...

Зап. в вереснї, 1910, від Варвари Богонїс із Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

705. Висільник на вербі.

У нашїм селї повісиў си йден чоловік на вербі. Люди розвісили го тай поховали. Але кажут, шьо коло тої верби шьое пужїї. Одного коло тої верби перейшоў білий пес, другого кіт, третїй чуў, шьо верба шумїла, а вітру не було. Багато говорили, але я не вірїў; думаю собі: Або брешут, або їм си привижеї. Усї бояли си тої верби і подилєку ї ўмнвали. А йден там близький знаў, шьо верби ўсї боют си тай ховаў собі у ню тютюн на зиму. Я раз зза днїни задрїў тот тютюн тай гадаю: Піду у вечір і озму. — Ёк зробило си пізно, пішоў я тот тютюн красти. Приїшоў-сми до верби, нема нїчо і нїкого нїгде не чути. Ікос менї чупер устає, ек нагадаю, шьо на ці вербі завісиў си чоловік, тїтюн траба таки украсти. Вілїз я на вербу, вітїг торбу в тїтюном з дупла тай лишень направиў си алазети, дивю си, а то хтос з земнї підоймў руки д' мнї на вербу. Я напулїў си тай підлїз назад на вербу. Придивєю си на то, шьо подавало менї руки, а то тот самий, шьо завісиў си. Я зó-страхи залеревїў на вербі і так пересидїў аж до ранку. Рано злїз тай ужем не браў нї тот тїтюн, нїчо. Ўминаў-сми від тóгда ту вербу не лиш ў ночі, але і ў днїну.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Дмитра Павлюка.

706. Індик із небіщика.

В Добрімполю в саді, там, в весло, єндик ходит. А там єндика навіть на цілім силі вима. В весло там все ходит тей куркає тей куркає... Али єдного разу зачав се Штифан Квас сьміяти с того єндика. Як зачало єнчїти в ночи за будов там, де вони спали, а він зачев се сьміяти: Ще ліши заводи! А воно чим рас ліши заводило. То потому все ним кидало, все, аш вітхорував. На третій дєвь була толока в кухні, і повтвирали собі вікна всі тей тиребет кокорузу. Али глипнула дівчина в вікно, дивит се, стоїт мирла в вікні, сорочка така паньска. Як се злєкла та дівчина, як скричила тей втїкла поміжи дівки. А то се панє таки рас повісила на ганку, то вона так ходила по саді, прикидала се в єндика то... То знов якісь там чоловік то видїў, як се на колїсї на кирниці росьцєгало.

Зап. від Яндруха Стєїни в Будзановї, Терєбовельського пов., 1903, О. Дерєвянка.

707. Висїльник — хортом.

Кажут, що як хто повісїў сї, то там печїсте місце. От такі мої жїнка росказує: Лишїлам сї у даяьшї сусїткї з її дїтїмї, закім вона не прїїде з міста. Вона прїїшла в міста ўже пізно, було кодо дванадцятї годїни і казала мнї ночувати. Я не хотїла і такім пішла собі до дому. Віїшлам від неї с хати, нічї не було. А якім дїїшла до одвого газдї стодолї, де казали, що там сї повісїєў чоловік, так с тої обори вїїшоў хорт і йшоў за мноў аж недалєко мої хати і тогдї спїюкотїў тай звик. Я перєстрашена, лєдво забїгла до хати. Сказалам чоловікови, віходит с хати — нема нічї“.

Зап. в листи, 1910, від Ант. Трачука із Далєшева, пов. Городєнка, Ів. Волошинський.

708. Рада, щоби повісельник не ходив.

Кажут, що як сї повісїє або утїєт, то мѳже ходїти до жїнки або до дїтїї; але вітак траба наймїти слўжбу і страшїти вже не бїде бїлше ходїти.

Зап. в падолистї 1910, від Вас. Тимрика із Далєшева, пов. Городєнка, І. Волошинський.

XII. Опирі.

709. Коли можна бачити опира?

Як би вийшоў о двана́цяті годині так де на границю, то моўят, жи би зобачиў упір'я. То він так, як чоловік.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

710. Опирі.

Опір то такій чоловік, що знає „щось“, теї берé в дрúгого молоко́.

У найбільше свѣйто хóдиг опір тудá, кудá іде худóба, корóви, іде, усé зберé росú у жмені, теї у дїйницю, теї у дїйницю.

Опіра́ як б́удуг до грóбу не́сти, то смérкне сї, і в́тер сї д́уже зривáє, б́ур'яи.

По смерті опір хóдиг. Абї не ходів, то сїют за ним мак.

А як не помагáє, як ще хóдиг, то відкóчуют, обертáют на дрúгий б́ик і забивáют ків у гóлову.

Опір, як го відкóпати, то усé тваров до землі лежит.

Як хто зобáчиг, що опір так рóбиг, то годиг сї казáти: Що зичиш собі, ней б́уде мені, а що мені, ней б́уде тобі.

Опірі б́ют сї на гравіци: татарч́ьинцкї¹⁾ не пуска́ют нáших тамкá, а їх ту.

То вже від того і говóрут: „Чо ти такій обдérтний? Ци не був ти на гравіци?“

Зап. у Ходовичах Ф. Колесса.

711. Як виглядають опирі

Опірі маот таку саму силу, ш́ьо відьми. Відбирают молоко від короў. Опирь має або над клубом, або під коліном або над задом такі

¹⁾ Із сусідного села Татарського.

гулі. Їни є при кілі дуже тонкі так, як на жилах тримають си. Під тоу гулеу є дирка і тоу диркоу виходит душа з опира.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Святинського пов. від Стефана Глушка в Джурова.

712. Опир має дві душі.

Опир має дві душі; як умре, то ходит по сьвітї.

Зап. в червни, 1910, від М. Мокрицької з Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

713. Хто є опир?

Впир як є живий, то він є вовкулаком. Як прийде час такий, підповні місяци, то він йде на границю. Він здибає сі в другими впирами і маот там межи собою бесїду, де маот йти. Потім йдуть по ночи до людий ссати. Як йдуть, то перемінют сі в конє або пса. Він має дві серці. Єдно має як живе, а як вмере, то з тим другим ходи по смерти.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Федька Буняка, в вересни 1909, Іван Панкевич.

714. Опир ходить по смерти.

В селі Кукизові був чоловік, називав сі Добровольський. Він був впиром і походив з Караїмів. Як вмер, то ходив по хатах. Але потім викопали го з гробу і відрізали голову. Він потому таки приходив і то до того самого. Він мав дві серці. Він приходив з головою під пахою і казав: „Дайте ми голочки пришити головочку“.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Федька Буняка, в вересни 1909, Іван Панкевич.

715. Як пізнати опира.

Опирї пізвати по слівї, бо вин йик шьо скаже наперед, то мусит си стати.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Дилика із Ростік, пов. Вишниця.

716. По чім пізнати опира.

Опирá мож пізвати по тїм, бо на крижєх маїни фїст такий, як у хлба авїкле на грудєх цїцка, і штїри волоскі.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

717. Опирá пізнаєть ся при смерти.

Упирá мож пізнати, шьо йик умре та поховают, то дужи залїва велика, то лиш по тóму мож пізнати, шьо упирь буу.

МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛОГІЇ. т. II.

Упірь може то пошко́дити, шьо́ можуть бу́ти плóви¹⁾); знáє наси-
ла́гі хма́ри.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вишняця.

718. Хлопчик — опир.

На тїм ґру́нті, де Васи́ль Гутькі́й, бу́у хлопчик Червѣцкі́й Дми́тер і каза́ли, що він опі́р. Каут лю́ди ўсе́, що він опі́рь, бо ма́є фіст. Але я одно́го ра́зу ви́йшоў на по́ле і він пасе́ худóбу, óтже я хóчу дї́йти, чи пра́уда, що він ма́є фіст. Отже я пра́во: Да́йно ми́ні сїрничка́. — Він сї́ збува́є, що не ма́є, а́ли я сї́ упер, злові́ўєм го і підвї́ўєм соро-
чїну і — жура́т їи фóстик так, як ні́хоть за до́уши. Потóму мѣрли дї́ти на го́рло і пї́йтеро дї́тий у не́го бу́ло і до двох недѣ́ль гет то́то вїмерло.

Зап. в липни, 1910, від Павла Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

719. Хлопчик-опир збирає росу по поли.

А дру́гий пас ко́ві досѣ́вита дўже, ота́кбим припус́ка́ли в ма́ю, коли збі́же сї́ в ко́лос вісина́є. І вже зачина́є робї́ти сї́ ра́но. Він вї́дит: хлопчи́на невели́чкий, ота́к на ві́сім лі́т хло́пец, у сорочї́ні лиш, биз ка́пильо́ха, хло́пский во́лос до́ўгий, а́ле рї́мно опстри́жений так крў́гло, — іде́ по збі́жу і так рука́ми зго́нит ро́су до кў́пи — збива́є ро́су. Він то вї́дит і га́дає пі́й до не́го, що ту він робї́т, вї́ пасе́, вї́ нічо́. А на-рѣ́шті то́й хло́пец щиза́є ї́вму́ з очї́й і не вї́дит да́льше ї́нго. То старї́ каза́ли, що то опі́рі, що че́рез то нема́ полону́ — уро́джаю́ — полóи зби-ра́ють, збива́ють ро́су.

Зап. в жовтни, 1911 р., від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

720. Опир вправляє відьми.

Їа́ упирѣ́м такі́ сї́ ўроднї́. На Їу́рї́а їа́ ма́ю найбільшу́ ми́ць. О півночи́ перид Їу́рї́єм збира́є сї́ на Калашковецкі́й гра́ниці під Старогві́сцьми двана́цять відьм. Їа́ сї́даю́ на бі́лого коньї́, а ко́нда відьма́ на кочергу́, та ї́здимо́ по двана́цятьох гра́ницї́х. Ко́нда відьма́ му́сит вї́йти двана́цять зирен́ пшени́цьї с за зу́бий, шо́ му́сила носити́ від сьвітвечї́ра аш до́ винька́. Їа́к котра́ добре справу́вала сї́, то ї́шла псу́вати льудьї́м корови́, а котра́ ньї́, то тратї́ла пра́во бу́ти відьмо́ю. Ої́, на Їу́рї́а ма́ют відьми́ вели́ку шко́лу, а пото́му за то́то цы́лий рік они́ пьї́вичьї́ льу́ський доро́бок.

Зап. від ворожбита Прошака в Кулачківцях, Осип Яворський.

¹⁾ Зливи.

721. Рада, аби опир не ходив.

Як умре опирь, то ў деревіщи прибіти йнго осіковим палем чірис грўди і чірис диривіщи до зямлі і віт то́го осікового кола опир ни ўстаў і ни ўстане.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

722. Як позбути ся опира.

Як опир грїмайи, то траба го сі запігувати такіми слова́ми: „Вся́коє диха́ніє да хвалі́т Го́спода“.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошка з Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

723. Підкова в дїйници проти опирів.

Опирьї мо́же лиш та́кий самі́й позбу́ти сі так: Берé піткову кінцку і берé ка́мїньи, як по́сеу́е коро́ву і то́гдї пичé ў пичі́, кида́е ў во́ду ў гї́йницю. І то́й опир, ци опирка то як то кіпїт у гї́йниці, то вона́ прихóдит у то́й час і то́гдї поверта́е всьо́ то́му газді́.

Зап. в маю, 1911 р., від Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

724. Дідо — опир.

Грицї́ха каза́ла, що ї́ дїд буў опир, та́й маў фїст; а як умéр, та́й вона́ сказа́ла ксьондзови, що він бу́де ході́ти. А ксьондз ка́жи: „Як бу́де ході́ти, а́бис ми́ї сказа́ла“. — Та́й ни ході́ў.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

725. Опирі у виді білих псів.

Ішоўї́м від дїўки; мїсе́ць світі́ў, морóз сильні́й, ішоўї́м чірис гра́нїцу. І чірис гра́нїцу бі́гли два пси́ біли́х, що найчїстї́її папі́р. Одéн за дрўгим, тримáли висóкості по мéтрови. То ка́заў ми́ї чоловї́к, що він кї́лька раз пі́ред свї́йтом урочї́стим у но́чі ї́х ві́дїў, як вони́ литьї́ на гра́нїцу під лі́с.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

726. Опирі-хлопчики в білих шапках.

Одéн хло́пец сиді́ў у шиўцьї́ до двана́дцїто́ї годїни. Ў двана́дцїті́ годїні́ іде́ собі́ до до́му, та́й тра́скаїи батогóм, та́й дї́внт сі́ нараз, а ту́ на е́го́ горóді́ два хло́пці́ ў бі́лих шьїпкáх, а він гада́ў, що то́ які́ мо́же гра́ют сі́, а́бо та́кі́ так вї́шшли на до́їнцу. Та́й він зачї́ў за ні́ми бі́чи, та́й бі́г аж до сво́їх ворі́т, та́й він зіста́ў ко́ло ха́ти, а то́ті́ наза́д по́при йнго́ ворóта по́бігли з горі́. Як увї́шоў до ха́ти, то не мї́г годїну́ сло́ва

промовити, так сі дуже настрахаў. А то бўли жертві опирі (то ше опі-
рики, бо то малёнькі, зам. Никола Круц). Як увійшоў до хати, то му
шыйпку дуже до горі волбсьи піднимало.

Зап. в жовтня, 1910, від Андрія Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Во-
лошинський.

727. Гульки опирів.

А знов тато за опирів розповідали. Вони були вартівником коло
церкви. Тай ночували на дзвіниці. Коло півночі надійшли опирі. Дуже
багато. Тай сьпівали, на скрипках грали, в долоне плескали тай все
кричали:

Гой-ла-ла, як ту, так там
По коліна кахтан.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Андруха Савки В. Ле-
винський.

728. Як опирі булькотіли.

Йшов я по горівку на лаз. Йду я, слухаю, а то щос булькотит
просто Коварьової ліски на гостинці. Слухаю: люде не люде, Жиди не
Жиди. Тої бесіди не розумію. Гадаю собі: Піду сі подивити. — Я лише
взев сі так руками ги за пліт, а вони пішли булькотечи гет. А то були
опирі.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Митра Кушніра В. Ле-
винський.

729. Як опирі грали.

Мій тато казав, що як їхав в Стрия в ночи в великий четвер, то
як настав місяць, то ввидів, за границев від Улична все сьвітло е,
сьвітло. Тай опирі грали, скакали. А приїхали за границу і тотó се
лишело.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р. від Бабяка В. Ле-
винський.

730. Як поховати опира, щоби не ходив.

Асинтирвали два жомьїри. Пішли до васька. Йиден буў опир.
Той буў слабій, тай го віпустили. Той опир каже: Як сьи віслужиш,
то жибис прийшоў до мене, як буду жиў. — Повертає до него, дивит
сьи, в хаті сьвітит сьи, нима нікого. Йиго ховали кілька рас, рано по-
ховають, а на вечір зноў йи. В другі хаті йи люди. Вішоў, стаў, тай
дивит сьи. Хочи йти, а той спускайи ноги с катафальку: Видиш, слу-
жилим в ваську, чикай, принесу ти їсти. — Даў му студенцу, віў, віпнў
горіўки. — Я тобі скажу, шо я йи. А ти присьїгниш, шо нікому не
скажеш. — Взьїў, присьїгнуў. — Я йи опир. Потинаю людий, кроў
віссу, а то сьи лишит. Али знайиш, як би мене поховали, як би взьїли

яловий кіу, прибили бис груди наскрісь бис трумну, то бим не ходиу Пішоу, йде, прийшоу під йидну хату, ни мали як потьйти. Прийшоу під другу, лиш подуу, потьиу діуку. Вопа фпала, він кроу віссау, а і лишиу. Тогди каже: Видиш, от то я сим жию, абис нікому не казау. Йду, бо ўже чмс. — Той чуу, жи він потьиу, сказау, як йго поховати. Затисали кіл, бют, а той в гробу каже: „Гай, гай, зломивіс присьгиу; як бим знау, буу бим інакше зробиу.

Зап. від Кирила Крамарчука М. Капій.

731. Як віднопувано опира.

Жиу даўно у нас слаўний опирь Корбутык. Йак умер, похували йго на цвинтарі с христійанскоу парадоу. Ўже першої ночы по похоронь видьили го в силы, тай потьиу тогди свою жівку. Розкопуют другого дньи гріб, а він лежит, йак лижьиу. Наньили люди трох ксьондзьиу, вийшли с процесьиёу, відправили великі молитви і дужи запичитали гріб.

Третої ночы по тім похоронь ў силы стау великий вогонь. Люди видьили йго ў силы. Тойї ночи потьив він багато людий, шо в ними за жытьи мав. Коли настав день, пішли люди с процесьиёв і с ксьондзами на цвинтарь, відкопали Корбутыка, витьгнули с деревишчі, звьизали по-сторонками, тай понесли на дручках на баланецку границу ў поли. На граници вікопали йаму, спустили до неї долылиц Корбутыка, жиби сьї білше не підньіс, та прикідали го терным, та булььками. На верх накидали камінї, тай настромили на могилы хрест, шо ше нинї стовпок с него стирчит. Потому Корбутык ўже білше не уставау, а то пограничне поли льуди тепер називайут Корбутка.

Зап. від пастуха Петра в Кулачківцях, Коломийського пов., 1899 р., Осип Яворський.

732. Опир курить у домовині люльну.

Старий Семен не дав себе переконати. Шо я йому говорю, а він все своє: Є, каже, опирі, таки є. Ануж, каже, слухайте, я вам буду казати, як то у нас раз було. Отут за зарінком, буде тому зо 30 років, стояла хата, а в ній жила баба. Мала вона одного сина. Жидиком кликали, хоч він звав ся Василем. Доки жив, то як звичайно, чоловік, нікому не шкодив, ходить, робить, от як ми. Оженив ся він, побув трохи, аж десь так під літо вмер. Поховали его, а то в саме сапане було, ой Боже! як не звіє ся метилиця, кругом біло стало. Кара божа тай годї. Дивують ся люди тай в дива не виходять, бо такого, знаєте, ніхто не запамятав, аби в сапане сніг, мов серед зими впав. А тут небіщикова жінка каже, що до неї вмерлий чоловік по ночи ходить. — От що!..

кажуть люди, се твій чоловік опир! Порадили їй, аби поспала попелом поріг та землю в хаті. Онаж так і зробила. На другий день дивлять ся: Є, видно сліди по долівці, виразно одна нога людська, а друга бараняча. Кажуть люди: Треба цьому давати раду. Як стемніло добре, зібрало ся їх кількох, напили ся горівки, взяли сокиру, ліхтарю і верети тай пішли на цвинтар. Приходять там, розкопали яму, дивлять ся, а домовина порожня! Так ходили три рази, аж за третим разом застали его. А він лежить собі боком, ще й люльку в зубах тримає. Вони до него, а він як замеркотів таки товарищим голосом... Відрубали они ему голову, присипали, зарівнали землю тай помогло. Вже більше не ходив, і на внїшній день. А на другий день таке верема, що Господи!

Зап. у Тегучи, Печевіжин. пов. 1908 р. Дм. Войчук.

733. Чим опир розгонить хмари.

Даўно, кажут, що буў Браткоўскій, тай знаў відвертати хмари, але то буў опирь. Казаў, що маў якіс однолітні, тай як сі гадина в жьїбоў кусайи, то абі їх розігнаў, а як хмара надійде, абі махаў.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

734. Чому Кулачнівці підупали.

Калашкіўці було колис велике місто, бо ше ў старих книгах церкоўних було записано, що було кілька церквей, та Татари попалили. Тоди приходили до Калашковец Вірмени, Венгři та Бесараби і йнші на ймармарки. Аж рас умер опирь, тай уставаў с гробу. Хтось порадиў, шоби йго обнести три рази наўколо міста. Йак обнесли та похували опирь, то ўже більше не ўставаў. Але від того чісу місто шо раз білше упадало так, шо тепер навіт перьїдної корини ни майімо.

Зап. в липни 1899, від Івана Семенюка в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

735. Опир на кони.

Мій стрій хату здоймаў і іхаў воцир на сивім кони поза ливали. То звіяў сьї вихір такий!

Зап. у Костільниках, Бучального пов. від Федя Провальнюка М. Капій.

736. Опир на стещі.

Шли трох бис цвинтар на штешку з барабольма. Зобачили чоловіка мирлого на стещі. Тоди еден в них кажи до тих двох: Шо будем робили, ни хочи нам се мирлий вступити?

А тих двох до того кажи: Ходім, кажи, він нам се мусит вступити!

Тогди той се мирлий... як се вони напосіли і пішли стешков і мирлий се вступив, так — во на крок. Як застогнало, тії як покидали всі три мішки, як зачили втікати, барилка зачила за ними летіти і горнець з вогнем і голова.

Али то був вопир...

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теробовельського пов., 1903 р., О. Дервянка.

737. Опир у стайни.

Ўповідаў ўлен чоловік: Удного разу — каже він, — пішоў я до стайні начувати тої ночі перед новим роком. Пішоў я начувати, бо кажут, што тої ночі худоба говорит так, ек чоловік. Ўна говорит о тім, што має си дітти через цілий рік з її газдами. Бог її так дав, што ўна говорит, што знаї. Пішоў я, каже, тай лег у есла. Лежу тай цікаю ўшівночі, бо тогди товар ме говорити. А чую, што се шелестит. Я подивіў си, а то кіт, а з рота і очий сипют му си искри. Я зараз здогадаў си, што то опирь перекинуў си у ката тай прийшоў від мої корови відбирати. Я ні раз, ні два, хачуў дралі, та ек шпуриуў у того ката, а він лес ек знидіў. Не знаю, де діў си, бо я потім засвітиў свічку, перешукаў стайню скрізь, нима віде. Не знаю, відки прийшоў тай кула вішоў. У стайни двері добре приставали, што би і мши не ўлізла, не то кіт, стеля була добре спушына. Не міг я з дива віти. Не слухаў я уже, што товар ме говорити, так-сми си узлостиў на опиря.

Зап. Ос. Михайдецький в Тростянци, Святинського пов., від Василя Павлюка.

738. Як опир воював.

Був ніби так, як цивільний тай старший, тай скаржив си той старшому: Я бідую дуже в світі. — А той каже: Шо то за біда? Я єї не знаю. — А я вам скажу, скоро хочете знати. Є в нас одна одовица, тай чоловік єї був опир, тай він два роки шо вечера до неї приходив і мучив єї, мучив, мучив. Каже: Йдіт туди до неї, будете там начувати, а за два вечері будете знати, шо то біда.

Добре! — каже старший. Взяв собі шаблю, амуніцію всю, тай приходит туди до тої жінки, тай каже: Прийміт мене на ніч. — А вона каже: Добре! тут є мого чоловіка покійника лужко, лягайте, тай спіт.

Тай приходит дванацята голина, а то двері лиш рип, тай приходит, тай каже: Добрий вечір! тай просто на ніч, а на печи жінка з дітьми спит. Та як зачав жінку термосати та дубати, а старший з постелі встає з шаблев, а опир до него і він мав шаблю, тай каже: А тут хто на моім ліжку? Шо ти за оден? — Тай відтяв старшому ліву руку. На другий день здибає єго той цивільний тай питає: А шо, є біда? —

Ой, каже, є. — Відтак вони пішли на цвинтар, тай найшли там руку, бо опир, як і взяв, та поїс на цвинтар, то де го когут заляв, там він руку лшвив, а самий у яму.

На другий день бере старший того цивіллного тай ше одного старшого, тай каже: Маю я єго допильнувати! — Узали собі горівки, тай пют, тай сидят до дванацітої години, а у дванаціті годині двері рип... А оден не тай каже: За Ілашеву душу! — А той уходить, тай кричит: За мою душу ни будечи пити, за моє здоровля пийте. — Зачали знов пити, тай знов так до трех разів, а він знов в шабльов, тай хотів му і ту руку відрубати, але старший уже не був спачий, як махнув, то розтяв опира на половині. Ті си повхаплювали, тай кажут: О, дійшов наш оберштлайтнант аж тенер єму кінца! — Тай узали єго, до купи склали, поклали на лавицу, то жінка дякувала, тай дала їм горнятка, колачки, сьвічки за поману, тай новітци поховав, тай уже більше ни приходив.

Зап. від Іоруци Орчук у Раранчу, Чернов. пов. О. Рак.

739. Вояк і опир.

Ше дьвдлі Штифана Гарасимчука служиў ў войску. Водиго разу пустили го на урльуп. А ў Слєбїтцї ўмер тоди буў на крайу сила опирь. Цалый день лижьвў опирь на лавї тихо, — а прийшла піўниць, та зарас ўставаў, тай дес йшоў. Кєсондє не хтїў йїго похувати, али казаў, шо тоди похуваїу, йак хтєс коло трупа переночуйє. Нїхто анї с Слобїкї, анї с околицї не відважиў сї ночувати. Учуў о тїм Гарасимчук тай пішоў до удовицї і каже, шо буде ночувати. Дала йїму гавдїннї оден книш, кварту горїўки, кусок солонини, миску сира, поставила то на скриньу коло постельї, замкнула за собоў сїннї дверї, тай пішла ў село спати. Поставиў собі жоўньїрь ївирь набитий коло постилї, вішиў горїўку, понойїв, тай льых спати. У ночї ўстаў, тай льично зробило му сї. Пішоў до комори, напцў сї ше горїўки, шєби відїгнати льик, й сїў пїнний на постель. Дес за йакїє чїєс лєвит сї, а то дверї утвориїлуг сї на роствір і ўходит тєньгий хлоп ў шипцї, кужусї, чьоботїх, тай стаў сирит хати. А той труп з лави підїймаїи сї тай від разу: „Та тут чути прїснє душу“. — Взьїли сї оба опирї до жоўньїрьї, питаїут сї, шо він хочїи тут. А жоўньїрь нїц. Пустиў сї оден опирь до него; жоўньїрь узьвў лиш їверь у руки, а опирь стаў. Йак зачне бити обох опирїў; таракнуў одного ў морду, а той сї перевернуў і унаў на порїг тай не рушиў сї. Йак таракне другого кольбойу у голову, а той лиш закрутаў сї та сирит хати бебеўхнуў сї. Али уже і жоўньїрь витверезїў сї і заходит у голову, йак вїйти с хати, шо сирит порога опирь простїгнє сї і анї спати жоўньїрови, анї

до опиріу неживих сьї брати. Аш нарас кугут запіпаў і опирь оден шчес, а другий кануў сьї на лаву. Йак би буў жоўныр ни маў цьсарского рштунку коло себи, тай йіго були би опирі задусили.

Зап. від Михайла Федорака в Кулачківцях, Коломийського повіта, 1903 р. Осип Яворський.

740. Як опирі убили дівчину.

То було як у нас ходьї на вечерниці. Зішла діўка по воду і друга зішла. А ту діўку взьили опирі до себи і до тих людей ніц ни має. Али зішла по воду, каже ї: Прийди, сестрици, до мене на вечерниці. — Вона каже: Прийду. — Али памьнтай, сеструню, довго будем присти. — Та в вечер зібрала сьї та йде. Али приходит перед ворота, а там стоїт жінка завита, таким білим, ноги, голова завита; вона каже: Де ти, діўко, йдеш? — Йду, каже, до сестриці на вечерниці. — Не йди до сестриці на вечерниці, бо тая систрици опиріци, тебе зіст. — Вона не слухає, йде. Вона зноў каже: Твоя систрици опиріци, тебе зіст. — Взьила, вернула сьї, пішла до дому. Зноў сьї злибали: Такіс прийшла? — Не малам коли, волилам шматъи, приізівилам сьї. — Та сьї ни признає, шо і не казала йти. — Вже, каже, сего вечіри беспечне прийду. — Йде, стоїт чоловік у шипці, питає сьї: Де, діўко, йдеш? — Йду до систриці на вечерниці. — Не йди на вечерниці, бо систрици опиріци, тебе зіст. — Тай вона сьї зноў вирнула. А другого дньї злибала сьї: Такіс приходила? Наварилам голубців. — Вже сего вечіри беспечне прийду. В вечер йде, прийшла до хати, прийдут. Та бере, показує ї голубці. А то голубці з христинцких пальчикіў. То опирі тільки людей потратили. Та веде до другої хати, таке показує; по сьїцах висьї з христиніў голови, руками, ногами пліт горожиний. А ї душа стине. І вона так дивит сьї, стоїт поўна дішка пальців. То, сеструню, мої вогирки. Набрала тих пальціў, принесла в миску. Їж, такі добрі. — Вона скидала ті пальці під лаўку, а ту кроў виспала, дала ї миску. — Їж, сеструню. — Я вже зіла. — А чуют, литьї тоті опирі. Вже йдут. А вона каже: Сеструню, де я тьї сховаю? Тай взьили, сховала ї під корито під постіль. Вони входьї: Фе, прісна душа смирди. Ноўходзи, зачили шукати, найшли під коритом. Взьили, голову відтьили, ноги, загородили пліт, а пальці в бочку, тай решта.

Зап у Костильниках, Бучацького пов., від Шалані Провальнюк, 1904 р. М. Капій.

741. Парубок-опир потинає людей.

Умер у селі парубок і поховали. Али тут кажут люди, що він ходит. Тай маў він ше дві сестрі і тата й маму. Але старша сестра була на подвірю, увійшла до хати, заслабла і каже: „Тату, наш Гриць прий-

шбў. Якiм го ўздiра мiки одiнками, ажiм го сi злiклá. Так нi мiцно голова тiпэр болiт, тож лыгаю“. — Вiйшли с хáти пiза одiнки — нима Грiцка. Гiўчина на дрўгий день умiрла. Поховáли. Вiйшоў у зiклень сусiдний хлопец, уздiрў на обiри зноў тóго Грiцкá. Прибiгáе до дóму з опалóи i каже: „Тáту, бáтькiў Грiцкó хiтит!“ — I зноў хлопец заслаб i на дрўгий день умiр. Поховáли хлопцi. Ту зноў пáру день iдe Грiцкiў тáто на кiк тáй сi зiвiт: шoс мiгнуло за одiнки. А вiн вiтси, а сусiда з дрўгого бiку пiпры дорóгу тáй зробiла крик: „Ой, йой, йой, кўми, кўми, ваш Грiць бiде!“ — Старiй сi запiдў, вирвў сi i далi за олiнкi нi доходiў. I так Грiць ходiў пiрвz дiўгий чвeс i потинаў людiй, аж потiму олiи гiл ужe буў старiй i буў тáкi опiрe i казáў: „Скiньти, людi, мi сто рiньскiх, тож не погiайте, а я вам порáджу, шo з ним робiти“. — Людi страх мáли, бо нi одiному новiў однó й двe гiтiй перестрáшнiў, скiлáли старiму опiрeви, шo вжe сам хoкiў. Вирe той старiй гiд с собiў два хлiба, iдe сам, добувáют Грiцьi, перевертáют кiо долiлиц, грульмi до зимлi i забигáют у нeго осiковий кiлик, пригриблi Грiцькá зноў i той ужe бiльше по силi нi ходiў.

Зап. в жoвтни, 1910, вiд Савки Круца iз Далешева, пов. Городенка, Iв. Волошинський.

742. Як злодiй уратував гáздi житe.

Йшоў опир i шeз би. Ти де йдеш? — Я йду до йидного гáзди пiд вiкно; тiй пчихни i нiкто му не скаже: Дáй Боже здорiўли, а я йго душу возму. — Прийшоў пiд вiкно, гáзда пчихнуў, а злодiй краў тáй каже: Дáй му Божи здорiўли. I шeз би пiшоў.

Зап. у Костiльвицах, Бучацького пов., вiд Яця Кузя М. Капiй.

743. Як чорт потинав чоловiка.

Йшов злодiй до гáзди красти воли, а сотона йде его потяти. Йдут оба, тiй чоловiк i тiй чоловiк. Приходят до ворiт: А ти куда йдеш? — Я йду воли красти, а ти куда? — Я йду его потяти; а ти як воли будеш красти? — А оттак, та оттак, пiду потихеньку, тáй спущу воли, тáй поведу; а ти як будеш его тяти? — А я так, шo пiду его пiд нiс скоботати, а вiн пчихне, тáй нiкто eму не скаже „здоров“, то его кров заллe ротом i носом.

Тáй пiшла сотана скоботати чоловiка. Скобочет его пiд нiс, а чоловiк як чихне, а злодiй став пiд задним вiкном (шo до схiд сонца) тáй кричит: здоров! Але сотана знов скобочет того, тáй чоловiк знов чихнув, а злодiй знов кричит „здоров“. А третий раз як крикнув „здоров“, то у хатi обiзвала си жiнка: Здоров, чоловiче, ти не чуеш, шo тобi з пiд вiкна вжe три рази каже хтось „здоров“? — А чоловiк каже: Дяку-

вать, жінко, я й не чую. — Тай сотона счезла, а злодій розказав усьо газді, тай газда дав ему пару волів за то, шо не вкрав і шо му душу спас.

Зап. від Санди Гуменюк у Раранчу О. Рак.

744. Опир та злодій.

Буў оден такій богач; ни маў гітій, лиш одного сїна. Але тут йвиднїі нїчи збирає сї до него злодій украсти конї. Йде той злодій тай здибайї сї в опирѣм тай: „Добрий вечір“. — „Дай Бїже здорївїи“. — „Ти шо за оден“ — питає сї опир злодїя. „Я йи“ — каже — „злодїй“. — А злодїй тогдї питає сї опирьї: „А ти“ — каже — „шо є?“ — „Я йи“ — каже — „опир“. — А деш ти йдеш, як ти є опирь?“ — „Ой“ — каже — „я йду до того і до того газдї, у него є оден син, я хїчу ў него лїшу узїи, хїчу, абї він умєр“. — „Ну та як ти“ — каже — „арїбш, абї він умєр?“ — А опирь каже: „Я єму такї пїщу порошокї крїз вїкнї пїнд нїє і єго як заскїбїче, а він бїде чїхати. Як їму“ — каже — „трїтий раз нїхтї ни скїже: „Дай Бїже здорївїи“, — як він чїхне, то я єго“ — кажи — „пїтїу“. — А злодїй тогдї каже: „Дїбїре тай я“ — каже — „їдї до того богачьї конї украсти, то“ — кажи — „бїдем обї йти“.

Прийшли вони обї до того богачьї. Али прийшли вони пїд вїкнї, стїли тай той опирь нїц не рїбїт, лиш ти порошокї як пїстїу крїз вїкнї тому пїнд нїє, а того як заскїботїло, а той лиш чїхнуў: Иисхї — раз, дрїгий раз. А трїгий раз як чїхнуў, а злодїй є пїд вїкнї: „Дай Бїже здорївїи!“ — А той син на пїстели каже: „Ой дзїнькїуїи“. — А опирь кає: „А най тї шляк трафїт!“ — Тай звїяў сї бїреў тай полетїў.

Тогдї той злодїй берє, бїдїт газдї тай кає: „Уставїай, мой!“ — Той узїїў, утворїў сїни, пїстїу го до хїти. Повїдїє злодїй: „Я йшоў до вас красти конї, а опирь їшоў до вас, жїсї вїшого сїна покїў, жїбї він умєр. Тай“ — кажи — „здибїдїм сї обї тай зачїдїдїм сї обї пїтїти. Я казїу, шом злодїй. Я єго зачїїў сї пїтїтї, шо він йв. Вїн каже, шо опирь, їдє до вас за сїном. Тай“ — кажи — „я єго пїтїю, як він мїже покїти, а він казїу, шо пїстїт такї порошокї і як єго заскїбїче пїнд нїє і він чїхне три рїзи, як їму нїхтї не скїже трїтий раз: „Дай Бїже здорївїи“, — то він єго пїтїє тай ўмре. Але ми“ — каже — „прийшли пїд вїкнї, тай я єму повїлїю: „Анї пїскїй порошокї, най я“ — кажу — „вїдїжу, ци ти гїден покїта“. — А він“ — кає — „як пїстїў ти порошокї, син рас чїхнуў, дрїгий рас; трїтий раз“ — каже — „як чїхнуў, а я казїу: „Дай Бїже здорївїи“, а син вїдповїў: „Прїўда-прїўда“. — Опирь тогдї каже: „А най тебе шляк трафїт“ — тай сї“ — каже — „звїяў з вїтром тай полекїў“.

А богач тогді ніц ни рóбит, лиш уно́сит кўсник солові́ни, скльі́нку горі́ўки, хлі́б і то́го зло́дія прийма́йи ў го́сті. Тай тогді́ ка́е зло́діюви: „Маў ти ў ме́ни“ — ка́е — „ўкра́сти, до́бре, шо мій син жи́е. Я тобі дам сам“. — Тай тогді́ ви́ходить богач до ста́йні, ви́бóдит зло́діюви ко́ні, за-пры́гае до во́за, і поды́куваў га́зда зло́діюви, зло́дій га́здї — сїў і по-ї́хаў. І той упи́рь уже́ більше ни маў пра́ва приходи́ти, бо му сї пе́рший раз не ўда́ло, а дру́гий раз уже́ ни ма́е сїни то́го само́го поки́ти.

Зап. 1. Волошинський в лашни, 1911 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

745. Опир воскрешує товарища.

Було два товариші. І оба були опирі. І є́нен умер. Але се́й був слабший. Як умер і зладили є́го на катафáльок тлк, як звикле. Принесли сьвітло і хрест, поставили коло него хрест і засьвітили сьвітло. А д'ньому тай є́го товариш прійшов помолити сї. А він не прійшов, щоби сї помолити, але хтїв з ним щось побесідувати. Як увійшов, питає люде́й: Що мій товариш таке зробив? — А лю́ди новідаю́т: Вмер. — А він ка́же, жи він тільки́ твердо заснув. І взяв, підоймив хрест і взяв є́го за руку і ка́же: Вставай, товаришу, не спи! — Він устав. І пішли у поле. Розмавлели собі о дечім. Приходет на поле. Там ест грушка на Чертежику. Умерший товариш ка́же: Ходім далі. — А той ка́же: Далі не піду. — І зачали сї перечити. Той є́го туда, а се́й того́ туда. Той умерший був слабший і дурнійший. А живучий був мудрійший і сильнійший, і не дав сї є́му далі вести. Бо як би був пішов далі, то він би був там є́го затів. Прійшли навал до дому. І взяв є́го, на той катафáлок положи́в і перехрестив і тогді́ він ажень умер. Приклик, змовив наці́р і пішов собі дальше до свого́ дому.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в лашні, 1906 р. від Петра Стецівки В. Левинський.

746. Опир у Серафинцях.

Я чуў так за опирї́й, шо ході́ло у Серафінци двох до ді́ўки, оден опирь, а дру́гий не опирь. Лиш той опирь с тим дру́гим дў́же вони́ собі кумпанувáли. Потóму той па́рубок опирь умер і пі́зніше ішо́ў ві́т то́му спáти до сто́доли, знаў, де він спит і ішо́ў від не́му. Так до́ўший чьис він ході́ў від то́му па́рупкови, до́кіў сї та ді́ўка не відда́вала. Як та сї ді́ўка відда́вала, він прійшо́ў на коро́вай з ним. Той па́рубок ка́же: „Як тебе́ зобáчьи, б́удут сї лья́кати“. — А він ка́же: „Не бій сї, я тобі ста́ну за плечé і мене́ ви́їти ніхтó не б́уде“. — Увійшли до сї́нїй, стаў то́му па́рупкови за плечі́ма, тай молодá у ті хвїли умерла. Та́кий сї крик зробі́ў, шо молодá умерла... те́рли її́, га́дали, шо відотру́г і не пома́гало ні́ц. І він чека́ў, аж до́кіў не положи́ли на катафáлок, óтжеж він тогді́

ўзяў і пішоў с тым товaришом назад до тoгo дoмy, а тoй пaрубoк упoвiдaє: „Шкoдa тaкoй мoлoдoй“. — А вiн ймy упoвiў тaк шo: „Скoрo бi сi нaйшoў тaкiй, шoбi мeнe дoбyў i aбi oсiкoвий кiлoк зaбiти ў кaрк, бo я“, — кaжe, — „нe бyдy лижкy гoрiлиц, aлe дoлiлиц i шoбi дoбyли кeрвi с пiд мiвiлнoгo пaльцi с пiд нiхтi i як oсiкoвий кiлoк зaбiў ў кaрк, жeбi тoгдi йгo уфaтiли як нaйскoршe вiд ямi, бo сiлнa бyрi сi звiє“. — Oтжe тaк зрoбiли, дoбyли йгo i вiн лижкy дoлiлиц. I ўзiли, с пiд нiхтi кeрвi пyстiли i зaбiли ў кaрк y пoтiлицy oсiкoвий кiлoк i тoгдi уфaтiли тoгo з ямi i звiялa сi сiлнa бyрi. Пiшли дo тoй мoлoдoй i пoмaстiли тoў кeрвoў пoпiд нiс i вoнa ўстaлa здoрoвa i пiшлa тoй днiнi дo слyбy.

Зап. в липни, 1910, вiд Якимa Вoрoбцi iз Дaлeшeвa пoв. Гoрoдeнкa, Iв. Вoлoшинськiй.

747. Як опир виссав кров із молодой.

Вiддaвaв бoгaч дьiвкy зa бoгaчa сiнa. А тoй сiн бyв вoпир. I бyлo тpи кiпцi ф пoли. А вiн iшoв нa тix тpи кiпцi сeрeлнoчi, тaм йгo брaт вoпир. I вжe йaк тo пo вiсiльy, тaй в нидьiльy вeчир вoнi йдyт спaти вoбoйи дo дpyгoй хaтi. А тoй вoпир в нoчi фeстaв, тeй с тoй мoлoдoй вiпив крoв. Йi мaмa дужи плaчe, шo сьi стaлo, жe йi дoнькa нi живa, i живa i нeживa, i дужи зiмнa i нiчo нe вoгoрeт. Тeй тaкa бaбa нaдiйшлa жибрyшa, тeй чикaй... йa тoбi дaм рaдy; чикaй дo нoчi, вoнa тoдi бyдe жилa. Взялa тoтa бaбa в нoчi, сьiлa i сидьiлa кoлo тoгo кiпцi; вiн вилiс з вiтaм oпир, a вoнa йгo злaнaлa зa пpaвy рyкy, a двa чoлoвiкi стaриx з бoкy сидьiли. Вoнa кaзaлa йгo пoрoти i з нeгo крoв вибирaти i ф тy мoлoдy льiти. 'К вoнa тy крoв дaлa в мoлoдy, мoлoдa вoжилa, a в нeгo фтисaлa oсiкoвий кiл. Пpивирнyлa лицeм дo зiмльi, вбилa ф пoтiлицy вoсiкoвий кiл i вжe нe фeстaв бiльшe.

Тiпeр нeмa тaкиx, aнi цyдa нe чиньiт. Б'вaлo, кaзaли тaтo, йaк сьi смepкнe, тeй вжe нiхтo нe вoхoвив. Бoйaв сьi вoпирa.

Зап. вiд Гaннi Кoлoдiцькoй з Бeдpикoвeць, пoв. Зaлiцкi, O. Дeрeвнaкa.

748. Опир і пiяк.

Буў y сeлi кoрoвaй; aлe oпiрь yмeр, тaй хoдiў, тaй здiбaє сi с пiякoм, шo йшoў з вeсiльi, тaй кaжe: „А тi шo зa oдeн?“ — „Я“, — кaжe, — „тo шo й тi“. — „Нo тo хoдiм oбa“: — „А дe“, — кaжe — „бyдeм iтi? — „Тaжe хoдiм, бo тaм нa вeсiлю снiй мyзiкi, a як льiгaли спaти, тaй нe пeрeхрeстiли сi. Тaй хoдiм дo нix, бo дo нix йi пpистyпoк, як вoнi сi нe пeрeхрeстьi“. — Тaй кaжe: „Хoдiм“, — кaжe, — „бo мoлoдa снiт, тaй сi нe пeрeхрeстiлa“. — Пpийшлi, тaй i з мoлoдoй вiсцaў крoў, тaй ўжe тoтa нeживa. Вжe тpoe нeживiх: двa мyзiкi

і молодá. „Ну, тепér“, — каже, — „ходім до двора, ще пан с панеу польгáли, тай не перехрестили сї“. — Прийшоу, вісцау кроу з них обоїх, тай ўже й тої неживі. А вітак вже тої питаїи сї пияк, шо з ним ходит: „А шо“, — каже, — „з пими би робити, абї вонї поўставáли?“ — „Або ти не звáєш шо?“ — „Та я“, — каже, — „знáю, але тебе питаю“. „Та шо“, — каже, — „вітковáти менé, тай дзюбнути у мизїлний пáлец, абї аш кроу вїйшла, тай їх понамáшувати, тай поўстают“. — Тай вітак пішоу на весільї, тай каже: „Що минї“, — каже, — „бўде, абї повоскресáти?“ — „Що“, — каже, — „хóчеш, лиш абї молодá воскресла“. — Но тай він пішоу на цвїнтар, добуу опириї, дзюбнуу у мизїлний пáлец, і набїгло кєрві, тай тогдї ўже йде на весільї. Тай понамáшувау, но тай поуставáли і музїки зачїїли грáти. Вітак пішоу до двора тай питаїи сї: „Шо минї бўде, абї панї поуставáли?“ — „Шо хоч, — і половїну майїтку, абї лиш поуставáли“. — Тай намастиу, тай поуставáли, тай дїстау половїну майїтку.

Зап. в жовтнї, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

749. Мерцеві перстені.

Рає ходили дївки до такої хати с кужїлем на вичирниці. І рає вмер богач нарбок. Тай йїдна дївчина каже: Ходім, дївчата, поздїймаєм, він має дорогі перстені. — Пришли вони і їх не годен здїїмити. І взяли і с пальцьїма позрїгували. І каже: Берім і варім тїї пальці. — І зварили тїї пальці, прївзди хлопец на свїм конї. І прїїївв того коньї до плота, а сам йде і просто під вікно, шо би му дала тї пальці. Тї дївчата сїи дуже зльїкли і сїи боят. Али пішли на вишку і вирвали сніпок і зачили фїткати; так летет, летет, аж залїтїли в село. А та, шо їм казала, то сї там лишила і до раньї посивїла. Ая.

Зап. від Ганки Брицької в Іванівці, Тербовельського пов., М. Калїй.

750. Дївка втинає опирези пальці.

В однім селї тай закохау сї хлопец з гїучиноу. Оджеж він буу опирь. Цїрив доўчий чїнс вонá за нéго не знáла і закохáла сї ў нїм і купувáла сму перстені і давáла йїму так у презентї. Наколі він заслаб і умér, і бўло жвьїль за перстенїми. Не моглáж їх поздоймáти, як він лижїу на лáві, взїяла с соббу свою товаришку і пішла на цвїнтар добувáти го. Наколі го добули, зачїїли скитáти — не мож. Вона взїяла нїж і покила му пальці. І прїхóїи до дому, вергáют сї і зробїла, заклїкала собї вичерниці. Гїучїята запрошені прїйдут, а вонá ў горшкú варїт пáльці. Опирь прїхóидит під вікно і каже: „Кўри спїи, гўси спїи і людї спїи, моя мїла не спит, бїлі пáльці варїт“. — Одже то бўло

одної ночі, другої ночі зноў так само приходит, третей ночі зноў приходит. Аж тут вона сї призвала на селї, шо ўкіла му пальці, і радит сї, абї і люді порадили, шо тепер с тим робити. Оджиж казали і закопати назад там у трунву, коло руки покласти. Оджеж вона сї сама бояла, пішли з неў люде, дубули і поклали там пальці. Протож однако він зноў ходиў. Казали люди зрїхтувати і так, як до слюбу під вінком. Наколїж він приходит, дивит сї ў вікно, шо вона зібрана там йи, віддає сї, трїснуў вінком і і ўхобїў с хати і розніс.

Зап. в жовтви, 1910, від Н. Круца із Далешева. пов. Городенка, Ів. Волошинський.

751. Піп — опир.

Єден ксенц був опиром так, якби наш Сембратович. І завдав людьом, шо будут люди умирати. Вимерли в хатї єдній люди. Вимерли і в другій і так ціле село вимерло. Але тим цесом трафив сї єлеп подорожний. А ту сї вже вшли. Думають: Будут за порядком, умирати. А той подорожний каже: Прийміт мене на ніч. — Ми, каже, не приймем, бо ми маємо тої ночі умирати. — А як же ви знаєте, жо ви будете умирати? — А ту, каже, вже померли люди, лиш каже, пара хат ще є і вже до нас приходит. — Той подорожний каже: Прийміт мене! не питайте, буду я видів, шо то сї буде робити. — А вни приймили: Як хочете з нами вмирати, то ночуйте.

А так у водивайцятїй годні лїзе якийсь пєс до хати. А опир ксенц, як вїз до хати, то понавїкував всьо і на другий день люди вмирили. Вже мав ксенц заробок. Як той пєс увїйшов, а той подорожний відтєв пєсу лабу таким острым ножом. Тай пєс пішов скавулечи гет. Кажі: Вставайте, люде, вже не будете вмирати! Післали зараз по шандарє так, як би від нас до Дрогобичє. Пішли вни. Тепер каже подорожний: Ідїт до вашого ксендза. — Пішли с шандаром.

— Де єгомосць? — Понадє каже: А, каже, лежет слабї. — І не пушее. А шандар каже: Я мушу видїти. — Єгомосць лежит. — Покажіт ноги! — Показав єгомосць ногу єдну. — А покажіт другу! — Показав обї разом. — Покажіт, єгомосць, руки! — Той показує єдну. — Покажіт другу! — А тот наставляє ту, шо перше. Але шандар то ввидів: Не так, обї разом покажіт! — Ну, каже, не покаже, бо нема шо. Як показав обї, то їдвої нема, бо сї там лишила в ночи. Тогди вже здали ксендза, жи через нього люди повмирили. І вже не був ксендзом. А люди повмирили, бо то був злий дух. Не знати, чи то Господь вислав, чи шо.

Зап. в Доброгостовї, Дрогоб. повіта в липні, 1906 р., від Івана Курїя В. Левинський.

752. Опир питає Бога за урожай.

Раз на пúшинє чоловік навйў сї, тай заблудйў на цвйнтарь, тай перенучуваў. Він пробудйў сї, тай чўє, а то хтос балакає. А тотó опир вйлиз з грóбу, тай пйшоў тай до дрúгого опирьї балакає. Каже: „Ходй, брáте, до Бóга, завїдаєш, який сєго рóку бúде уродзай на яринй, ци рáно, ци вйзно“. — А той, що ў грóбї, каже до тóго, що го пвтáє: „Йдй ти, ти, — каже, — „лйше вйбранйй. Йдй ти, ти“, — каже, — „завїдаєш, тай минй скáжеш“. — Але той пйшоў до Бóга, тай пвтáє сї: „Бóже, який сєго рóку бúде уродзай?“ — А Бог каже: „Хто посйє, як лишєнь снйг бúде злавйїти, то бúде мáти збйже, а хто бúде сйяти, як ўже бúде сýхо, то не бúде маў вйчó, бо не бúде маў дошў“. — Але той пйрйшоў вйд Бóга опирь, тай розсáзує опирєви дрúгому, свóму товáришеви, як бúде, абй й вйн знáў; а той пйяк пробудйў сї, тай слýхає. А той опирь, як розповйдаў опирєви, тай каже: „Ту є однá душйй, шо чўє, так най сáмо рóбит, áле най пйкóму не скáже, бо як скáже, так у тй хвйли ўмрє“.

Чоловйк вйснаў сї, пйрйшоў до дóму, тай чйкає. Ту веснá, ўже снйг злáзит, той бєрє насйєне, бóронй, не пвтáє, по снйгý сйє. Жйнка крйчйг, лóди крйчйї: „Гйй, чоловічй, ти дурвйй, шо рóбйш?“ — Але той не пвтáє вйчó. Тут снйжок ўже злáз, а яринá ўже сй землй лапáє. Ще скрйзь мокрó, лóди чйкають, пóкйў аж не вйскне; áле ту ўже вйскло, ужє сй кýрит за боронáми, лóде сйють, а тóго ўже й зємлю збйже ўкрйло. Але ту пйрйшлó сї, як ймйла посýха, в тих нема вйц, шо сй з нєго смйяли. Але той чєкáє до рóку, тай зноў йдє у ту пйч на цвйнтар.

Але чўє, а той зноў опирь йдє до тóго, тай каже: „Ходйм до Бóга завйдати, якй сєго рóку яринй бúдут“. — А той зноў опирь каже до тóго: „Та йдй сам зноў, завїдаєш, тай минй скáжеш“. — Але той пйрйшоў до Бóга, а Бог каже: „Сєго рóку яринй найчйзньйщй бúдут найлйпшй“. — А той пйрйшоў вйд Бóга, тай каже: „Кавáў Бог, шо сєго рóку найпйвйпшй яринй бúдут найлйпшй. А ту є едвá душйй; як чўє, так най рóбит, áле най пйкóму не каже, бо як скáже комў, так ў тй хвйли ўмрє“. — Але той пйрйшоў до дóму, тут за пáру мйсйцйў ўже веснá, а той вйчó нáвйть не гадáє собй. Але тут снйг злавйє, а лóди ўсй ў пóле пйшли за єгó пóводом, як вйн рóбйў, а вйн собй нáвйть вйчó не гадáє ще сйяти, вйн собй с тóго смйє сй. Але тут лóде ўже сй поосйєвáли, тай тогдй ўсй лóде кáжут: „Вйн дурвйй, вйн не знáє, шо рóбйш“. — І жйнка каже: „Гйй, чоловічй, бйй сй Бóга, шо ти рóбйш, чомў ти не сйєш?“ — Але ту ўже гет, гет, ўже пйзна веснá, той зчйнáє тогдй сйяти. Той лишєнь тйлько скйньчйў сйяти, поосйєвáў сй, дошй як зчйїли йтй, такй крáсьнй у нєго яринй зробйли сй, шо такйх на цáле сєлó нема. Але ту ўже лóди

не кажут, що він дурний, але кажут, що він щосв знає до хліба. Та бо вже й жінка єго нудит: „Єй, чоловіче, тай ти уже зо мноу тільки живеш, тай ти мині не скажеш, що ти знаєш?“ — „Е, я тобі не скажу, жінко, бо як скажу, зараз ўмру“. — „Е, що то може бути, чоловіче, що ти кажеш, що ўмреш?“ — „Но, як не віриш, жінко, то ўстарай, що траба на похорон гробшиї, горіўки, всєго, тай тогді ти скажу“. — А по та уже пристарала, що траба, шматки, гег ўсьо, той тогді берє тай розказує: Кажє так: „Я почуваяў на цвинтари, шом сі напиў, там нучуваў. Але тут одін опирь устаў, тай до другого йде, будит, тай каже: „Ході, брате, завідаєм у Бѳга, яка сєго року весна буде“. — Але той каже: „Іді ти сам, бо я“, — каже, — „не так зібраний як ти, тай мині ўсгидно йти“. — Але той пішоў до Бѳга, тай завідаў, той прийшоў, тай зачыў казати й другому опирєви, як сі вериў від Бѳга. А я то слўхаў, а вони кажут: „Тут є одна душа, як чує, най так рѳбит, але най нікому того не скаже, бо як скаже, ў ті хвіли ўмрє“. — Тай скінчиў балаканє, тай ў ті хвіли й дух спустиў. А жінка тогді каже: „Волїла би я“, — каже, — „не знати, нїж знати“.

Зап. в липни, 1911 р., від Н. Мокрицького із Далєшева, пов. Городєнка, І. Волошинськый.

753. Вино з крови.

Їдна жінка зробила дівчині їди так, щоб та нїяк не могла вийти за муж. І от коли вона з дівчатами збирала ся на вечєрниці, всїм дівчатам був парубок, а її нї. Тоді вона пішла до відьми тай просила її зробити так, щоб і до неї ходив який небудь парубок. На другий раз відьма зробила, що і до цеї дівчини став ходити парубок. Але він приходив завше чогось півно, коли вже ішли до дому. Коли цей парубок приходив, то і приносив з собою бутельку червоного вина. Та дівчина питала ся, коли він ішов до дому: „Куда ти ідєш?“ — Але він не хтїв сказати, звїкїля він. Дівчина сказала знов відьмі: „Зроби так, щоб я могла знати, куди він ходить і хто цей хлопець“. — Відьма намотала дівчині на руку виток з голкою і сказала йти за цим парубком, і як він прийде на своє місце, вкинь єму цей клубочок в кишеню, але що ти побачиш, не кажи нікому. — Дівчина так і зробила. Парубок пішов на цвинтар до свої домовини, тай почав ссати кров з других і наливати в бутельку. Тоді дівчина пізнала, що то було за вино, котре той парубок до неї приносив. Но хлопець цеї ночи не влазив в домовину. На другий день парубок сказав їй: Не ходи більше за мноу, бо я зроблю так, що твій батько і твоя мати помре. — Але дівчина не слухала і цілий час за ним ходила, поки не вмерли тато і мама. Тоді вона знов

пішла до відьми і просила зробити так, щоб той парубок більше не ходив, але та не могла вже так зробити. Дівчина почала знов за тим парубком що ночі ходити. Він же казав, як вона не перестане, помре сама. На їдні вечерниці вона сказала другим дівчатам, що як вона умре, то ніхай її поховать коло великої дороги, де їздить богацько панів. — Парубок через скілька ночів зробив її так, що вона не зовсім вмерла, але трохи замерла. Її поховали там, де вона просила до своєї смерти. На її могилі хутко виросло велике та гарне дерево, котре зацвило такими гарними квітками, що любо було дивити ся. Раз проїзжали там пани. Вони зобачили те дерево, сказали вирвати його гет із корнем. Їден пан завіз його до себе, до дому і посадив у вазон. Але хутко в тому панському домі неначе нечиста сила завела ся. Все, що де не поставлять, хтось переносить у друге місце. Сам старій пан замітив, що в цього гарного дерева злазить гарна та славна дівчина і переставляє вещи в їдного місця на друге. Тоді він її зловив і не дав знов зробити ся деревом і вона стала жити у цього пана. Раз вона пішла до батюшки спитати, що її ніби від цього робити. Батюшка казав, що вона повинна сповідатись уже не в церкві, а в костелі. Вона его послушала, тай пішла в костел. Але той парубок стояв на дверях і не пускав її до костела. Потім дознались люди, що цей парубок був покійник. Та дівчина уже довго не жила, скоро вмерла.

Зі збірки Д. Щербаківського.

754. Як опир ходив на вечерниці.

Ходили дівчата на вечерниці. І кужда мала свого каваліра; так — приходили хлопці, помагали прести то шо. А їдна — називала сі Марися — дівчина ни мала хлопця і все дужи її було маркотно, що ті всі мали, а вона но сама. Тай собі про жарт сказала: всі мают хлопці, а я ни маю; а до мени коби хоць мирьлий прийшов с курячими ногами! — Тай на другий вечир тай вже йде хлопц. Все там нігде ни сїдає, но коло неї, коло неї сидят, і все там з нейом балакає і як коли ї веритено впало, то нігди ни дав ї піднести, но все сам хутко зігнув сі і підніє веритено, шоби вона ни підносила. І так того довгий час було. Али їдного вечира, як впало ті дівчинї веритено, а вона сі хутко зігнула і сама си піднесла. Тай тоўди, як сі зігнула, зобачила, що він мав позавивані ноги — мирьлец. Дужи сі настрашила, тай вже така сумна, пішла до дому. Вона мала стареньку бабуню. Зачала ті бабуни казати, кажи: Якійсь до мени ходят, якийсь мирьлий, кажи, має позавивані ноги. — А бабуна кажи: Як прийде ще завтра вечир, возьми собі, кажи, всучи такий клубочок з ниток і возьмеш, ему зачепиш за ногу; куда він буде йшов, то ти дослїдиш его.

Тая так зробила; всукала си з питок клубочок, звинула і вечир, як прийшов знов до неї, як вже сі мали розходити, вона си якось знайшла способу і заложила питку за ногу і слїдила, де він піде. Йшла за ним, йшла так тихцем аж на цвинтар. Він пішов на цвинтар, розкинув гробик там, де мала дитина була похована, витягнув тіло тої дитини, приніс до церкви і там засьвітив, почитвиртував ту дитину на кавальчики тай ів. Вона зобачила, тай сі дужи настрашила. Прийшла до дому тай бабуня її сі питає: Шо-жісь, Марисю, видїла? — А вона сі дужи грязла, скávalа бабуні, що видїла, а бабуня її кажи: Не жури сі; як він завтра прийде, а буде питає, скажи: Скажи миї, десь була і шось чула і шось видїла? — а ти скажиш ему: Я нігде ни була і нічом ни чула, і нічом ни видїла.

Тей як прийшов на другий вечир знов, тей кажи до неї: Скажи, Марисю, де ти була, шось чула і шось видїла? — А вона кажи: Я нігде ни була, нічом ни чула і нічом ни видїла і нічо ни буду казала. — А він кажи: Скажи, бо ти вмре тато. — Вона кажи: То ней вмирає, я нічого ни видїла. — Тей на другу ніч вмре тато. Тей він знов приходит, знов питає її: Де ти була, шось чула і шось видїла? — Вона знов кажи: Я нігде ни була, нічом ни чула і нічом ни видїла і нічо ни буду казала. — Кáжи: Кáжі, бо ти вмре мама. — Та знов кажи, що вігде ни була, нічо ни чула, нічо ни видїла і нічо ни буди казала. — Тей мама вмерла. Тай знов приходит, знов кажи: Скажі, Марисю, де ти була, шось чула, шось видїла? — А вона кажи знов так само, як перши: Я нігде ни була, нічом ни чула, нічом не видїла і нічо ни буду казала. — Той кáжи: Скажі, десь була, бо вмреш. — А вона кáжи: То ней! Прийшла до дому тай знов скаржит сі перид бабуним: Що я буду робила, бо казав, що я вмру. — Бабуня кажи: Знаєш шо, Марисю, як будеш вмирала, то скажиш, шоби тебе ни клали на лавці, іно на серид хати жи б її положили. А тіло то жоби ни несли дверима, іно вікном. — Тей вже поховали її, тей він прилетів під вікно тей зачав кричати, кажи: Посьціль, лижала на тобі Марися? — Посьціль кáжи: Лижала. — Скриня, кажи, стояла на тобі горівка? — Стояла — кáжи. — Поріг, кáжи, чи несли биз тебе Марисю? — Поріг кажи: Ни несли. — Знов питає дверий: Двері, несли вами Марисю? — Не, кажут. — Пішов на цвинтар, пороскидав гроби всі і ни знайшов єї. А вона, як вмирала, казала поховати себе на окопі. Али на тім гробі виросла квіточка дужи файна. Їхав пан, зобачив тую квіточку і кажи до фірмана: Зьліз по, вірви тую квіточку, бо дужи ладна. — А той фірман зьліз, хтів її вірвати і вона ни дала сі ему вірвати, тая квіточка. Кажи той пан: Що такого є, шо ни годни вірвати? — Взяв тай зьліз сам. Зірвав, привів до дому, посадив в лазонок. В вечир як принеси льокаї панови що ви-

черати тей що там сї лишит, чи там яку пиченю, чи каву, чи там що, тай він ни казав від себи вже забирати; тей рано встани, тей все ему щось повідає, що лишит. Тай зачали ся дивувати, що є такого. Пан питає локая, він кажи, що ни знає, що́ такого сї діє. Нарешці той локай кажи: Чикай, ни буду вже спав, буду видїв, хто тото робит. І вже ни спав, чатував, чатував і дивит сї коло воцївночи: Вилазит паня є того лазонка тай бире сї до тої потрави тай їсьць. Пана ни годин кликати і пан ни прибудив сї. Кажи рано до пана: Пани, я вже дослїдив, хто; кажи, паня така вийшла з лазонка і тото вїла; а я, кажи, добри видїв, бо я ни спав. Зачали сї воба радити; кажи локай: Як би я пана збудив в той час; кричати ни винадає, йнакшим способом пана збудити ни годин. — Кажи пан: Знаєш що? Возьми шнурочок, залож на мій палиц мїзелний нокаий; кажи, як вона вилїзи, тоўди ти мине но сїнеш, то я сї зараз збуджу і злапаємо.

На другу ніч так зробили; засїли, но тая паня вийшла, а локай зараз сїпнув за ниточку, пан сї збудив тей і злав, тей її вже ни пустив венци, жиби сї ховала. А вона дужи була файна і він си її сподобав і взяв її за жінку.

Зап. у Тенлівці, Скалатського пов., від Пар. Стадник, П. Стадник.

XIII. Вовкулаки.

755. Вовкулак обростає волосем.

Як чоловік забуває Бога, то за него забуває і Бог. Тоді відьма бере нечистого за руку, веде на гору і там его роздуває і каже ему: Перевернись через цей ніж три рази. Як він це зробить, то він весь обростає волосем. На дорогах грабить людей.

Умань. Зі збірки Д. Щербаківського.

756. Кого їсть вовкун?

Воўкун урідит сї так як чоловік, йнго ніхто не знає, чи він воўк — а́ли чоловік такий тай йде собі у світ, тай кого йнму Бог призначиў, лиш тільки того їст.

Зап. в листи, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волюшинський.

757. Вовкун потинає віucci.

Один маў жінку, але она ни знала, шо він є воўкун. Але она свого чоловіка покинула и пішла до другого и там наймила сї у того гавди. Тай була она раз из віucci под Пасіченкоў и у вечірь загнала віucci — двадцет и пекь овец було — загнала тото у четиньик. Але тот єї чоловік, шо из ним ни свігла, як прийшла на него така мінута, то він сї переверг на воўка и побіг туди ид ні и заліз у тот четиньик и вістнаў двадцет и пет овец.

Зап. від Петра Онуфрака в Зеленица, Надвірн. пов., 1908 р. А. Овищук.

758. Зазятість вовкунів.

Сеї ночи збавиў воўкун І. В. петеро итук дробу. Каже, шо дес так вопівнич разом віucci шульнули сї ит колибі тай він закиў скорізмаў сї, закиў крунуў сї туди тай петеро дробет так, як бричем кожде по-підтинаў...

Воўкун робит сї такі из порожніі, так сї такі родит. Як жінка видит у малих місцях (шо ше пидлаўно лиш зайшла), як тогди видит воўка, то с тої причини як буде хлопец, то буде воўкун.

Або зноў як жінка „на тих часах“ їст за воўком (шоби воўк шосе сказиў, ци би їрче, ци козу, а она би їла), як їст то месо, то такі буде дитина воўкун.

Воўкун має таку саму силу, як і воўк, лишень тільки, шо шо звоюї, то то ни їст; і білше звоюї як воўк. Воўк озме ци одно, ци двоє, а найби там избавиў и петеро, але ни робит ні за яку зліськ и зараз такі сїдає и їськ. А воўкун, то годин изнищити и ни знати якого їазду, як має на него зліськ, бо він усьо вістиває, як у его сумліню заходит, тільки ше лишит їазті маєтку; але їсти, ни їст, хокь би кілко збавиў худоби.

Після его часу то він робит, бо він має свій часе призначений. Але зноў як він має великий заўзеток на їазду, то він сї постарає и у другїм разї.

Зап. від Андрия Шумилєва в Зеленици, Надвірнянського пов. А. Онишук.

759. Вовкун кусає псів.

В нас їи такий, жи сїи пирикидаїи, воўкун, мїсьиць в вовка, мїсьиць в чоловіка. В зимї їак сїи вовки тїкаїут, то воўкуни гет їдут. В нас воўкун так псів кусаїи і вже сїи збираїут їиго бити, теї ни годнїи.

Зап. від Ганни Колодїїцької з Бедряковець, пов. Залїцики, О. Деревянка.

760. Вовкуни їдять мїсьиць.

Прихóдьи воўкуви і їдють его. Так нима, нима, а вітáк вітко червóний — дужи змучиний... Чьисóм прихóдьи в ночї, чьисóм в вéчїра; онї его гризуть, розирвуть, а вятáк си сцїлює мїсьиць назáт.

Зап. Ів. Волошинський в сєрпни, 1911, від Гарасима Джорєка з Ростів, пов. Вижниця.

761. Вовкун зїв чоловіка.

Такий буў чоловік — прирòжений воўкун — як настáне вéчер, він сї перекидає ў воўка. Пришóў раз до однóго селá, таї просїў сї до однóго чоловіка на нїч. „Пириночуйте“, — кáже — „мене, їаздуню“. — Той го приймиў на нїч, пòльгáли спáти. Жїнка устає рáно, а чоловіка її нема, бо той, що сї ўпросїў на нїч — подорóжний — звїў чоловіка — лиш нóги лишїў. А сам нїшóў собї, нїхтó нáвїть не видїў, колї і що — ў ночї. Таї вітáк мўсїли тотї ї нóги ховáти так сáмо, їкби цїлóго.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далєцева, пов. Городєнка, І. Волошинський.

762. Вовкулаки жруть ся.

Мої тато розказували, як були в дворі, пасли воли на Стебнім під Коростом (такий ліс). Али, каўт, так пустили сьї на вечеру. Пішли по вечері, каўт, беру, йду, ше треба Митра пустити. А ту коло Климикового хреста йде два воўки. Я вже нерас видіў, не бою сьї. Йде еден перед мене, а еден за мноў так два кроки. Йшовім, на камики вілазие з лісників шири; гадаю си: злапают — роздерут. Берут, кусають сьї; йиден за другим рве наперед тай дужи далеко вкїкни, а два йде ще. Обзиваў би я сьї... Взьили, побігли, посїдали, ни маю куди прийти. Аж ту смерть буде. Перейшовім, минувім, як зачили гаркотїти, кусати сьї — тай за мноў. Я в ліс тай на дуба, чикаю, шо буде. Такім до рана пересидїв. А то воўкуни, воўки би так не бігли.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. М. Капій.

763. Як батько підстеріг сина вовкуна.

Годував отець сина. Але десь той син ходив. Десь сї смеркає, а син вже йде, а на рано в дома є. Потім як підріс, тай все десь йшов. Рано питає батько: А дес ходив, сину? — А що вам до того! — Ну, тай піц. Але єдної ночі, почкай — пішов син. Отець за ним. Він виходит, а так на полію сходили сї три дороги. Йде він далеко. А там сут вовки. Там прийшов син тай перевернув сї три рази. Тай зробив сї з нього вовк. А потому той вже йде на боці. Вони там гарцували, гарцували, бавили сї. А як зробив сї день, той перевернув сї три рази тай зробив сї знов хлоп. А старий боком пішов до хати тай положив сї спати. Приходить син. — Сину, де ти був? — Е, що там! — Ти тепер, каже, сину, не шій! Таж я, каже, вилїв, де ти був тої ночі, щос робив там і там. — А син тоди: Коли ви мене видїли, то я не ваш син, а ви не мої тато, тай сї забираю. — Тай пішов гет від вітце. Вовкуном став і пішов їд своему товариству.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липни, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

764. Сорок вовкунів.

Тато оповїдаў, шо йшло сорок воўкіў почїриз полопину, а одін хрёмий ишоў з заїу; тай тотї перебігли, а той хрёмий лишїў си тай справийїи лабоў; тато лївиг си, а то є сук у лабі. Тай той усє справийїи д' нєму лабу, а той узїїў тай вікиг тот сук тай той побїг. Дес у рік той оловїдаў, шо прийшоў до Косова на йїрларок, а тот вовкун пивнаў того чьоловіка, тай каже: „А ти дїє бїдїеш почювати? Та ходї во мноў тай переночюєш“. — Нишли, переночювали, а рано тот дає му мїх пшеиїцї тай мїх кукурїдвїў; а вин питає си: „Та за що?“ — А тот

показує ему руку та й каже: „А відиш цес знак? То ти миві віймиу сук, бо тот воўк, то буў я сам. Нас со́рок воўкувиў найзли Ляхі, абі ми йшли подусіти цісарску ста́дніну“.

Зап. Ів. Волошиньскэй в вересни, 1911, від Грици Матіоса з Ростік, пов. Вижиця.

765. Звідки беруть ся вовкулаки.

Яритників чоловікові пільзя ніяк гнівить, а то чим нибудь іспорте. Як ото це затіваїця свальба, так ото вже його бируть дружком, а еслі хто ни возьме, так ото уся свальба приделаїця у вовки. Ті вовки, котрі приделані із людей, називаюця вовкулаками. Ото вони бач і ходять, поки милостивий яритник вайдця, їх придела на людей. Один раз ізбіглось дві свальби. У кажні свальбі були дружками яритники. От вони катались по улиці і ізбіглись: один притворив ся биком і біжить прямо до саней колоть молодих; а цей дружок притворив ся відмідем. І як ізскоклись биця, так відмідь як ну вола нуздать, так він його одходив добре, так шо після того днів два на пічі лжав. От він тоді із серця ходив таки, щоб попортить тех таки молодих. Як саме були вичирини, так він хотів у вікно духом попортить, так той дружок догадав ся та сів з боку молодих та й обмахував ся платочком: як тільки стане химо-родить, а він платочком на одліб махне і оджене його геть. С тим і згумляли вони свальбу благополумно. І так у ті містності, де есть яритник, так як хто ни попросе його, і ни ожене сна.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

766. Як молодий став вовкулаком.

Як в одному силі почав жинить сына..

— Це ти про вовкулаків хочиш розказать? — Пстойте, куди свята хлисне! — Пішов він, засватавсь; одбули зговор. От приходи ця вже свальбу гулять. А в їх два знахоря такі, шо на всю, деревню. Вони й думают: Якого ж кликать дружком? Чи того, чи того? А той батько: „Да кум Грішка больше зрадли, а Платошка хоч знакомий, та ні так, как родіч“. — Ну покликвали вони кума Грішку. Сабралісь ета за малодой рагулькай (це Москалі так). Ну, от вони справились із ділами, поїздом їдут назад, дамој. От той Платошка рассирчав, шо йиво ни взяли, прикинувсь на дорожі, зделавсь бугайом. Як дожине їх, як конне рогами віз — прикинув їх; а той кум Грішка як сплигне з воза, да зделав ся мідвїдьом. Як щинились вони там биць ця! Подужав відмідь бугая: звалив, подрянав йому морду там, погнізлив до діла. От сіли й поїхали. Той: „Пстой же, сукин син! Помни день суботний!“ — От вони ниподалеко одбігли, той дружок біжить-біжить, сів на віз, оглянувсь назад — коли його молоді вовкулаками вже си-

дять. Він тоді злякав ся та з воза. Завіли тоді вони всі і побігли в поли. Він тоді оягь до воза іде тай дума: „Як же мені тепер являця без молодих? Як я славив ся, який то знахорь, а коли ж Платошка зна білш мене“. — Ну, приїхав він до дому і каже батькові й матирі: „Нипастя случилось нам дорогою. Їдим ми, вострігив ся дорогою бугай, ни знаю віткіля: чи в Овчичого, чи в Чупрінного, і зачав прикидять нам віз, да! (Він бач ни признає ця, шо він знахорь). На силу ми втикли од його. Коли я оглянув ся, а мої молоді вже вовками. Я тоді злякавсь та з воза, так вони завили тай потюпали скрізь у поле“. — Ну, а батькові вже нічого робить: „Мабуть уже Бог дав так, шо ни владіть своїми дїтьми!“ — Ну от вони побігли, ті вже, побігли, побігли скрізь у поле, добігли до кручі, посідали над кручею, думают: „Як жи нам тишер жить? Вовки нас ни приймуть, а побігти в слободу — там собаки дихать ни дадут?“ — Та вони бігали вже, бігали і адувалось таки молодому вовкулаці до дому. Прибіг він до хати, сів пирид вікном, а мати як гляне в вікно, так і обмерла: „Чоловіче-чоловіче, вовк он сидить“. — Він як ухвате кійок та за двір, як сунець ця до вовка. Ну, той вовкулака ж зна, шо батько, а той ни зна: ну, й давай його товкать кійком. Він як вопнець ця його на груди. Він як закричить: „Ой вовк скажений!“ — Тут люди збігли ся туди. Вовк тоді диви ця, шо беда, та тікать. От біжить, возьме та й сяде, да! От на той крик виходе вже саме заглавний, пузатий та лахматий вóрож: „Постой, хлопці, ни ганяйтись!“ І пита: „У кого тут молодих поробили в вовкулаки?“ — Тут зараз той батько й догадав ся: „Та в мене, каже, один був син, тай то лиха личина якась посміяла ся“. — Ну він, вже вóрож: „Ни жури ся, його можно одходить“. — Ну звилів упоймаць його. Тут усі гуртом заходились оббігать. Оббігли його, зробили пительку з вірвовки, накинули. Ну, от він узяв, той ворож, повів до себе у хату. Ну, одержав до півночі на привязі. От пришла глуна ніч уже. От він пішов, узяв житне привесло, ну, уходе в хату і давай його стьобать привеслом тим. Довго бив його; бе і молитви чига (диськить, морокує там, одворожує). Добив ся до того, шо кожа з його й спала вовча: прямо став чоловіком той молодий, ну, а балакать ще ни балака. Він узяв горілки, у стакан налив, шиптав над ним, над стаканом, потом оддав молодому: „На, випий!“ Той випив і зараз його в соп кинуло і спав він цілі сутки. Потом прокинувся. Тоді вже зачав і балакать, як слідує. Він узяв його і повів до батька вже. Ті обрадувались уже, ни знають, де і посадовить. Наградили того ворожа і хдїбом і грїшми за те, шо одходить, шо й тишер живе чоловіком.

Борисовська вол., Валуй. пов. Воронїж. губ.

767. Москаль привертає вовкулана в чоловіка.

Ділають знахорі на свальбах вовкулаками, гріха на душу хватають. Як на 'дльї свальбі всі вовками пішли. Так то шо воно значить, як гоно вишло: осталась молода у свекра, а молодий пішов вовкулакою. Ну і так було: він пітходе, мати поле на городі, а він і подойде. А він, вовкулака, ше ни їв нічого, ни дохлого нічого. Мати поле, він все пітходе, вона пітхвате собаками, вони його прогоняють; він онять підойде, вона його онять собаками притрöhe. Ну, значить, де свої в полі роблять, він хліба украде та звість: а то нічого їсти хоч умірай. Ліг у полі і лижить та собі думає: „Здохну-здохну, шо буде!“ — От прийшли вовки, такі, значить, прийшли, обнюхали, там якесь розговорюють с собою: „Чого, брате, лижать? Ходім з нами, ми тебе накормим“. — Ну, так він, значить, де вони дохле їдять, він ни їсть, так вони йому гуску задируть або вуточку. І завили його десь далеко, ну й пришлось, бач, його послали в овчарник, де Москалі багаті. Послали в овчарник, він ганя овець по хліву. Ну, й вийшов хазяїн, ни самий старий, а син його: шо то гаркотять вівці. Він прийшов, батькові розкажує: „Ну, батюшка, штого в нас овци пужаюця“. — „О, пайтїть нада, хвинарь зажеч!“ — Ну, засьвітили хвинарь. Старий каа': „Пойду я сам, пасматрю!“ — Пішов, значить, отворив, а ті вівці збились в кучку, а він у куточку притаїв ся. А вони бач, вовкулаки, такі, шо вітїль ни вилізуть: такий так вистрибнув, а вовкулака в остріху влізе, а вилізти ни вилізе. Той побачив його: „А, галубчик, ти тут? — Давно я тібе ждал?“ — Та взяв його на пояс за шию та в хату й привів. А він смирний, ни огризайця. Той каже синові: „Пайдї ти, принєсі мне ж жита два привєсла с снопов!“ — Приніс той. Він зараз ударив три раза по голові — шерсть з його й скочила — він став чоловіком. Бої ця його та огинайця.. Потом дав шось випить на водкі настояне — здоровий стакан красний. Тодї ка': „Лажись та спи!“ — Положив долї його. Ну, то він спав довго, до світа спав. Він став роспашувать: „Аккуда ти?“ — „Та я, ка', зділика: далеко мине вовки завили“. — Так став роспашувать: „Ш чого зділалось?“ — На свальбі, ка', зділалось“. — „А жина ж де?“ — „Жина в батька“. — Ну він то бач спашує: „А што ж би, я повіз тебе до твого батька?“ — А той розкажує, шо його батько багатий: „Віц, каа', хто зна шоб тобі дав. Він би рад був, він би половину худоби оддав“. Ну взяв той Москаль та й повіз до батька.

Став підїжджять і сказав йому: „Ти ляж, а я рядом накрою, шоб і ніхто ни відав, а я пайду батьку спашуваць ця, чи пуєстать почувать“. — Приїхали. Пішов він: „Пуєтїть почувать!“ — А ті ни пускають: чумаки прийшли, так возами двір весь заставлений. Він просиць ця:

„Пустіть, я хоч у щелочкі пириночую!“ — Толкувались-толкувались тай ка'ть: „Та пустіть уже його — в Москалем ни зладнайш!“ — Пустили. Той пішов у хату сам, поздоровкав ся і диви ця: старого жінка, синова жінка і ще лишна жінка. Він спрашує: „Его баба у вас біспарна?“ — „Її, голубчику, бояри з молодим пішли вовками на свадьбі, а вона в нас осталась жить“. — А Москаль пита: „А как би он пришол, ви б раді були?“ — А вони: „Ми бо знать як раді були б!“ — А він на-тяка: „А тому шоб ви дали, хто б його привіоз?“ — „У-у, та ми б по-ловину худоби дали, хто б нам привіоз!“ — Він пішов, увів його тай говорить: „Учавайте, ваш син?“ — Вони подивились-подивились: „Наш син!“ Та почали обнімать його та цілувать — таке шо... А Москаля уго-щають, три дни напували, кормили. А син розказує: „Як ти прицькуеш було мене, мамо, так собаки й литки покусають“. — „Ой, синочку, я ж і ни знала, шо се ти“. — А того Москаля напували-напували, дали, го-ворить, дві парі биків: позапрягали зовсім із солю тай оддали. Та це тобі й все! Цурь йому пек, тому Москалеві і хахлові і всім! Він подиви ця-подиви ця, бачить, шо сабаки поросходились, опять підойде до матері.

Борисов волость, Валуй. пов., Воронеж. губ.

768. Знахар привертає вовкови давний вигляд.

От одни одним син був у одних там людей. Задумали житиць: по-їхали, посватали, ну свадьбу давай гулять. От посідали молоді, виїхали з двора. От молодий завив, скочив з воза і побіг скрізь у чисте поле. Ну, що ж тепер? Молоду привизли, а молодого нима. Ну, приїхали до дому, батько й пита: „Де ж це Тимоха?“ — „Та де, тату, каже, завив вовком тай побіг у поле“. — „Ну шож, так і будь. Сідайте, добрі люди, пообідаєм та помянем Тимоху!“ — Пообідали, пішли гості, а молода осталась жить у свекра.

Ну, на другий день мати пішла полоть картошок, дивиця — вовк ходе по городу. Давай його собаками цькувать; погнали вони його, литки йому поїдривали. Ну, побіг він на луки, зовсім доходе з голоду. От прибігли нічу вовки, такі вже настоящі, понохали-понохали, як завикють над ним. Побігли, принесли йому вутя, поймали коло річки (жжалались над ним). От він те утя зів, віджививсь трошки, встав і пішов слід за вовком. А ті давай-давай гусятка там йому ловить, ягнятка. Ну, от він до того ростирвив ся, шо вже падлюку почав їсти. От вони, вовки, ки-нулись до річки води пить, а він все одставав, а то наперед заскочив, а вона чоловіча образина й оказалась. Вони злякались, побігли втікать од його. От він остав ся сам, ходив-ходив і забрав ся до одного в за-городу та турне овець по загороді, а вівці як розбіжаця по загороді,

так і заривуть. От син ухоче в хату тай каже: „Тату, у нас шось овець ганя“. — От вони засьвітили хвинар і пішли. Підходе той тато до загорода: „Це бач хто ганя овець! Я давно ждав, шо ти прийдеш, голубчику!“ — Ну, пішов у загороду, за вуші взяв, поволік у хату. Пішов, житне пиривесло взяв і давай його бити по морді: стьобав-стьобав, так в його кожа та й скочила. Потім дав йому горілки, він випив і заснув. Цілі сутки спав. От просипаї ця, просе їсти, — їсти вже захотів. Він опять дав йому горілки, дав йому попоїсти. Він упять заснув, опять сутки проспав. Потім проснув ся тай диви ця: „Де ж це я есь?“ — От він йому розказав, той хазяїн, посідали обідать, він і каже: „Відкіль ти?“ — Він сказав, з якої він слободи. Ну, от він і пита, той хазяїн: „Шоб твій батько дав, як би я привіз тебе до дому? — Він і каже: „Він і ни знав би, чим наградить!“ — Взяв він, соломою обмотав, положив на віз і повіз.

Приїжджа, а тут чумаки приїхали до того батька вовкулачиного та повиїсінський дьвір. Просять ця ночувать, вони ни пускають: „У-у, та в нас чумаків так повно, шо й... у нас нігде в хаті“. — Та міні аби оцей куль у хату, а сам я де-небудь пириночую“. — Ті одмагались-одмагались, пустили. От уніе той куль соломи у хату, розпріг і сів на полу, сидить. Вони посідали вечерять, його ни сзжають. Диви ця, молодиця по хаті мотаї ця, та й пита: „Шо це за молодиця?“ — У-у, голубчику, у нас один був син, та як ожинили, а воно, якась собака, як посміялась, як поробила, так він побіг вовком та хто і зна, чи він типер живий, чи ні. А молодиця, спасибі їй, таки ни кида нас“. — „А шоб ви, каже, дали тому, хтоб вам привіз сина?“ — „Та шоб я, каже, дав: запріг би самих луччих пару волів та з возом і шо є в йому соли зовсім би й оддав“. — От він пішов у другу хату, розмотав той куль соломи тай уведе його у хату. Вони тоді тих чумаків зза стола, а його за стіл, давай його вгощать, яешню прягти. На другий день впять і сало прягли і ковбаси Запрягли йому пару волів і поїхав він до дому.

Борисовська волость, Валуї. пов., Вороніж. губ.

XIV. Відьми й чарівниці.

769. По чім пізнати відьму?

Відьму пізнати по тім, шьо у неї на лиці йи усьїкий цвїт, і білий і чьїрвоний; але лиш хто си на тім звайи.

Зап. Ів. Волошинський в серни, 1911 р., від Ів. Лилика з Ростія, пов. Вижниця.

770. Огнище на відьми.

Як хочиш відьму узнати, в питрівку, на первий день, заговівши, як прожинеш коров та будиш од чиреди йти, та яку найдиш паличку там або цурупалочок якій і шо дня до самого Петра складай в одно місто, а на Петра запали. Так відьма, хоч би за десять дворів була, прийде: „Дай огню!“ та й годї. Її й дають огню та сміють ця. Ото й дознають ця, шо вона відьма. — Вона чи ни відьма? Каа'ть: В неї чоловічки в очах до гори ногами попиривертались. Замічають: в такого чоловіка, так вони показую ця як слїд, а в відьми вони попирикадаю ця до гори ніжками.

Борисовська волость, Валуй. пов. Воронеж. губ.

771. Липини не вільно палити у два боки.

Відьми обхогі у східні читверги границї. Як є, шо запалит липину на оба боки и верже вітак гет на двір, то відьма того бєре и у східні читверга бєре то на очи и с тим обходит границї; без того она ни видит. Цирез то ни вільно палити липину на оба боки.

Я так иду, а то було якурат у східний читверь, иду онди проти посічинської границї, дию сї — стоїт, ни дивуйти, чиледина и так, ни дивуйти, гей кобила усе: и-ги-ги! и-ги-ги!.. А минї так лечно стало, и я такі назад, назад тай на міст тай вернуў сї назад у Пасічвий, шом ни міг изважити сї ити.

Зап. від Андрія Перожука в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

772. Як пізнати відьму.

Відьму, кажуть, можна узнати ось по чому. Ото як сидять за двором баби в неділю або в празник, так проходячи мимо їх треба надіть картуз назад козирком. А з пальців треба зложити дві дулі; одну руку з дулію засунуть в кишеню, а другу руку заложить в пазаху. Як що проміж бабами є відьма, то непримітно обізвиця — наше його лаять: Шо ти, бісів син, дурака корчиш? Чого ти назад козирком ходиш? Шо ти смієс ся з нас... і инше.

Записав від Андрія Образумова в с. Шебекині, Курської губернії, П. Тарасевський.

773. Як пізнати опира або відьму.

Єк хочі знати, котрий опирь або відьма, то на сирне пушине бере сир у рот у шматку і тримає до ранку. Вітак дес ховає. Перед Великоднем з суботи на неділю іде з тим з сиром до церкви. Єк зачне си осиношне, то ме видіти, котрий опирь або відьма, бо ў него діниця на голові.

Зап. від Івана Николюка з Джурова, в Тростянці, Святинського пов. Осип Михайлецький.

774. Свячений сир.

Щоб побачити відьму, то це треба мати ложку свяченого сиру, взяти його, звязати в сорочку, як раз коло пупа. От на годянише против Великодня із вечира іти в церкву, бо тоді всі відьми бігають по силі, іти і диржати ся за пуп, ніби пуп болить і стогнати: О-йю-йю-й! то відьма зараз прибіжить, тай буде питати, що тебе болить? Али від пупа руки ни відривати і нічого з нею ни говорити, бо вона зараз вкраде свячений сир, щоб його до церкви ни донести; вона знає, що з тим сиром в церкві всіх відьмів побачиш. То як прийти в церкву, треба диржати кріпко його, то зобачиш, хто є в силі відьма, а хто гопир. Али тоді вже з церкви в ночи ни виходь з тим сиром, бо позбігаю ця опирі і відьми на коцюбах, на лопатах і роздирут тебе на шматки з тим сиром. А як розвидни ця та посвятять паску та прийти до дому та розговіти ся, тай взяти той сир тай піти на беріг тай кинути його на воду, тай тоді мирщі відбіжи далеченько, щоб не чути крику водяного галя, тай тоді дивись на воду, то до того сиру позлазяць ця з води де які жаби, пауки, черепахи, ужі і галюки і той сир розхватають на дрібні шматочки.

Умань, Київ. губ. Зі збірки Д. Щербаківського.

775. Як можна пізнати чарівницю.

На велике пушине ворожбят. Варьйат в вечір ййїць і тоту лўпу з ййїцьа би сховаў кусник, би нихто не знаў. Тот ййїден, шо сховат

і шо день як встане, би си в йенчїм не подумаў, іно о тїм, аж до самого Великодня, а на Великдень би си взяў в рот під язик хот кусник. То котра йи чаріўниця, то прийде і буде питати сьа: Шо ти там майиш? Спїзнає зарас, котра чаріўниця.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., М. Капій.

776. Столець на відьми.

Кажут, шьо ек би хотїў знати, котра жінка у силї відьма, то має так зробити послїдного дня перед новим роком: Має раненько зробити собі сталець, але таки того ранку зрубати на него живе дерево. Ек ўже сталець готовий, то на нїм має тот чоловік того дня ўсе робити сидїчи, хотьби навіть маў люльку курити, то має на него сїдати. Над вичір бере си тот сталець під паху, тай неси его з собоў до церкви. Має си его так нести, аби ніхто не видїў, бо ек би увидїла жінка, шьо ўна відьма, то уже того нещїслива година. Лїше не йти до церкви. Ек прийде си до церкви, залїзти дес у куток тай сидїти. Ўже й церкву замкнут, а він має сидїти тихо на тїм стїлци. Дес коло ўпїўночи приходї до церкви ўсі сїльські відьми, шьоби си порадити, шьо кожда має ў цїлїм році робити. Ек тот чоловік буде сидїти на стїлци, то его відьми не будут видїти, а ек би буў без стїлця, то би го відьми уздрїли і роздерли на кавалки. Тот чоловік сидючи на стїлци вислухає усьо відьминску раду і буде уже знати, котра у силї відьма. Дес зарас ў другї години по ўпїўночи відьми розходї си, а чоловік має сидїти аж до ранку. Ек на новий рік поприходї люди до церкви, тогди він виходит з своїм стїлцем зноў під пахоў тай відносить его до дому. Такїй сталець мож переховувати доўгї роки. І ўже новий не траба робити, лиш послїдного дня старого року траба на нїм сидїти, а у вечір йти до церкви. Тогди буде знати, чоґо си сокотити. Відьми радї си, у кого котра з них має молоко відобрати тай свої коровї дати.

Зап. від Василя Павлюка в Тростянци, Святинського пов. Ос. Михайлецький.

777. Як відьми христосують сьа.

На маслїнї, на первий день, зліпїть вареник, ізварить його, той первий вареник оддїльно, шоб знать його було. Зварить і висушить; шнить кашушок, положить туди вареник і носить його на ший до самих страстїв. Пітти з ним на страсти, прийти до дому, повісить його під образи, і нїхай він висить до великодня. На великдень, як йти до вутринї, опять надїть його на шию. Коли пошнуть коло церкви обнесить плашаницю, побачиш — відьми тодї христосують ця з замками, шо церкву замкають.

Борисовська вол., Валуй. пов. Воронїж. губ.

778. Як дивити ся на відьму?

Аби уздріти відьму, ци опиря, то траба узєги дошку, де сук віпаў, ек ребі домовину і крізь ню дивити си.

Зап. від Стефана Глушки в Джурова в Тростянци, Снятинського пов., Осип Михайлецький.

779. Бойко показує відьми.

У нас бўли Бойки; пан сироваджуваў на жи́ва, і ў нас перебували на ква́йри. Али при тїм інтересі Бойка кортіло іти до цєркиви; лиш єму було ўстїчно, бо вони мають короткі сардачки, тай він просїў дьїдю, абї єму дали сардачка угорнўти, абї він пішоў до цєркиви. Али то було на Івана Хрестїтеля; позичїў єму дьїді сардака тай пішли обá до цєркиви і стáли собі обїдва побїч. Але ксьондз стає на євангєліє читати, а Бойко тогдї ніц не робит, лиш кладє свою нóгу на дьїді небóщика тай кажи: „Вїдите що? Щос вїдите? А що вїдите?“ — „Вїджу, жи кўжда вїльма тримáє дїйвицу на голові“. — У той час той свою нóгу сеўчуў. Як іссунуў, а дьїді нічо ужє не вїди.

Зап. в цвітні, 1911 р., від Н. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

780. Відьма цілує у дзвіниці дашок.

Ко які люди вивіряють, скїлько у силї вїльом і хто саме. На ма-сляні, первого днї, як варять вареники, замічають первий вареник і звариця він уместї в другими. Тодї як ужє вийме його звариний, зашивають його у кашучок і на поворозодї носять на шиї і ніколи ни скидають. Тодї ужє пізно тому чоловікові вїльяз ходить нікуди до самого виликодня, а то відьми нападуть, задусуть. І ото ужє як збереже його до цього дня, шо ни вїдя у юму відьми сиру, так тодї іди на утрицю до цєркиви в тим вареником на шиї і примічай. Як ужє яка відьма, так уходе у цєркву і у дзвіниці зараз цілує замок, а як ужє виходять із цєркиви, так будуть усї шайкою іти за тим чоловіком і будуть просить, шоб ни страшив та одпустив їх по совістї. І ото він ужє шо зна, те їм і робе.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

781. Пиріг із чосником на відьму.

На рїздвїнї сьвіта стоїг на столї чоснок; на велїке пўщїньи зробїти з него пиріг, той пиріг тримати під пáхоў цїлий піст; на Великдень до цєркиви взїти йго під явїк. Булє іти до цєркиви, булє і вїдїти, як булє знати промóву; а як ни булє знати, то пітнє го. Або як

іде на Великдень с церкки, абі заклаў капилюх на голову ў церкві, то буде також ніціти. Вона му скае скіннути.

Зап. в жовтні, 1910, від Федя Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

782. Дівчина бере свячений чосник під язик.

Люди йшли до церкви, а дівчина взяла під язик св'ячений чоснок, тай іде; а та жінка відьма завивала сі ў перемітку, тай каже до тої дівки: „Ти вікинеш то с гіска, ци ні?“ — Тай дівчина вікинула тай вітак слабувала.

Зап. в вересні, 1910, від І. Яблунчика з Репужинепь, пов. Городенка, І. Волошинський.

783. Чосник на відьми.

Чоснок с під скатерти на перший Св'яйтвечір посадити у черепок, абі ріс до Великодњи. Узїти на Великдень у пісок тай рано у церкві на всеошнім дивїти сі, то відьма тримайи на голові дївїцу тай го пізнаєт, прїйде до него тай го буде торкати; але тра твердого, абі не росемїю сі, ані не заговорів, бо би го потїла тай би за́раз упав тай умер.

Зап. в липні, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

784. Як прикликати відьму.

Дималце є, тай у дималці свїтло такє малєньке; а ўна ходит поміжи маржєну, ко́ло коро́у, і чоловік уздрїт тай сокоїт. Уздрїу из дїедеку тай блїжит си газда, шо там за свїтло йи, а вово чїчїи вид него далї. А вин каже: „Це ужє відьма йи! Абї тїи прїйшла до мєни, я тобі дам вітїи тай бєрда — а́ли рано“. — А вин уходїит, каже жїнці: „Рано маїи прїйї, я булў а́нати, котра відьма“. — Дїйвит си, аж рано прїходїит жїнка — прїходит до него: „Я прїйшла до вас, ци би ви мїнї нї провали поросьї“, або шьо. А ўна уже й рік нїи бу́ла ў тї хатї а́бо два. А чоловік жїнці каже: „Оцє відьма, була свбчі мїжи коро́вами і я ії клікаў сночі тай вона прїйшла“. — Потїм у нас спїзнаю́т по цєму, шо то докóнчи йи відьмоу.

Зап. в серпні, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарниці, пов. Вижиця, Ів. Волошинський.

785. Відьма утікає.

Раз на Юрія, місечна ніч була, ми ішли, нас два ішло, а відьма в тїйницєу шос туди дїяла. Але она мала си з нами здібати, а як нас уздрїла тай утекла гет.

Зап. від Петра Григоровича в Орельці, Снятин. пов., 1912 р. А. Овицук.

786. Відьма перелітає ріку.

Я раз ішоў з міста тай чыриз ріку перелёкіла відьма так, йик ді-мало тай сіла на город. Тай я призираў, адем і не відіў. Як новий мі-сіць настане, то воні чысём і по дві, тай си так скрисишут, йи одна ясніца, одна темніца.

Зап. Ів. Волошинський в серни, 1911 р., від І. Палинюка з Ростік, пов. Вишняця.

787. Як призвати відьму.

А молоко, кажут, що якби відьма відобрала, — гріги або печі ў вогні кінцку піткову і класти на поріг, то вараз та відма прибігає і просит сі, жи вже біше молоко відбирати ни бúde, щоби і тим зилі-вом ни пеклі, бо хоть вонó на поробі жиліво, а відьма чўс, що пече.

Зап. в цвітні, 1911, від Павла Семовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Во-лошинський.

788. Капля молона на сковороді.

А визнають відьом, яка спортила корову. так: видоють з тиї корови молоко і стануть жарить його на сковороді — ото вже та відьма ни з сього, ни з того, а таки прибіжить у ту хату і стане розпитувать, шо роблять.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронеж. губ.

789. Капля молока спроваджує відьму.

Як відьма корову спортить, вараз здой хоть каплю на горячу ско-вороду, так вона так і прибіжить, і в піч загляне, і туди никне і сюди. — Дай, ка', мині ту каплю. — Так її трудно, як та капля на сково-роді: вона так і качаї ця. Оце ночью чорт зна де літа, а дньом така хвора, така хвора — жива до Бога лізе.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронеж. губ.

790. Як спровадити відьму.

Хто заміте, шо відьма корову подоїла, треба взять, подоїть корову, рожжарить сковороду, злить на неї молоко: так вона почує запах та і прийде чого-небудь питать. Та тоді вже нічого нізься їй давать, а то як даси, то й усе ворожіня пропаде.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронеж. губ.

791. Як виглядає чарівниця?

То Дмитро повідаў, жи відіў чаріўницю оті на гангу, так біло вбрана, як на смерть і мала хвіст.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Відник М. Капій.

792. Хмари йдуть за відьмами.

Йи такі жінки-відьми, шбо біжьи тай за ними хмари біжьи тай йи такі люде.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Дядика із Ростік, пов. Вижиця.

793. Відьма родима — негрішна.

Як родіма відьма, то не має гріху, а як учена, то має гріх.

Зап. в маю, 1911 р., від П. Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

794. Відьми родимі і вчені.

Відьми йи природжені і ўчені; але ті ўчені то ще гірші від тих, що ўроджені, а вони ўчы сї від тих родимих.

Зап. в вересни, 1910, від І. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

795. Що треба робити, шоби стати відьмою.

Ідна відьма каже до молодиці: Я тебе научу, як відьмою стати. Ти возьми, скинь сорочку, а як я стукну в вікно, шоб ти вийшла! — От одна молодиця і попробовала. Як відьма стукнула в вікно, та молодиця скинула сорочку і пішла за відьмою, а відьма її вила берегами і ярами. Тай здибають они двох опирів, а ті опирі кажуть до відьми: А ти взяла достовеніє, шоб тут ходити? — Ні, не взяла. — А тоді опирі начали її бити по морді, а та друга аж закаменіла. Тоді опирі ту другу питають: А ти взяла? — Ні. — Тоді і ту другу добре набили. Тай та відьма і жінка пішли до дому. На другий вечір відьма каже до молодиці: Ти бери пушку сира і я возьму. — Взяли они ті пушки з сиром тай ідуг понід ставки. Як кине та, що вчигь ся бути відьмою, своєю пушку з сиром, то приплила їдна рибка. А як відьма вкинула, то до теї пушки приплили і гадюки і жаби і начали їсти свр. Тай та жінка не хтіла бути відьмою, а відьма до неї каже, що моя душа пропала.

Умань, Київ. туб. Зі збірки Д. Щербаківського.

796. Хвіст у відьми.

Відьма майи природжений фіст так, як риба плігву; але як малá, то гóлий, а вітак поростáйи, як майи рокі. Кажут, що відьми полон збирають; от ходит по хлібі тай збирає, даїи корові, а та даїи молокá. Росú збираїи.

Зап. в вересни, 1910, від Ів. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, І. Волошинський.

797. Відірваний хвіст.

Науменко, на самом ділі, чуть ни родимий. Він прийшов раз у кабак: „Є каа', відьма родима, є с хвостом!“ (Воно, положим, говорять, родимі відьми єсть с хвостами). — „А де він у тебе той хвіст?“ — „Над сра..ою! Купіть міні, идольські сини, горілки тай рвіть“. — А в його справді шось в роді бородавки, чи шо. Мужики найшли вирьовочку таку тоненьку, обязали ту бородавку, та привязали його до стойки. Кров в його біжить, а вони його тірять. А він: „Тявіть, идольські сини, аби півкварти купили. — С тим і одірвали ту бородавку.

Борисовська вод., Валуй. пов., Вороніж. губ.

798. Як відкопували відьму.

Відьми суг родими. Коли є сім дівчат у кого, а хлопець не переложит (значить, а жадного хлопця), тогді межи тими сімома одна є відьма родима. Коли є більше, як сім, то всі справидливі. Так само коли є сім хлопців, а жадної дівчини межи ними, то оден є родимий опир. А ек би було и 15 хлопців, то всі справедливі. Є відьми так само и опирі — від дожджу, від посухи, від морозу, и від коров, и від всекої біди. Та таких брали давно, тай везали ланцями; брали на дрючок и пекли, аж доки си не признали, и не відвернули посуху або дождж, або шо инче, шо зле вчинили. Приказували старі люди, шо не одно и в руках згнуло, а таке запекли було, шо си не признало. Єк умре таке, то доти буде або дождж, або посуха, доки єму голов не відрубаят. Разу одного, скілько вже років буде, не темую, такі плови були, година бє, та бє, а то відьма вмерла. Везли та зібрали си три люда, та в ночьї везли ліжники, свічок тай горівки, пішли на цвинтар, пообстелювали гріб, шоби ніхто не бачив, тай відкопали, дивют си, а в трупі всекий цвіт и лід, и відьма вивалила язик. Оден си спудив, бо відав сам був опир, тай не хотів голову рубати. Тамті два вішили горівки тай відрубали голову, а кров живієска потекла. Єк опир кривавит, дождж пускає си. Втяли також кіску тай поклали на гріб, на знак. Та собі на біду — бо за то завдали їх до криміналу.

Зап. 1902 р., в Космачи, Косів. пов. від Анни Жедалик Кл. Лисинецька.

799. Як дитина бігала по шнурі.

Була одна жінка тай мала доньку. Трафив си в другого села ледінь, шо єю засватав и она си віддала и пішла на друге село. Прийшло си, в якеє чьєс она си надіяла тай каже: Чоловічьи, я піду до мами на злоги. — А він не хотів пустити. Она си просила тай він помек тай пустив. Але пішов назирци за нев. Хотів знати, чьому закортіло жінку кончи до мами. Прийшов тай став у ночи під вікно и дивит си, а жінка

на постелі. Та як вродила си дитина, мати взяла флешинку з полиці, помачала чимос дитину, и взяла й поставила на постіль коло доньки. Вітак взяла шнур, подала оден конец донці на постіль, а сама взяла за другий конец й розтегнула почерез хату шнур, а сама стала в кочергах коло одвірка там, де кочергу кладе си (в гуцульській хаті кожний кут має свою назву: коло мисника, коло вишного вікна, коло постелі и в кочергах). Отже стала в кочергах, приложила пальці до губ и фівкнула понад шнур, а дитина схопила си тай по шнурі ид бабі. А поліжниця собі приложила пальці до губ и фівкнула, а дитина від баби д мамі и так перебігло по три рази по шнурі. А чоловік дивив си кріз вікно, тай спудив си, тай думає собі: Ого мерза, отом си дістав у руки, Боже відверни, ще й мою дитину відьму зробили; отом си дістав між відьми! — тай засмутив си. Вітак прийшов рано ніби в дому, тай нічо не каже. А вітак ек відужала, прийшла т' хаті, а чоловік все сумний, тай сумний. А она каже: Ти чого такий сумний, чому межи нами нема щирости, та веселости, ек перше? — А він каже: Дай пекви, я шос видів й знаю, та тому мені не весело. — А она: Скажи, скажи. — Та шо скажу, шо коло тебе Бога нема. — Ой, ой... — Та я видів, шо ти, відьмо, робила з мої дитини з своєв мамов відьмов, також шоби з неї була відьма та клика-листе злі духи! Ой, ой, отом си дитинки діждав! — А єї жець вчинило си чоловіка тай каже д' нему: Знаєш шо, піди ко до попа та най мене й дитину заклене, там є в книгах заклинанє, тай від нас злі духи віступле, и я тай дитина вже не мем нализати до них. — Чоловік пішов, запросив попа, піп заклев и вітак вже собі жили, ек Біг приказав.

Зап. 1902 р, в Космачи, Косів. пов. від Михайла Палійчука Кл. Лисинецька.

800. На що хреста на дверех у стайни?

Хрест робїи дехтем на дверех у стайни и на одвірках для обеспеченя перед відьмою і опирем.

Зап. в липни, 1910, від Ант. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

801. Проти відьми — деготь.

Пирид Юрієм аби взїз і аби помастиў дехтем тоті двері, в котрі до корови йде сьї, такий хрест в дехтю і на воротьїх і вона не таку має шпць.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від С. Хартуняка М. Капій.

802. Чим ловити відьму.

Відьма єї перекидає ци на пса, ци на котá, то абї зловїў на слюбний очкўр, тай вона перестоїт якїїс чьїс, тай зробит єї жічкоў.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

803. Як зловити відьму.

Як відьма перегіне сі кіткою, то ки́ають на кітку боро́ну і так вони лапа́ють її.

Проти́в відьми коро́ву заправля́ють — я́ко́с та́мечка примовля́ють.

Зап. в цвітні, 1911, від Павла Симовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

804. Шнур на відьму.

Відьма мо́же потлїти чолові́ка; як ї дес зліба́йи, то лапа́ти ї мо́жна шну́ром на відлі́ў, бо мо́же покїти чолові́ка, я́кби ї на відлі́ў ни лапа́ў.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

805. Спосіб на відьму.

Коло корови мож на Ю́рія зловити відьму. Покласти боро́ну зубками на двір на дверях у ста́йни, самому лі́гчи на голу землю під боро́ну і то́гди сі ї уздрят. Ё́на приходит і жы́дує мене, шьом змерз. Я беру новий кулеші́нник чїрво́вий і слю́бні поркі́нці. Ё́на зайшла до колешні у ви́ді свинского бордю́га з сві́тлом і ка́же до корови. „Я тебе, ма́рґуць ци сиву́ле, док“. — Це́й, шьо хоті́ў йи́ти, відпові́дає: „А я си до тебе стро́ю“. — Ё́на ка́же: „А я мо́локо до свого зна́рїду зсипа́ю“. — А він ка́же: А я тебе свої́м спосо́бом злапа́ю“. — Є́к він сказа́ў так, зроби́ў і прикри́ў відьму кулеші́нником і поркі́нцями. Ё́ніс кулеші́нник до хати і зачы́ў си з жі́нкою ра́дити, аж стала бі́ла днина. Ра́но приходит до него дитина то́ї відьми. „Е́й, ву́ечку, пу́стїт нам ма́му“. — „Не пу́стю ма́му, най твоя ма́ма не пе́ує мені ма́нцу“. — І так стало. Дитина пі́шла до до́му. Приходит га́зда то́ї відьми: „Бі́ си Бо́га, чолові́че, да́руй ми провину, бі́льше це́го не зроби́ю, хоть най за́раз гину“. — І да́ў му за то, шьо сам хоті́ў, аби лиш жи́вку пу́ствў до до́му. Аж то́гди відьма при́йшла д' хати́.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростяниці, Снятинського пов. від Грицька Николо́га з Джуро́ва.

806. Рада на відьму.

Але ші́ є пра́ктика, аби́ узві́ў та́й йи́нїў живо́го стру́га та́й аби́ удо́їти мо́лока́ у стру́га та́й аби́ го кїну́ў ў пі́чь по́за гра́нь та́й у́же бі́льше не бу́де відьма мо́локо́ бра́ти.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Фили́па Чо́лана з Рості́к, пов. Вижни́ця.

807. Хто зловить відьму?

Та́кий, що умі́є від се́бе шос відго́ворюва́ти, то діста́не відьму, а та́кий, що не умі́є, то не діста́не.

Зап. в липни, 1910, від Я́кама Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

808. Як Жид зламав відьму.

Йиден такий був Жид в Чирлици. І він узьив, хтос йго дора-двў, та взьїў такий, шо бире сьї в нїм сьлюб, пасок, шо се оперїзує штани, альбо очкур і він так узьїў, сїв коло корови с тим очкуром і мав новий горнец і сьвїчку сьвичену. Але воскова. І сїв коло корови проти Юріє в вечір. І чує в ночи, шос рипнуло дверми. Він той горнец відоймиў до гори, бо він сьвїчку накриў і то засьвітїло сьї по цалї стайнї. І дивит сьї, а пїт коровов є відьма, а перекинула сьї в колесо. А він узьив, пристуниў до корови і то колесо взьив тай в дьїру фїхаў той очкур. І ввів того до хати і припїїў до бамбетльї; рано встаў і на тоє сьї дивит, а вона сьї-пирїкинула вже в кобіту. А в цеї тогди очкур від писка пирисилений аж до заду. І так привїязана була до бамбетльї. І Жид каже, шо буде бити; а воча каже: В вас корова вже не буде бїльше збаўлена. І наўчу вас, шо сама вмїю, али як буду вмїрати, лиш пустїт мене. І навчила йго, як вмїрала.

Зап. у Костїльнявах, Бучацького пов. від Софрона Хартуняка М. Капїй.

809. Тїтчин гречаник.

Сїв чоловік засїдатеь відьму. Вона лїзе через тин, баче, він сидить: „Це ти ка', Іван, сидиш?“ — А він каже: „Я“. — „На тобї грїчаник та їди до дому!“ — Він до дому приїшов: „Нате, каже жїнкам, тїтка вам грїчаник прислала!“ — Коли засьвітїли сьвітло, а то коровячий гївняк. Він тоді пішов у друге з батїгом її пирїстрїватї тай заснув, а вона й прешла мимо йго.

Перве, шо народиця, так відьму влове.

Борисовська волость, Валуї. пов., Воронїж. губ.

810. Як відьма убирає ся до корови.

Відьма як їде, як хоче від корови молоко відобрати, то сї переби-їає на біло і вїлос має роснїщений. А як газдї підсїде, то траба, абї маў коло себе вїбу сьвїчену, жиби на ню хлїбнуў і мїже і ймїти. І як їме тотў відьму, то абї ї заскаржиў до сїду, то бїде сидїти ў арештї і заплатїт йїмў за всї тотї чьїсї за молоко, жи відбирала від корови.

Зап. в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Во-лошинський.

811. Як відьма відбирає молоко і яйцї.

Як лиш приїде і с стайнї з одвїрка утїше трїски, тай вже відобрала молоко. А як не мїже с стайнї, то з одвїрка з ворїт.

Відьма відбирає і яйцї від курїї і лїзе до курїї на під дїркоў

котом. Я по тім знаю, що по Юрївзи у кáждої кúрки три або штíри пéра від полоричи повтíнанї в цїлїм селї

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський

812. Топка соли у відьми.

Чьиріувицьи кладé тóнку со́ли під мист, абї не вітко, таї кі́лко маржіни перейде, ті́лко молока відберé.

Як корóва зарі́че, то вона́ клі́чїе молоко́ від то́ї корóви до сво́ї.

Зап. Ів. Волошинський, в серпни, 1911 р., від Одок. Матіос із Ростік, пов. Вижиця.

813. Як відьма відбирає молоко?

Відьма кладé на стоу́п дївнїцу таї слúхає, абї де корóва зарика́ла таї ка́же: „Минї́ смитáна та ма́сло, а тобї“ — ка́же — „най́ буде вода́“.

— Таї́ ужé с то́ї корóзи нима́ користи.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Фалипа Чолана із Ростік, пов. Вижиця.

814. Жаба післана відьмою.

Відьми́ наві́ть і жьї́бу посла́ють до корóв, абї відбира́ли молоко́; але́ як газла́ імé ту жьї́бу і її́ зьї́же і росечé кінцку́ піткóзу і поста́вит її́ на ту піткóву і лььї́ молоко́ на ту жьї́бу і жьї́ба на піткóві на кі́ кінцкі́ — і тогді́ відьма́ прийдé до то́го чоловї́ка шос позичити, бо́ і так ко́до сёрцьи́ нечé, як тоту́ жьї́бу. Але́ той чоловї́к абї́ нічо́ ті́ жінці́ не поичи́ў, наві́ть і стебельцьи́, абї́ ни взї́ла, то вона́ тогді́ за ту́ кáру мо́же й умерти́.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

815. Де збирають ся відьми?

На́ Юрї́а збираю́т си́ відьми́ на круглі́ках (горбок на пасови́ску о́ промі́рі 2—3 м).

Я́ начува́ў, зна́єте, на толо́ці з кіньми́ та так дес́ коло́ ўшї́ночи́ (а́ я спаў́ на круглі́ку) шьос обкину́ло мене́ наўкруѓ грану́. Тогди́ я́ вікрої́ў з земнї́ мале́ колесо́ і поклаў́ у́ кїпильох, а́ то шьос лиш́ заму́мло таї́ полетї́ло до хатї́ Н.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Стефана Глушка в Джурова.

816. Забави відьм.

Роска́зуют, що́ на вели́кі свьї́та, от на́ Юрї́а, на Дьї́трїа, таї́ відьми́ ї́дут на кочерга́х на гранї́ці, таї́ забавльї́ют сї́, граю́т сї́, а́ якби́ там такий́ пришо́ў від них, що́ не зна́йи́ віт се́бе, таї́ би́ го покї́ли.

Зап. в вересни, 1910, від Ів. Яблунчика з Репужинець, пов. Городеанка, І. Волошинський.

817. Як відьми танцювали голі.

Раз в нашій селі забавели сі. А прийшов до них так, якби подорожний тай забавляє сі в коршмі. — Але я, каже, знаю, жи в вашім селі чирівниці є. Зложіг мені, заплатіг мені, то всі перед вами станут!

Тай зложили єму газди гроші. А віт сам не знав, що єго жінка чирівниці. Він взяв в шепку штири грейцарі тай положив в шепку тай закрутив два рази. Тим часом кожда чирівниці, що робила, то робила, шміте с себе верла тай до коршми тай гола танцювала.

Віт сі дивит, а його жінка є. Ну і стали танцювати си. Як сі вже дуже втомили, а вітови зробило сі прикро, що єго жінка танцює, тай ввели го просити, щоби розробив. Потому обернув у другий ріг два рази, тай кожда процаметала сі і полетіла до свої хати. Тай люде знали, які є чирівниці в селі. А він від того був. Бо то є подорожників найбільше трафляє сі.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Михайла Бабяка В. Левинський.

818. Сходини відьом та опирів.

Кожного нового місяця першого місяця мають свій сейм, сходы си відьми і опирі на сейм, вони си знають і він так само має до себи; жінки си опирь і з відьмов. Сходы си на Юрі і на Андрел, але за то сьвіто слабо пиш оповідає через тоти відьми.

Зап. І. Волошинський в серпні, 1911 р., від Н. Хімчівської з Ростік, пов. Вижниця.

819. Як маляр хотів зробити жінчину відьмою.

В силі Коріньок малярі поновляли церкву. Один маляр стояв на хватарі у бідного чоловіка. Мужик був у економії на заробітках, а жінка була дома, сама управляла хазайством. Один раз хватирант попросив у хазайки на вечерю подати молока. Вона й каже: Я рада б душою потчувать вас молоком та на жань і дітям ни в волю приходить ся їсти; корова поганенька, молока зовсім мало дає. — Ех ти ни знайш, як молоко добувать! — обізвав ся маляр. — Хочиш я, тебе научу, молока буде ни в пойд, іще продавать будиш. — А як же це можно, шож треба зробить, научи, пожалуста! — Маляр взяв якусь книгу і почав читать. Читав, читав довго. Образи були високо поставлині на покуті, а коли він почитавсь тай книги, то ні з сього, ні з того ідуть, ідуть в низ і постановились на долівці. Він тоді і каже: Скидай юнку. — Вона скинула і стоїть тиличкою в одні сорочці, жде, шо дальші буде. Маляр і каже: Ну, тепер повиртай ся до образів задом. — Вона тоді схаминулась, розшолопата, шо це діло ни боже, а од чорта, та мирщі надівать юнку і задки-задки геть од покутя подальші. Він і каже: Чогож ти зля-

калась, куди ти біжиш? — Хай тобі всячина з твоїм молоком, краще я вік біз молока буду, чим душу свою занавасить. — Е, голубко, ти хотіла, щоб було молоко і щоб душа була чиста? — І так вона ни захотіла учить ся добувати дарма молоко. Одказала йому в хваторі, боялась, щоб він ни поробив з нею чого небудь.

Зап. від Пилипа Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

820. Відьміні діти.

Єк жінка злеже тогда, єк си місяць марот мінит з лютого (з казибрита на марот), то єк то є ў ночи і тогда уродит си дитина, то єкби тогда не було світла, то відьма, котра уродит опирья, може собі у потемку люцку дитину узети, а опирьчи підкинути. (Відьми чині опиріў тогда, коли казибрит передає службу на марта). Єк відьма підкине свого хлопчика, то буде опирь, а єк діўчину, то буде відьма. Відьма озме люцку дитину тай мучит, лишєі дома, а сама ходит, куда хочі. Своє опире або відьме не могла би так лвшити, бо й ўно би перекинуло си у ката, ци иса тай ходило з неў. Таке підмінїве опирьчи або відьмочка дуже плаксиве, а їсти ніколи би си не наїло, хотьби і сто разіў даваў на день. А шєи пізнати, шьо котре опирь, то ўно природзїня ни має, лиш там, де ўно має бути, є маленький пупчик, котрим есеї і ни має там жадного волося і на грудех ни має цицочок. Відьму по тім мож пізнати: ўна также ни має природзїня, лиш пупчик, волося там ни має, цицочок также няма, а з заду має голий фіст. Єк відьма підмінєла дитину, то і ховают від людий, аби її ніхто не видіў ні у купели, ні голу. Така дитина ўже з малу має опирьчу натуру або відьминьску. Плаче та плаче, а єк ўсне, то ніхто би її не пробудіў, бо дух з неї вішоў тай пішоў дес межи опирі, або з відьми межи відьми. Дух з відьми ніколи ни піде до опиріў, або з опиря до відьміў. Опирі ході відбирати коровам молоко тої ночи перед новим роком.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростявци, Снятинського пов., від Василя Павлюка.

821. Чи крадуть відьми зірницї.

Просто диво на цїм світі стало, як у одному силї збила ся самота, як ізбунтували ся. Просто з дуру набалакано, що відьми зірницї покрали: утриню і вчїрню. Тут малі, старі, просто усі так як дурні, бо повірили на колдуна старого. Так вибігли диви ця, а воно було хмарно і їх ни видно було, так тут усі і ахнули і давай шукать відьми: хто і де тут? — І пішли ляси, хто яку бабу чудну зна, і той про її стане казать, що вона відьма, поросудять і усе ни приходи ця. Но тут Лизка Пискунова стада ляскать язиком, що вона вийшла о півночі і як

подивила ся на небо і угляділа Сорочиху стару на вінику і Устю Рш-
тачку на помилі. І литіли до Усті у верх і нисли у руках зірницї. Так
тут уся громада і загриміла, бо вони низдужащі були і так собі чуда-
куваті, похожі на відьом. Пішли є криком до їх у хату, а вони жили
у хаті биз рідні і гріли ся на пічі і ни знали ці штуки. Люди увійшли
у хагу і давай костить: „Ах ви старі суки! Ич які болящі, а як зір-
ницї красти проворні. Випустіть зірницї — нихай світять і добрим лю-
дям время кажуть. — А бить кажен бояв ся, щоб відьма ни зробила
котом или свинею. Ті баби стали є крехтом отказуваця, бо у їх ни було
мочі справляця з ними, так шож ни кажи і ни говори — ни вірять. Та
де у Бога Микита Сугробів явив ся і давай їх палогою валять та ко-
стить: „Ах ви сякі-такі дураки! Я сьгодні всі зірницї бачив, а ви
плитете, що на голову ни лізи. Щоб вас сїм хіндь трясло та ще болячка
на язиці сіла!“ — Так шож, хоть розійшли ся, а одно товчуть, що ни
було єю ніч зірниць: це вони попускали їх на волю і вони стали сві-
тять. А хто почав ресказувать, що вона диржала у погрібі, у пічурце,
надавляні каминюкою, а як наляли її усї люди того хугора, так вона
і пустила їх. Так у тому силі болтали дурним язвком, та на силу уже
люди умні ростулкували, що сьому нилвя буть. І так кінець.

Борисовська вол., Вадуї. пов., Боровіж. губ.

822. Відьмин спряток.

Відьма збирає сметану тай наносит у шкорлу (дупло у смеренї)
і там робит собі спрїток тай носит д свої хатї. Мнї росповідаў оден
чоловік, шьо найшбўу буў дуплаву березу тай там були малі берб-
ничкї — такі на палец, гвї флойра; ў однї була бридзьи, ў другї
масло, шьо собі відьма була спрїтала.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Н. Хімчиської в Ростік, пов.
Вижица.

823. Відьма не трафляє в тіло.

Оце такі так отут було. Був оден чоловік, шо мав жінку відьму,
шо по чїнос єю хтос пізнавав, шо она є відьма. Ї казали єму люди, шо:
Твоя жінка відьма. А він казав, шо то не правда. Тай говорив він
з другим сусїдов, казав, шо: мою жінку публічат, шо моя жінка відьма.
— А той сусїд также шос знав и єго порадив. Кажє: Ану по возми
нового четверга у півночи — бо то четвер відьм — озми ко та обирни
ю спечу там, де спит головов, то тамевьки оберни ногами тай меш ви-
діти, ци відьма, а ци ні. И тот газда так изробив. Там, де спала го-
ловов, там обернув ногами. И рано жінка не вставала, у обїди также ні.
Він єю будзьиє, она так, ек завмерла, не встає и не обиває си, а тіло

тепле. Уже в днину, в полудне, обернув її назад так, як була, и она си пробудила и встала и говорила до чоловіка собі, що си заспала. Чоловік на ню посварив и она си признала, що є відьма від маржини, від дійла. И сказала, що є їх много, але не всі до одного. Одна є до худоби, друга до вужей, трета є до жибів, четверта до звірів, пята до людей, що потинає, до всекого, до дожджу, до граду, до посухи, до всекого. Людей потинают так відьми. Збирают шерсть на помитищу, шерсть тоту, котру шкрепчут и вікидают, и злі духи йдуть, вибирають, и відьми, й тоту шерсть січут, и тим потинают людей, робє каліками або на смерть. А тот чоловік питав си свої жінки: Чомуж ти не вставала так довго? — А она єму казала, що: Ти мене обернув там ногами, де я була головов, а дух той, котрий з мене вийшов, то в ногах місце не мав найти, аби зайшов в ноги, а в голову на инче місце не міг піти. А як ти мене обернув головов на то місце назад, то той дух назад зайшов та я встала.

Ой так славати Бога, що то вже си сими чысами перевело якос, не чувати; а давно то як сусід з сусідом чього погнівав си, то оден на другого насилає жєби, вужі, всеку пехар, все то т' хаті дізла. Приповідували старі люди, що так було. Покойна Марія знала до того, та бувало йшли до неї и она воском висукувала; бо то так, як потне відьма шерстев, то тіло зачне пухнути; а она, бувало, возме воску и по тілі ссукує и шерсть си вісучьи все у віск тай лекши си зробит и видужає. А тоту жінку також пін заклинав и благословив, аби була чистов чыльдинов.

Зап. від Михайла Палійчука 1902 р., в Космачи, Косівського пов. Клим. Лисинецька.

824. Зловлена відьма в мішулику.

Йик відьму в мішюлику ймут тай держит, а тіло і ховають, тай принесут до гробу, а тот пустит мішюлик тай душьї увійде у тіло тай вона оживаїи. Йик відьму у мішюлику йме гўзнами, то і тримає у гўзнах, бо вона би утекла з инчього.

Зап. І. Волошинський, в серпни, 1911 р., від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вишвиця

825. Відьма в мішулику.

Відьмі йи ў мішюликах, бо, кажут, що йик відьма леке снаги, то душьї лішиг тóлуб і влізе ў тот мішюлик тай летїт, тай з блїска мож пізнати, а з далєка лиш сьвітїт так, гий ліхтарньи. Деякі піхóдьи тай

лѳвѳи; мож лиш гѳзнами¹⁾ ймѳтї, абї си приближїѳ тай лиш тим би ймиѳ, йнчим би нї. Вїдѳмї летѳмї в Галїцїї²⁾.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Настї Хїмчинської з Ростїк, пов. Вижниця.

826. Яких цуцїнят не любить вїдѳма.

Ї такі собаки, шо вїдѳом рвуть і вовкїв ви боять ся. У них виростають вовчї зуби. Один дякон розузнав про це дїло і задумав придбать сибї таку собаку. Розжив ся сибї цуцїня, сучичку. Виросла вона, побїгалась, ошцинила цуцїнят. Дякон оставив сибї саме де лучче цуцїня, теж сучичку. Ця вже сучичка коли виросла і побїгалась, то ошцинила цуцїнят двох чи трьох в вовчиши зубами. Дякон одїбрав цих цуцїнят і положив їх сибї під кровать у хатї, шо б ни подушила вїдѳма. Стали вони підростать. Дякон і очей в них ни спускав. Коли сам з дому одлучав ся, то припоручав жїнцї або роботниквї, шо б доглядали за ними.

Один раз вечиром дякон був дома, була лїтня пора так, шо дверї були одчинитї. Дякон сидїв, писав цїрковнї книги. Коли чує, як заскавчуть цуцїнята під кровать! Дякон опромїтю як хватив свїй костур суковатїй та туди. Коли дивить ся, а там собака здорова, чорна, душе тих цуцїнят. Вїн як почав її буздикать тим костуром! Бив, бив, аж поки всї ноги поширибывав; ни однїї кїсточки ни осталось цїлїсїнькїї, потїм привязав одну ногу красною нїточкою і викинув її за дврї.

На другїй день ранком дякон пішов до попа і заявив, шо до вас скоро привизуть вїдѳму сповїдать, так ви одкажїть, шо вїдѳом ни годить ся сповїдать, грїх. Низабаром пїсля того дивлють ся, везе молодїй парїнь свою матїр сповїдать. Дякон зразу догадав ся, шо вона, і поповї моргнув. Піп тодї став розпїтывать, чїм вона захварала. Син сказав, шо ни знаю, а вона криз зуби процїдила, шо я внала з горища і ровбилась. — А дякон і каже поповї: Ану давайте, ми подивимось її на ногу. — Вона ни хотїла показувать. А дякон з попом силою подивились на ногу, коли так одна нога привязана красною нїткою. Піп тодї почав її страмить: Ех ти, богоодступниця, їдолопоклонниця ти, ти чортвї душу вїдала. Убирайсь вон... Іди до чорта грїхи свої спокутувать. — Прогнали їх, парняга завиринув коня і поїхав в матїрю до дому. Привїз і вона довго ни жила; чириз день, чи чириз два здохла.

Вїдѳми, кажуть, в проста ни вбеш, її ни за шо ни попадеш, а дякон її уходокав чириз те, шо в його була така палка, шо всяку нечїсть

¹⁾ Споднями.

²⁾ Через рїку Черемош, над котрою лежить село Ростокї.

могла попадять, бо на її було стіко сучків, скіко в отчинашу слів. І сучки шоб були родимі, а ни прироблїні нарачи.

Зап. від Пилипа Ковідубова, с. Коріньок, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

827. Смерть відьми.

В Лисківці біля Шилакиної вмірала відьма, три дні вмірала, ніяк ни вмере. Ну от і каже та баба: „Зорвіть стилину, тоді я вмеру“. — Ну от вони зорвали, а вона ще ни вміра. Ну тоді: „Розваліть комін у нічі!“ — Нивістка взяла, дірочку пробїла маленьку тай ка': „Вже розвалили!“ — А вона і ка': „Брешеш, сукина доч! Обдурн свого батька; розвали міні увесь“. — Вона тоді взяла, весь розвалила, вона тоді і вмерла. Це й дячок Миколай Гаврилович Носов розказував, аж забожив ся, шо правда. Вони бач поїхали ховать, а воно дірка. Вони й питають: „Шо се таке?“ — Їм і розказали.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

828. Відьма на катафальну.

Прежде й батюшка спорив, шо нима відьмів, а коли роспитавсь, е. Прежде відьми уставали з могил, та ходили до дому. А от розказувала одна стара баба, як її свикруха вмірала. Прямо хрести ця нивістка, шо правда була. „Свдю я, каже, годую дитину, а в кінці стола сидить батько, жури ця, де брать дощок на домовину? Це вже пириночували, як вона вмерла. Коли вона кидь с себе сирпанок. Це вже як до вечора допжкала. Я, каже, злякалась і ни злякалась. Вона все коло голови лапа, а я питаю: „Чи так завязала сирпанок?“ — „Так!“ каже. Балакала-балакала до дня, балака й день, а ни встав. Та приходе вже Голоборідьчиха тай каже: „А коли ти пиристаніш витрибенкувать?“ — Взяла, зложила їй руки й пирихрестила — тоді вже вона пиристала балакать. Вона росказувала, як її й ховать: „Ви нисіть, каже, мене на пирихресту дорзгу та так і пройдіть чириз неї“. — Так вона ходила до дому й після смерти, поки заклили її. Батюшка прибивав її осиковим приколнем. Бувало як ни оставлять їй вичерять, так вона ціду піч торохтітїме ложками і ливатїме все.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

829. Відьма і по смерти шкодить.

Мовили, жи як вмерла чаріўниця, то прийшла до того дому і не давала невістам корови доїети. Невісти сїдали під корови, а вона на-ступувала корови, би невісти не могли доїети.

Зап. у Бандрові, Діського пов., від Г. Відника М. Капій.

830. Гадина і відьма.

Як гадина укуєт корову у вийли, то ўже відьма не може відобрати молоко.

Гадюга не може кусати корову биз прыйльки¹⁾, а йнк велика прыйчка, то може і чоловіка укуєти.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911 р., від Ів. Дилика з Ростіа, пов. Вяжниця.

831. Як заправляють корову проти відьми.

Сьвітій колбкічку — знають павіч, дєрево колбкічку — і рбїйн такі кілбчки і вїналюют такі гьирочкї у рбгах і вапяхають тотї кілбчки у рїг і то кажут, що від такої корови відьма відобрати молоко не може. Сьвітїї с паскамі. Хлбїнци нарубають колбкічку і продають у відпуст тим людем, що потрібуют і вовї дають сьвітїти, абї мати до короў і до посьвіщуваня хати.

Зап. в маю, 1911 р., від Н. Блошка з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

832. Як забезпечити корову перед відьмою.

Ще такі йи знахарї, що кажут, що піткўрюют корову тим васїличком, що на Чєсного Хрєста онкладає сї хрест, то такі, щобї відьма ни мала прїступу.

Зап. в маю, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

833. Розлатлана відьма.

Один раз я вийшов ночу на двір, як раз о півночі. Чую, на городї хтось закричав. Слухаю другий раз, хтось крикнув; прислухавсь, нїначе знакомий бабський голос. Я вийшов до току, дивлюсь, поперек нашого городу біжить жєнщина в одній сорочцї таличкою, розлатлана, простоволоса. Подалась вона скрїзь по городах. Я тоді назад і пішов до дому, мїні якось моторошно стало. Бог його зна, шо воно таке, кажут, шо то відьма. Я ранше ни вірив, шо є відьми, а на цей раз своїми очима бачив. У нас на Заголївцї ни дарма подеїкують на одну жєнщину, шо вона відьмує; може це вона сама бігла.

Зап. від Павла Шапувалова з Шебєяна, Білгородського повіта, П. Тарасєвський.

834. Відьма Йваниха Кваснючка.

Напхити нї Жиди на цвїятарї вишнї пильнувати, бо йа нїколи нїчого сї не боїу. Рас над досєвітком дрюльу сї — а то шєс лавит

¹⁾ Як хто не святкує свята, то Бог посилає гадину, абї укусила худобу або єго і се називає ся „прыйчка“.

по траві. Їа маў коло себе усе свічену воду, шоби боронити сї у ночи від нечистої сили. Узяў їа склянку ў руки, тай питаў сї: „Верда!“ — А воно моўчит. Двўльбу сї їа лыпши, а то Їваниха Квасьнўчка голїська ходит с дївницў ї росу збираїе. Казала, шо даст минї дисьятку, шоби їа моўчвў. Їа такї моўчив, али типер вона уже небїшка, то вільно минї говорити, хотьай се лише їа рам, пани, кажу.

Зап. від Павла Вївчара в Кулачкївцях, Коломїйського пов., 1902 р., Осип Яворський.

835. Відьми до бараболї.

Є відьми до молока і до барабуль; докїў ни зїрвўт цвїт, то мїжна с того цвїту вївести барабулі, їик вїстїгне. Відьми збирають цвїт, бо ўни с того жїють.

Вїльма збираїи сметану з молока тай уже корова дає рїткє молоко.

Вїльма їик родїма, то і дїўкоў, а їик учїйна, то мїже і жїнкоў жє си наўчїтї.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Н. Хїмчинської з Ростїа, пов. Вїжниця.

836. Відьма від яець.

Федїр Бовтук буў сусїдом Антосї Федорїка. Їїх жїнки посва-рили сї за їейцы, бо Федорїха мала ї бїльше курок ї лыпше гуду-вала, а менше мала їїець, їак Антосїха. Федорїха розголосила на цїле село, шо Антосїха вїдбераїе їейцы вїд курїй, бо маїе шїсть курок лише, а шо днїи несе фустку їейець до мїста. А хтос бї казаў, шо то лише вїт короў їе вїдьми.

Зап. в липни 1909, від Ягнїши Розлуцької в Кулачкївцях, Коломїйського пов. Осип Яворський.

837. Відьма свїчкою.

Одна жїнка минї казала, шьо: „Кїло вашої стайнї вїгало шьос так, гїй лучїца¹⁾, а то була вїдьма.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Одок. Матїос із Ростїа, пов. Вїжниця.

838. Відьма котить ся клубком.

Шов парубок з улицї, а вїдьма котиця клубком, пїдкотилась їому пїд ноги. Він узяв, до дому прївїс та ї на кїлок повїсив, а тодї каже: „Давайте, тату, цей клубок сокирою розрубаетмо!“ — Стали рубать, а вона зробилась жїнка. Взяли її пальцї да ї поодрубували.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

¹⁾ Лучниця.

839. Як відьма штовхала дівку.

Йокова Оксана пізно вечиром ішла з вичирниць до дому. Ни дійшла і на половину дороги, як начало її бити від ноги. Шо пройде в сажинь міста, а воно уметь, так клубком і котиць ця до неї. Як штовхне під ноги, вона так і шльопне на задницю. Шо підвімиць ця, ни спіє разів пять ступить, а воно знов валя з ніг. Похоже воно на кішку, чи на собаку. Зложиць ця у клубок і штовха під ноги і так здорово, шо вона не може устояти на ногах. Оксана нагбала палку і хотіла одбити ця нею, та ніяк ни попаде. Уже вона пробувала і на відліб бити і все мимо. А вона бач була ни перва і ни послідня у матирі так, шо відьма її ни боялась. І так вона бідну мучила аж до самого дому. Од припирлоху Оксана аж прихворнула.

Записав від Маньки Хайлової, с. Шибекіно, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

840. Відьма у мішку.

Це два чоловіки шли, а вільма коти ця клубком та так і вдаре чоловіка під ноги: сирдита на його була. Він встане, наче обойде її, а вона опять ударе та звале його. — „Шо тут робить? Давай, зайдим до чоловіка, візьмем мішок. Взяли вони мішок, наставили, вона і вкотилась в його. Принесли вони той клубок до дому, як рубонуть-рубонуть його, так з його кров і приєне. І він такий м'який і нічого на йому ни видно, а рубонуть — кров піде. Тоді взяли той клубок і викинули, а на другий день питають про одну жінку: „Чи ни хворає вона?“ — А ім каа'ть: „Її порізано“.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

841. Дівчина на клинку.

Несли мої тато коробку. Йшли з міста під гору, дивлют сьї, якась коробка котит сьї під ноги. А вони палицею за мотузок і на плечі. Принесли до дому, повісили на кілок. Рано дивльї сьї, а то діўка висит на клинку. Просит сьї. А вони взяли, вибили і пустили.

Зап. у Косігльниках, Бучацького пов. від М. Ракочої М. Капій.

842. Відьма у виді обичайки з решета.

Мій дід маў корову і йиму фурт псували відьмі, ніколи ни міг відіти молока; то так псували: то кроўїюу дубіт¹⁾, то ў молоці кроў, або гиркє, або кїгне сї як жїби; аж йїго другі нарадили, шобї на

¹⁾ Дубіт — мочит.

свѣйта вилікодні заліс під борону, тогді як у цѣркві усинѡшне сї правит і абї стиріг відьми, то чѣрес тоту борону можи відіти відьму і злпати і. І так він зробіу. Дівит сї с під боронї, а двѣрі сї ўтворїли. Нараз кітит сї обїчїйка з решетї право пїт корѡву і чўїи, обїчїйка ўжѣ й доїт корѡву. Він тогді с під боронї і хїпнуў ту обїчїйку ў рўки. І маў с собѡу дѡбрий цѣвик і молотѡк. І прибіу ту обїчїйку до бїлька у стїйни при кїнци обїчїйки. Так лїшнїу обїчїйку ў стїйни, що вїсїла кѡло бїлька. Сам пїшоў спокїйно спїти, бо ни спаў цїлу ніч, що стиріг відьму. А жїнка вїхѡдит дѡсѡвїта с хїти, чўїи, шѡс у стїйни кричит. Вона пїшла до хїти і кїжи: „Чоловїчи, шѡс у нас у стїйни кричїт“. — А вони прихѡдїи обїдвоїи до стїйнї і дївїи сї, а то не обїчїйка, аї жїнка прибїта за вўхо до бїлька. А то бўла йїгѡ рїдна стрїйна, що сидїла нїдалѣко. І присїгїла пїрид ним, що ўжѣ кїлька бўде тримїти корѡву, то бўди мїти молѡкї подѡстїтком, нїхтѡ го ни зѡпсуїї. І тогді і вїтчїпїу від бїлька. Пїсїьли тѡго маў подѡстїтком молѡкї і нїхтѡ му ни псувїаў.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

843. Спїмане колесо.

Рѡкїв три тому назад у Шїбекинї була така гїсторїя: Кажїсь пїд кличальну нїдїлю було нас хлопцїв і дївчат душ з десїть чи й бїльше. У койкого були осїкові пїлки на всїкий злучай, шѡб ни одколѡшмїтила кого відьма. Хѡдили ми до пїзна. Слїхїм, пїдїяв ся шум все равнѡ, як ото буря настїга. Ми кругѡм подївїлись, вїтру нїзамїтно, дѡрива ни колїше, а шумїть, вїхѡр, ни вїхѡр... Коли дївїмось, бїжѣть прїямо на нас колїсо. Дївчата і хлопцї всї в рѡссїпну, боялїсь, шѡб кого ни задавїло. А Пїанькїв Васїль був смїлий, одважнїй, ни врябїв, вїступив на пїрїд з осїковою пїлкою. Тїко воно стало добїгать до йїго, він як тѡрохне тїх пїлкою на вїдлїѡ по тому колїсї! Колїсо впало, він йїго прїткнїв до зїмлї осїковою пїлкою, а сам гїука на нас: Ёї хлопцї, нїсїть вїрѡвку! — Я мїрцї пѡбїг до дому, взяв вїжки і прїмчав їх на вулицю, де пїймїли колїсо. Васїль взяв тї вїжки, прїїняв їх у колїсо крїз матїцю, куди ося задїваїць цїя. Звїязав кїнцї вїжок до куцї і взяв, їще прївїязав до стѡвпа. Васїль був первїй сїн у матїрї так, шѡ відьми йїго боялїсь і він ни дуже трусїв. Пїсля цѡго ми ни довго гулялї на вулицї, скоро розїїшлись по домах. Якѡсь моторѡшно стало так, шѡ дївчата боялїсь довше гулять. На другїй дѡнь дївїмось, бїля стѡвпа лїжить баба прївїязана до йїго вїжками. Вїжки прѡтягнїтї крїз неї; однї кїнець вїхѡде з рѡта, а другїй з с...ки. Її одвїязали і пустили. Так вона

ни довго після цього жила, скоро здохла. Це, кажуть, була истина правда, всякий скаже. Звать її було Кулинка, жила вона на Заголївці.

Записав від Василя Мацюжина с. Шибекіно, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

844. Чарівниця колесом.

Десь в тім Хашові прийшла баба до газди чирувати його. А він в ночі як видіў і тай зачяў імати. Тай вона як зачыла втікати, зробила сьа колесом. Тот імнў колесо, вніс до хати і задіў крізь наточину посторонок і привязаў до постелі до ноги; він рано встаў, а посторонок в пьску баби.

Зап. у Бандрові, Луського пов., від В. Молодика М. Капій.

845. Як відьма заблудила.

Іак на Йуріа газда не устириже корову перед відьмами, то най цілий рік ни сподїи сьі молока. Сплъу йа на Йуріа тамтого року у йаслах, аш чуйу, шос стукає до двирій. Потому двері утворїють сьі, а до стайні котить сьі колесо. Йа такі йорданскоў водоў булькнуў на него, а передімнойу стала мойа сусьїда Федориха Паўльучка. Пнтайу сьі йу, шо вона у мойїй колешни потребуїи, а вона кажи, шо сьі йї блуд причїниў. А маў йа коло себе істик, — йак возьму блуд відганьати, то певни, шо уже білше не схочи сьі йїй блудити до мойї колешні.

Зап. від Павла Слободяна в Кулачківцях, Коломийського повіта, 1910 р. Осип Яворський.

846. Відьма жабою.

Відьма пирикидаїи сї ў жїбу тай скаче до корови. Якби і повїсиў за лапку або упїк видїзом, то би та жїнка, шо і післяла, вараз прибігла.

Зап. в червни, 1910, від М. Мокрицької із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

847. Відьма перекидаєть ся в жабу.

Опирїці і в жїбу сї перекине, підє до чужої стайні молоко відбирати. Я також раз увїдїв, як жїба лізла до нашого хліва: а то була опирїці, така кобіта. Я бив, бив, а вона сї прїтайїла, — але я знав: бив, бив далї, а вона потєму скакала півиж мєне, ах! а мьачїла так, ги коли котє. Казали мама, абї і було звїмати, і нїжками за бантїни¹⁾ привїзати, то би сї була просїла.

Відьма то лише на границу ходит, а опирїці молоко відобирає.

¹⁾ Дручки поперечні, шо в горі сполучують крокви.

На світого Івана досвіта ходит опиріці і збирає до скіпци росу тудя, куда корови йдуть і по фосах.

На світого Івана у літі ночуют в стайні і стережук коров перед відьмами; кажук, що треба три рази косов махнути понад корови, то уже опиріці не має права. Опиріці таки ходит по смерти. Мама таки ходили по смерти. Сестра колисала в ночи дитину, а вони прийшли відвергли руку, теї сами колисали.

Зап. у Ходовичах Ф. Колесса.

848. Німка — відьма.

То їдна Німчиха продала корову рускій жінці. На саме Юре Німчиха обернула сі в жебу і прискакала до тої хлопки тай скаче по земли, посеред хати. Але жінка каже до чоловіка: Що то, каже, е, що ніколи в нас жеби не було, аш тепер на врочисте світо. Каже жінка: Возьмім, піймім і і порізати і так на кусьні. — Тай взели, тай порізали крижі, тай ніс.

Тай тої Німчихи не видко було дві неділи на світі. Аж у дві неділи війшла покалічена, ніс і крижі. І потому вна вже казала, що то він і зробив. І казала, щоби не голосив нікому, що вна то знає.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Андруха Савяи В. Левинський.

849. Відьма кіткою.

Єдного разу ішоў господар до свої стайні і коло корови увидіў кітку; отжеж узьїў і і за губу привїзїаў до слўпа і лишїў і привїзану і пішоў спати. Раюо приходит до свої стайні, а то жінка, йїго кўма. Кає: „Е, то ви кўмо?“ — „Е, та пустїт мї, кўме, бо я так цілў ніч терплю, щом мало не згїнула, а ўже бїльше того не зрбїю, абїм прийшла“. — І він взьїў і пустїў і — подаруваў.

Зап. в липни, 1910, від Антона Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

850. Як відьма перекинула ся в ката.

То ніби так було: Мої тато вже знали, що відьми маюк ходити, тай засїли за борону. І нема що, щось дверми риннуло, дивлет сі, прийшла кобіта до хлїба. Але же вони ще нічого сі не кивали до неї, іно дивили сі, де вона піде — і пішла до корови і зачила ніби дояти корову. Як вони єї зловили, а вона перекинула сі в ката.

Вони потому того ката внесли до хати, і поти в хатї били, поки знов сі в кобіту не перекинув. І потому зачила сі просити в них. Каже: Я тому не винна, що моя душа пішла, а мїй толуб дома лежит. — І ка-

же: Пустіт мене, а будете мати цілий рік молоко. (Але що з того молока, таке, як вода, ніц не було сметани).

Зап. від Івана Татчина в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

851. Відьма у виді пса.

У нашім селі пирикнула сі відьма псом тай пішла до корови. А той газда увзіў коромисло тай і ўдаріў — то була с трэтої хати — тай ўна до трох день умерла.

Зап. І. Волошинський в липня, 1911, від Мих. Олександра з Черновець.

852. Зловлена відьма у виді пса.

Йндён раз пїред Іваном увійшоў чоловік до стайні ў Михалчи — Василь Зиліницький. Уходит до стайні в опїўночи ў дванацяті годїві, тай дївит сі, жи сидїт пес коло корови. А взвіў, того пса вужїском влапаў і зїваў, тогдї увіў до хати і зачїў йїгó. бїти. Зачїў йїгó бїти, аж добиў сі — на відлї бїў йїгó. Бїў тїлько, аж докїў сі не стала с пса жїнка. Тогдї зачїла вона йїгó просїта — спїзнаў ії, що то йїгó сусїда — щобї нікому нічó ни казаў. Дала йїму пїить рїньских і направила йїму корову, що та корова давала йїму дванацїть літер молока і бїльше йїму короў ужé не псувала.

Зап. в липня, 1910, від Тьмака Воробця із Дадешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

853. Відьма перекидаєть ся у свиню і пса.

У нас таке трафидо сі. Отой Николай небїщик він дуже на єдну мав око, на чирівницю. А вни сі пильували. Іде якас така свиниско. Гонет і. Далї переверла сі вна псом. Вни йдут за ним, та як го йїмили, як взели бїти, так били, що пес не мїг встати.

Другий день треба йти до Івана подивити сі, що єго жїнка робит. Ага, та лежит на печи! — Що тобі є? — Слаба! — Від чого, не повість. Ту така сина, жи не може си раду дати. Аа, тоти си погадали: то ти була! То ти людьом хосен відбирала?!

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р. від Бабяка В. Левинський.

854. Відьма утікає собакою.

Була в селі така дуже стара баба Варвара, всі казали, що вона відьма. Оце було так: Їдна жїнка сховала собі за пазуху сир і хтіла знати, котра відьма видоїла у неї корову. На Веїноцни на Великдєнь пішла вона до церкви. Варвара зобачила у неї сир за пазухою тай видрала у неї йїго ізза пазухи, бо боялась, що та ії у церкві пізнає між

другими відьмами з відрами та дійницями. Но та жінка пізнала її, Варвара обернулась собакою і утікла.

Зі збірки Д. Щербаківського.

855. Собака на хрестинах.

У їдної молодиці були хрестини і она попросила нашу служанку за куму. Як всі вже прийшли тай забули зачинити двері, а в сіни вбігла чорна собака і як її не вигнали, она не вибігла з хати. Тоді ідеи чоловік взяв мітлу і погнав ся за нею; аж тоді вона пустила ся на утеки. Як раз тоді це було, як наш хлопець і друга служанка вийшли на вулицю подивити ся, що там роби ця на хрестинах; але вони почули, що в селі почали собаки заводити і як раз побачили цю чорну собаку. А той хлопець первак, а мужики кажуть, як хлопець первак, то він все бачить. От він і каже до служанки: „Ой втікай, втікай, а то буде зле“. — А як вийшла вже в кухню, то й він каже: Оце чорна собака була відьма і она перескочила через рів і паркан і тільки за нею зисвистало і зашуміло, а наші собаки так і погнали ся за нею в садок.

Умань, Київ. губ. Зі збірки Д. Щербаківського.

856. Чарівниця хортом.

Але рас маў газда дві корові; а була сусіда опирицьи, що відбирала молоко. Той взяў, зробіў собі осикову борону. На осикову і алапас. Дивит сьи, лізе хорт через пліт — тай під корову тай цорк, цорк, ссе, як тельи. А він осиковоў бороноў тай іміў. Ввіў він до хати, взяў, завйизаў до мішка. Оббяв. Ей, каже, газдо, даруй ми житьи, цілий рік будеш мати молока, шо не будеш маў де дівати. — І маў тільки; але в рімний рік не маў вже!

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Гриця Кузя М. Капій.

857. Відьма йде за возом.

Як їхали тьотка, а ми їздили в Юрків на свадьбу, так за тьоткою відьма собакою рябою оказалась, іде і йде: кусать ни кусає і ни одстає, та хто зна, де й ділась.

Борисовська вол., Вадуї. пов., Вороніж. губ.

858. Відьма з ведром.

Один вечер вишов я полюбовать куплиний дуб, которий уже пилщики пиляли, осмотрів етот дуб і доски і пішов іще подиви ця на пиньок, которий гож на ковадло. Толко доходу до пинка, как слышу шум і потом смотрю, как ливить руда собака чириз ограду із відром і бряжчить (і даже

відро своїми очами бачив!) і іде до коров. Я бачу, що це відьма і гукнув на собаку. Келки він до неї, а вона навтікача чириз ограду та так брязнула відром. І ще почули люди, стали кричать, хотіли упоймать, но вона с шумом удалила ся, що із виду пропала.

Борисовська вол., Вадуї. пов., Вороніж. губ.

859. Стидлива відьма.

То в літі було, в нучи; стояла худоба в стайни і зайшов такий великий красий пес мижи худобу і вийшов гусподар ду стайні і злапов того пса і втьив му в обох ширедних нугах пазури і вуха му обтьєв. А то йнго була сусіда. І прийшов до тої сусіди, а вуна лижит на пйицу і він сьї питаїи, що ї такого — а завинина була. Вїн сьї питаїи: Шо вам такого, що ви хорі? — А вона кажи: Я рубала патики, втьїлам си пальці. — І встїдала сьї вийти мижи люди; три тижні лижила і зробила си так, жи вмерла зі встїду.

Зап. у падолистї, 1904 р., в Вороцові, Городецького пов. від Гнатка Мороза Ів. Савицький.

860. Вітиха — відьма.

Раз так було. Ішли парубки с корими, а понанівані були. Перейшла їх корова. А то була вітова жінка. Вна сї перемітувала або конем, або свинев, або псом, або коровов. Але парубки мали добрі копачі. А тога сї корова добре забочила до них. Як узели тай поламали ї роги. А та прийшла до хати тай легла. Віт собі: Шо тобі? — А на другий день віт питає: Котрі ті били? — А жінка сказала. Віт до корими та до них: А на що ви мені жінку били? — А вни кажут: Ні, ми її не били. — Що він зробив, подав до міста. І вни так присїгали: Видїли ми якусь корову, а вна хотїла нас колоти, а ми були троха напїті і корову відбили. І так сї справа розвязала.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта в липні, 1906 р., від Бабяка В. Левинський.

861. Відьма шкодить куром.

Відьма іде ў ночї, тай кобі дістала с курїї пірњи, тай курки не бѳдут сї нести ў гнїздї — підѳт по бурьїнах — попсує.

Зап. в липни, 1910, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

862. Відьма бере слїд корови.

Вуйна Ильчїха росповїдали, що як женѳт корѳву, а відьма стоїт на лїсці, тай вітпровадит їх очїма аж до цвїнтара, а вітак лиш озме слїдѳ тай... І молока ніколи не бѳло.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

863. Відьма краде капустяні висадки.

Одного разу стеріг я відьми з другим сусідом, а то за вісатки капустяні, щобі не зірвала — за насіння капусти. І сиділи ми до опіўночи і нікогем не віділи. Так по опіўночи уздрілим коні у другім кінці ў городі, а то у траўці. Тож ми побігли за кіньми, щоби траўку не зіли; тож еден біг з одного боку, а другий з другого. Ми опивіли сі сирід города і коні щезли, не знати де і що... Вертаємо назад, дивимо сі на вісатки, а то уже позривано.

Зап. в вересни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

864. Відьма посилає жабу до попа.

Так було, жи жибѧ йшла спати д' ксьондзови на лўшко і так, кѧе, тут на подвірю робійū такий чоловік і радѧ сі ксьонц, шѧ би с тоў жибѧ боў зробіти. І той чоловік кѧе: „Зѧрас та жінка бѧде“. — Шѧс він поворожійū і, і зѧраз та жінка у ті хвилі приходит. Приходит молокѧ, потѧму зноў приходит решетѧ — шѧс позичити, бо ї печѧ... Незѧбаўки зноў вже летіг гѧла таї кричїт: „Змілуйте сі“ — до ксьондза. А ксьонда кѧжут: „Прощїю тобі твої грїхї, жибѧс бїльше на нїкого то не насилѧла“...

Зап. в вересни, 1910, від Варвари Богонїс із Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

865. Відьма посилає двї жаби.

Я ту знѧю такѧ жінку, шѧ говорѧи, шѧ вона відбирѧє молоко від корѧў. Але нараз до неї йде двї жибѧи, такі велїкї, як бѧханец. А вона тогдї ті жибѧи ловит і шнѧ с сирѧго полотнѧ такѧ торбїнку і кидѧє до тої торбїнки і вїше тогѧ торбїнку нат кѧглоў, де сі палїт — у дим. Наколї вона ў димѧ потрїмала так мѧже з чверть годїви, прибїгѧє жінка, котрѧ ї кумѧ рїдна і говорит до неї: „Кѧмко, пустїт їх, не печїт. Я вам молоко то звѧрну, шѧм вам забрѧла і бїльше на вѧше подвірѧи ни навѧрну.“

Зап. в цвітнї, 1911 р., від Н. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

866. Опирї помагѧють відьмі.

Їден чоловік хокїў зловїти відьму кѧло зільи, абї ни урвала. Він сидїт, нараз дївїт сі, а егѧ пїлий горѧд конїй — пасѧг траўку. А він пїшѧў тотї конї заговїти, а відьма приїшла таї то зільи зірвала. То ни бѧли конї, ѧли то бѧли опирї. Їднакож він не відїў, як вона то зільи зірвала.

Зап. в жовтнї, 1910, від Андрїя Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

867. Як відьма сама прийшла до хати.

Я був на Веньграх на квартири. Там мені добре було. Був у газдині. Вна мені казала: Своє не дам, чуже не хочу. — Відобрала від неї якась молоко. Я прийшов з зицирки, а вона каже: Не будем нині молока пити. — Питаю: Чому? — Бо взяла! За три дні будемо пити.

Тай так ги в полудне топит газдині. Налела вона молока с кварту, аби сі гріло. Гріє сі тото молоко тай нема ніц. Нема, нема, нарешті біжит якас. А вона сі обернула до печи плечима та плечі гріє. Та якас прийшла до огню та все тре під груди. Тай говорить по мадарски до неї, лиш троха і розумів. А газдиня їй каже: Було мене не заціпати. — А та побігла гет. Нема, нема і, — біжит другий раз. Так кричит на цілу хату: Пусти мене, бо згину. — А газдиня відтєгла молоко з печі і не знаю, де поділа. А та зараз перестала себе терти по грудях. Вже і не пекло. І молоко назад вернуло сі. Я сі її слитав, аби мені вповіла, аби я тото знав, якби до мене прийшла до дому яка. А вона не повіла, тільки сказала: Без гріху не можна.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Ілька Хонька В. Левинський.

868. Відьма на броді.

Щем хлопцьом був. Чотирнацять років ми було. Тато мій газдовав, не я. Я вів коні на ніч, ги би завтра на Юре. Тай веду горі водов. Але коні теньгі були, фуркотет, не хотет йти. Я потис кіньми, а коні зачели бічи горі водов. А на воді ци кобіта якас махала чимос по воді, на броді. Як мі ввиділа, втікла від мене гет. Не знаю, хто то був. Та потому в тата було штири корови. То молока було пуд-цуд тьма. А на рік і молоко згбло і корови в рік згбли. Тото молоко, що вона собі хотіла, прийшло до мене.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Ілька Хонька В. Левинський.

869. Молоко з воловодів.

Досит мій сусід казав такої: Каже, стояв я на квартири. Коров не виджу ніде, а молока кільки богато, що внесе коловку за кожний раз. Тай потому мене кортіло подивити сі на ти корови, що так богато молока дают. Вона пішла ід коровам. А я, каже, дивю сі, як буде добті. А вона підставила коповку, через бальок перевісила два воловоди тай, каже, с тих воловодів молоко так течє. То с штирьох воловодів досла молело в коповку. А все, каже, як досла, то казала: Сьтій, маленька, сьтій! — А то не було лиш воловоди. Ай, каже, не їв я то молоко потому.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Митра Кушніра В. Левинський.

870. Молоко в уздечках.

Та биў йден газда, а маў жінку чарівницю. І маў корову, жи мала богато молока. Прийшло на Юр'я. І так вона с'я готовит; вз'яла скопец і цідилце і пішла по луках рано. І все цідилцьом згортат росу і повідат: „Веру пожиток, а не вшиток“. — А Жид Абранко нас коні там, уздечками згортат росу і мовит: А йа вшиток. — І привіў коні доміў, а молоко ц'япкало з вуздечок дорогоў. А Юр'я било в неділю. Повісиў Жид уздечки на сьціну і так с'я устрашиў, бо молоко ц'япкало. І він підставив бочку. Пак люди вийшли з церкви і зайшли там до тої коршми. І питают: Шо то йи, Абрум, жи ми ни маєм молока, хоць в нас йи штири корови, а тобі воброоти¹⁾ тілько дают. Що то за божья година? — І йиго обернули за чаріўницю. Повіли му, жи го будут судити. І він вповіў за ту бабу. І пішли по ню радні, хотіли судити, жи вона з них жне. І вона людий перепросила і мали зноў молоко. І юш.

Зап. у Бавдрові, Ліського пов. від В. Грицунди М. Капій.

871. Молоко з обрутени.

Йиден наймит вібраў коні, займіў п'ясти на піч. Али вігнаў він уже на пасовиско, снўтаў, обрутінкі повдоймаў тай іде до дому. Дівит сі, ідўт якіс дві бабі тай фусткамі махають по збіжу по росі. Ідўт вони тай збирають тоту росу фусткамі. Али він дівит сі, шо вони рббїи тай бирє тай собі оброкінк'ама кїгайи по росі. Прийшоў він уже до дому, завїс тоті обротенкі до ст'айні, поклаў у ст'айни на клінок; рано виходит газда, а то уже цілє мочўло зробило сі у ст'айни з молока, а з оброкінók фурт цуркотїт так, якби с кирніці вода йшла. Уходит газда до хати тай к'ае наймитови: „Шо то йи, шо з оброкінók молоко біжит?“ — А наймит к'аже: „Я“ — к'аже — „вігіў, шо наші сусїда і друга брали тай росу збивали фусткамі, а я“ — к'аже — „собі“... — Али низзагодї сусїда прийшла позичити макїтри тай пішла до ст'айні. Газда вітак виходит, а то уже по молоці — ўже оброкінкі сухі.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

872. Ніж у терлиці.

Відьми відбирают молоко, ек котра від того. Раз зачыли си жінки дивити, нема молока їх коровок. Шо се таке? Додумали си тай вібрало си скілька, йдут до тої відьми, а она сидит під терлецев. Застрошила ніж у терлицу тай доїт, а молока п'овен цебер.

¹⁾ Уздечки.

Щоби пізнати масло, що відьма робила, то вергти трішки на воду. Єк масло чисте від гавдині, то риба приплине тай буде їсти, а єк від відьми, то всека нехар до такого масла йде.

Зап. від Анни Желалюк 1902 р., в Космачи, Косів. пов. Клим. Лисинецька.

873. Молоко з сохи.

Відьма куда іде, то їде на терлиця. Єк їде, то каже до терлиці: „Рубай, не дотинай; рубай, не дотинай“. Говори це так доўго, доки їде. Відьма відбирає чужі корові молоко і дає свої сосі (соха). Єк відьма дес піде, а її чоловік схочі молока, то озме сокиру тай боўхне неў ў соху девіть раз. Тогди в сохи поцюркотит молоко, а єк уже доста, то коўтне вістрем раз у соху і молоко перестане іти.

Так само робит опирь і опирева жінка, єк єго нема дома, а схочі молока.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Дмитра Павлюка.

874. З кождої хижки по пів лижки.

Ту баба йедна продавала масло. Приїхаў до неї з міста купець купувати масло. Ше не мала готового тай повідат: Льасьти си спати, я за той часе масло зроблю. — Він лїг спати, али ни заспаў, дивіў сьби, як вона того масло буде робити. Тей як вона пішла, шось мала на грядьох і вергла в боденку і зробила масло і пішла на воду. А він слухаў, як вона бесїдувала, як робила: „З кождої хижки не беру нич, но піў лижки“. — А він вьзаў, пішоў, потому то в гряди зьбаў і пішоў доміў; каже до баби нальати молока в боденку. Він уложиў кусник тих чаріў тей верг у боденку і каже: І я с кождої хижки не беру хобай по піў лижки. Як сьа молоко зацьало льати до хати, ледви втік.

Зап. в Бандрові, Ліського пов., від І. Федени-Гелетчака М. Капій.

875. Відьма поперед кіньми.

Бачив я падлюку, ту відьму, свинею то що. Мині шос ни даець ця вона на глаза. Їдимо ми коло Лукіянкового двора, а поперед наших коний іде ка зна шо. А Петька й каже: „Тату, шо то?“ — Я зараз вила вихватив, туди сюди, нічого ни видно. Так воно й подалось у гору.

Борисов. волость, Валуї. пов., Воронїж. губ.

876. Відьма водить чоловіка.

Ишоў чоловік з міста в буў на Німчиці¹⁾; идє конем тай вин вітти вьдріў из Німчицьи, як відьма ходила тай сказаў: „Абєс приїшла рано,

¹⁾ Висока гора між Вижвицею і Росточаками.

дам тобі бёрда та витий¹⁾. — А ўла як зачыла го водіті, то цілу ніч го воділа тай так оббіў ся но́ги... щісты, що він водіў коньї — так го воділа, аж доки кўри запіяли. А витак вона му ráно сказала: „Абёс знаў, когó так мудруваті!“

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарниці, пов. Важниця, І. Во-
лошинський.

877. Як відьма щезла.

Шов я раз про їдну суботу, там сьї дівки заплітали; я мислив, жи то дівка, а то чьїрівницї була. Ну, й хтїв ям ї злпати, по тей ни міг: втіклá на то своє подвіри, десь ту во нидалеко сусіди і щезла і пропала. Шем ї вдарив палицив, втікла, аж тріщит.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Вороцовї, Городецького пов., від Івана Штойка
Іван Савицький.

878. Відьма сопе.

Вів Питро поїть лошадь до ставка, так часів в одинацять. Став чириз рів пириводить, лошадь як захропнть, як захропнть та на-дибошки Він її диржать-диржать, а вона ще білш. „Я дивлюсь, каа', шо воно таке: собака ни собака, сидить і сопе“. Стрільнув би з ливольвира, та бої ця, ягби білш коня ни злякать. Давай він „Живий в поміці“ читать. Вон все таки стоїть, а лошаді нияк ни пиритяне. Тодї він давай на сторожа кричать: „Бери, Санька, коляку та побілше та йди сюди!“ — Той приходить, походили-походили, нічого не найшли. Розказують бабі Мархві і питають її: „А шо Тотиха ни відьма?“ — „Та то вона, стерва. То вона три годи ходила гороху рвать, а ти її ни дав — ото вона тибё й полякала та Питра“.

Борисовелька вол., Валуї. пов., Воронїж. губ.

879. Як молодиця ходила відьмувати.

Жили ми на хуторї; у нас піч завалилась. От ми догворили гон-
чаря пирикидять піч, дали залатку руб, а він порадив ся другому ро-
бить, тай каже: „Ви пирібудити так, поживите де небуть, а в його сімейство вилике, так я йому зліплю поскоріш“. — От і пішов мій дїд, попросивсь до 'днїї жєнщини, а міні, Боже, ни хотїлось пириходить, та вже нїде дїваця. От ми затїяли вжечу місті борщ варить та кашу — моє пшоно. Вона унисла молоко на кашу: кашу варить молошну. Як глянула я на те молоко, так, Боже! якесь воно таке красне та чудне, шо міні аж хто зна як стало. Посїдали ми обідать, попоїла я борщу, а каші вже й ни їла. Як їздумаю, хто зна й як зробиця міні, аж поверни ця все

¹⁾ До ткацького варстату.

в середині. От дождали вечира, вона оставля нас почувать. Ну, оть я лягла на лаві крий стола. От і лижу, наче сплю. От воно встало й гукнуло мене. Я лижу, ни озиваюсь. Ось вона скинула юпку, распатлала волося й пішла с хати. Я тоді вже лижу, сама ни своя. Ни скоро вже входе в хату вона та до мене, а в мене все так і потерило. Та тоді: „Ти спиш?“ а я онятно не озалась. Ось она тоді од мене та до полу, наділа юпку, завязала голову та й лягла спать. Це вона ходила відьмувать.

Борисовська вол., Валуй. пов. Вороніж. губ.

880. Пси роздирають корову відьми.

Я був в Перемишли на цьвіченю. А був фірер з за Турки. І говорив о тім, каже, жи я був три роки з другим фірером. І смо, каже, були на забаві. Ввели смо арлямш. І я сі, каже, напив дуже, а він не був дуже паний. І смо, каже, пішли оба відтам на спацер. Ідемо на спацер горі вигоном, куди худоба йде. Отже-ж, каже, йдемо вигоном, а я зачев співати. Аш він каже до мене: Тихо, тихо, щось ту зараз буде. Іде черівниці. — Став я. Кажу тихо: І рахує по кілю. І повідає все: Із усіх сіл сім кісьлів. — Иш той фірер став говорити й каже: Із усіх сіл сім псів. — Отже-ж каже, я сі взев його питати, що то буде. — А він мні взев кагати: Ввидиш, каже, аж прийдем до неї. — Иш прийшли до неї, до хати чирівниці. А там навколо хати псів, жи ніхто не видів, кільки. Прийшла вона і не пустет і до стайні йти. І мусіла випустити ту корову с стайні. І тоти пси тільки по разу взели корову, рознесли і пішли.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липні, 1906 р. від Федя Трача В. Левицький.

881. Корова рикає по смерті відьми.

Стрійна мала вўжі тай тельї, як продаст, то вуж сце; а молоко, як зачне бувало доїти, то так гуркотїт, як у хмарі перевертає сі. Вітак, як она вмёрла, то коро́ва так рикала, що трóхи двєрі не положила. І вітак у той чьис мўсіли продати.

Зап. в жовтні, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

882. Відьма побита на смерть.

Я чуў, шо Гаврілиха бўла відьмоў, тай як зайшла до вўйкової корóви, тай вўйко як ймили, як набїли іральми, тай у грїб пішла.

Зап. в жовтні, 1910, від Ник. Курчача із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

883. Як чоловік зловив відьму. •

Одйін чоловік, газда маючий, кажут, што йимú півá на молоці ни стає, а там одна, што одну майи корóву, то раз на тйждень посит мáсло і молоко. Тай кажут, што йниў буў і; то ўна така гий дймало, лиш по шию тай голова тай сьвітит, гий лўшницьи, а вiтáк гий знидїе, порнайи єї і зноў зникайи. Я чюў, шо вин узйў шос сóрок баньóк ци што, абї ни сказаў — зацїькали. Йи відьми до ўсьйкого, до кукурúзї і збїжьи.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від І. Палинюка із Ростік, пов. Вижиця.

884. Як мужик ловив відьму.

Чириз три хати од Іванихи Чиридникової жив дїд Лиміш. Він ча-сто випивав і як бувало папєть ся, то все відьом лаяв. Він нираз хва-став ся, шо зна всих відьом і шо він може хоч де її пізнать і поймать. Унадилась до його, ходить, доїть корову відьма. Він замiтив, яка саме його навіща. Ішов паний з кабака, остановив ся на супроти відьминої хати і почав її лаять: Ти, сукниа доч, мою корову подоїла, я тебе бiсову дочку запопаду! Ах ти чортова душа! Як пошне, бувато, її лаять, так всякими словами її тисячує. А вона іше далеко бiльше на його розсер-дить ся і нарощне на зло йому шо ночі ходе доїть його корову. А він бач думав, шо він її наляка тим, шо нахваляйт ся її запопасти. А вона добре знала, шо він ни відьмак і нічого ни зна, а тїко первий син у матирі так, шо на жаль їй, вона ни могла його поколошкать, а сама його ни дуже боялась. Він коли бував паний так постоянно проходячи мимо відьминої хати лаяв її, на чім світ стоїть. А вона і ухом ни вила, на зло доїла його корову.

Дїд Лиміш, шоб звірить ся, шо имини вона доє його корову, дож-давши ночі взяв борону, пирикинув її у верх зубками і лїг сам під неї. Так як опівночі, дивить ся, іде женщина тиличкою, в одні сорочці, распатлана, в руці цеберку несе. Промчалась мимо його в загороду і шось забормотала. Лиміш добре узнав, шо це та сама, яку він часто лаяв. Хотів було підхватит ся, погнать ся за нею, та ни мiг ворохнуть ся, все равно, як ввязаний лижав. Так все баче і все добре зна, а під-нять ся ни може. Відьма видоїла корову і подалась уцєть мимо тїй бо-рони. Лиміш аж зубами заскрипів та ни мiг підхватит ся. Лижав він під бороною до тих пір, поки аж півні закричали. Виліз в під бороны, подивив ся тїко у ту сторону, куди вона побїгла, матюкнувсь, разів два плюнув і пішов у хату спать. Після того він став зорить за кожним слїдом, куди вона піде, шоб підсїсти на дорозі вичирком та дать їй па-

мяти, як чужих коров доїть. Вона хитра бісова після того боялась з ним зустрічатись на самоті.

Зап. від Гальки Чиридикової, с. Шибенино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

885. Син викуплює зловлену маму-відьму.

Раз зловили відьму в портиничі тай мусіў син іті тай заплатиў десьбітку тай пустиў. (Тіло лежіт живе биз душі, бо душі летіт у мішюлі).

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Івана Дидика з Ростік, пов. Вижиця.

886. Як наймит побив газдиню.

Буў газда і газдинья і мали слугу. А та газдинья була чаріўниця. І тот слуга все ходиў на вечірки, так ніби як я. Тай вона мовила все: Не йди, бо сьи перепудиш колись чогось. — Але він ходиў. Але рас вона сьи зробила котом, то псом і зачила сьи на нього кидати. Той як прискочиў до плота, як вирваў кола, імиў бити — так збиў, жи ледво доміў прийшла. Не йшла більше пужбати, потому якись час полежала і вмерла.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Івана Федина М. Капій.

887. Чарівниця відбирає молоко.

Такий буў йиден хлоп — пішоў на Юри — чось му корова ни хтіла молока давати. Він сьи радиў жінки, а та му радила піти до хліва: Стань собі за дверми і шось буде йшло до корови. — Він собі стаў за дверми, а в ночи прийшла опирице і дояла корову. Він зараз і злапаў тай зачиў бити. Вона сьи перекидала то псом, то котом, нарешті сьи перекинула ситом. Доти биў, доти биў, доки сьи не перекинула бабоў. Каже: То ви, кумо, такі мнї збитки робите? Я вас зараз заскаржу. А вона йиму казала: Ніц нікому не повідай, всьо будети мати. Тогди поки корову маў, то все молока маў поўно.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов. від А. Демковича М. Капій.

888. Ніж у серци відьми.

Йиден чоловік йшоў до дому тай поступиў до коршми. Дайти ми молока. — Я би дала молока, али то таке звурджене. — Шо питаєте, дайте. — Поставила то молоко, той виймиў ніж, захаў шторцом, біжить відьма. Али вергить сьи, ухваў і в серце ніж. Чоловічи, шо робиш? — Шо робю? Абис більше не робила нікому. Нігди, поки жити буду, не збавлю.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Яци Кузя М. Капій.

889. Відьма, пробита гральми.

На Юрі йиден чоловік пішоў в ночи стеречи корову. І якас тітка прийшла до корови; він сї пустиў рас з гральми, другий, третій, пробіў і гральми. І більше як з місяць була слаба. А то була газдиньн его, Сахарка Заверухи жінка.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Проця Трачука М. Капій.

890. Як відьма випрошувала ся.

Прийшли тато з села трохи забавні, тай пішли парубка будити, щоби коні вигнав. Прийшли на обору, щось дверми рипнуло; прийшли вони до стайні, чуют, щось сї худоба стлумила; приходить до корови, коло корови кобіта. А вони собі гадали, що то котра дівка домашна, кличут вони: Каська! — А вона сї не обзиває. Кличут: Хто ту є? — Ніц. Вони тогди зловили єї за плече, а вона стала сї виривати і не обзиває сї. Вони тогди мало мислячи — лап за волосє, і злапали, вибили, вибили, вибили, і питают: Що ти тут робиш? — І знов бют; а вона зачнла сї просити і каже: Дайте мені спокій, а будете мати молока, кільки схочете.

Зап. від Сени Кукуяна в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

891. Як парубок напудив ся відьми.

Буў у нашого Илькя наймит, отсей Василь Хорт, — ще тогди мой жінка була ліўчиноў — тай він казаў тому Василєви, абї гнаў коні на ніч у вовєс, а він не хотіў гнати, алы взьвў, пішоў ў жолуб, тай льиг. То діяло сї на свійто якєс. ци на Пєтра... — на Пєтра. Тай він льиг собі там у жолуб, тай лежвў, що сховаў сї у жолуб від Илькя. Але дес саме в опіўночи дивит сї, а ў жолубі йи дьиркї, тай він дивит сї, а відьма йде, тай несє свічку у руках так, гий кудєлю... Тай він як і вдріў... бо вона стала на порозї, а вона йшла до корови, а корови там не було — корова сї тогди ўположила, тай і перебрали до магазїну, а вона гадала, що корова у стайни, -- а він як і уздріў, тай сї ульїк, бо вона простоволєса тай гóла. напудвў сї, тай тогди слабуваў чєрез двї недїли, — що сї буў ольїк, — напудвў сї буў дўжи.

Зап. в вересни, 1910, від І. Яблунчика з Репужинєць, пов. Городенка, І. Волошинський.

892. Сват бє сваху відьму.

Рас Тинкó Зубрєй нибїшик росказуваў: Раз надїшбóу він с коршми, але дивит сї, шєс сї сховало ў тєрнїи під плїг. А він до неї, тай ўсе палицєў, палицєў, а вона бóла гóла (дóбре палицьи приставала, зам. жївки). Але вона вітак ужє дóки терпіла, то терпіла, а вітак каже:

„Сва́ту Ті́мку, та то я, сва́ха тво́я, не бий мене́“. — „А якже ти сва́ха, то чо́ж ти ходи́ш го́ла по почи?“ — „А я му́шу ходи́ти, бо я є пригна́чена́ так ходи́ти, бо я ест відьма“. — Та́й віта́к він і пусти́ў, набі́ў до́бре й пусти́ў (аж до́кіў сї не призна́ла, до́ти би́ў, ув. жи́вки). Та́й аж поті́м зна́ли лю́ди, що вона́ відьма. Бо він вже ни одно́му віта́к роска́зува́ў, яка́ то бу́ла річ.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

893. Кума відьма.

Оце годів тому двадцять у мене була дуже гарна корова, давала молока відер в двое. Но якогось вечіра я побачив, що щось пішло в хлів і менше молока стало. Ото я раз пішов в хлів, щоб піймати ту нечисту силу, взяв ремінчик, свічку і горщик і ліг на сїні і жду, коли прийде, як кажуть люди, відьма. Оце як стало розвиднятись, я побачив ту саму нечисту силу, що приходила той раз. Я взяв ремінчик і закинув її на шию, та́й так здорово побив, що ледви до дому зайшла. Коли в день каже жінка, що кума слаба. Я пішов навідать ся і розпитати, від чого вона це так занедужала. Коли приходжу, вона до мене. Я тоді догадав ся та́й кажу її: Ото, кума, було не робити, щоб брати чуже молоко! — Вона посля змерла. Отаке на світі кої ця меж людьми.

С. Войтовка. Зі збірки Д. Щербаківського.

894. Як газда побив відьму в мішку.

На Юрія ході відьми коровам молоко відбирати. Така відьма є звичайно́у жінко́у, лиш дух у неї відьминський. Ўпа лігає спати, а дух з неї віходить, та́й ек летит кудя, то віглядає гейби свічка у міхурі.

Цес Юрко Михайлюк ўдного року того вечіра перед Юрієм пішо́у голити си до ўдного газди та́й там си засиді́ў. А він забу́ў, шьо ма́ў свою стайню ухоронити перед відьмами. (Охорона така: бере си у кушку чорного ладану, проскури, котру роздают на Великдень, лупини з писанок та́й тим си обкурює стайню. А потім бере си лайні́ка тої таки корови та́й робит си на дверях стайні хрест. До такої стайні уже відьма не ввіде). Засиді́ў си він до ўніўночи та́й іде відті́ў до дому. Приходить до стайні і чує, шьо шесь доіт корову. Корова страх не хочі стояти. Подиві́ў си він у віконце, а то відьма (такий капшучок, а ў нім сві́тло) доіт корову. А він ма́ў такий міх, шьо у него мож зловити відьму. (На такий міх пріде си на перший Світ-вечір основу і ткане і того таки дня має си віткати і ушити). Нагада́ў собі за міх, побіг борше до комори, вінє та́й увішо́у несподівано до стайні. Запер за собо́у двері, підложі́ў

МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛОГІЇ. т. II.

борше міх тай трутвѹ відьму у него таким зілем, котре рве си на Юрія кожного року до сходу сонця. Трутвѹ, борше завізаў тай далі бити палицеў. (Палицю утинає си на Юрія до сходу сонця). Бвѹ тоў палицеў, бвѹ, аж упріу і уже хотїў віпускати, але нагадаў собі, шьо ўна би могла его скалічити з алости. Бвѹ, бвѹ та так побвѹ, шьо ўна уже й не віщила у міху і аж тогди віпустиў. На другий день чути, а то ўдна стара жінка, кажут, сночи дуже заслабла. Нагадаў він собі, шьо то буў дух відминьский з тої відьми у его хаті. Не приходила ўже відьма до его стайні відбирати молоко, але й Юрко не забуваў свою стайню обкурити.

Зап. Осип Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Гаврила Струца.

895. Як чоловік убив жінку-відьму.

Минї росказувала одва жінка с Камїинок, що каже, що як вона служила у другої жінки, але вона сї віддала була за другого, тай чоловік пішоў у поле сїно гровадити, а вона сї лишила з газдїнеў, с тоў відьмоў. А та жінка-відьма вже зварїла вечерю тай каже до неї: „Ходї“, — каже, — „Парасю, підєм вечерїти“ — а то було протїў (перед, замітка зап.) Юрі, а на Юрі найбільше відьми воюют — „тай будемо льгата, бо зараз газда не прїйде с польи“. (В Камінках косять сїно по мочарах і помежи корчами на весну, зам. запис.). Тай сїлим, каже, тай вечерїєм картофлі с квасним молоком. Але вона минї каже: „Берї“, — каже, — „Парасю, вечерїї, а я йду на двір, бо шос товарина рикаїї“. — А я, каже, вжем повечерїла, чекаю, чекаю, аж вже вїходжу на двір, тай кричу: „Газдїне, газдїне“, — а газдїні нема. Аж ўже шос за дїсьїтоў хатоў та газдїньи, тай несє гїйницю з молоком. А і газда йде с польи, а ўна з далеку пїзнала свого чоловіка. Але ўже бїльше підходит чоловік, а вона сї не мала де скрїти, взїла, тай сї перекинула кїткою. Уже сїла на плїт, тай зачїла вїўкати, а він уздрїў, тай здоймїў граблї с плечїї, тай кїтку вдовж граблїїми, тай каже: „Агїї на тебе, та чо сї дївиш на мене тай ваўкаеш?“ — Тай вже лишїў ту кїтку, тай приходит до дому, тай питаїи наймички, — а вона льггла, нема газдїї, а вона льггла, — питаїи сї газда: „Де, Парасю, газдїньи?“ — А она каже: „А я вїаю? Дали вечерїти, тай дес вїїшли с хати, тай нема, тай нема“. — Тай він вже до неї говорит, але чўє, а то хтос іде пїнід хату, тай так заводит... А він вїходит, тай вїдит, що то йїго жінка. „А тобі що, Дбцю?“ — А вона: „А Бог би тї побїў, якіс мнї обрїхтуваў!“ — А він каже: „Ах йой, та коли, а тобі що Бог даў?“ — Узьїў і поза шїю, тай вводит ў хату, а у неї на тварї цалком кроў — граблїїми і приголомшїў... А вона каже: „А тиж не вїдїў сьвіта, як я стояла пїт плотом?“ — А він каже: „Я тебе не вїдїў, я лишє кїтку вїдїў“.

Тай до трéтої днини вона умёрла, бо і грабліщем розбиў. Тай вітáк він сї сповідаў, тай казаў ксьбóндзиви: Щом убиў жінку, áле вона мнї сї показáла кїтка, тай!..“

Зап. в вересни, 1910, від Сенья Барановської з Далешева, п. Городенка, І. Волинський.

896. Як син убив матір відьму.

Балакають люди, шо в Ганнівці був ни дуже давно такий злучай: У одній відьми родив ся первий син з хвостом. Так прямо і родив ся з хвостиком. Це бач, кажуть, шо вона нагуляла його з чортом. Бо всі відьми по пятницях і серидах літають почу на мітлах з чортами гулять. І ото бач, яка приживе од чорта дитину, то родить ся хоч і по образині чоловіка, а з хвостиком. А бувають такі злучаї, шо родють ся зовсім ни похожі на чоловіка, всі в ширстї і на чорта похожі. Тих уже ни пускають на світ, а скоріш убивають і закопують у землю, бо все равно піп христить ни стане.

Син вирос і був правдивий, ни любив обїжать людей, чужого ніколи ни брав. Він все знав, шо мати його відьмує і де вона бува і куди літа. Він часто її галдів, шоб вона все це бросила. Відьма за це його ни злюбила, слов його і слухать ни хотїла. Часто його грязла і нї за се, нї за те на його сердилась; досадувала, шо син зна про її продїлки. Син був хоч і з хвостиком і все знав лучче всякої відьми, а сам страшно відьом ни любив і ніколи нікому ни робив зла, одним словом поганими дїлами він ни занїмав ся. Він був лучче всякого обнокovenного чоловіка

Раз якось мати на його розсердилась і качалкою торохнула його разів три добре таки. Син сей раз ширитерпїв, ни став її колошматить у образї матерї, а оставив до ночі. Настала ніч, мати його накинула свитину і подалась в дому. Він добре знав, де в їх бува зборище. Взяв гарний гренджик осиковий і пішов до того двора, де вони зібрались. Сїв під тином і жде, поки вони вийдуть на роздобичу. Відьми посовїтались між собою, куди які йти доїть коров. Прикинулись в собак і подались. Дивить ся він, ціла шайка собак бїжить. Одна стрибнула чириз тин, як є біла його, друга, третя, і так їх штук шість ширискочило чириз прилаз; а далї бїжить саме послїдня, біла, ряба собака. Він догадувався, шо це сама вона. Тїко вона спялась стрибать чириз прилаз, а він як опарашив її гренджиком по голові, вона так і гепнулась на землю. Він тоді, як почав її молотить тїю палкою, по чім попало! Бив, бив, аж уморив ся; бросив її в ярк і пішов до дому. Ліг спать ни в хатї, а під повіткою.

Ранком увїходе в хату, чує, мати на пічі стоне, уже пошти шо зовсім кончаїть ся. Він і пита: Мамо, чога се ти? Захварала, чи шо? —

Еге, бісів син, як будьто й ни знаїш. Шоб вони тобі повсихали. — Я нічого, ни грїши на мене, хїбаж я став би свою матір бить. Собаку у ночі я одну лупцював; так собаці, кажуть, собача й честь, а тебе я ни трогав. — І так вона день помучилась, а ночу й здохла.

Записав від Маньки Хайлової, с. Шибекіно, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

897. Відьма в тяжи.

То була одна жінка-відьма; вона була найстарша тай була кишкя. Пішла вона зльігаті, а і прийшоу чьис, абі йшла на сейму і то мусїла — зваетїе, — бугі; тай вона попросїла чьоловіка, абі пішбоу чьоловік зробїті за ню цу службу, а чьоловік кае: „Та йик я бугу іті у цу службу, коли ні знаю, йик ітїй“. — А вона кае: „Я тобі скажу як: Озмі собі“ — каже — „замїауку тай сьидь си, скажи: Гойса, тай заїдеш, аж де тотя сейма йи. Бугдеш на сеймі, а вітак, куда схочеш, то сеу кобілоу заїдеш, але абїс і ні казау: ци, лишь гойса, бо з неї упадеш тай будеш іті пішки; тай абїс вітак ни банувау, шьо я тобі ні кавала“. — А вин змїліу сї, тай сказау: ци, упау с коня тай самїй пішїй йшоу.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Дїлика із Ростік, пов. Вижиця.

898. Стріча в коминї.

Буу наймиток ф такої баби чарїуницї, згодиу сїи на рік. Тей льїгла вона с ним спати, али слухайн він в ночи, баба взяла с під постелї кацюбу, добре намастила (хороба знае чим...) маслом, сїла і поїхала комином. Али так той переспау сїи, слухае, їде баба зноу комином. На другу ніч так само. Али він думае сї: Поїду я сїбі. — Взьїу кацюбу, сїв і зачїв їхати. Али тимчисом ни знау, як то до тоо траба вогорити. Заким він виїхау с комина до гори, то їхау може во штири годинї. А чарїуницїи вже назад вертала і вобое сїи здїбали в коминї. Али тимчисом зачїла чарїуницїи Івана бити. А він взяу і сказау на другий день людьом, шо так і так, та баба е чарїуницїи. — Тоди сїи зачїли пільнувати с худобом. Али рас йиден господар зланау тую чарїуницю у хлїві і взьїу і фтїау і фсї пїить палїці. На другий день баба навїть ни звїзала с пїица. Посходили сїи господарї і зачїли сїи з неї сїмїяти. І вона вже вїици того не робила.

Зап. від Стефана Рївного в Іванівцї, Теробовельського пов., М. Капїй.

899. Чоловік летить за відьмою.

Прийшоу чоловік тай ўпросїу сїи на ніч у жїнки; тай льїг тай лежит, але дївїт сїи в почї: жїнка встала тай поцахала с каганчіка тай

пйшла у гори (кóмнн). А вни перегодйй¹⁾ тай гадáє собі: „Найко і я попáхаю“. — Вни попáхаў с кáганчйка тай пйшоў за неў ў гори. Тай прйхóднт на сейм там, де ўна, а ўна кáже смў: „Чьо тйи прййшбóў тут?“ — А внй кáже: „Чьо ты прййшла, то н я прййшбóў д' вам.

Зап. І. Волошнськйй в серпнн, 1911 р., від Н. Хймчнськóй з Ростйк, пов. Вйжннцй.

900. Відьмина масть з пйд порога.

Буў одén чоловйк удовéц і ходйў до однóй жйнкй, а та жйнка булá відьма. І йймў людй кавáлн, шо вонá вйльма, áле внй не вйрйў людём тай сй в неў оженйў. Однóго рáгу у ночй ў дванáцтй годйнй встáлa вонá і зачьйлa копáтн пйт порóгом зéмлю. Вйкопалa мáстн, помáстйлa сй пóпйд пáхн і сйлa на кочéргу тай кáжн: „Гйб-гоп, абй я бўлa ў орендарьй ў пйўннцй“. — А вйкопалa мáстн двоякóй, абй мáлa гудá і вйттн. А той чоловйк устáў, вйкопáў собй мáстн однóй, намáстйў сй пóпйт пáхн, сйў на стўцу тай кáжн: „Гйб-гоп, абй я буў ў орендарéвй пйўннцй“. — І залéкйў до пйўннцй тóй, а там йнго жйнка тáкй мéжн відьмáмн йст хлйб і пэ внйб. Вже вйттн — вонá сй намáстйлa пóпйт пáхн і полéкйлa нaзáд, а внй не маў мáстн дрўгой і сндйў аж до двйнн, дóкйў сй не розвйдйло. Прййшбóў орендáр до пйўннцй, а внй снлйг ў пйўннцн. Зачьйў сй той пйтáгн: „Чо ты ту зайшóў?“ — А внй зачьйў рoсповйдáтн, як то бўло, тай орендáр егó вйпустйў с пйўннцй. Прййшóў внй до дóму, а вонá спáлa. Внй тогдй зачьйў і рoспйтуватн: „Чомў ты менé не вйвелa тáкóж?“ — І узьйў й, ўбйў, а сам пйшоў до крймйнáлу і вйтсйдйў трй рóкн.

Зап. в мартй, 1912, від Гв. Яблунчйкa з Репужннець, пов. Горóденкa, Гв. Волошнськйй.

901. Три недйлі в дорозй.

Вонн бач отй відьмн у Кййв мотáюць ця у вечырй. Це на заговннн тйх відьмйв понасходнлось в одну хату до відьмн; так вонн все повй-йдалн в молoшннкa. Тодй кáжнa як шморгне у камйн! — А я чулa, шо вонa поперйду чогось лйзне та у верх. А чоловйк відьмн пйдгльдйв та собй лйзбув та й загрáв за нымн. А вонн побачылн йго: „Чого тйбе лйхa годннa прннслa сюдн?“ — Так внй трй нйдйлй вйртáвсь до дóму. Кáжуть, як вйцьмa вмре, так нйгоден дячок нн вчнтáє всю нйч.

Борисовськa вол., Валуй, пов., Воронйж. губ.

902. Жовнйр і відьма.

Буў у нас Прoць Бйгос, шо прй вóсььку служйў, тай оповйдáў, як вонй стóялн рáз на квáтйрн. Кáже, шо лйг на лáву, а відьма устáлa

¹⁾ Перéчекáв.

Ї ночі, вікигла плужок с шафи і зорала на прїпїчку тай посїяла просо. Ї кі хвильці просо вїйшло і зацвїло. Їна взяла ї мишинку то просо, змодола і намастила сї, пішла на гравїцу с кочергоў і зачїяла сї бїти з вїдьмамі. А йго кўпан оден на лаві лижїю і нарадію Прощи, абї тим просом сї намастию. Проць намастию сї, скочїю ї кяглу, забїг на гравїцу і як ухопїю мѣчик, перебїю їх дванацїть, а вїтак від гавдїні похвалу гїстаю. А яку похвалу? — На тѣрлицї їхати до дому. Нїяк вона ївї ни кавала лиш: гайд. І вїн так їхаю і ни вїгїю пїт собоў, шо то тѣрлицї. Кўпанїстїй на нѣго чикає, а Прощи нїма. Сбїнци ду пулїднї доходїт, вїн пїт силом пообзїраю сї коло крайної коршми, де найбїднї людїї і сказаю: вїн; а тѣрлицї упала і вїн бїз нїчого сї лишїю.

Зап. в червнї, 1911 р., від В. Скотини в Далешева, поз. Городенка, І. Волошинський.

903. Пїп із вїдьмою на балю.

Була удѣва-богачка и ї сї — ни дивуйте — диржею сї, най сї преч кажи, ксьондз. Е, уважєте, и мїж нїма (ксьондзїма), шо має горечу крою на челедь и грїшит так, як и ми.

Але та удѣва була непроста тай куждої нової сѣреди дес ходила на якус гравїцу, якїс сїйм онї там мали, а при кїм и балї мали, уже по кїм сїймови нїби.

Але кажи раз єгомоськ до неї: Але й бо ти їдеш усе на якїс балї, а мнє нїколи ни озмеш...

— Е, кажи, то ни для вас, кажи, єгомоськ, аби вас туди трудити.

— Чому? Видит сї, шо я ни годен там пїти, де ти? Гадаєш, шо я ни годен сї так обїїти из людїма, як ти?

— Но, алоу, кажи она, прїїдети тогди и тогди и поїїдїмо...

Але то хати були курнї, комѣнїю не було, лиш вїкно у горї (у стели) на дїм той уже. Дала она ксьондзови замїтачку, а сама сїла на кацюбу и каже: Ну, єгомоськ, їдте цїрез горїшнєк...

Вїїхали онї горїшнєком, сперед хати є брика, є конї-сивашки, посїдали и їдут. Але їдут онї, а она ксьондза наказує: Єгомоськ, кажи, ви коби, кажи, мали у гадцї, шо вам буду казати: у вас, кажи, є мода, шо шо-тай зараз благословити, цї порцю, цї шо бугь, хлїб цї шо; а там, кажи, абїсти сї ни поважили тото робити (вїїби на кїм балю).

Прїїхали онї там, до того двора — там таких гостїю, таких пановїю, поїїна хата. Але посїдали онї за стїю, сперед куждого стоїт кїлїшок из якїмось наносем, такий погарь стоїт. Але берут онї нити, а тот ксьондз забую сї тай свїї погарь переєрстїт, переблагословат — усьо пропало... Пропало гет усьо чисто, лиш тьма стала так, як би очї за-

жмурвѹ — ніц не витко... А тот ксьондз из страху уже ніц не пвѹ, лиш держит то у руках и як ситѹ, так сидит. Але даў Бог днину, уже сї витко, дивит сї він (ксьондз) — а то він — врцененький — сидит на гїли, на смиреці, а у рурці держит кінцке конито (по колїно лаба из коне). Та як нвлїз, то аж за три роки заплїў сї до свого сила.

Зап. від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірна. пов, 1908 р. А. Онишук.

904. Наймит назначає газдиню відьму.

Наймит буў, у такої газдинї служив, шо була відьма. І він вїдїў, шо вона робїла: Намастила сї, сїла на кочергу, тай сказала: „ну“ — тай стаў кїнь. Він собї намастиў сї, сїў на якийе патїк і сказаў: „ну“, і там вїїкаў, де вони. І там робїи відьми свое, тай вони кажут: „ну“; — а він каже: „ну, перетну“. — Приїхали до дому, а вона егб зачыїла картїти, бо вона має знак, шо він ї назначив на головї і вона егб бїла.

Зап. в вересни, 1910, від Андрия Богоноса з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волшинський.

905. Як відьми побили Гуцула.

Еден Гуцул ішоў до дому і егб посїла ніч у дорозї. Було то перед Великодним тай він упросив си до ўдного газди на ніч. Ек уже ўсї полїгали, Гуцул также лег і удаваў, што спит. Газдиня гадала, што ўсї спє, ўвєла в під припїчка масть тай си намастила тай крїзь гори пішла каглоў. А Гуцул придумаў собї: Еї, ци ї я не намастиў би си тоў мастиў! Зачувў мастити си. Ёк уже нашмаруваў си, хапнуло го під каглу і потїгло туда, куда пішли відьми. Родимї відьми мали свої мечики від терлицї, што колопнї кїнают, але він не маў. Ек відьми їшли хїтарем, границею між полями сусїдних сїл, говорили: Шьо тну, не перетну. — А Гуцул кае: Шьо тну, перетну“. — Ек не злетї си відьми, ек не зачнут Гуцула парвити, аж коўдїт летїў. Приїшоў сарака Гуцул з газдинеў до дому та не їойкае си, не, а газдини шїчо не шкодит, бо ўна відьма.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Стефана Глушка з Джурова.

906. Як парубок потяв відьми.

Ииден наймит служив в газди. І він снаў на дворї. І поливвѹ сьи в вечер в вікно перед Юрїм. А та газдиня мастила сьи якоюсь мастїю і він тото бачив. Як він тото бачив і ввєла кацюбу коло комина, як стала, то не знаў, де вона сьи дїнула. Де вона пішла, пішла на границу, бо то була відьма, шо молоко збирае. А той наймит уввїў рїзак, той шо сьи сїчку рїже від скриньки, віострив і масьць сьи тота лишила і посмаруваў сьи і сам за неў в рїзаком пішоў в каглу. І на граници застаў їх багато, сїла. І всї були в кацюбами, лише він буў в рїзаком.

І на границі відьма кожда каже: „Тну, не дїтну“. — А він нічого не знаў тай каже: „Шо втну, то перетну. — І покалічў дужи сила, багато. І йнго тогда загнало дуже далеко у сьвіт, бо він нічо не знаў. І він, як его загнало, вітак вертаў сьи назад, до того села. І вирнуў сьи за десїть лїт. Служїў, і так ледво не ледво за десїт лїт вирнуў. І як прийшоў до свого села і прийшоў до тої самої гавдинї, шо служїў. Тай і дуже скалічў, шо була бес руки, тогда на границя. І там, котрі були, то всі покалічў. І всі знаў, котрі є в тїм селї відьми. І тепер там сьи довідав, як можна пізнати відьму в селї: Аби взяти, на перший сьвятий вечер на руский посадити чисник і аби р'є до вилюкодних сьвит. І так йнго хоронити, жиби йнго не рушити, то в вікні, і в вилюкодні сьвита як сьи йде с паскоў і тої чисник зірвати і взьиги під язик. І так буде видїти, когра відьма, то кожда буде мати дїйниці на голові, а ніхто не буде видїў, лише тої, хто має чисник. Хто хочи пирикочати сьи, най то зробит, али не буде жити.

Зап. у Костільниках, Буцацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капїй.

907. Підкована відьма.

Буў такий господар і в того ни годни були наймити служити. Бо вона була опиряци. Перекинула сьи в почи коньом, казала на себе сїдати, аби їхаў на границї. — Казала йиму, аби ни казаў вісьта або гайта, але все: кода кода кода... Так вона кількоро паймитїў збавила. Там забили на границьох. Аж йиден буў такий мудрий, прийшоў на службу до неї, та перекинула сьи коньом, казала сїдати. Сїў на ню і їде. Приїхаў до ковальи, каже: вісьта! — Каже: Ставай, будеж коньи кувати. Козаль встаў тай укували на всі штири ноги. Він взьїў собі косу, вона му казала, аби сказаў на границї: „Кого втну, не дотну — а він казаў: Кого втну, перетну. Як зачїў тьити, всі опирї порубаў, а ксьєндзови вухо відотьїў. Просила йнго, жиби віў назад до ковальи, жиби підкови повідриваў. Він вибуў в неї, пішоў до ксьєндза на службу до того, жи му вухо перетьїў. Він сьи питаў того ксьєндза, хто йиму вухо перетьїў. — Ксьєндз казаў, жи пішоў до церкви і сьова в бантїў злетїла і йиму пазурами вухо подрала. Він потїм йиму вповїў, жи му то вухо на границьох втївв. Той ксьєндз му заплаў, жиби нікому не вповїцаў за то, бо би з ксьєндза скинули.

Зап. у Подусїльнї, Перемишлян. пов. від Антона Демковича М. Капїй.

908. Як вояк підкував відьму.

Прийшло раз війско у село. Тай оден жовнер став на квартиру у одного гавди. У вечер уснув гавда тай діти, а жінка крутит си по

хаті, шос ніби порайт, хоть усе було покутане в хаті. Тот жовнір був цікавий тай здогадав си, шо баба жде, шоби він уснув. Він притаїв си, а все зпозирає, шо баба робит. Она взела флешечку з полиці, помазала си, сіла на кочергу и гайда в комин, пішла. А він встав, взев и бере собі флешинку и розібрав си, помазав си, було и теля в хаті, а він и теле помазав и сів на заміталку, пішов в комин, та гайда за нев, ше й теле взев з собов. На чьис упав там у світі світельнім меже відьми, а они си бют на тій горі, а теле бігає меже ними. Ёк би був теле не взев, були би го рознесли. Они си бют, але знаків не робле собі, бо примавляють собі. Они знають, бо щезби помагає, тай издици їм помагають. Відьми собі примавляють: „Шо тну, не дітну“, — а жовнер каже: „Шо тну, в ні' дітну! Тай всі чирівниці позначив. Вітак каже газдиня до жовнера: Розумнис, шос теле взев, був бис сам загинув; а так сідай на мене, бо й за місяць не будеш дома з сеї гори. Тай зробила си кобила з неї. Лишень сів на кобилу, тот чьис опинив си в знаєнім місті. От коваль. Він збудив єго: Куй ми зараз конину на всі чотири нозі на остро. — Тай она не говорит д' нему, стала білов кобилов. Підкував, приїхав ид хаті, зліз, пішов, лег спати. Она вийшла в хату жінкою, побеленділа и їваєт болит, підкови на руках и ногах; а єк була кобилов, то і не боліло. Понакривала си на постели та стогне: Йой, йой... Шо тобі, жінко? — питає чоловік. — А жовнер відзиває си: Я вам скажу; я їхав на ні, и я мусів кувати, бо підбила си. — Чоловік каже: Йди від мене в світ! — бояв си єї. — А суд сказав: Та лиши, от діти, шо меш діяти; она там вже не піди; най таке щезне. — Підкови якос повідривали, та вігоїла си та вже білше не їздила між чирівниці та відьми.

Зап. від Анни Жеталюк, 1902 р., в Космачі, Косівського пов. Клим. Лисинецька.

909. Відьма кобилою.

Відьми перед Іваном тої нощі мають таку масть, шо намастьї єї і сідають на терлицу і чиріз кінгу їдут на граніцу і там єї косами рубают. А ў їднїї жінки служіў наймит і уздріў, шо вона перед Іваном намастьїта єї і сіла на терлицу і поїхала. Наймит узьїў, устаў, розібрав єї, намастьї єї і косу си узьїў і поїхаў за неў. Як приїхаў на граніцу, там було багато відьміў і та йїго газдиньї, жи він у неї служіў. І рубали єї косами і казали одна другі: „Як утну, ни перетну“. А той наймит рубав євою газдиню косоў і казав: „Як утну і перетну“. І ту газдиню порубав косоў і взьїў і поїхаў до дому і льиг спати. Рано устає, а газдині єго нема. Він приходит до стайні і дивит єї: якає кобіла коло жолоба. І взьїў, даў ті кобиці сїчку їсти. І та кобіла стояла коло жолоба і сїчку ту ни їла. Аж вітак у добу дивит єї, а газдиньї йде до

хати, і так помало, же ледве йде, вітак два місяці була слаба. А той наймит служив лише у неї пийть місяціў і ўна йому заплатита за пійлий рік і его вітправила.

Зап. Ів. Волошинський в надолісті, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

910. Відьма з Космача.

Була, каже, в Космачи Курищучка тай тримала собі двох наймитів. Одному давала їсти багато і добре, і той був худий, як горстка; другого годувала як будь, а він собі, як певцух (ситий). Так каже той ситий до худого: „Гей бра'! та ти так файно їш, та ти такий худий? — А той каже: „Дли, лігай в ночи східного четверга (четвер — послідвий в місяці) там а там спати, то будеш знати, чо я худий“.

Прийшов східвий четвер, в ночи лігає він під вуглом хати, спит не спит, шо буде? Але приходит в передопівночи газдині. „Так і так, — каже до него — я відьма, вставай, вези мене на Гирицю, на сугир“ (місце, де збирают ся відьми). Поїхали. — Приїхали там (а вона з него зробила коня), прислвила вона его до верби, натрісла з верби грушок: „На! їж!“ — Він наїв сі, а вона дає їму в руки замітавку (кочергу) тай мовит: „На цу замітавку, обганый сі нев, але кажи: „Тну, не дотну“ тай дес щезла. Гей! як прийдут до него відьми, а він обганый сі, та все: „Тну, перетну! Покалічив усіх! Надлігає вона (господиня) тай каже: Щос наробив? буде біда! — Переминила его назад на чоловіка тей каже: „Сідай на мене тай тікаймо. — Як будем тікати, абис не казав: цу, але абис казав: ну! бо як скажем: цу! то як стану, вже сі не рушу далі. — Перекинула сі вона в коньки, він сів, тікают. А там межи відьмами крик, гоньки за ними.

Прилітают вони в Космач, а він коло самого Цигана: цу! а вона стала. Він зліз та збудив Цигана та каже: „Прислав мні газда, абис підкув кобилу“. — Циган, як Циган, підкував, а той поїхав. Приїхали на загороду, він пустив ї, а вона пішла до хати. Там знов стала жінков, накрила сі тай спит. Але будит її чоловік рано, дивит си, а вона має руки й ноги підковані. „Абих був ті не видів“ — каже чоловік. — А ти шо, підкови маєш? — А вона признала сі: так і так. Бере вона з жердки сердак, тай несе Циганови, аби повідривав підкови.

Зап в Текучі, 1908 р. Дмитро Бойчук.

911. Відьма над відьмами.

Служив в одного газди слуга — а того газди газдиня то була відьма. Отже тот слуга докмічував си, шо она є відьма, и то старша меж відьмами, яко комендант. Нового четверга слуга сокотив, шо з нев

буде си робити. Ёк позбігали си відьми до неї в завлеги (значит о 9 годни) и взели згарки, бо давно скіпками світили. Огже одним кінцем світили, а другим спорили перед печьї припіч, бо то звикле у хлопів прапіч з глини, и посяяли лен перед пічьов. У одні годниї си уродив и достиг и зібрали го, вітовкли, и зробили з того насіне олій. А все того нечиста сила дітала. Слуга на лавици не спав, на то си дивив. Ёк понамашчували си тим олієм и посідали, а то їм чорт помагає, на заміталки и вилитїи всі кріз каглу и поїхали на Гутин, на гору, на своє призначене місце. А череп тот забули сперед печьї. Тот слуга встав, взев тот череп з тов мастьов, шо було в хатї посудку: коновок, цєбрів, мотиків, горшків — всео то понамашчував, и сказав їх слово, так ёк они казали, ёк ішли кріз каглу. До того посудку сказав: ну! Увес посудок, кріз каглу повіскаковав до сіней, а сам сів у зілницю у ту, шо си плате золит, и помастив себе и ту зілницю и вітїтїв кріз каглу він из тов зілницев и поїхав за ними на ту гору, де они си батають. А то була зимна пора. На ті горі знайшов всеку овоч так, ёк в літі у наймудрішім огродї сливки, яблука, грушки, виноград, всекі літні овонї. И нарвав того з кожного дерева, и наклав т' собі у ту зілницю. И відьми за него потемли и зачыли ёго шукати — и говорити собі, шо: Тут дес прїсна душьи вонит. — А він из тим утік назад до дому. Сказав ну! и дома. И вісинав того за постіль у царок, тай лег и спит. Она рано зачыла ёго буджїти, яко газдиня слугу, и каже до него: Вставай! А він не хотїв сев разов ёю послухати. Сказав до неї: Тихо, відьмо. — Она пішла д' газдї, зачыла си вадити з газдою, шо слуга не хоче ёю слухати. Газда прийшов д' нему и питає: Чео ти жїнку мою називавш відьмою? — А слуга каже до газди: Бо она такі є відьма, и то такі старша, над відьмами відьма. — А газда каже: То не може бути. — Каже слуга: Я вам дам довід, бо я сеї ночи не спав, я ходив на Гутин там, де они си батаювали з відьмами и принїс ем вітїти знак, всекої овочи, котрої в зимї не родит си у нас. — И взев та показав. И она вздрїла, шо нема куди крутити. Газда пішов по пона, и привїв т' хатї, шо би ёю благословив, и заклинав, шо би она вже відьмов не була, аби була чьїстов чьїльїдинов так, ёк є кожда.

Зап. у Космачи, Косівського пов., 1902 р. від Михайла Палїчука Клим. Лясинецька.

912. Жінка опириця.

Я жїнку мав опирицю справедливу. Я дванаїцїть літ не знав, шо вна опириці. Аш далї, як місяц настає на четвер, то вни ходили до сейму. І потому прийде с сейму і рано дуже довго спит. А я ніц не знав. А далї кажу до сусїди, шо моя жїнка мусит завше на четвер спати;

ніхто би не збудив її, поки сонце високо не буде. А далі взяв я сусіді казати, яка річ. А він: Е, то вона мусит бути опиріці. Він каже: Знаєш ти що, ти сі переконаєш. Як она леже спати, оберни її туди головою, куди ногами. Та ти пізнаєш. — Як вона заснула, я її обернув туди головов, куди ногами. Рано вже добре сі розвидніло, — не встає. Сонце високо, — не встає. Вже гет пізно, люди йдуть до поле, вона ще не встає. Аж далі взяв я, обернув і назад так, як лежала. Зараз встала. Чухає сі і каже: Ой-йой, як я заснула міцно. — А я мовю: Ти не заснула, ти опиріці, я сі тепер переконав. — А вона каже: Що би тобі шкодило, як би я опиріці була? — Я мовю: Та ми ніц не шкодит, але я тебе сі бою. — Аж потому пришов час, вона мала малу дитину. Ту би йти до сейму, а вона не може. Каже вона мені: Підеш ти. Я мовю: Та що ти говориш? Та мене опирі, мовю, задушили би там. — А вона каже: Не бі сі! Ту, каже, прийде білий кінь, та ти сядеш на нього, тай він ті заведе та взовми си он є за кітлом моя шаблі деревяна, що маю від них. Ну, каже, тепер зрихтуй сі, будь на поготовю, бо прийде кінь. — А я сі зрихтував, там деревену шаблю не взяв. А я взяв кошу. Припев їм до боку та йду на того конє під хатов. Приходить тот кінь, а вона наказує, абис не казав „ві“ лише „ду“, бо ті лишит. — Тай незадовго приходит тот кінь. Та я сів на того конє. Як ме взяв тот кінь аш там, де вони сі сходет. Там по-сходили сі всі тай облетіли всі границі вже перед дванацітов годиниов. Як мали сі розходити, то тоди взяли радити сейм. Їдни кажут: Так будемо робити, аби середні люди вмирали, а старі, би сі лишели. — А я тоди обізвав сі: Неправда! Кажу: То молоді пімрут, а на старих хто буде робити? — Тай ще кілька з них обізвало сі за мнов. Потому зацели сі сварити, а далі почали вбійну. Як узели деревеними шаблема вилушкувати, тай толи до тих, а тоті до тих. А тоти рубают, тай все кают: Що, каже, втну тай не дігну. — А я собі взяв кошу тай все кажу: Що втну тай перетну. Тай я що махнув кого по руді та віттев руку. Що махнув по носі, віттев ніс. Що махнув по усі, віттев ухо. Ну, вже потому розїздзєют сі. А завїзли мні коло петнайціт миль на границьох. Тай взяв мене кінь носити, аби привіз, вітки взяв. А далі, я сі помилив тай кажу: „ві“. А тот щез та мене лишив на штири милі від дому. Тай я аж третого дня прийшов до дому. Ну, вже й всьо. То таке моє було. Правда всьо.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Матра Купніра В. Левинський.

913. Про господиню чарівницю і слугу.

Був йдець слуга і служив кілька літ у єдної вдови. А в сусіда зараз була дівка чарівниці. Рано коли він де їхав в дорогу, то вона єго

переходила порожними коновками і він завжди в дорозі мав якісь випадки.

Раз він поскаржив її своїй господині, що його та дівка переходила. А господині каже: „Ти дурний, як вона тебе буде переходила, то ти нажени коні і поїдь борше“.

На другий день він виїздить десь на фірманку, диви її, а вона вже йде з порожними коновками. Як той затне коні, і переїхав борше, як вона. Дівка тоді наробила крику і каже: „Я мушу вмирати через тебе“. — А слуга каже: „То вмирай, що мене обходи; було мене не переходити з порожними коновками“. — А дівка каже: „Як я вмру, то ти мене мушишь пильнувати без три ночі в церкві“. — І вмерла. Прийшов вечір вже він має йти пильнувати її тай починає плакати перед своєю господинею. А господині каже: „Не плач, купи за 5 кр. маку, розсій по церкві, а сам виліз на хори і сиди тихо“. — Той так зробив. Прийшло коло півночі, як налітало її черівниць, як зачели мак збирати — позбирали мак і далі його шукати. Але когут зашіяв і вони повтікали.

На другий вечір казала йому господині купити за 10 кр. маку, а йому казала сісти там, де ксвндз сповідає.

Знов коло півночі назганело її ще раз черівниць і знов зачели мак збирати — позбирали мак і шукають знов його. Але когут зашіяв і повтікали всі.

На третій вечір каже господині: „Нині купи за 15 кр. маку, а сам виліз на навуки, що висі на середині церкви, вмотай її тим шнурком аж до самої гори“. — Той так зробив. Коло півночі налітало її черівниць, що навіть не мали де стати. Кинули її мак збирати, позбирали мак і зачели його шукати. І не могла жадна його заглянути. Аж їден якийсь кривачиско підніс очі до гори і наробив крику. — А дивись її, сліпаки, де він заліз. — Ті всі закричали, як його здійснити звідтам. — А вона каже: „Ту є їден шлив, що вже сім літ як погорів. Принести звідтам вуглі, накурити в церкві і він злізе на дів“. — Але зачели її всі торгувати і жадна не хотіла йти — відпирала її, же ни знає де. — Він диви її в гори, а його господині є меже ними і каже: „Я піду сама“. — А вона так навмисни, щоб її довго бавила і йому нічого не зробити. І полетіла по те вуглі. — Вже мав когут зашіяти, як її вернула. Як накурили тим вуглім, то трохи її слуга не задусив на павуку на горі. З того диму зачєв він поволі розкручувати її. І вже туй туй мали його за ноги вхопити, аж когут зашієв тай то всьо повтікало. Він зліз з павука тай пішов до дому.

На другий день він вже не спит, іно пильнує господині, що вона буде робила. Перед півночею встала господині, добула якоїсь масти з під кобиці, намастила коцюбку і крикнула „цуть“ тай без комиш поїхала на

коцюбі. — Слуга живо побіг до хати, взяв, витігнув масть з під кобиці, намастив магільницю, взяв си макогона поганети і крикнув „цуть“ тай собі поїхав без комин за господинею. Диви сі з далека, а на границі таких черівників і черівниць, так сі б'ют, аж гуде. Приїхав до них, як став макогоном молотити, аж кров до гори сцела. А ну забрают сі вже всі до дому тай він, що мав казати „цуть“, то казав ве. І впав на землю. Бе поза себе магільницю, не хоче їхати. Той проси господині, щоб му новіла, як сі каже, а господині пігнала, не слухає навіть, що він проси.

Бідака слуга муси йти на пішки. Йде він, йде, аж поставали вже з раїї пташки і зачинают сьпівати. Він слухає, една пташка засьпівала „цуть“, а він собі паганув, що сі каже „цуть“, як крикнув щось зо три рази „цуть“, то так поїхав, як вітер. Догонив господиню, як зачев макогоном смарувати, аж відголоски йшли. — Приїхав до дому і пішов спати.

В рано встає, диви сі на господиню і ніби не знає, що він її бив і питає сі: „Вам що таке, що ви такі сині?“ — А господині каже: „То я тебе від смерти вибавила, а ти мене так вчера збив, що я мушу вмирати“. — А слуга каже: „Було мені повісти, як сі поганяє вашу черівницьку коцюбу“.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Данила Бартоша, в вересни 1909, Іван Панкович.

914. Відьма і Бог.

Ходіла відьма по землі — та, що росу збивайи, — тай Пан Біг уже увидіў, що вона лихі діла ділаїи, тай каже: „Чародїлици, лиходїлици, покинь лихі діла ділати, стала бис уже каменем“... — А вона стоїт уже каменем тай каже: „А ти, Бóже, абис сі на небеса не возніс“. — А Бог каже: „Чародїлици, лиходїлици, так лихі діла ділаї, явис ділала“. — А вона каже: „А ти, Бóже, на небеса сі знесї“.

Зап. в вересни, 1910, від Андрия Богоноса із Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

915. Відьма скриває Ісуса перед Іродом.

Як тікала Марія с Сусом Христом і Йосифом, що їх цар відельський хотїў стратити тай здїбали сі з відьмоў, що несла дійвицу з могоком. „Еї“, — каже Марія, — „сховай“. — А відьма ўзвїла, сховала ї нїт себе, тай укрїла ї ци фартухом, ци спїдницеў, тай тотї попри ню перейшли, тай не видїли. — „Ну“ — кажи Марія, — „абис була скрита, ноки сьвіта й сонць“.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

916. Що чекає відьму на тїм світї.

Відьма тўтечка то рóбит, що хóче, але прийдє на тот сьвіт, то ї там по кришци рвут на тїм сьвітї. Раз здїбала сі жінка з жінкоў; али

Йідна жінка такі була справедлива жінка, а друга жінка то була відьма. А такі жінка до тої відьми тай каже: „Кумо, у вас то“, — каже, — „йи молоко тай масла... ў мене нема“, каже. — „А“, — кае — „та що“, — каже, — „кумко, що маю тілько, коли сі мўшу за то мўчити“. — Каже тотá відьма до тої жінки: „Анў озьміт ви свóго масла грўтку, а я свóго, тай кїнем“, — кажи, — „на воду“. — Тай як кїнула тотá жінка масло на воду, тай тотá відьма, то тої жінки плїло масло, що нїхто нїчо не казáў, а тої відьми — то злетїли сі всі дзвїрі, які йи, дичина і домáнна звїрина, корóви тай вїўцї, всьо що йи, що молоко дайї на сьвїті. То так їх було дўжи сїльне багáто, що аж страшно сі було ливїти, а та жінка аж трóха не ўмерла.. Тай розїрвали то масло по пãпочку, кїлько їх було — тої відьми, а тої жінки нїхто нїчо не ка-ваў, бо нїхто ни палéжїў, бо ї ма́ло то, шо ї Бог даў. А та відьма, то відбирáла від вся́кої дзвїривї молоко, томў то ї так розїрвали її масло. Тай тогдї кажи відьма до тої жінки: „Дивїг сі, як то масло рвут, так пїслї мої смертї мене так бўдут рвáти“.

Зап. в листи, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

917. Опир і відьма.

Жили собі чоловік з жінкою. Вони мали одного сина парубка. Той парубок був опир. Він завше ходив в вечері в лїс, скидав свою одєжу і переробляв ся в опира. Він раз ішов сном і встрїтив дївку. Дївка тоже була відьмою і узнала, що цей парубок опир, а він знав, що вона відьма. Відьма каже опирові: „Йди зо мною разом“. — Вони пішли у лїс, він переробив ся у опира, а вона в відьму і пішли лїсом. В тому лїсі жило богацько злодїїв. Вони грабили людий в ночи. Відьма знала, в які хатї то розбїйники жили. Коли вони прийшли до теї хати, вона сіла на віник і полетїла в трубу разом з цим опиром. В хатї розбїйників не було. Вони переробились, вона в славну дївчину, а він в гарного парубка. Коли прийшли розбїйники, вона опира сховала у скриню. Розказала відьма розбїйникам, що вона заблудилась і зайшла в цю хату. Вони за-ставили її у себе жити. З цього часу в хатї все робило ся дуже хутко і добре; нїби зварено було хутко, в хатї чисто, прибрано. Вона дуже була гарна і всі вони, всім їх було, хтїли на її оженити ся. Але вона казала, шо треба трохи почекати. Опир все время не виходив до тих розбїйників. Але відьма і опир тож не могли жити без других опирів та відьмів. Як вони лїтали до них, намастювались якоюсь мазею і комином виходили все відьмою і опиром. Розбїйники раз засїли і зобачили їх, але нїчого її не сказали. Другий раз не дали її вилетїти, як вона помасти-лась. Попросили у неї собі теї мази і поробились опирами. Тодї вже

вийшов і той опир. Хутко вони стали заводитись з нечистими. Нечисті мали у себе главного старшого, він був кривий. Вони всі збирались у хатці і грали в ночі у карти. А грали вони що ночі, поки не проспівують півні. Їдної ночі вовкулаки брали в картах верх над нечистими. Кривий не хтів ніяк, щоб опирі взяли верх. Довго вони сварилися і не примітили, що вже два рази півень проспівав. Третій раз проспівав півень і вся нечиста сила пропала прахом.

Зі збірки Д. Щербатівського.

918. Кара божа.

Ішли дві баби у Київ Богу молити ся. Дорогою де не возьметься жаба здорова, приздорова. І почала слідкувати за ними. Плига тай плига. Кудиб вони ни пішли і вона там. Дуже близько вона ни підходила, а так собі троха оддалі позаді них, гонить ся за ними і гонить ся. Уже вони і поспішали, щоб вона одстала. Так ні, ниначе утичуть од неї і вже подумують собі: Слава тобі Господи, одстала. Коли дивляють ся, упеть за ними плига. Замітно було, що вона більше всього за одну бабою слідкувала, а до другої ни касалась. І так вона гналась за ними аж до самого Києва. Зайшли вони у один монастирський двір на ночліг. Їх стали пригласять у хату ночувать, там було багато койок з подушками. Всі пішли у хату ночувать. А та баба, за котрою гналась жаба, ни пішла у хату, знала за собою гріх. Догадувалась, що се по її душу жаба слідкувала. Лягла вона спать, сон її ни брав, ждала страсті, як віл обуха. А жаба та плигала до самого двора і в двір устрибала. А вже у дворі сховалась у дрова. Настала ніч, жаба та вилізла з під дров і прилигала до ті баби. Випустила з себе тьму тьмушу разного гаду, пявок гадюк, ящірок, жаб і всякої всячини було видимо ни видимо. Як почали вони її сосать та гризти кругом, вона давай кричать ни благим матом од таких тяжких мук. Всі богомольці проснулись, повнібігали дивить ся. Коли до неї, а вона вся облінена всяким гадом і всі сосуть з неї кров. Кой хто з богомольців пробував палкою одігнать од баби гад. Так ні, ніяка сила ни бере. Так дуже повинались, що й кліщами ни одірвиш. Ну, шож тут робить, допомогти ніяк ни можно було. Та іще ни всякий согласин був ратувать її, щоб ни кинулись на того, хто возьметь ся оборонять. Всі так і порішили, що її смерть така прийшла. За великий гріх Бог покарав. Покликали пона сповідать її. Прийшов піп, став її сповідать. Вона на духу йому призналась, що за нею є великий гріх. Піп і кажи: Ну ровкажи, чим ти грішна? — Та я відмувала і знала з неба нескільки звізд. — Деж ти їх дівала? — спитав піп. — Та я їх положила в горщик і сховала на піч. — Піп прочитав якусь молитву. Всі гади од неї однали. Він тоді і каже: Ну тепер ти, бабка, іди до дому,

і зараз же одниси зв'язди, де вони були, постав їх на своє місце і вже більше ни покирай ся дияволіві. А як будеш дальше відьмувать, так тебе іще ни такі муки нападуть. Схаменясь, покай ся пирид Богом. Одниси зв'язди на місто і іди спасать ся куди нибудь у монастир затворницею і молись Богу день і ніч, поки ни простить тебе Бог. — Пішла баба до дому. А вже ни звісно, чи вона зробила так, як піп казав, чи ні, хто її знає.

Записав від Маньки Хайлової, с. Шибекіно, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

919. Салдат і відьма.

Давним давно це діло було, як у одному конному полку та случилась з одним салдатом яка штука. Занімав ся він з одню любушкую, а вона та була відьма. От він поки з нею ватажив, поки йому ни було ніякої причини. А то вже як стали його товариші збивать, шоб він її бросив, оце було нападаця: „Что ти до них, падлюк, увязал ся: ти од них не вирвіся: оні тебя замучуть. — Салдат наш послухав, ни став до їх ходить: забросив її. Так та відьма намусила салдатишку збить з канілету, бо її дуже злоба завзяла, шо то ходив, удовольствував її, а то уже одказав ся. Так вона з серця схотіла йому оддячить злом за зло.

От наш салдат у те время, почистивше свого коня вечиром, поставив на місто, в івнісі часи повечеряв і став лягать коло свого коня спать на койці. А салдацька служба така: де кінь, там і сам лижи. От він уклавшись спать, довгенько таки йому ни клоняло на сон: усе думав, так шо долежав він затого до півночі. Коли слуха, аж воно двері рипнули і одчивились. Він як гляне — коли воно являйця кобилиця здорова та красива, на цвіт біла, як лебідь, а грива та так, як ото повісму конопель ростріпай — так і в неї, хвостяка той так і позавивав ся у кільця і товщиною як поганенький мішок. От вона уходе і прямо до салдатового коня і ну його ганять та щипать та мушкорить; а кінь став одбиваця; та як звили там бучу, просто аж сумно лижать нашому салдатові. Той дума, бідняга сам собі, от як бросе коня та як нападе мене, так тоді хто зна шо й робить. Коли так: як бросе вона коня та з кобилиці вирробилась мабуть у живку і підойшла до його до койки і ну її хитать, аж салдат наш ни влеже на койці. От вона дрьогала-дрьогала, а потім іше як попала його за ногу, як протягла його по койці разів два, так він і уші онустив і душа в ср...ку заховалась. От вона його ни довго пополохала і подалась.

От наш салдат прокинув ся у ранці і так як у ступі побув з пириляку. Так він цілий день ходив так, як нисамовитий. На другу ніч

тоже таким родом приходе і дала йому чосу іще дужче: качала його біднягу пошти шо цілу ніч. То було йому за шутку, а де далі дужче, все хуже і хуже: прямо ни дає йому і заснуть ніколи; кажну ніч усе равно, як у стуші побуде. То був наш салдат красивый, а то уже побліднів, як стіна. Товариші його цитають: „Чого він такий став?“ — А він ни признає ця. От він тирпів-тирпів, а таки виїшов із терпенія, вознав ся товаришам: ніде діваня, ни дає й жить йому стерво. Пара уже допитуваця хоч добрих людей, щоб спасли од напасти.

От підходе вечир, у його і душі нима. Став просить одного салдата, щоб за його поночував і за себе: „Пажалуста, брат, постережи лошадь і мою ету ноч, а я ляжу у казармі“. — А другий салдат і каже з удивленням: „Почему ето так, что ти ляжеш в казарме? там хуже, чем у канюшне“. — Ізъявляє наш салдат свою біду, чириз шо боїця нучувать: „Тут от в чом дело, брат. Открою я тебе усю правду, через что я боюсь в канюшне лажить ся. Знал ся я з одной дєвкой, а ана то должно бить ведьма ілі овсі колдуня. Ну так ото я єїо забросілі; послухал своїх некоторых товарищей. А она то на меня расірчала; так она мне, стерва, каждую целу ноч не дають спать: лошадь змучіла і меня тоже. — Науца його салдат, як спасти ся. А він то був мабуть ни с простих — такий, шо сам лучче усяких колдунів був. „Ех ти, ти чу-дака! Что ти зделал? Тебе ранше говорілі, что не важісь до нея: она тебя научить, как на свете жить. Ми давно замечаем, что ты что то побледнел; она тебя змучіла, а ти еще несознайос ся. Ты меня спросів би, как с етім поступіть, я німножко лучше тебе на счот етіх делов знаю“.

А вона, ця сама його любима, шо ни дає йому житя, сама вже була главна відьма, а її мати та ще похлеще була. Жили вони тілко у двох: мати її вдова, а вона дівка. А вони то бач його навідали і приманили, а він бач ни довго походив, одказав ся тай наробив собі лиха. Науца салдат уже його, як од її одбиця: „Ну так тепер же ти от как зделай. Проіскай волотя, потіпай его і спліті с него оброть і потом, как ложить ся спать, так ти возьми дай сядь за дверми коло пятки і оброть уместе с уздой так, чтоб только она на дьвери, а ти крікні: тпру! і зараз накідай єїо обротю. А еслі! сідеть коло пятки, так она тебе не увідіть. І ти когда набротайш, так садісь поскорей на єїо, так вона тебе кругом города обнісьють трі раза. Да только постарай ся, чтоб сегодня ето дело справіть; а еслі допустіть до нескольких суток, так она тебя задуміть. Как не узвєаш етой штуки, так тогда уже больш не прійдють она тебя полахать“.

Тут наш салдатишко, нидовго думавши, побіг на сило розживаця в волотья у мужиків. (Волотьям, ілі суволоч, називаї ця остаток конопель на ниві: як ото вибируть баби уже совсім, а воно ото остає ця

по землі, збите у лямиць по землі. А воно бач остає ця іще з того время, як тільки посьходе ото густо, а яке ото заглуши ця, ото й ухляка на землю). Розжив ся він в волотьтя, прибіг поскорій до конюшні, натіпав того волотьтя, сплів обротьку, прилагодив до неї узду і поготовивсь уже засідать на ловлю свого врага. Тепер уже йому висиліш стало на душі, як получив од товариша добрий совіг. От заступила ніч. Наш салдат сів за двирми коло пятки і жеде врага, як віл обуха. Сидів він, сидів, аж стало уже дримаця, а він усе сидить. От він досидів ся уже й до півночі, слуха: шумить, одчіняю ця двері і являі ця кобилиця. Він тоді поскорій налагодивсь і тільки передні ноги присадила чириз поріг, а він як зхвати ця та напротив неї з обротькою та тоді раз як крикнув на її: „Тпру!“ а сам на морду її оброть. Вона тоді як кинулась тікати геть із конюшні, а він на неї поскорій вёрхи. А вона як залопотіла куда видно, у поле і помчала його, як птиця — політіла і все вигожда, щоб його збить із себе, а він очарапив ся її за гриву так, як воша за кожух: думки у його нима, щоб упасти з неї. От вона як помчала його та намісто того, щоб обнисти три рази кругом города, та облітіла з ним три рази кругом білого світу і примчалась упать у город. А салдат як би, як ото вона прибігла у город, узяв би та й пустив її до дому, от би йому і ни було напирід матораціі, а то взяв з дуру тай підбіг до кузнї тай підкував її і прибіг до дому. А воно лівні як крикнуть (уже звирнуло з півночі), а вона доразу так і стала бабою.

Так вона рачкувалась-рачкувалась по двору коло салдацьких конюшень, с тим і полізла до дому, стинаючи зуби на Івана з похвалками, шо ми тебе задушим і ростирзаім і розорвем. Так вона прилізла раком до дому, а кров з неї так і цибинить — вона сьяк-так долізла до дому. Дивиця мати, аж дочка її лізе підкована і тілко-тілко шо жива. А він шо дуже її пригнав, а шо дуже була боляче, так вона тоді поскорій до попа та висповідали її. Так вона три дні ни жила і кончилась. А товариш той, шо салдата научав, як обойти ся, та був зводним. От він двів чириз два, чириз три став повірять свою роту. От дійшов він до цього самого салдата, а він лижить на койці, сміє ця і хвали ця йому: „От, брат, я уже з своїм ділом справив ся: обмчала мене кругом білого світу три рази. Так я її пригнав до кузнї та ще й підкував, а вона раком полізла до дому; прослишал, что ейо уже похоронїлі“. — А зводний тоді і каже йому: „Ну, Іван, тепер тиж пронав; оце прощай ся загодї: вони тебе найдуть і в могилї, розорвуть як вовки вівцю“.

Тут наш Іван тоді і руки спустив, одскокла у його радість. От він тоді і пита товариша: „І чтож тепер делать?“ — Каже йому товариш: „А вот что тебе делать: еслі ти еті трі ночи не виседїш на ей могилї, так тогда ти пронал“. — Питає його Іван: „Ну, а какже нужно посту-

жут: „Наші донька ўмирае“. — А він каже: „А і шо йи? — А ўни йимў кажут: „Ми ни знаём — заслэбла і ўмирае“. — Вже як він посидіў, вона до него білше не абэйвае сї — та гіўка — таї він пішоў собі зноў до до́му. Приходит він до до́му, зноў льиг спа́ти, спаў собі до раньи. Ра́но ўстаў і цілу дніну буў собі до́ма. Приходит вэ́чир, зноў він іде до то́ї гіўки на стóрону.

Приходит він до то́ї гіўки, звитаў сї з неў і з і родичами. Питае сї ўна йигó: „А як сї тобі діяло, як ти йшоў до до́му?“ — Ка́же він ії: „Як ти зна́ла, шо мині ма́ло б́ути, шо ти мині да́ла се́й бук, шо менé лбо́ха ни пуска́ла тоў стéшкоў, абі я йшоў собі до до́му?“ — Она́ ка́же е́му тогдї: „Я якби ни зна́ла, то тобі бим ни дава́ла“. — Али він ни зна́е ни́ц о тім, шо він гіўку ўбвиў. — А ўна йимў ка́жи: „Ти то́го ни пита́й, шо ти бвиў, лиш бо́ле, шос до до́му вайшоў, бо тотá лбо́ха, то тво́я коха́нка. Я одна́ на стóрові, а тотá дру́га на сво́ім селі“. — Ка́же: „Йдиж до до́му, бо за тобоў ўже йи післанец; она́ хо́че тобі шос оби́цьи, абі ти і псалти́ру чита́ў“.

Но, він приходит до до́му. Йи то́й е́го гіўки та́то, чикае на него та́й ка́же: „Де ви сї так ба́вите, па́ні ре́бнтий? Мо́я донька ўмирае, хо́че вас видіти ше на о́чи“. — Приходит він до не́ї, ўна е́му ка́же: „Де ти так сї ба́виў? Я ўже ма́ю умирати, чека́ю на тебе, ма́ю тобі распові́сти, шо ма́йиш мині три но́чи псалти́рю чита́ти; йидну́ ніч у ха́ті, дві но́чи у це́ркві. За то́то ма́йиш від мо́го та́та гіста́ти па́ру воліў з во́зом за пе́ршу ніч, шо вітчита́еш у ха́ті; а за тих дві но́чи у це́ркві я тобі ма́ю сама́ запла́тиги“. — Та́й гимчы́сом умерла.

Як ўна умерла, приходит та ніч, шо він маў псалти́рю чита́ти ў ха́ті; іде до це́ркві, бирé собі псалти́рю і чита́е. Туту́ ніч вітчитаў у ха́ті. Заробиў собі во́лі з во́зом. Али туту́ ніч йидну́ приходит у це́ркві чита́ти. Ни́ц він ни рóбит, лиш пале́ на стóрону до то́ї гіўки та́й ка́жи: „Гий, бий сї Бо́га! Я ма́ю такий ту по́гріо і таку́ псалти́рю, шо ма́ю одну́ ніч у ха́ті вітчита́ти і мині ії та́то ма́е да́ти во́лі з во́зом; али дві псалти́рі ма́ю та́ві, шо нибо́шка ў це́ркві, шо ўна ка́зала, шо ма́е мині сама́ запла́тиги. Як я то вітчита́ю, віт ко́го та запла́та б́уде?“ — А ўна йимў ка́же — та йигó коха́нка стóро́нца: „Якбис у мени ни буў типе́рка, то та́ка би була́ запла́та, шо, якбис пішоў до це́ркві ії псалти́рю чита́ти, то би с тебе ни ста́ло а́ні кісточкі. Али як минé послу́хаеш і то́то зроби́ш, шо я тобі буду́ ка́зати, то вітчита́еш і абіс сї нічо́го не лы́каў“. — Но да́е йимў она́ та́ке корі́то, шо сїм рік па́ску пекло́, не бу́ло мите; да́е йимў ска́терть, шо сїм рóкіў па́ска сьвітїла сї на ні, — ни була́ пра́на; — і да́е йимў та́ку сьвічку, шо сїм рік ко́ло па́ски

була і ніхто ї нічо ни робив і каже йимú: „Абис знаў, шо як підеш до цёркви і псалтiрiю читати, абис се с собоў узвiў — тих три рiчи, бо і як принесут до цёркви, то там сi нiхтo не лiшит, лиш вона ў трúnвi, а ти ко́ло неi — псалтiрiю читати і цёркву замкнут. Як її занесут до цёркви, ти с собоў тотó озмеш; тотú скáтерть абис постелиў по лiвiм бóцi ко́ло трúnвi і то корiто абис поставиў і ту́ту свiчку засвiтiў. Як будеш читати псалтiрiю, будé пúкати деревiнци рас, абис читаў ще, а як пúкне дрúгий рас, абис бóрше свою свiчку свiтiў і абис сi сховаў пiт то корiто. Вона, як вiйде с трúnвi, будé тибé просiти з рáзу пiд мiлий Бiг: „Покажи сi мiвi, мiй мiлий. Кiлькoс до мени ходiў і ми сi любiли, тiпёр ужé мiжи вáми розлúка. Я йду до сирói змилi, а ти сi лишiйшiш на свiкi. Чúю, що сi щiро мóлиш, мiнi читáйш“.

Як вiн зачúў псалтiрiю читати, вiн читáйш, читáйш, нарáс: пук дiривiще. Йимú вже страх — áли читáс дáлi. Чúйш вiн — дрúгий рас пúкло. Вiн бóрше псалтiрiю замóк і на ту скáтерть лiг і корiтом сi накрiў. Ну як вiн сi тим корiтом накрiў, вона вiлázит с трúnвi і зачúила йигó просiти: „Де ти йи?“ — А вiн нiчо, мовчiт, ни обзивáс сi. Но — вiн слúхайш — вона за ним лiушúе по цёрквi пóза кóждий вiўтарь тай каже йимú: „Я тибé, птáшку мúшу найтi, бо я цiрис тéби iду сирú зéмлю iсти, бо ти так минé спорiдiў!“ — Так вона там лiушúйш, поцeрешúкувала ў цёрквi кóждий кúтик і ни могла го найтi. Кугút запiяў на дванацiтгу годiну, вона грим до трúnвi тай лiгiлá. Тай iтк тогдi с тóго страхú вiлázит с пiд тóго корiта і дáлi читáйш до двiннi ужé. Приходьш рáно, вiдмикáют цёркву — йи дьик — читáс. Зробiла сi двiннá, вiн пiшóў до дóму, бо вiн мáс лиш нiч. Приходiт до дóму, цiлий день мáйш ту дúмку, як ту трéту нiч дочитати тóй псалтiрi дáлi? Вiн бúчок у рúку — дáлi до свóй кохáнки на сторонi, абi ўна йигó порáдила лiпши шо вiн мáс с тим рóбiти.

Приходiт до неi, ўна каже йимú: „А шо, вiтчитáўшiс ужé ў цёрквi?“ — А вiн каже: „Вiтчитáў“. — Тай ўна каже йимú: „Заприсьгнi передо мнóў, шо йичу ни óзмеш лиш менé за жiнку собi, то вiтчитáшшe су дрúгу псалтiрiю в цёрквi; а як ни заприсьгнеш, то ни вiтчитáшш“. — Но, вiн уздрiў сиротiско, шо óдá, бóйт сi смёрти — ще молóдий і каже: „Озмú“. — I заприсьг. Кáже вна йимú тогдi: „Абис тотú скáтерть стелиў пiт трúnву і тотó корiто там постáв і ту свiчку засвiтi і тим корiтом накрiйш. Як будеш читати, то абис не чикаў, абi два рáзи пúкало деревiще, лиш як пúкне рас, абис жiво ховаў сi пiт тотó корiто“.

Но, пішоў він до цэрквы, дргуу ту ніч, зачыў чытаці псалтырю, а то ўжэ в вэчiра зачинае пўкати. А він тогдi запёр псалтырю таi під дeрeвiнцi запхаў сi, льг на ту скатeрть, тiм корiтом накрiў сi, ту свiчкy взыў у рўкi i тримайн. Вiходит вона: в дiрвiнцi i за ним шукайн. Ключе eгo: „Мiй милнiй, обiзвi сi, ти вiдиш, що ўжэ мeжe нaми рoвлўка. Я ўжэ йду до землi, ще обe поцiлюймo сi на кiнцi!“ — Вiн тiхо, моўчiт, ни обiзвaе сi; вона за ним лiошўе, облiшувала цeрквy чiсто вiд бaнi до землi пoзa кoждy скалўбiнкy. Тогдi утворiла цeрквy, облeкiла тpи рaзи наоколо цeрквy, як свiснула рaз, — злeкiла си вiдмiў поўна пeрквa i кaжyт iї: „Чo ти, сeстро, ў нас хоч?“ — Вона кaжe iм: „Нiчo ў вaс ни хoчу, лиш хoчу, абiстe мoгo кавaльpьи пaйшли тут, бо я маю йнo рoзiрвaти по кiстцi“. — Вoнi iї кaжyт: „Ми, сeстро, ни звaєм, дe вiн e, aли цeї нoчi дитiнa сi ўрoдiла — гiўчiй-вiдьмa, ўно шe ни мaє гpixу пeрвoрoднoгo, шo шe мaмiнoї цiцкi ни кўшiло, то вoнo звaє, дe вiн йи“. — Як вона вiйшла, як свiснула на ту дитiнy, та дитiнa лiтiт у пoвiтiу тaк, як гoлyб i кaжe: „Мaєш гpix нeспoкўтувaннiй за мeнe, шo ти мeнe клiчeш тaкoгo aнгiльи шe — на суд!“ — Ўна кaжi: „Мўшу тi клiкaти, бо я йду мaрнe с свiгa цiрис свoгo кавaльpьи; вiн мiнe тaк спoрiдiў, шo я йду до грoбу, а вiн хoчe сi в iйнoчy жeнiти i гaздyвaти, а мiнi вeлiкiй жаль, бо я у свoгo тaтa йднa oднiнцi, мaйiтoк сi лишiў. Вiн мiнe тaк звiщiў, шo я маю йти до грoбу, а я маю тaкy мiць, шoбi i eмў буў грiб“. — Та дитiнa тогдi пpомoвiлa зпoў: „Як ти мaйиш тaкy мiць, шoбi йнiмў буў грiб, то мoжeш йнiмў рoбiти, aли мeнe ни кiгвi, бо я шe лиш двi гoдiнi як на свiг сi нaрoднiлa, то я тaкiй гpix ни мoжy на свoю дўшy сoбi пpиймiти. Я звaю, дe вiн йи i дe вiн лeжiт, ти йнoгo ни гoднa знaйтi, бо вiн йи запiчiй-тaннiй; aли мiнi ни вiльнo скaзaти, шo тoму гpабa рoбiти, бо я шe ў хpест ни ўвeдeнa. Якбi я ў хpест ўвeлa сi, я бi йнoгo зaрaс рoспiчiгaлa. Тaй, сeстро, бyвaй здoрoвa, бо я сoбi лeчў до свoгo дoмy, а ти йнiмў нiц нe гoднa зрoбiти“.

А той iк як учўў то слoвo тaй вiтхiлiў сoбi корiтo, лiвiт сi, а то пoўнa цeрквa вiдмiў, тaй тa йнoгo йи стoрoнцкa. Тaй кoгyт зaпiяў, тoтa грим до дiрвiнцi, льглa на вiкi вiкoм лeжiти. Тoтi всi с цeрквi зaбрaли сi чiсто, цeрквa сi зaмклa, iк устaў с нiт тoгo корiтa i читайн дaлi псалтырю до днiнi. Рoзвiднiлo сi, пpиxoдьи, вiдмiкaют цeрквy, дiвiйн сi: дьк сидiт, читae псалтырю. Кaжyт тoтi рoдичi: „Шo то зa бoжa вoльи, шo вiн живий“. — Но ўжэ вiн дoчитaў, пpийшoў свiящeник, стaў на слўжбy, вiтпpавiў слўжбy Бoжy, вiнесли iї с цeрквi, пoхoвaли. Ну пpиxoдит вiн до дoмy, iдe до iї тaтa по вoлi тa по вiз — вiн шe ни ўзвiў. Тaтo вiдпaў йнiмў вiз i вoлi зa пeршy нiц, шo читaў ў хaтi. Али

він каже до тоо — гик: „Дьікую вам за ва́шу заплáту, мині пёрша ніч заплачэна, áле дві но́чи, шом читаў у цэркві, то ни маю за то плати“. — А він йимú каже: „Іді, іді, а тобі яко́ї тра заплáти, я́кіс узьбіў во́ли і віз і доньку́ до грóбус вагнаў?“ — Тай як він вже взьбіў во́ли з во́зом, пішоў на сто́рону до то́ї гіўки, засва́таў і́ і з неў оженіў сї і га́здуваў, по́кіў йимú Бог присудиў віка́ — б́лши він ни маў на сво́ім віку́ віпа́тку.

Зап. в липни, 1911, від Івана Луцика із Далешева, пов. Городенка, Гв. Волошинський.

ХУ. Знахарі і чарівники.

921. Лиха година.

Це есть така минута послушна чоловікові. У ту минуту нілзя нічого худого казати ни на скатину, ни на чоловіка потому, шо у її шо скажиш на животного разного роду, те й здії ця йому. Один салдат росказував, шо у тому краю, де він служив, та жила вдова бідна-прибідна; до того вже бідняга страждала, шо нікуди вже й більш казати. У вдови було трое малих дітей. Вона їх гудувала, бідняжка, своїми прилежними трудами. Оце бувало возьме мішок і темної ночі піде у поле колоски зрізувати по чужі ниви. Ото бач як назріває повни мішок того колоса, та тоді возьме, положе його сирид хати та потопчи ця по йому, ото бач і вимолотила його. Тоді повіє і змеле. А у неї була своя мельниця рушна: вона нікого ни просила, щоб змолов. Таким маніром наготовляла і на зиму собі харчей. От цей салдат і навідав її, він її жалів і помагав їм: став до її на квартиру і він сам мало їв свою порцію, більшу половину оддавав дітям тим. І у тії вдови ни було нічого підослати ни в голови, ни в боки дітям, так той салдат підстилав їм свою шенель. А хазяйка та було і каже: „На шо ти, дядя, її підстилаїш, вони забалууть її. — А він було і каже: Нічого, я вычистю“. — Так вона бувало помагала салдатові чистити його матіріял. Ті діти вдові кой коли доймали й до плачу. Вона їх уже оце було лає-лає, як оце розсерди ця, та більш і нікуди. Пристав до їх і другий салдат та такий нивмовірний та нинависний на дітей, шо він би їх готов поїсти. Він був здоровий громотіяка: у його була волшебна книга, котра доказувала, коли бувають лихі минути. Один раз вони пішли усі трое на город кашу варить і устряли за ними діти і стали вони мішати її. Вона їх налаяла, шо ни приробивали варить: Шоб вас сякі та такі вибрали! Як ви міні надоїли, коли я вас іздыхаюсь?“ — Той салдат хватив скорій квігу і диви ця у її: Коли воно трохи-трохи ни дойшли ті минути. А він тоді дождав ся

тих минут тай кричить тоді на ту бабу: „Скорій лай дітей, колиж лайш, щоб покалубились: Я ось бачу такі минути, шо слухають людей. Лай їх!“ — А та вдова і каже: „А коли бачиш, так нхай вони тобі повидають!“ — Коли вони так і вискокли із лоба та й упали на книжку. Слухають, як закричить той салдат: „Ой-ой! Ой-ой!“ — Коли глядь, аж у його очі качаю ця по книзі. С тим і остав ся той салдат сліпий, і по це время по миру ходе.

Борисов. волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

922. Котяча кістка.

Треба узять чорну кішку, три зорі варить її опівночі та щоб кожну зорю по девять раз закипіло. Тоді як на мотлох розкипить кішка, вибірають, яку треба кістку, тоді ту кістку й посмокче. Тоді вже він зна, шо яка твар балака: скотина рже то що, вітер дує, а трава шелестить або верби шумлять віною і листя нима, а верби гудуть: він і зна, чоґо вони гудуть, чи на шквирю, чи як. Якусь траву ще достають, щоб знать, ше балака скотина.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

923. Чіпки.

Йик йиден другого хоче с свѣта зігнати, йде до чьиріўника і той чьиріўник робит з глини фіґуру, але ўперед мусит мати сліду с того чьоловіка, на котрого має бити і то босого чьоловіка. Тай с того сліду робит ту фіґуру чьоловіка або жінки і вітак набиває кілкі з ружного дѣрева — килько гатункіў дѣрева є, то с кождого мусит мати по чіпкови. Йик він то скінчїг, ту фіґуру, і прилагодит чіпки і вітак набиває ў фіґуру ў гомову, у плечі, у рўки — на всі стѣрони бе, як го хоче карати (мучити), а як на смерть, то бе на сѣрце з глѣгу; і кладє єґо ў кяґлу; там сўшит йнґо, бѣдит, і дѣти вин мучит си — та осѣба — дѣкїў то не перетлїє. Йик то вже перетлїє, так ужє мусит той чьоловік гннути. Але при тїм як той чьирївник хоче котрого ратувати, бо вин сподїє си, шеґо прийде ше той, на котрого вин бе, просїти єґо, шеґи му видбїў кїўкї, тай вітак вин єму відбиває. Однї є такі, шо бїт нїт кяґлоў, а другї у колѣшни. Йик хоче му попускати, то мусит го вїбрати с кяґли і відволѣжує водоў і кладє собі на свѣлок і протївно тоґдї відбиває, вїткликає. Забиває березовїм полїном.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Шиманського з Ростік, пов. Вижиця.

924. Кїлки.

Йи такий, шо хоче другого зігнати з свѣта тай йдїє до знахарьн тай знахарь берє кїўкї, бе, такі гий патец з йикого нїбѣд дѣрева, тай

бе ў зямлю у кóлесо — вігónят дýшу с то́го. Та́й абі то́гі кількі не ловіла зямльі, не лівіла ў зямлю — то мý ничы́о ни ўд́іе, а як полі́зут ў зямлю, та́й той ѓіне... Але то грі́х неспа́сэный — зроб́іти не ќішкс.

Зап. Ів. Волошинський в серпні, 1911, від Филипа Чолана з Ростік, пов. Вишняця.

925. Чоловік добрий на руку.

То́го до́брый вин на р́уку — шо раз!.. У не́го варт шос куп́іти... Я й́ик куп́іла у не́го чы́орну ќурку, то вже ш́естый рік несе́ си и блз когута́ и ни кльб́оче, н́і ничы́о — лиш несе́ си... А я...

Зап. І. Волошинський в серпні, 1911 р., від Одок. Матіос із Ростік, пов. Вишняця.

926. Гніздо птаха ремеза.

Птах ре́мез называ́е с́і. Отже́ж як злóд́ій найде́ собі то́го гнізда́ і собі ў до́люню пі́т шќіру запха́е такé стебелце́ або шерст́інку з не́го і пот́ім він лиш прыйде́ до за́мка, озме́ за за́мок і втвóрит. По с́ім я зна́ю, що е́ден чолові́к у нас на с́івóжьнтах коси́ў вёрт́іп і махну́ў косо́ў і коса́ чы́сто ростры́сла. Пот́ім він зложи́ў і зно́ў до ќу́пи і вона́ зно́ў с́і ро-зв́ібрала. Аж пот́ім д́ійшли́ за то́ гніздо́ — воно́ бу́ло у т́ім вёрте́пí ў тра́ві.

Зап. в липні, 1910, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

927. Закрутна.

Як пішов я гусей́ заганя́ть, а сні́п лжи́ть на ниві́ закру́чений. — Я, кажу́, возьму́ й́ого, може́ воно́ дома́ зда́сь ця́, гуси́ й́ого по́йдать. — Прыві́с до до́му, бросив́ до до́лу. Оликс́івна моя́ взяла́ верхиќ соломи́ та у пі́ч — хлі́б пригв́ітить. Ну, так вона́ як спали́ла, так воно́ як кру-тову́ло, трохи́ очі́ ни пови́лази́ли: ці́лий міся́ць очі́ наче́ свердлом́ кру-ти́ло всі́м. Так ота́ка вона́ бу́ва на́крутка.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

928. Закрутка стріляє в печі.

Як у сусéда Ігната́ бу́ла свальба́, на друѓий де́нь вони́ молоду́ по-визли́ в Оликс́андрівку́ отдавати́. Та за́чали під́митать, а під́ столом́ верхиќ с соломи́ ж житно́ї, та так кру́то скру́чино, шо́ й́ краю́ ни най-ди́ш: там́ уже́ кру́то-кру́то скру́чено, як вёрвóвку. Вони́ хот́іли й́ого розкру́тити́ та́й ни розкру́тили, та взяли́ так ці́лим і кину́ли у во́гонь. Так воно́ так стрі́льнуло́, як з ру́жа. Пі́сля то́го ви́лика́ вже́ д́івка, годів́ шісна́цяти, захворала́ та й́ умерла́.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

929. Отець Митрофан.

Це в оцця Митрофана було. Ранком ходив у сарай, ни було нічого, а то закручино. Закрутило так, шо всю Тишагку зьбірали, ворожку призивали: так попиняли на стару Львовичку. Так тут був швець Михайлівський, ворожій, мабуть у його шось було у носі: з духом був, шо пройшов і огонь і води. Так той швець одкрутив і біля річки спалив. — Так він сам кликав шевця, отиць Митрофан, чи попадає? — Ні, сам: попадає там така була, шо вес день і слова ни допитаєсь ся.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

930. Зіле, що отвирає замни.

Кажут, шо йи такé зелó, шо як сї ним пітрé, то сї ўтвóрит кóждий зámок. Лиш озме у рúки тай сї відóмкне, áле то йи такі мúдри ў гóрах.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Вошинський.

931. Зіле до отвираня замків.

То зілби сї графées у снї, як сї кóсит; а егó тра, абї хотіў пізнати, кінуги на во́ду. Сіно будé плїсти з водоў, а воно́ будé плїсти прóтіў води. І траба, абї йнó запустіў ў мівїлний палец. Де палцем прикладé до котрбо зámка і сам сї ўтвóрит.

Зап. в жовтня, 1910, від Андрия Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Вошинський.

932. Скований жовнір зникає з вязниці.

Я чуў за йидного жóўньира. І так він зістаў засуджений на двáцть літ за якус провину і так він замкнений буў ў кайданах укований — в желізу значіт. Наколі йнó запровадили і замкнули і зіставили йнó так тамка. Отож по якімос часі прийшла служба, відомкнула ту вйизвицу і йнó ўже не було. Так подібно гийби сї ў мýху переміниў, áбо ў дух який.

Зап. в липни, 1910, від Івана Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Вошинський.

933. Свічка з людського товщу.

Як чоловік умре, абї злóдїй пішбó, егó добóў і с то́го са́ла абї зробиў свѣчку і жебі пришшоў до газді, же має грóші і той газдá жебі і сидіў, то би не устаў і злóдїй мóже прийти і забрати грóші і той е́му чоловік нічо не скаже.

Зап. в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Вошинський.

934. Свічка з панського трупа.

Похували нашого пана ў склені й замурували. Похували так, йак ўчера, а хтос розбнў склеп так, йак заўтра. Розбнў, забраў зигарок, перстені с пальціў, поопрізуваў с трупа сало тай пішоў. С того сала робльи влодзійі сьвічку, а йак кого хотьи опкрасти, опходьи запаленоў сьвічкоў три рази хату, то гавда й усьи заснут йак ўмирльї. Тоди може влодзій стьїгати ўсьо с спльчих, а вони не ўчуйут.

Зап. від Миколи Пашника в Кулачківцях, Коломийського пов., 1906 р., Осип Яворський.

935. Що шкодить на молоко.

Жінкі собі тотό мїсльи, шо тим молоко ўмнчїйї сї, як сї мїшьїйї з молоком дрўгої коровї, або як сї слабому дає, або як сї дає за гра-ницю, значїт поза своє село. І так сáмо сир.

Зап. в падолистї, 1910, від Л. Шеремета із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

936. Молоко пече.

Тут приходит один Гуцул, шьо знає до короў і він минї казаў, шьо ек хто корову вопсує, то мусю брати у суботу, до схід сонці распечи підкову найдену і серп і доїти на то корову; доїти на то корову на порозї. І та, каже, шо ту корову вопсувала, та, каже, прїйде і буде сї прєсити, бо то ї пиче у сердце.

Зап. від Калина Івасюк у Карлові, Снятин. пов. 1911 р. А. Онищук.

937. Корова з першим телетем.

Котра корова має пірши тильї, то рубáют колóкїчку і дахот до цєркви, там ксьонда прáвнт слўжбу бóжу і посєвітїт сї і платїт сї (але то не трáба писати) і тогдї утинáє сї рóги і запускайї сї ту колóкїчку ў рїг так, шобї вона нїкóли не вїпала — значїт. Ожи як она мáйї пєрши тильї, то від неї молоко жáдна вїдьма ни гóдна вїдобрáти, хїбá би і вїробила, жибї она згїнула — молоко на жáден сьвїт ни гóдна вїдобрáти.

Зап. в маю, 1911 р., від П. Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

938. Чудо Козми і Дамяна.

Є такє сьвїто Кóзми і Дамїána, взьїти, закопáти снїп кукурудзїянки на зїму, а на вєснї добўти, тай кўжду шулумїнку продєрти: пїт кóждоў шоломїнкоў капўстїна росáда зробит сї. Ту росáду посїяти, то лїпша капўста с тої росáди, як с капўстїної.

Зап. в серпни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

939. Смалець із гадини.

Казали Рипушинці, що скоро хто ўбиў гадину, то несли до Буржинського, а він браў, вішнў, тай з неї смалець топнў, тай скоро абі укусила худобину і він тим смалцем помастит і стахне.

Зап. в липня, 1910, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

940. Вуж до бжлі і до корови.

Вуж так йи до бжлі або до корови, то абі хто ўбиў, то пропаде пасіка, або корова. За сем чуў, що вуж уродит сї післьи тельїти, бжеж потім він собі найдє такє місце, що він собі льгїає там і спит. Наколи хоче їсти, бжеж так іде до корови, як тельї. Обвенє сї кодо ногі і сце так. В разі, якби го хто ўбиў такий, же не знає, то угине і корова.

Зап. в липня, 1911, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

941. Як вуж хотів ссати корову.

Я пас кодо Іўта товїр, у лўзі. Дївю сї, а то сї такє суне як конівка за грўбе — такий вуж — тай хоче сцїти корову. Корова, як то завїтрила, та в вібрикі, а за нев усї зачїили тїкїти. Лєдвим товїр аж у Рїмановім лўзі половів. Й бўвбим бив тото, бо в мене в руках була лїскова пїлїчка, але лўди скрїчїили: „Ни зачїпїй тото!“ — Тай я сї бояв.

Зап. в сїчня, 1909, від Василя Романюка Яковового, в Іванівцях, пов. Коломия Михайло Романюк.

942. Гадя в хатї.

Йїдна гадїнїа мовила, жи знає від молока шось. Так в неї було гадїа. Я вїйшла на порїг, а там тїлько гадїа. Йїдна влїзла аж на під. Раз їсмо вносили цебер до сїний, а гадїї влїзло під цебер. Вона, та гадїнїа, сама їх тримала. Нїхто їх не бїў.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. від Г. Відник М. Кауїй.

943. Юшка з вареної гадини уздоровлює слїпого.

Раз йїдна жїнка оживїла сїна. Привїў той снї невістку до хїти свбї мамї, але того сїна тїто то буў слїпїй на бчї. Але де старїа пїде з дбму, а вивїстка шос собї злїгодит лїшого, тай звїст, а що не звїст, то сховїає на потбму, тай як дббре звїст, тай лиш вбду попнївїає. Але вона ўсє пїи вбду, тай кїже: „Гїй бїдїа — пїи сї водїа“. — Але раз вона упеклїа шквїркїў, тай поклїала на полїцу, а старїй, як зачїїў шїбати сї, тай найшоў, тай звїў ти шквїрки. Тай тогдї кїже: „Еї, невістко, даї водї, бо й я звїў нїў бїдїа“. — Але тогїа тогдї дїала водї, дївнїт сї до шквїркїў, а шквїркїў нема. „А Бог би тебе побїў, ти ста-

рий сліпаку, ўжэс найшоў шкварки, ўжэс стаскаў?“ — „Ўзьіла вона, „чекай“, каже, „йму я гадіну, спечу тай покладу на поліцу, тай“, — каже, — старій намацай, звіст, тай умрэ, тай ўже білше не б́уде мині робіў шкоди“. — Але старій як зімліў, як мацаў за поліцу рукоў за міскоў, тай як торкнўў, тай перевернўў си на очи ту юшку з гадіни з міски. Тай як му юшка хлїпнула на очи, тай він увідўў чїсто сьвіт так, як має б́ути, бо то так Бог даў. Уздрїў йнго прїкрїсть, шо він так сї мучит, шо йиму хто даст, то він так їст, бо не вїдїт шо і б́уў би і ту гадіну ззіў, якби му Бог буў не ўтворїў очи. Так нараз як би буў ту гадіну ззіў, б́уў би потрїскаў на кавалки.

Зап. в липня, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городеня, І. Волошинський.

944. Ліни на очи.

Мої Палани зробіў сьби прищик коло носа і зачыла дерти і так шло, аж і вочи заступило. І возилам і по бабах аж за Чернилицу, али ни помогло. Поїхалам до Язліўцьи до знахарїй, тай даў якуе воду, шоби вобливати вочи, али но на гроші помогло. Повезлам і за Дністер до якоїс баби. Та взыла хухати і в вочи плюти і каже: Вже будеш вїдїти. То і далам штири шустки. Возилам і до Зарваниці, до Камінки, али не помогло.

Зап. у Костільвицах, Бучацького пов., від Ганни Провальнюк М. Капій.

945. Поміч на очи.

Мене раз болїли такі так очи. Але пішоў я у Ясіне; кажут: Кобисти, гавдо, пішли до того чоловіка, він знае до усєкої боли и він вас вїздоровит на очи. — Якурат я пішоў, донитаў сї уже до того чоловіка — и він менї побаяў, а далї каже: Зварїш, чоловічку, яйце и то яйце розкроїш на двое и тот жоўток вїбереш, а білок меш класти, одну половину на одно око, а другу половину на друге око, а так тепле привити би платком на цалу ніч.

И, вїдїти, я то як зробіў и минї сї та кроў розвїшла и я очи маю здоровї.

Зап. від Дмитра Кїндратюка в Зеленици, Надвірнянського пов. А. Онищук.

946. Чоловік із поганими очима.

Як ма́ма плекае дитїну, а витак перервє, а витак звоў дає спати, то оно є витак найпоганише на очи; як вїросте — може дуже лєхко збавити ци чоловіка, ци маржїну, дуже шїлно може наврбчїти. Тому як вже раз від цїцки вїдобє ма́ма дитїну, то не сьміє давати сму другїй раз спати.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Томнюка з Ростік, пов. Вижиця.

947. Не добрий на перехід.

„Є такий чоловік, що ни добрий на перехід — май білше из чельйди сі трафєї — то як переїде хрискинина, то чоловік муєнт але погбстити, аби куди сі справиў. Я раз ишоў та лі така перейшла, шом знаў уже за ню, шо така, том упаў из берви у воду. Такий у нас називає сі бешчисний. Та як сі трафит, шо переїде такий, то поміж люди знати котрий, один другого сокотиг, то би три рази ногоў назад себе (ніби за ним) шпортнути; тогди уже не ме шкодити“.

Зап. від Андрія Перожука в Зелениці, Надвірн. пов., 1908 р. А. Опицук.

948. Гитмазіт.

У нашого віта згинула клічка і він мині сі сам признаў, шо вона згинула з очій — з завидуваня.. Такі люди йи, шо мают такі очи, шо хоть і не рад — такий майи гитмазіт — такі очи погані.

Зап. в цвітти, 1911 р., від Н. Блошки із Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

949. Вроки.

Як хто кому чо́го поза́видує, то е́му то пошко́дит: люб го буде голова боліти, люб му ста́не дес у по́ги. І на то ба́ба зна́є промову до того. „То йи ўро́ки“ — такі очи“, — ка́же, „має“. Не у ко́ждого такі очи. Йи такі, шо хотьби і не рад, але як сі поді́вит, то за́раз увійне і на то скида́є вогню“: палі́т те́рне, го́ворит отчина́ш і кида́є у во́ду. І тоті вуглики па́дуть на дно у міску. Як вуглики ўпа́дуть, то йимү с того поза́видуванья браку́є, а як не па́дуть, то ві́ц не браку́є.

Зап. в липни, 1910, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

850. Наврочений косар.

Я самий раз маў ўро́ки. Війшо́єм коси́ти і чоловік наді́хаў і ка́же: Бóрше, бóрше, бос сі лиші́ў. — І потім до полудньим косі́ў, але ўже дўже гірко і за́раз ми зачѣли но́ги вийнути й ру́ки, а по полудни том ўже не косі́ў ні́ц. І та́ким бу́ў осла́б, шом наві́ть на ко́нби не міг вілі́сти сам. Віса́дили ми́ на ко́нбї, та́ем за́йхаў до до́му. Тогди́ ще Васи́ль нежовати́й бу́ў, то́смо оба́ косили. Віта́к скінули мині́ вогню́ і по тім бу́ло лѣкше. Па́дали вуглики. А на дру́гий девь зно́вим пішбѣ́ коси́ти.

Зап. в липни, 1910, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

951. Лік на вроки.

Як засла́бне пі́ак або хто бу́ль, то припи́суют то в́рокам. Тогди́ іду́т до зна́хорки, тако́ї ба́би, і вона́ собі берѣ терніни (сливочкі), роз-

МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛОГІЇ. Т. II.

дуже с того вогонь, абі сі напалили вуглики і насипав до миски води і берé тогді дэвiть тих вугликiу жарэних, кидав до миски, абі сі гасiли. Потому берé чеснок, зубок чеснока, у зуби, пожнякiав і кидав также до миски. Потому берé нiж такий дбугий кухенний і переерстит миску, рбiт хрест, і потому iде до стiнi і наухрест на кождi стiнi у хатi рбiт хрест і ушкрéче до миски (стiнi). Тогдi iде до него, даé йиму напiти сi. „Наж“ — каже, — „сiнку, тобi за́раз будé лéкше“ — і умiти сi йиму. Потому ту вóду вiливав у бiгуни хатних дверiй і так закiнчуе. Як вуглики сплинут на верх, то приписують, що лéкше, що бóрше вiйде, а як пiрнають, то каже, що небеспéчно.

Зап. в жовтнi, 1910, вiд Теодозiя Блошки з Колiнок, пов. Городенка iв. Волошинський.

952. Знахар виратовуе дiвку.

Заслáбла дiвка на пралi стрáшне так, що такi смерть і грозила. Як заслáбла, вiйшли сi сусiди і ратувати. Хто що мiркуваў, так рáдиў, але жадноi рáди не було. Приходить пан гiдич с цалоў аптiкою лiкарскоў — і аптiка нiчо не помагав, такi дiвка вiд смёрти не вертае сi. Аж рáда ў рáду, жiнки на то настигували, закликати тóго знахарi, котрий вогню скидаi. Наколи той знахар прийшоў, спалиў патичок на вуглички і молитву аговорiў — зробiў з Бóгом... Тепér скидаў вуглички у вóду, зробiў хрест на кi водi, вiйшоў на двiр і подаў крiз вiкно з на-двiрку. Наколи тоў водóу дiткнули сi дiвки, дiвка стала здорова і притомнiсть дiстала — спамiнтала сi.

Зап. в цвiтнi, 1911 р., вiд Н. Блошки з Колiнок, пов. Городенка, iв. Волошинський.

953. Десять лiт хора.

Оден парубок залюбиў сi з гiўкою, але не ожениў сi з неў, бо она мала мало ґрунту. То було у Устю. Але вiн пiслаў старости у друге сiло таї по часi одружиў сi з другоў гiўкою.

За пару рiк тога гiўка, шо вiн сi з неў кохаў, пiшла у гори і там у знахарiў таке виробила на его жiнку, шо она десiт рокiў лижела хора і ни мала доброго розуму. Але еi гедя ек зачеў ходити по воронках, по бабах, зайшоў до одноi до Чирнiўцiў, а она кинула картами і каже: На се лiку нема, бо се е вироблено вiд найстаршого чорта; але я буду робити, шо зможу, а ек се не поможе, то мусит умирати. Таї вiтак могло, шо она там робила, бо та жiнка приходить повели до свого здо-роўля і до свого розуму.

Зап. вiд Михайла Рошки в Карлови, Снятинського пов., 1911 р. А. Онищук.

954. Помiї зi святого вечера.

Такий звичай йи, шо наколи на́чiнь сi обмiе на Свiт-Вечiр, то ти помiї зливав сi ў фльшкi. Так сi було трафiло, шо я в шуткову

суботу збираю сі йти ў поле сіяти, а нараз мине зачинае шос трьисті і студіти, рўки й нўгі мині вїйнут і я падў до землі. Оже я тогдї собі так подўмаў: „Я не слўжу, я сі положу на пўстїль — бўде мині лїкше“. Як я сі положиў на пўстїль, так у мині зачїло дух зашпирати і я гїну. Але ў той раз бўли мама жонїчі ў мене, а я кажу: „Закличте мині жїнку, бо я гїну“. — Жїнка ухўдит до хати тай мене пїзнала, що я гїну. Зачинают тогдї скликаїти сусїдї, брата Тодосїя, щобї мині хтос вогню скїнуў, але я не мўжу промовити, бо такї вїжу і так собі гадаю: „Ви не гўдни сі вернўти“, бо ту буў ше Дмїтер Смок в Далишеві, — „абї мене живўго застали“. — А при тїм приходит сусїда і вїсїт тих помїй, що зливали на Свїтїй Вечїр і тїми помїями мене хлўснула по грўдех — посмарувала. Як мине тїми помїями хлўснула, то мині сі так здавало, якбї на мині скала стояла тай сі ссўнула.. Ожеж я тогдї зараз заснўў, такїм заснўў, як по кўпели. Як я заснўў тай тогдї мині здае сі, що йї люди тай я сі пїднимаю, пїлюю тотў сусїду ў рўку тай кажу: „Вже маю трїцїть рїк тай аж тепер повїрївїм, же ратўваний два разї умирае.“

Зап. в цвїтнї, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

955. Сорочка у баїльника.

Из тим Крамарском ни знати, шо сі зробило. Учєра прїшоў — так сонїнко прїгрївало — а вїн озми тай леж на дашок, на оборїг; так дашок буў спущєний гет до зїмлі и вїн собі лег. Але разом покотит сі на землю тай туди уже ни киває сі — и голос му зачерло, шо анї слова з него ни чути...

Ходили онди у Черник баяти, али ни мож ше знати, шо с того буди.

Нинї вїходили сюди Порогїўци (до него вїходили, шо даваў дес тули корову на вимїўлю) та приказували, шо у них такї сі таке трафїло, так само завїмїло було зєкї, та ходили аж у Слиўки до одного баїльника и помогло.

Приказуют, шо нести бї з него сорочку, то той баїльник гет посїче ту сорочку. Кажут, шо пїдут.

Зап. від Дмитрз Кїндратїюка в Зелєницї, Надвїрн. пов., 1908 р. А. Овицук.

956. Горня на черевї.

Димнїн буў слабїй і привели бабу до него. І зачила го мацати і напхала ф таке малє горнїи клўчи і трошкї води вєпала; абї добре сьї погрїло, пїдпалїла клўчи. І тарах до живота і тримала, аж доки само не вїдетїло.

Зап. у Костїльнїках, Буцацького пов., від Ф. Провальнюка М. Капїй.

957. Як лічити ячмінь.

Коли нападе над оком ячмінець, так його треба лічити: Ячмінь, ячмінь, на тобі кукуш, що хочиш, те собі й купиш. Купи собі топорок, рубай себе в попірьок. Коли причитують єї слова, то треба показувать на ячмінець дулю, разів з два так зробить і він скоро пропаде.

Зап. від Лизавети Болдирихи г. Кулянськ, Харківської губ. П. Тарасевський.

958. Лік проти бранки.

Пішоў Митро до ворошки, ек го мали синтирувати, а ворошка кажи: Ек ни хочь у воську служити, то іди у самі піўночи і на цвинтари возьми з девятьох гробіў глини. Як прийдеш с перед комісії, то абись кинуў їм коло ніг, то їх обмертвиш, каже, що тебе не відберут.

Но, він си зібраў, узєў макогін, аби єї маў чим боронити тай приходить на цвинтар та бере з девять гробіў глини. Але разом єму дуже гір'я (волос) устала тай зачєў кикати. Він чує, а то за ним шос шумит, він си дивит, а то тьма-тьмєнна гітій за ним біжит. Але він якос укік, у жменю стуліў тої землі і укік.

Потому він то робіў, але ни помогло.

Зап. від Калини Івасюк у Карлові, 1911 р. А. Овицук.

959. Лік на данє.

Казаў йидєн чоловік, шо го шос пўдило і він ни знаў, шо йимў йи — ўсє му єї шос у гóрло пхало. А вітак дорáдили йигó лю́ди, жиби ниў дўже горіўку. Як зачьїў горіўку пїти, тай строїў то, шо у нїм бўло. Вітак ше зачьїў пїти бвиновў гарбату с сіменим молоком, тай як го знўдило, тай го віригаў. То буў такїй загрубшї, як кукуру́дзїний шўлок, — тай потїм зáраз стáло лєкше. Тож він то дїстаў, шо йимў хтос даў шос зїсти тако́го і заплóдило єї ў нїм такє.

Зап. в серпни, 1911, від Н. Мокрицького з Далєшева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

960. Рада на любов.

Як хóче дїўка віддати єї, тай ідє ї ма́ма до Гупайлихи до Підвербец, тай берє кўрку, а вона воро́жит: „Верї“, — каже, — „води з двох нóріў, áбо де єї схóдби двї млинїўки до кўпи, тай най єї дїўка мїйи, а тотў воду вісипати там, де парукї гуляють, де чєлїдє гуляє на то місце“.

Зап. в вересни, 1910, від С. Барановської з Підвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

961. Грабельки до жінок, худоби, коний.

Йидєн чоловік буў ўдовєц, áле він шо, хлоп здорóвий, йигó кортїт, коби́ якўс си ба́бу найшоў; áле так він рáдит єї, шóби то робїти, жиби

ни маў свої і жиби дістаў за дурно. Але йимў йидні люди кажут: „Йми собі лилика, купи собі новий горнец і поверти гирочки і віднеси йигó ў опіўочи ў ліс і поміні, на що маєш мати; як до жінок, то поміні, лиш на йидно́, бо на двоє ни б́уде і т́икай вігти, ќилько вігто, як закона́еш, бо як мураўлі добу́дут сі до лилика, як він зачне крич́ьти, так у ті хвилі оглу́хнеш і осл́иннеш, як уч́еш йигó крик. А ў де́вять день підеш, тай óзмеш, там сі лишит грабелькі і вилочки з него, — з лилика. І як схóчеш яку молоді́цу т собі приверну́ти, лиш з да́леку с піт сардака́ показати, аб́и ніхто́ не ві́дїў, тай вона́ прийд́е т то́бі, а як ўже і не схоч, так лиш óзмеш вилочки ў ру́ки, тай лиш до не́ї рукоў́ покажеш, тай вона́ віт те́бе під́е. — Так са́мо купец, як ма́е ті вилочки і грабелькі, як пішо́ў у місто, як ќупці онступили́ яку́ худóбу, так він узьїў ті вилочки у ру́ки, так ўсе́ кунці́ повідлі́тали, ўже во́ні не хот́ьї то́ї худóби. А т́ими грабелька́ми як причеса́ў т собі́ худóбу, то ўже́ ніхто́ і не ќупит, хот́ьби там б́уло і сто кунці́ў. І на́раз приступа́е він до то́ї худóби і куп́уе як найтанче. І то́гді озме́ грабелькі́ у ру́ки і то́ў рукоў́ лиш кив́уў т собі́ на кунці́, так во́ні ў него́ м́усьї куп́ити і до́рого запла́тити, бо ўже так і́х ваг ќигне до него́. Тож то не мож помі́нїти грабелькі́ і вилочки́ до ўсе́го, лиш до йидно́ї річи. Якже помі́нїў до во́ліў, то ўже до ко́ниї ні“.

Зап. в липни, 1910, від Н. Могрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошиневський.

962. Як розлучити молодят.

Як би в́зяў барвінку́ з ті́ (молодо́ї) вінка, або й́ого і як би листок перервав на піў і постави́ў іден кусник на одні́м боці́ води, а другий на другім, то би с́я розі́шли як та вода.

Зап. в Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

963. Як попсувати житє молодятм ?

Ніби люди, котрі задрі́сники, завзеті́ едні́ на других, такі́ робет чари: Бире там, де тичне́ є писеча, на́бери то́ї зимлі́, де пси́ бігають і поп́їлу і перцю́ і соли́. То́ разом змі́шає, возьме́, в горнец ссипли́, як і́дут до сьлюбу́ люди́ з молодов і то́й горнец кин́е на́протів́ людий, на́протів́ молодо́ї, аб́и се ті́ї молоді́ кусали́, як ті́ї пси, а сіль то аб́и е́дно другому́ вочи́ висолува́ло, а пери́ц, то жиби́ так гі́рко б́уло.

Зап. від мами в Будванові, Теребзельського пов., 1903, О. Деревянка.

964. Вмовлена слабість.

Так сі́ графіт, що злі́байи́ сі́ чолові́к с чолові́ком, тай ка́е: „Ти сла́бий“. — Так аб́и де́сять чолові́кіў́ йимў́ сказа́ло, що він сла́бий, тай

буде такі слабій. А аби сказало десьть, шо він мѳцний, так зѳраз стѳне мѳцний.

Зап. в серпни, 1910, вѳд Н. Мокрицького зѳ Далешева, пов. Городепка, Ів. Волошинський.

965. Коли хорий буде жити.

Мої дѳйдї казали, шо як бѳли слабї, а то їм сї показувало такѳ зубѳте, кланцѳте... Тѳм так: ѳкже комѳ сї показуйи, тѳм той ше бѳде трѳха і жѳти.

Зап. в серпни, 1910, вѳд Н. Мокрицького зѳ Далешева, пов. Городепка, Ів. Волошинський.

966. Як попадї зуби висипали ся.

А то у однї слободї був яритник такий, шо скоче, те ѳ бере у людей, і нїхто ни може ѳому нїчого сказать потому, шо все ровно тѳдї пропав на вѳки. От він увадив ся до попа: приїде, того возьме ѳ того, і так, шо вже ѳ надоїв ѳому. От він раз прийшов до попа і просе дощѳк хороших — такі, шо голяця на дверї. От цѳп подумав-подумав і насмѳлив ся вже оддѳть ѳому тї дошки, а попада углядѳла, шо він такѳ добро дурно оддаѳ, та і ну ѳого псякувать. А він нїчого ни сказав, пѳшов. От пѳп пѳсля того попадѳ чуть ни бив за те, шо росердила яритника: „Шо ти наделала, стара корга? Тепер нам пропадаѳ одѳ ѳого!“ — А попада одно ублажа ѳого, шо нїчого ни буде їм: надѳїця, шо і сама кой шо зна. От тѳїж ночї попада виїшла на двѳр, а воно як загуде вихѳр страшенний чириз двѳр та ширмчав ся він чириз хлѳв той, шо були вѳвцї, так він і хлѳв розорвав і вѳвцї усї покрутились. Було їх двадцѳть пѳть штук і всї пропали, даже і смухи ни згодились, вѳльзя було обдирать; поприставали до мѳяса і усї посинѳли, як чавун. С тим тѳ вѳвцї ни приносили їм нѳякої пользи, наделав їм убутку рублѳв на сотнягу, а попадѳ ни тронув, нїчого тѳ ни поделав потому, шо і у неї було у носї. Так він таки тѳ, хоть ни скоро, а таки спомнив. На вилиїдивь годѳв чириз двѳ вѳйшлись вони у утривї зѳ ним христѳсаця, так він як дунув тѳ у рот, так зуби пѳсля того і повисипались усї переднѳ. Цѳ дѳло було огѳм аж за Воронѳжом, де саме багато Москалѳв, тому уже годѳв двадцѳть.

Борисѳвська волѳсть, Валуй. пов., Воронѳж. губ.

967. Три роки в постелї.

А то був один случай у Обѳявї, Курськѳй губернї. Один Москаль він чинбарював там по городу. От він у пѳному видї таї вѳлаѳв яритницю, так вона ѳому поделала, шо він три годи ѳ с постелї ни вставав і увесь почорнѳв, як свѳта зѳмля. Так щѳастѳ ѳого, шо у ѳого була жѳнка ще похлѳше тѳї яритницї: так вона одходила сѳк-так. С тим вони і втѳкли у воронѳжську губерню і тут вони стояли на квѳтирї в особе по-

строєні хаті, заїмались чинбарством. Так вона, таж яритниця, літала по ночам аж сюди та все лякала їх, то у стіну кирпичя гупала, то по хаті як хто конем біга, а вийдуть на двір, кругом хати обойдуть — нима нікого. Так воно їх годів три лякало, поки вона аж умерла. А вона бач на їх була сирдита. Так вони тоді як почувли, шо вона умерла, так тоді прирйшли упять у свій край. Яритниця і яритників сирдить вільзя, як нічого у носі нима.

Борисовська вол., Вадуї. пов., Вороніж. губ.

968. Земля з гробів.

В одній жінки була дитина слаба. І вона докторувала, що там могла, що там баби наплели. То в лотоків воду в чоботі нести і вона в тім купала — нічо ни помагало. То в ліщині купала — що могла. Що йно баби сказали, то вона робила. Вийшла собі пирид вечиром на місто, питає ся: А шо там, кумо, лекши раші дитині?

Та де, чусти — ще гірши!

А шо робити?

Вже хто шо скажи, то роблю ницька!

Знасти ви шо? — ще едно робіт: ще в деветьох гробів зимлі набрати і скупати тую дитину, тоди якось вам вже покажи: Або буде жило, або вмре!

Запросила собі єдного чоловіка, щоби се сама ни бояла йти на цвинтар, і пішли обоє в ночи і зачила тота жінка брати зимлю с першого гроба, теї каже: рас; приїшла до другого — так рахує аж до восьмого, як зачіпила диветий гріп, як сказала девіть, як се вітир вірвав, як щось в гробі застогнало, то мало їм голови ни позривало. То вони ни знали, куда втікати. Вже ни знали, куди йти. Темрява се зробила. І якось вони вийшли с цвинтару, приїшли до дому і зачили оповідати, як їм на цвинтару було.

Як скупали тую дитину в ті зимлі, як впала зимле на тую дитину! Зара впала зимле або муравіце, цалком чорна стала дитина і рано вмерло. Так бабські ліки викорували дитину. Ще би було жило, коби були ни брали зимлі з гробів. Тото дужи шкідливо.

То так було, я забув то сказати: вони се пририснали і приїшли на цвинтар і гадали, шо то вже досьвіта, а то було пирид вопіночнєв.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теробовельського пов., 1903. О. Дервянка.

969. Віра уздоровлює.

Була слаба йідному господарови жінка, все слаба теї слаба. Теї кажи: Пішов би ти де до якої ворошки, такої знахарки, або ворожбита, можи би шо дав, можи бим подужала. Кажи, там в Микулиньцох є така

ворошка, кажи, люди йдуть, то вона дещо помагає. — Він кажи: Як скоро вже як би знатя, що поможи, то бим вже пішов.

Али ни мав грошій багато, но сорок грейцарів. Пішов до Микулиць тей здібав сі з другим товаришом, зайшли до шиньку тей він ті гроші пропив там. Вже вийшов зо шиньку, тей став тей журит сі, шо вже ни має ш чим йти до ворошки. Подумав, подумав, али він мав фляшчину порожну за пазухом на ліки, бире тай йде до дому, з голірuch ни піди до ворошки. Мав йти чириз риштік, там тикла вода і росли верби; тей він йде чириз тую воду, чириз риштік тей витягнув фляшчину, набрав води, кинув шось три листки тей пішов до дому. Приходить до дому тей вона питає, жінка: А шож там, кажи, ходив-ісь до тої ворошки? — Він кажи: Та ходив-ім. — А шож вона там, кажи, казала? — Той витягає фляшчину зза пазухи, чи там є кишені: А во, кажи, дала якоїсь води, шось, кажи, кидала до неї, якесь лисьця, чи шось, та на ний. — Та жінка взяла, напила сі тої води вечир, рано знов напила сі, тей кажи: Вже ми, чуєш, багато лекши від того ліку. Добри люди повідають, шо вона помагає. — Пий, пий, як помагає, то я ще піду, вона казала, шо за ті гроші ше дасьць. — Али вона зак тую йідну випила тей подужала, здорова була.

Зап. у Білоскірці, Тернопільського пов. від Федька Римара П. Стадник.

970. Хлопці в склянці.

Я був на стависку, а там була стирта. Нас було три і скакалисьмо з тої стирти на землю. Ну, тай такісьмо скакали. Я прийшов до дому і на другий день мене зачала дуже нога боліти і то не боліла, но свербіла, ніби поза шкіру мурашки лазили. На другий день болит, на третій день болит, ліпше тай ліпше, аж вже за тиждень я вже ни годни стати. Якім йшов до третої хати в сусідстві по сестру, то на палици ледвом зайшов. Посходили сі баби тай радят, аби до баби везти. Там була така баба на Мантяві. Кажут: Вона відмовит, то ни буди боліла. — Тей поїхалисьмо на Мантяву, заїхали під хату тую; така хата старенька була, поліплина, з дзюрами. Взяли мене швагір на руки, занесли; а як несли, том ївавт кричав, так мене боліло. Принесли мене до хати, посадили на лавку. Та взяла, прийшла, скинула з мени штани, взяла якийсь ніж і зачала притулювати до литки то звітєс, то звітєс, а я єї бою! Все як зимний ніж притулит до литки, то ще гірши болит. Гину, так болит. Вона зацьила шось балакати, троха шиптала, троха голосно, можи з годину: Ни боли ж то, ни круши ж то чирвоної кровви, білої кости, то на ліси, то на дебри. Потім взяла яйце і качає мині по носі, а потім взяла — трас! Збила тоє яйце в шклянку: Диви сі, кажи, в ту шклянку — а вона жовток затримала, а білок пустила в воду. — Я сі дивлю, а там попірек шклянки

такі пасмуги, такі якурат як вітир — я стою на пиреді, найбільший-єм. А в ті шклянці був-ім я і ті хлєнці, жи во мном сї бавили. Я стою з ними. Кажі: То вітир тобі подув на ногу і тибє так болит. Казала: Йди на віз і їдь до дому. — І я встав, пішов на віз і поїхав до дому і вже мине ни боліла нога.

Зап. у Пізнавці Гнилай, Свалатського пов., від Матвія Голояда П. Стадник.

971. Невгадлива ворожка.

Слаба була в мени дитина, ломало ї ногу, через кілька час. І мене дорадили люди, щоби везти до баби, такої знахорки. І ми поїхали до того села, до Луки. Які-сьмо приїхали тай дуже мені сумно було, дужи сї мине ляк взяв, так нібим до пекла приїхала. Але того дня не засталам єї в дома. Вернулам вечир до Багорова і хтілам їхати до дому, але шваґер зачав збороняти, жиби заначувати і ще на другий день їхати там. На другий день приїхалам там — я першого дня не була в хаті, но на подвірью — прийшлам до хати, дивлю сї, а там навкола на сьцінах тільки образів! Думаю си: Можи вона в Богом робит, коли тільки образів в хаті. А народу такого! Повни подвірья, ніби де на ярмарку. За то довго треба було чекати черги, жи так було багато людей. Тей як вже прийшла на мени черга тей я прийшла до хати. Та знахарка була дужи вбрана і коралі великі мала і теньга. Тей як я її зачала просити за дитину, тай вона мині кажи, жи дитина подужає, жи і буде лєкши; вона ми дасєць зіля. „Вона вам ще подужає, ще замуж піде, господиня з неї буде“. — Та, кажу, дай Божи, щоби так було. — Дала віля, казала варити і прикладати до тої ноги, то казала викине гулю і потому витиче і буде дитина здорова. Потім я вже хтіла відїхати, але шваґир кажи: Ще скажіт ви, братово, за себи, що вас голова болит. Тей я зачала і казати за себи. Кажу: Мене ще голова болит. Можи биєте мині що помогли, щоби мине голова ни боліла. — Вона мині дала столец, казала сїсти і скинула з мени всьо з голови і посадила мине простоволосу. А я сіла ні жива, ні мирла. Ни тямлю ніц вже, де я. То їдно, що я сиджу, бою сї гріху, що я в чарівниці, а други стидно, що тільки людей видит, що я сиджу рошцічнина на стільци. А вона мене як гже рошцічила, а сама иолетїла на двір. І довгий час, що вона ни була. І виртає до хати і зачинає мині ворожити насамперед. Я зачинаю сї сварити з нейом. Я, кажу, ворошки ни потрибую, я їхала щоби, помосчи дитині, ни ворожити. Тей я кажу до неї: Я ни потрибую ворошки, бо я в їдного Бога вірую. А вона не, тайда, таки далі ворожит. Кажє: Я знаю, ви мали спір з вашим сусїдом за курку, з вашим крєвним. — А ми таки мали з нибощиком Лучком за курку сварку. А шваґир знав тай бирє, потакує. А нарешці бирє, мині відмовляє: То на лїси, то на гори, заклинає то так, то сак там, я —

мислите — слухала, коли я сі бояла. Ледвим с хати вийшла, такім сі бояла, так мнї сі поги тръасли. Тей ім сі сварила з пивагром: Чо ви притакували, які-сьти виділи, що то мана? — І тогди поїхалам до дому. Дитина ще послабувала — бо то на весні було — від весни до зимних мясениць і померла, не помогла нічого. А я жила в страху, все мене сумліня глодало, чо я до ворошки зайшла; потому навіть ім сі сповідала. А по тім часі кілька мнї дїтнї слабувало, повмирало, али я до ворошки ни їхала.

Зап. у Теклівці, Скалатського пов., від Пар. Стадник П. Стадник.

972. Як ворожбит уздоровив дівчину.

Я прийшла була до Чайковского. Дивлю сі: повна хата людей, а якийсь заглядає поїд зорі, потім на двір виходив, заглядав; казали, що пізнавав по хмарах. А то в Чайковского дівчина слабувала, вочи і боліли і ніс. І він поїхав до їдного села і привіз якогось чарівника. І він і пускав кров з носа, так було можи тої крові з пів літри в місочці, так шума стояла, видно, що рантово йшла кров. Потїшав ту дівчину: Ни жури сі, ти ще будеш здорова, ще сі відась, будеш мала діти. — І якось помогло. Нічо і ни бракує. Типер сі віддала, али якось ни чути, яоби ї шо бракувало. Кажут, шо ї дужи богато коштувало. Али шо заплатила, то ніхто ни знає. А потім пішов той чоловік до Янька — в него жінка була слаба — і там також ходив по подвір'ю і поїд зорі заглядав, али казав, що та жінка вже ни вийди. І таки вмерла. Була дихавична, спухла. Ї треба було ворожбита!

Зап. у Магдалівці, Скалатського пов., від Катерини Черниш П. Стадник.

973. Бездарні ліки.

Пішли раз наші корови на пасовиско і прийшли до дому тай зачали бити, не годни їх було видоїти, не годин було приступити до жадної. Тай моя свекроха зачила сі радити знахарок; казали ім тії знахарки, дорадили, шоби варили якесь там зіля, на горечий камінь капали і притовкали тим каменем ратиці. Тай вони так робили, але віц не помогло.

Зап. у Теклівці, Скалатського пов., від Парані Стадник П. Стадник.

974. Козак здержує дощ.

Проявив ся на Залиманї козак-калдун, шо одводив дощ. Як туча найде, він вийде с книгою й чита — тучі й розойдуця так, шо дощу ни було усю весну. Народ казав, шо це він тучі одганяв. Бач як туча стане падходить, а в його так саме, як і в відьми, черва поза шкурою й ворущиця, кишить і ни даєть йому покою. Народ приходе до волосного

старшини тай каже: „Вишли його, такого-сякого од нас, а то ми його вбежо!“ — Прийшли до батюшки, кажуть: „Батюшка! так і так, общиство обурюєця на козака; каже, шо він калдун. Шо нам зробіть, шоб общиство одстало од його?“ — Батюшка каже: „Ниправда ваша, він чоловік нічого“. — Та харашо, шо дощі скоро пішли, а тоб його вбили. А шож, може воно й справді шо морочило, та як його налякали, воно й пристало морочить.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

975. Як радали давно на посуху.

На брак дощú то так робили: зговили людий сйломицю до ріки купати сї, бо як сї скупаў опір або відьма, то зараз ішоў дощ.

Зап. в жовтні, 1910 р., від Т. Блошки із Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

976. Ворожка з Підвербець.

У нас йи Гупайлиха, шо ворожит лопухом, чорнобілем і оливу якус зливаєс — сипле на воду, а вона дивит сї на то, тай ворожит. „Аді, — кажи, — „свїчкус обїцьила до цєркви, то чому не даш? — Адї песик, відиш, псас сї напудила“... — А вовї кажут: „А-я, я, вона добре каже“; тай то йдут... А шандар здлбає тай питаїи сї: „А ти вітки йдеш?“ — „Та я ходїла до Підвербець до Гупайлихи“. — Тай залише, тай подає до сúду, тай ва пару недїль йде Гупайлиха до цюпи...

Зап. в вересні, 1910, від Сеньки Барановської з Підвербець, п. Городенка, І. Волошинський.

977. Рада ворожки, шоби лїпше поводи́ло ся.

Трафїйїи сї, шо идут до воробки або ворожбитá і він дес шос угадує: „У вас за хатоў йи якїс приточєний плоток або дєрево, вікїньте єго, бо то вам шкóдит, тай найміт службу Бóжу, то бóде вам лєкше. Шо той скáже, то старáют сї доклáдно сповнїти.

Зап. в сїчні, 1911, від Антона Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

978. Ворожка радить перенести стайню.

А як щос згїне ў чоловіка, а чоловік піде до воробки, а воробка каже: „Кобїсте могли ў йнчим мїсци поклáсти ту шóпу, бо то“, — каже, — „нешєслїве мїсце, то вам сї не видє нічо“. — Тай тогдї чоловік берє, працúє, так шóпу перебирáє на дрúге мїсце, бо там щїски казáла воробка, шо найдє.

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

979. Як газді не вела ся худоба.

Бив я ёще парібком. Пас я з другим сусідським парібком на горі бідво. На нашій ўці бива на горбку кошар на бідво, де в літі почуваво. Мі' п'яньо мав дос' шумні во́ви і корбви. Але якас на нх зашва біда і барз бідни б'иви, а навіт штош па́ру здо́хво. Ре́ку, што то мо́же од тра́ви, або од да-чо́го.

Раз в неділю повідат м'ені нон хлоп, што зі мнов пас: — „Бігай, рече, до Гу́ги Полянскої до ноного дзя́ка, што чита́т з псалтира.

То ёгомо́сці повіда́ют, што там добро́го ніт, што нич не зна́ет і што́б іх не пита́т о ра́ду, але як біда, то чо́ловік і голя́ка¹⁾ ся іма́е.

Пішов я до ноного дзя́да. Дав він м'ені ші́ж і по́вів: „Вчинь но, с'їну, псалтир“. — Вч'їнив я, а він рече: „Та то́бі, с'їну, бідво ся не ве́де“. — Ре́ку му: „І та, лем не знам чо́му“.

Вч'їнив я ёще раз, посмо́трив він в кв'їжку, та́й по́вів, што нон кошар не на чо́стїм місци поставле́ний. Я би бив ні́тди не по́вів, што пр'ез нон кошар нам ся бідво не ве́де. — Ре́ку я ёще дзядо́ви: „А што мам р'оби́ц, мо́же то ці́ва ўка нечи́ста?“ — „Ні, — повіда́ют, — возь, пер'єстав кошар на північний схід в діл!“

Ве́рнув ся я до бі́два і не ішов до́мів, лем ся забра́в з но́ним па-рі́бком до ді́ва. До вече́ра кошар смо пер'єставі́ли.

І што ви, па́не учите́лю, пові́сте, што од то́го чо́су біда бідво воха́бива і до г'їе́ска бідво нам ся барз шумні ве́де.

Зап. у вересня, 1910 р., від Мих. Гошка в Грабі, Ясельського повіта, Осип Яворський.

980. Нечистий у виді пса.

У сусіди, ідного господаря, заслаб був кінь. І він не знав, що ёму є́ї стало. Пої́хав він до до́кторе. Не дав то́й ради — кінь поги́б. Ну, поги́б він, а то взело є́ї брати до друго́го. Пішов він до воро́жки. Воро́жка му пові́ла, що: Там маеш ли́хе місце коло хати, розбий свої штахета і то́бі є́ї ніц не стане. І він прийшов до до́му, розбив штахета і те́пер му є́ї добре поводит. Тато старий ви́йшли в ночи на двір та́й видів, як довго бігав до́вокола хати білий пс, а потім десь щез. Ото й сам він фу́рт вою́вав.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Клепача В. Левинський.

981. Воро́жка вгадує смерть жінки.

Ми́шї графле́ло є́ї в Топорівцех, що донька́ умерла, а то́й зы́ть по доньці́, вдов'є́ц, ожени́в є́ї з дру́гою́ і с то́у дру́гою́ собі фа́йно газдува́ў

¹⁾ Бритви.

і любиў сї, а нєні пєршої менї казала: „Отó минї жиль“. — „Та чо́го?“ — ка́жу. — „Він казаў свої́ жінці, а вона́ миві́ сказа́ла“: „Що́ ще́ жінка́ жила́, як я́ вже́ на тебе́ о́ком кидáў“. — А я́ пита́ю сї: Чо́му?“ — „Бо́ я бу́ў за́ жінки́ у ворóшки за то́го, абї́ вона́ вїйшла́, а вона́ сказа́ла: — „Не́ заходї́ сї́ в уздорóвленем, бо́ тво́я жінка́ беспє́чне ўмре́, а ти́ ожє́ниш сї́ с то́ў на схід́ со́нцьи, що́ він бу́ў прїсе́жним“. — „Оже́ж я́ уже́ утрати́ў надїю́ і не́ пита́ў нї́ лікарї́ў, нї́ вїчо́ жінці́, лї́шим так розд́ума́ў — на схід́ со́нцьи, котрї́й бу́ў прїсе́жним. Ага́, ну́ то́ йи́ така́ пї́ўчина, що́ я́ мо́жу ожє́нити́ сї́. І́ до́ штиро́х мїсе́нцї́ў ста́ло сї́ так, що́ я́ с тобо́ў ожє́ни́ў сї́. Але́ не́ кажи́ нї́ко́му“. — А она́́ сказа́ла те́щи — такі́ мє́ни небї́шці. „Ой“ — ка́же — „як ми́ сказа́ла, том аж́ ма́ло не́ упала́ з жьїлю́“.

Зап. в сї́чнї, 1911 р., від́ А. Трачука́ в Далєше́ва, поз. Городе́нка, Ів. Во́лоши́нський.

982. Із пирогів град.

Пастух пас конї́. А ба́ба наварила́ пиро́гів ца́лу миску́. І зї́брала сї́ го́ла, і́де в по́ле с пиро́гами. Як вє́сла йти́, то ме́гала пиро́ги, всї́ пиро́ги в є́ден бї́к. А то́й з заду́ йде́ і ти́ всї́ пиро́ги збирає́ в мї́щє. Та́й пото́му забра́ла сї́ вна́ до до́му. Поля́гали спати́. Піснули́. То́й отвори́в ві́кно та́й сє́ипав пиро́ги до хати́ крі́зь ві́кно. С тих́ пиро́гів став вели́кий сьні́г, лї́д, мороз. Ві́кна замерзли́ лї́тно́ї пори́. Хто́ то зроби́в? Він сї́ призна́в. Намє́тала на тучу́, на люде́й, абї́ ско́сила па́ру сє́лїв, абї́ град, тучї́ ви́били всє́ в по́ли. Пото́му він сї́ замельду́вав до ві́та. Зї́хала ко́місія́ реві́дувати, що́ сї́ ста́ло. А він ка́же: Що́ я зроби́в? То́ вна́ ви́несла́ тї́лько пиро́гів в по́ле і сє́ипала́, а я зї́брав і ві́сипав до хати́. І́ він ді́став за то́ нагоро́ду, жи́ оборо́нив па́ру сє́лїв, бо́ його́ Па́н Бі́х патхну́в свої́м духо́м.

Зап. в Уличні́м, Дрого́б. пові́та, в липні́, 1906 р., від́ Івася́ Курїя́ В. Левинський.

983. Злобна яритниця.

А о́це як стої́ть за дво́ром яритниќ або́ яритниця́, то́ ото́ хто́ мимо́ і́де, так до́лжен возда́ть че́сть; а ни́ дай Бо́г підє́мїхну́ть ся́ — так ото́ прона́щїй бу́диш на ві́кї. Ра́з дї́вчата́ ішли́ у ви́дїлю́ по ули́ці, а під́ дво́ром сидї́ла яритниця́. От о́дна із́ ї́х і підє́мїхнула́ ся́, так вона́ с то́го ра́зу ста́ла крича́ть на ра́зні́ го́лоса. Та́ вони́ ї́ вже́ куди́ - ни́ куди́ возили́ до ро́зних ба́бок і́ ворожі́їв, так на́ силу́ одходи́ли.

Борисовська́ вол., Валуй. пов., Воро́нїж. губ.

984. Ворожба солею.

Я́ служи́ла в є́дно́ї га́здинї́, а вона́ бу́ла ча́рївниця́ і́ на вели́кє́нь ворожи́ла, як вї́йшла з це́ркви. На́стругала́ сьвя́чено́ї со́ли, взя́ла сї́

в запаску тої соли і пішла довкола хати і метала в усіх чотирьох кутах і в хаті, в стайни, в сіньох.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

985. Сушена голова щура.

У нас у Коноваловому, що у Типоля, свинарь був Джиджим, прикащик, так його дочка, шуть його зна, де вона взяла крисячу головку і сеушила; а свекор, значить, дознав ся, виняв с печі. Вона приходе, він її й пита: „Шо се ти хотіла нас утруїть?“ — Прийшов син, він і синові сказав. Так вони били-били її, як сучку ту, і вона втикла, помандрувала к сукиному сину.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

986. Врожка Дунїйка.

Ту в Далишеві то була така ворошка Дунїйка, де тепер Тарас Петро і то зі сьвіта до неї приходили. І то як чоловік чїстий, то такі порошокї давала, що нічо, а як затроєний, то буде рїгати ящїрками. Тай Федір забажїю порошокї і заклїкаю сусїдїю і сусїди були сьвітками, що ящїрї в нїм були. І він як тотї порошокї важїю, як сї вічїстїю, то ще двацїть лїт жию при дїбрім здорївю, алі на него радї ни було.

Зап. в цвітїи, 1911, від Никола Блїшки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волинський.

987. Ящїрки в ковбасї.

Йиден парубок пас на облозі худобу. На йидного чужого господари. А того господари дїюка йшла і казала му: Чо ти ту насеш? і брала сї до него обдирати. А він не даваю сї і взьїю, набїю і відти займїю худобу. А відтак в зимї ходили колїдувати хлопцї. І ходїю той парубок. І колїдували їд хатою того господари, що він пас. І каже газда: Ходїт до хати. — А він собі нагадаю, що він побїю дїюку. І на закуску даю кавальчак ковбаси. А він собі нагадаю той парубок і взьїю, сховаю в кишню ту ковбасу. Принїс до дому і даю мамї, а вони сховали ту ковбасу на комнї. І вона стояла девїть день на комнї в теплї. — В девїтий день подивили сїи, а там їи ящїрка. І тогди кажи: Якби я бую вію, були би в мнї такі.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

988. Муна з сушеної ящїрки.

Ў йиднїм селї бую такїй парубок, що дїже з дїюкою закохаю сї, а ўна йїю каже: „Васїлю, їдеш ў лїс?“ — А він каже: „Їду“. — „Кобїс мнї мїг їмїти зо двї ящїрки живїх, а най буде“, — каже, —

„й нежива“. — А він приїхаў у ліс, іміў ящірку і ўзьвіў, росклаў во-
гонь і ссушиў ту ящірку на прўбу. І ўзьвіў, стер і на муку і вікіг онўчку
с чобота і зібраў ту муку з ящірки ў онўчку, завіў і поклаў на пень
ў лісі на дубовий і приклаў каменем. Але він приходит у вечір до
дїўки, ўже як приїшоў з ліса, а вона ймў каже: „А йміўес ящірку?“
— А він каже: „Ой нья“, — каже, — „не мож було йміта“. — Але він
поїхаў зноў у ліс у на́ру день, дивит сї до то́го платка́, а с тої мукї
так як мак дрібні ящіркї поплóдили сї. І він тогдї каже до свóго това-
ришья: „То так дїўкї зна́ют чарувати парункіў, дивї сї“, — каже, —
„що сї зробїло.

Зап. в липня, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Во-
лошинський.

989. Сушені ящірчї яйцї.

В Колїнках дїўка дала далишїўскому па́рункуви даньї, шобї ї свá-
таў; а то бїли сушені яйцї ящірчїчі; али притрїмала чєрис чєис і то
йїму пошкóдило і зачїбли ў нїм ростї ящіркї. Зачїбло йїгó пичї і су-
шїтя. І ни припускáло му їсти. І потїм поїхаў у гóри і даў йїмў чоловїк
напїти сї зїльї і упирезаў йїгó пóясом і одєн чоловїк тиснўў з однóго
бóку пóясом, а він рїгаў і вїходїли кавáлками ящіркї і навїть цїлї і до
то́го йїмў примóвили на водї чїстї. По примóві с тої водї зробїло сї
так гїй горофїйна юшка густє. І пїсьлї то́го зробїў сї здорóвий і пїшоў
до Кана́ди.

Зап. в липня, 1910, від Митра Ласїйчука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Во-
лошинський.

990. Як парубок рїгав ящірками.

Йїден парубок вораў і закликала го вдовїцьця на сьнїданок. Дала
йїму горїўки. І він сьї тоў горїўкоў захлїснуў, шос му сьї в голови
закрутило. Відтак слабував два роки. І так рїгаў ящірками, шо як віде
під мур, як зачне рїгати, йїден конец в пїску, а другий під муром.
І пїшли вони до ворожбита. А ворожбит казаў так звїязати крепко і він
вїрїгає гет усї. Али як зачїў вїрїгувати, то трохи не вмер. І так сьї
вїгоїў, а здороўльї вже ни маў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Софрона Хартуняка М. Капїй.

991. Парубок рїгає ящірками.

Раз привєзли до Петрóвої ма́ми па́рунка; так буў вїсох, шо лиш
бўла шкіра і кóсти, так го спїли. Тай вона му дала зїльї тако́го напїти
сї, тай го увїязала від нїг аж до голови́, так го увїязала рушникóм.
Тай тогдї як зачїў рїгати ящірками, то аж по́під лаву бїгали.

Зап. в жовтня, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, Ів. Во-
лошинський.

992. Порошок з яєць ящірки.

Йи такі, що як хочут зробіти збітки... то йи такі ящірки на полі, як сапає сі, то находит сі такі яйці на полі, і то потому оме тих яєць і зітріє і даст з горіукою випити другому. І то вітак сі плодит у нїм, тай він нїдїє. Єго млоїт, вудит, він їсти не може і нїдїє с того. Отжеж йи такє віле, що дає сі нїги, як хто вітримає, керетрїмає. І у нас буў такий чоловік, що даваў і віратуваў. Єго діти знають, але тим не орудуют.

Зап. в липни, 1910, від Якіма Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

993. Ящірки в попаді.

А то разві ни було? розказують — єсть. Брат погромської попаді жинивсь, а вона, попадя, на свадьбу приїхала у Шаталовку (чи вона за Остогорським, чи де). А там закричали: „Знахор прийшов! Знахор прийшов!“ — Ну, а на говорить: „Де?“ — „Он говорить, стоїть миз людьма“. — Вона й говорить: „Он какой!“ — Так він тіко глянув на неї, та поделав. Вона стала на разні голоса кричать, болїть. Як найшли бабку під Валуйками, вона дала їм лікарства пузирьочок: „Виж, ка', дорогою ни принїмайте його, а єдти домой!“ — Так вона приїхала домой, приняла, як начала рваць ця, так аж шїснацьцять ящірок викинула. То вона болїла, вже жививї дітї рожала, а то як двї дєвочки родила і вмерла, а вони виресли. Дохтарї лічили, лічили, нїяк ни вилїчили, а бабка за гривиник вилїчила. Дала чогось випити, як почало її рвать, так аж дванацьцять ящірок вирвала. Як хто каже — нима ящірок, а отже з погрїською понадею було.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

994. Два цебрики ящірок.

Оден чоловік, я не знаю з котрого села якурат, розказуваў, шо єму жінка так віробила, шо такий буў грубий, шо у двері не ўлазеў си. І ходяў він по дохторах і стратиў бїлше, єк вісім мортїу, аби си із того виздоровїу, а то нічого ни помогло. Але приїшоў до него якийс Гуцул і каже: Я би тебе порадиу, аби ти менї даў десять корон; я би тебе завїу там, де є магазин з тими чортами. — Добре. — Веде він єго, веде — завїу до Косова, а у Косовї дес зник. Але той їде далї. Як уже змучїу си, сїу коло дороги і трохи відпочиває. Але надїшоў другий Гуцул і питає си єго: А куди Бог провадит? — А той каже: Я мау товариша, Гуцула, а той мене лишїу у Косовї тай я не знаю, куди їти. — Але той каже: Даї менї десєть корон, а я тебе туди заведу. — Той вінеў 10 корон тай даў тому Гуцулови і той єго завїу туди, до тих янахарїу. Вїйшоў один Гуцул і каже: Ходи, чоловічку, до хати. Питає си він єго

там: Ци хоч, аби я завернуў на того, шо тобі се зробиў, ци хоч, аби ему дарувати жите? — Каже він: Той, шо мені се зробиў, не має душі, але я маю душу, то я ему дарую. Най ему Пан Бог заплатит за то, шо він мені зробиў.

І дали ему там якус воду, аби він випиў там такі на місци, а другу фляшку дали, аби випиў аж у дома. Але каже той знахар: Як будеш іти до дому, то аби се нігде не сідаў ані раз, а скоро прийдеш, аби се зараз ту фляшку випиў і легаў до лущка.

І він пішоў. Прийшоў т хакі, випиў ту воду і лег до лущка тай ек через чес отвориў рот, то вибігло з рота зо два цебрики ящірок...

То его рідна жінка таке ему зробила. Потому, шос у два місяці, жінка померла.

Зап. від М. Рошки у Карлові, Снятин. пов. А. Овищук.

995. Жаба на сковороді.

Була калдовниця, а в її сапожники стояли. Приходе до її сусідка і пита: „Шо, каа', вловили?“ — „Вловила!“ — „Деж воно?“ — „В пічі сохне!“ — Вола вишла с хати, а ті сапожники ка': „Давайте подивиця, шо воно там?“ — Одкрыли піч, дивляця, а там на сковороді лягушка, і засохла-а-а, як сухарь. Ну, взяли сапожники лягушку суху і вкинули її в кісет с табаком і побили її молотком, — побили її, побили на мелкві часті. В тому кісетяку воно і лижить і повісили на стінки. А воно мовчить. Коли одкрыли, так там їх, на скілько було частей побито, стілько й жабинят — так і кишать! А ті нічого ни питають, так поахали-поахали й каа'ть: Цеж вони, сукни дочки, хотіли когось отроїть“.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

996. Чари краканом.

А я чуў, шо не лиш можна счарувати ящірками, або чим будь живім, але і краканом (руки на роздоріжжю), аби естругаў і дати до напою і буде так само бракувати (шкодити).

Зап. в липни, 1910, від Івана Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

997. Циганка ворожка.

Циганка йде ў ліс, тай нарве с колочічки того насіння, тай прийдё до якоїс жінки ў село, тай каже: „Дайте мни, газдінько, на стан полотна, то дам вам такого насінничка, шо як дасте чоловікови с чимос, то вас будё чоловік любити“; а як нби, то каже: „Дайте мни чорну

кўрку, таї дайте мнї рўку, то як вам поворожу, то так вам бўде шїски вєсти сї, що то рас"... А жїнка не знає, повірит, таї дає.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

998. Як Циганка ворожила.

То била Циганка і менї ворожила. Повідат, жи сьа віддам, жи будут трїє свати, жи іднї будут на схід соньця, а другї на захід соньця, жи йєден буде такий, жи з воська вийшоў, а другий, жи ни буў в воську. І повідала, жибим жежи дїўки не йшла на поли, бо вони ми шось таке дадут, жи сьи ни віддам.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

999. Не помогли штани.

Ходив хлопци до дївки, дурив ї, жи се буде жинив. А потому він се вже з другов зачив жинити. А та ївват дївка — закликала ворошку. А там не були єго штани, того хлопце. І зачила ворошка нат штанами віск зливати. І казала: Він се до тебе поверни. На, бири — тїї штани нюхай.

Дївка штани нюхала. І ни повернув се.

Зап. від мами, в Будзанові, Теревельського пов., 1903, О. Дервянка.

1000. Як баба причарувала жениха.

Била чарїўниця і хотїла счарувати, жибї дїўку віддала. В недїлю рано варила барвінок, льала тот барвінок, де йдут хлопці, а як то ни помогло, вона пішла до йичої ворожки, мудріщої, жибї ї повїла. Ворошка повїла, жибї стїла курку; а вона взїла, стїла курку і занєсла до sweї дїўки — мала віддану — і ту курку дїўка зварила. І зьать пішоў по того парїпка, жибї їхав по дрїва в лїс. Він приїхав з дривами, вона дала му курку їсти. А він мовнў, на шо вона курку зарїзала дльа нього, жи не треба било стинати. — А вона мовила, жи курка підопхала сьа під двері і сьїла курку дверми. Тогди тот парїбок узьаў в неї дїўку. Вона Бандрівська, по я би ни повїла котра.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

1001. Коханок літає у снї до коханки.

Одєн парубок служїў у дворї ў Колинках, а дїўка служїла с Тоўмачьї і полюбїла сї обоїи і зробїў ї дитїну. І вітак не хтїў ї ўзьїти, оженїў сї з другоў, а вона забрала сї до Тоўмачьї і так му зробїла, що заснє у вєчер, він пробўджуї сї, а він пїт хатоў полўженийї у тлумачкої дїўки у Тлумачи. Ўходит до хати, їдбї, пїт обидвоїи і зломит го

сон і параз зробіт сі зноў у Колінках (повіт Городенка, сім миль від Товмача), али ни знайі і ни чўйи коли. Казала му так, що якбим хїїла, то як ті писе, то би у тобі кістки ни стало, а він і просїу, щобі вона йимў дала спокїй.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1002. Парубок під землею.

То єден парубок ходив до дївчини. Дурив і, жи се буде жинив з нев. А вона кажи до него: Та жени се вже рас, ни ходи дармо!

І той взев теї і покинув. Пішов в сьвіт. Бо він ни мав свого господарства. Али вона зачила сумувати і пішла до ворошки. А ворошка кажи: Чикай, его мусит принести!

Як зачила ворошка шептати: Як на верха, принеси.

Коли він таїжи буў якїсь сьвітовий. Він вже знав, що робити. Теї взев кретовине, наснавав собі на каплюх. Прилетїв злий дух до него, теї го ни годин був взети, бо вже був під зимлев. Теї приходит злий дух до ворошки, прилігає теї кажи: Ни годин го взети, бо вже під зимлев.

А вона кажи дївці, що він вже вмер; вже під зимлев. А дївка с тої роспачи теї в воду скочила.

Зап. від мамі в Будзанові, Теревельського пов., 1903, Марія Деревянка.

1003. Як баба спровадила дївчину.

Рекрут парукував до войска і дужи тужив за своїов дївчинов. І посходили сїи до йидної прачки. Посходили сїи, а вона го сїи питала, чого він так тужит. А він кажи, жо зіставив дївчину і дужи му жаль за ньов. Теї вона йиму кажи, йак дасьць пїитку, то йї зарас спровадит. — А він кажи, жо ни так пїитку, али дисьтку; али хоча сїи приконати, чи то правда.

Теї вона зачила щось там бити; йакїсь йайці била, йакїсь йїгли закладала. І післала йїх два на двір в льантухом. І аби вони тримали льантух і йак над ними зашумят, аби вважали, бо вона злитит на той льантух. Вони так зробили. І вона йак була при роботї із закасаними рукавами із півквартков в руці і так злитїла.

Зап. від Бронки Бабіч, Львів, О. Деревянка.

1004. Змїй у ворожки.

Живеть баба Бикетїчиха в хуторі Зимлянках. Вона ворожить од усього: узнає, де украдуть, куди повідуть. До неї літає огнений змїй. Як литить, так искри й сипе слїдом за собою, ось наче слободу запале.

Влітає у верх, сідає там десь у закапелку. Як хто приїде до неї ворожить ця, вона його й питає, а він її уму-разуму навчає. Вона страшна, очі якісь чудні. Ми з матушкою Олександрю їздили, як у неї ключі пропали та платок. Вона набирає кружку води й дивниця та розкажує. „Ключ найдите, каже; дівчина чорненька знайде; а платок, каже, пропав, його вже продано“. — І справді нянька чорнявинька пішла на смітник (смітя понисла) висною, тай знайшла ключ, а платок пропав.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

1005. Як жінка мала прийти до дітей.

Вера! Ти спала й ни чула, як Анна Василівна розказувала про бабу Бикеччиху. Василівна ни віре, що до Бикетки в ночі лукаві ходять. — Як же тут ни вірять, коли про це он і люди кажуть. Ув одного чоловіка ис жінкою дітей ни було. Вони й приїхали до Бикеччихи, щоб вона їм пособила. Я забула, чи с Троїцької вони були, чи ще відкіль. Бикеччиха й оставила їх почувать. Бабу вона положила спать у хаті, а чоловіка на дворі, а сама пішла до мелниць. О півночі приходять лукаві. Вона з ними балакає на присінках: „Отак і так, каже, приїхали до мене люде“. — Вони вняли кубушку, ті лукаві, та всі в її й повинудювались: „На, кажуть, оддай бабі цю кубушку. Нихай вона випе цю воду, так у неї будуть діти“. — А той чоловік ляжить на дворі та все й бачить. В ранці даєть їм Бикеччиха ту кубушку. Він нічого ни сказав їй, запряг коня й поїхав ис жінкою. Тіко шо надїхали вони на прихресну дорогу, він узав ту кубушку та об колесо і розбив. А воно ті маленькі чортятятка хватаять ся за колесо та кричать: „Мамо, мамо, возьми й нас!“ — Віа по коневі та скорій їхать тай ка’: „Умру, ни поїду до Бикетчихи і родичам і сусідам закажу.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1006. Ворожня Бикетчиха.

Шо ви чули, Василівно, про бабу Бикетчиху? Чи до неї шо ходє в ночі, чи як? — Та кажуть люди, шо до неї серед ночі з болота лукаві ходять, тіки я тому ни вірю. Міні й самі доводилось бувать у єї разів с три. В останній раз я була в її с салдаткою, сестрою дякової Палажки — водила її в Харків наймать. Вона с Королями така вже знакома. Моя сестра Лисавета Королька ще й на свальбі у Бикетки гуляла, як вона свого сина жинила. Тоді ще вона ни в славі була. Гарно таки погуляли там день, а в вечірї хотіли їхать до дому, так вона й ни пустила їх, Королів. Каа’: „Ни їдти, ще й завтра буде гуляння тай на дворі завирюха. — А так нидалеко од Бикетки живуть плимінники її,

Уласинки. Там уже такі охотники, що й матінко рідна! Як набили вони тих зайців, як нашпиргували салою, так одного духу наїси ся. Засивають ті Уласинки всіх до себе. Були там і наші Королі. Пють всі та співають. Випивши була й Бикетка. Коли кинулись, нима Михайлової жінки (Уласинкової). Туди-сюди нима тай годі. Михайло все сімейство росинав: Криком кричать та шукають її. Тоді до Бикетки: „Дядинко така-сяка, подивись, де жінка!“ — Вона одмагаїця: „Голова болить“. — Він її у поги. „Ну, каа', гимоньська заводина, дай водиці в кружицьці“. (Вона бач на всіх лаїць ця). Дивилась-дивилась: „У, паганосьвітний — вона у погребі під драбиною, сидячи, спить“. — Коли так, полізли в погріб і витягли її вітіль. Так ото й повила я у Харків салдатку наймать. А слух вже є, що Бикетка вороже. А салдатка й каже міні: „Якби вона сказала міні, чи наймусь я, так ми б до неї зайшли“. — „Шо ж, к'уу, давай зайдмо. — Заходимо до неї так у полудень. Вона буряки скромадить і білі і красні, і скагиртина лижить на лаві. Ми бач, як поскромадимо буряки, так у воду їх зараз пускаймо, а вона на скагиртину кладе. Поздоровкались ми, я попросила води напить ця. Вона й пита: „Де ви йдете?“ — А я кажу: „Іду у Харків плимінницю наймать“. — „Яка ж це плимінниця? Ї звала сімю й Лисавети й Машки галичницької; в їх наче ни було таких дочок“. — „Та це, кажу, Юрчишина, шо в Кисилевому живе. Її чоловіка в салдати взяли, так оце я виду її наймать. Скажіть, спасибі вам, Андріївничко, чи найму я її“. — Вона просе нас заночувать, — каа' — пізло вже йти“. — А ми кажимо, шо нам треба поспішать, шо б вистигнуть сьо'дні в Охрімівку або в Слободку.

Взяла вона кружку, а там води так на дивьці. — „Дайте, кажу, я набиру“. — „Не, ни треба, каже, буде й сього : тут єсть с стаканчик. — Дивилась-дивилась вона в воду: „Кати батька зна шо набрихала. Плимінниця! Яка вона тобі плимінниця? Вона тобі чужа!“ — А я їй: „Шо небуть треба ж казать. — „Ні, ти міні ни збрешиш, ни збрешиш“. — „Чи найму ж я її в Харкові?“ — „Як в красний базар наймиш, так ни привидеш назад, а як у чорний базар наймиш — так привидеш“. — Ну ото попращались ми і пішли, а салдатка й пита мене: „Шо то вона, тьотю, натякала?“ — „Та я, кажу, й сама ни роцаламакаю, шо то за базарі такі красний та чорний“. — „Ходіть, ка', поспитаєм її“. — Далеко було вертать ця, та треба було. Вирнулись ми, а вона й кричить: „Я тобі казала — верни ся, нч по дурному ноги бє“. — „Та ми, к'уу, забули поспитать, шо ви за труди положите з нас“. — „Купи, ка', міні чулки гарні на смерть“. — Тоді вже я питаю: „Скажіть, Андріївничко, який то красний базар?“ — А вона каже: „Як на чаї та на канхвети наймиш — ото тобі красний базар, а як на куховарки — так ото чорний“.

— „Чи я ж її ни вистиму до дому?“ — Ні, ни вистимеш, ні, сама йтимеш. Коли так наймиш її, так вона буде в золоті“.

Прийшли ми в Харків. Найнялась та салдатка до губирнаторової нивістки, така розряжина стала і денгги у банки є. Дитину родила, од- нисла в приют, а далі другу й третю. Син тут у неї у пастухах був, тилят нас: одежа на йому обірвана була, руки й ноги порецались, паче ножем їх покарбував хто. Так вона його туди взяла, зодягла: такий став кавалерія. — Бикетка разів с пять у Київ їздила, а двічі так пішки хо- дила у Київ. — Як коний украдино у Лапковського (пару жирибців), тоді прикащиком був у його Білозоров. Лапковського тоді ни було дома — їздив лічить ця за гряницю. От Білозорова і справляли до Бикетки узнавать про коний, так він і слухать ни хотів, кричав та лаяв ся по- матірно, звнітє. Приїхав сам Лапковський; розказують йому про Би- кетку. Він і каже: „Ми поки ни будим її про лошадей питать, а поне- риду вивідаім у неї ума“. — Привизли її та взяли, зажмали в одну руку цілковий, а в другу пять цілкових. Стали питать, шо в які руці, вона і сказала. Тоді вже вгадала, де коні і їх понаходили. Оце тіко я й знаю про Бикетку, а білш ни дійшла тону. Подейкують там люди, шо до неї нічу з болота виходять, та я тому ни вірю.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

1007. Ворожка відгадує злодія з карт.

Як щос у чоловіка згїне, або шо украде хтос, то берє шўетку, тай іде до ворóшки, а ворóшка кїне кáртами, тай каже смў або: „На по- лўдни той злодїй сидїт, або чóрний, або білий“. А той чоловік тогдї вдогадує сї, шо мóже й їи яко́го во́рога має, шо на полўдни сидїт у селї. А чоловік повірит ворóшці, а ўна нічо не знає так, як той пень. А чо- ловік кудá ходит, ўсе говóрит: „Ото, кущю, ми відгадала ворóшка; пішóўем до ворóшки, тай акўрат сказáла тóго, шо на мене вáжит. Лип“, — кáе, — „не маю до не́го, ра́дці́ брáти сї, бом го“, — кáе, — „ни влапаў“.

Зап. в липни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1008. Злобна ворожка.

Були в нас раз панї-матка Ганка і чисали предиво. І росповідали мнї, шо їм їдна жінка повідала — вони були в дочки в Сурунівці — шо її сї раз так придало: Вона мала нивістку і вони сї с том нивістком колотили, все як то з нивістком. І вона так як мала гроші, то все по- сила за пазухом в платочку і раз вона ті гроші загубила. Ну, теї за- чала шукати, теї вчїпила сї нивістки, шо то вона вкрала; все — вкралась

тай вкралась гроші. Тая нвістка сї відпирала, що ни вкрала, а тая кажи: Треба їхати до ворошки.

Поїхала во сином до ворошки і прийшла до хати, а той син то сї сїв під хатом на присні. Ворошка взяла її, посадила на сталець і роспела тай зачала ворожити; щось там шепчи, то вибіжи на двір. Побігла на двір і щось до неї говорило с під стріхи, кажи: То тії гроші, як вона мішала свиням, впали в цебир і свиня зіла. Али кажі, що то таки нвістка взяла. — І ворошка прийшла до хати і зачала її щось шитати, шитати над головою, ну теї кажи: То так і так, кумуюю, то таки ваша нвістка взяла гроші, добри ви собі думали. — Видите — кажи та жінка — я таки казала, шо то вона, а вона сї відпирас. Та виїшла с хати теї кажи до сина: Ходи, поїдим до дому.

Теї на дорозі, як їхали теї кажи: А видиш, сину, то таки вона взяла гроші. — А син кажи: А видите, мамо, і ви би дали її віру; а я чув, що її щось говорило, що то, як ви мішали свиня і впали ті гроші в полову і свиня зіла. — Ну тай вона кажи: Коли так, то єнакши ни буди, но свиню заколим теї сї приконаєм, чи то правда. — Приїхали до дому тай зараз закололи свиню тай знайшли гроші. В кендюсі були — кажи.

Зап. у Теклівці, Скалатського пов., від Настї Бучинської П. Стадник.

1009. Корова гроші зіла.

Та як було діло! Значить, живили сина. Потім ни понаровилась севкрові нвістка і він все на неї нападаїця, все нападаїця. От приїхав раз свекор в ярманки. Пообідали вони там гарненько. Вийшов на присїнки, почав гроші лічить, скілко вторгував, тай пішов кудись на двір чи що, а той гаман бросив на присїнгах. А пастух тоді саме гнав пасти скотину. Осє одна корова підбігла під крильце тай проковтнула той гаман. Приїшов він, кинувсь — нима. На времня нвістка була у сїнях. От він її й пита: „Параско, ти не бачила тут гамана?“ — Вона говорить: „Нї, ни бачила!“ — Він шукав-шукав, ни найшов, почав на неї пенять: „Ти ж сама тут була, тут нікого ни було. Признавай ся, а то як поїду до ворожки та як шо скаже, шо ти взяла, так тоді прощай ся з світєм!“

Поїхав до ворожки, та кинула на карти і каже, шо своє сімейство взяло; білш нікого не було, як із свого сімейства. — Приїздить він, опять нападаїця на неї. Вона присягаїця, шо я ни брала. От він і каже: „Поїду у Понасне до ворожки: так та як скаже, так і буде“. — Запріг і став їхать з двора, а хлопець: „Дїдусю, і я поїду з вами!“ — Він його взяв.

Приїжджає до ворожки, вона його оставля ночувать до ранку. Повчєрять їм дала. От вони повчєряли, полягали спать. От хлопець устав і пішов на двір. Увійшов у сїни, слуха — шось у нижні хатї балака. От він підойшов тай слуха. А там три чоловіки здорових та страшних питають її: „На шо ти нас кликала?“ — Вона їм і розкажує: „Приїхав ось чоловік; пропали у його гроші, а він пиня на нивістку, а вона отказуєть ця“. — Вони кажуть: „Їх гроші взяла ни нивістка, а їх ізвіла чорна корова; а кажи, шо нивістка взяла; вона з горя втопить ця або повісить ця, так ми хочимо, шоб душа наша була“. — Встали вранці, вона й каже: „Нивістка взяла гроші“. — Він поблагодарив і поїхав до дому. От дорєгою й каже той хлопець: „Дїлусю! шо я чув нічу, як виходив на двір. Приходило до баби три чоловіки здо-о-орових та чорних, так як лукаві паче та й питають: „На шо ти нас кликала?“ А вона їм і каже: „Приїхав чоловік, пропали у його гроші; так він пиня на нивістку, а вона отказуєця — каже, шо ни брала“. А вони їй кажуть: Їх гроші ни нивістка взяла, а чорна корова зїла. Так ти кажи, шо нивістка взяла; може она з горя втопниця або повісиця — шоб душа наша була!“ — Він вислухав, зараз приїхав, зарізав ту чорну корову, найшов той гаман у тїй корові.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

1010. Ворожка черпає знанє в чорта.

Єдні жіньці пропали коралї. Чоловік питає: Де твої коралї?

Вона кажи: Я ни знаю де. Десь пропали; ни знати де.

А він кажи: Чикай, я поїду до ворожки. — Поїхав до ворожки з наймитом. Наймит се лишив на дворі. Він пішов до ворожки до хати. Зачив ворощі розповідати, шо єму пропали десь коралї, а ни знає де. Ворожка кажи: Чикайти, я вам скажу, де ваші коралї.

Вийшла ворошка на двір, зачала свистати і шось прилетїло до неї. Питає ворошки: Шо там скажиш?

А ворошка кажи: Ту прийшов єден чоловік, десь му коралї пропали. Хочи, жиби му сказати.

— Ого так: Вона прийшла с церкви, мала коралї на шиї і товари мїшила і коралї се ссунули ш шиї до цибра і яливка зїла, яливка литнула тїй коралї, али абис так сказала: Твоя жінка з жомнерами пила і жомнери з неї здїймили. А він прийди до дому, жінку забє, а сам се повісит. І я буду мав с того профїт!

Так злий дух повідав до ворожки. А наймит лижав на возї, а то се ни витко було — і наймит весь чув. Вони го ни видїли.

Приходить ворощка до хати і бире, росповідає тому чоловікови. Кажі: От так: Твоя жінка не жомнерами пила, була п'яна тай жомнери здіймили з неї.

— А чоловік се россердив, заплатив ворощці, шо там то... Їди до дому, такай видобрій — вже жінку забé. Али наймит кажі: Чикайти-но, господару, ни будьти такі видобрі.

Я лжив на возі, я всео чув, шо ворощка ви злим духом вогорила. Али ви вовьміт, патомісьць справти набоженество і рінгти ялівку пирісту, бо тота ялівка коралі зїла.

А господар кажі до него: То ни правда!

А наймит кажі: Щом служив в вас три роки, то я вам всео дарую, як то ни буди правда.

І взели, зарізали ялівку, ялівку роспороли і коралі витегпули з ялівки. Тогди справили баль, їли, пили, висилили се за тоє, шо вобое живют.

Зап. від мами в Будзанові, Теробовельського пов., 1904, О. Деревянка.

1011. Жінка підливає жінку.

Як буў Кіркин ту у лісі, óтжеж я їздиў до Червоного з ним на свійга. Тай тамечка коло Червоного йи село і жінка ішла води, а друга мала за-зле на ню, тай чїнос підольлила ї. Отжеж та кобіта ўбрила — стала ногоў — у тотó і потїм ї ного́ слўхла сїльно і радї ї не було і лиш посїнімо і бїльше пїц, і чобїт не мож було ўбути, і у шпиталї була і ніхтó ї не мїг раду да́ти на ту ногу. На зле найшлó сї, а на дóбре не мож було, жебї ї хтос порадїў, жебї вона сї віздоровїла.

Зап. в липни, 1910, від Явима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1012. Чим підливають.

Кажут, шо як в ненависти, то підливає оден дру́гого. Отже кажут, шо набирé тої змїлї, шо киртіцьи парїє, óтже ту землю бирé, росполїкує ци ў місці, ци у цїбрї і підлигає то́го. А хто на ту землю першїй ста́не, так за́рас той дістає калїцтво.

Зап. в цвітїни, 1911, від Панька Семовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1013. Причина недуги.

Посварїла си одна жїнка з мóйоў слўжницеў тай хотїла ї з однім чьоловіком бїти, а я сказаў наші папи. Тай та жїнка пишла до кóршми, упила си тай два дни слабувала тай казала: „То та (мої слўжницеї) заўзїла си на мéни тай хо́че менé с сьвіта зігна́ти — скажіт ї, най си боїт Бóга, бо я маю діти дрібні тай лішу їх“.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Никафорана із Ростік, пов. Вижниця.

1014. Цвіт папороти.

Буў такий пастух, пас худобу ў лісі і буў убўтий ў постолáх. Вігнаў адного разу пасти худобу ў лісе таі десе загубіў одну штку худоби. Али зачыў він за тоў худобіноў шукати — то сі гіяло перед Іваном ў почи — зачыў лавити по корчых і десе му сі цвіт папороти утрысе у поскіў; таі наколі йму то ўпáло ў поскіў, так зараз він узнаў, шо сі ў сьвікі гіе і узнаў навіть, де йго худоба і пішоў і завернуў зноў до череді. Али тут той скаминюшник позавидуваў йму, шо він знайи, шо сі ў сьвітї гіи, таі узйў, перекінуў сі ў пана і узйў такі порьїдні чоботи. Привосит ў лісе пастухови чоботи таі каже: „Мой, тобі“ — кае — „не ўстїдио ў постолáх? Скидай постолї, дай мнї, а я тобі дам отї чоботи, адї-о, подарюю ти таі сі ўбўиш так, як пан, не будеш ходїти ў постолáх“. — Таі хлоп скинуў постолї, убўў сі ў чоботи, погїкуваў нанови таі пан собі пішоў від него, а він від пана — і забўў ужє гет за ўсьо. Таі парáz дївит сі — позавертаў худобу — нема чобїт, він ббсїй! „Агїй, а то шо? Як то в мене могло так щезнути?“ — Вертае він сі на то місце, де сі с паном мївїў: постолї стої на тїм місци. Берє, убывае сі ў постолї, а за то й гáтки ни маїи, шо він колїсе знаў — всьо забўў...

Зап. в трудни, 1911, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1015. Планетники.

Я чуў, шо жєпщина áбо хлопец, як сі ўродит по сімох місїцях, то такий буде маїи дар, шо шо скаже, то сі стáне. Так с таких осбїў навіть сі удае, шо будут ворожити, бо шо ўна скаже, то так сі стáне. Я чуў, жи то тотї планетники — семакі, то ўни навіть ўпїсуют до калїндарїў, шо прорекўют усї чувства, уроджаї, áбо ни на ўроджаї, шо вни скажут, то все допїсуе сі до калїндарїў, то все кажут, шо то с планетникїў.

Зап. в маю, 1911 р., від Николи Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1016. Знахар — пів хлоп, пів жінка.

Тут приказуют, шо йи ў гóрах чоловїк — піў дами — піў хлопа; хлоп, а цїцкї маїи... Ну і ідўт до него і він шос їм узнайи, дае їм шос до дому, каже їм плювати на хрест, — áле то образа ббжа говорїти...

Зап. в маю, 1911 р., від П. Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1017. Як знахар передає свою науку.

Белї який яритник áбо яритница при старостї здає свою доложность кому нїбудь другому, то йго перво науче, як молитви читать. Хоч пойме, хоч ни пойме, а як пїддасця пїд дявольську власть, так тоді сам зна,

що робить. Після учоби молитов заставля учника урізати мизинного пальця і випусте з його кров, так на бумазі тию кровю щоб розписав ся; а тоді ту бумажку кинуть хоч у піч, а хоть у воду. На цю штуку мало хто соглашаїця: Хіба уже хто ни пожаліє своєї душі, так цю штуку сотворить. А то вони ще якимсь низамітним для людей способом учать; заводять у курник і там уче молитви такі, шо й на голову не надїниш, усі звїзди і місяць і святїх по одинцю пирибере — все плете у ту молитву. Потом при кінці заставля знять з голови шапку і пирихристить її, тоді три рази плюнуть у шапку. Тоді уже, як вивчиця ції мудрости, так і у салдати його ни возьмуть і хоч шо, так украде — ніхто й ни знати ме, замки усі може пальцим подпирать і биз грошиї у лавку піде, а накупе, чого схоче, пуля його ни возьме. Ну хоч як вони ни хитрять, яким способом ни підходять, а як у якого чоловіка хрест у лобі єсть, так ні на шо ни согласиця, а дума тїлко про одного Бога і живе, як Бог дав, на ничистих духів ни надїїця, а надїїця на одного Бога. Ничистий дух іміє велику силу там разні чудеса творить і людей соблазнять, по все таки Бога ни пирихитриш.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

1018. Як чорти рознесли парня.

При сих годах яритників стало мало, опроче хіба по Москалях кой-ди єсть. Вони можуть портить людей на разні манїри, шо люди кричать на голоси, і усвляють бісів у середину ва біллі і пищі. Вони учаця творить ці манїри один од одного. А перво хто учиця, так оддає чортам душу, а тоді уже як умира, так пиридає свою доложность кому-нибудь дрўгому і тоді уже його душі не займуть, а душа їхня буде уже того чоловіка, який учиця унов од його, того старого яритника. Оди молодой паринь задумав вивчиця цьому ділу. От він став ходить учиця до одного діла, а жінка і батько й мати узнали, шо він ходе. А він, той яритник, приказав так йому уже, як вивчив, шо буде іти із учоби, так шоб підойшов до дверей і гуркав, шоб одчинили і хтоб ни підойшов одчинять: хоч батько, хоч мати, хоч жінка, так шоб кого нибудь первоначально спортив, оказав шоб сам себе, чи уміє дійствовать, чи не. От він підойшов і гук: „Одчинїть!“ — а вони ни овиваюця потому, шо вони знали цю музвку, шо як вийти куму-нибудь одчинять, так ото пропадеш на віки. От він разів три гукнув — ни чуть нікого. Так воно як хватили його тоді чорти — так розписли його на кланті. І він йому приказував так, шо: Біжи, ни оглядай ся і прибіжиш та ніхто ни одчине, так все равно пропадять. І так, значить, як на яритника учиця, так нима грїшнішого над цього діла.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

1019. Чоловік, що хотів бути знахаром.

Буў оден такий чоловік, він хокіў показати свою мўдрість; він чуў, що буў оден такий знахарь, шо знаў до короў — промавійти. І він сї хокіў тым обібра́ти, алеж він дóбре не знаў. Пришоў за ним чоловік у ночї піў до одина́цітої годїни і е́го ві́кликаў с хати і казаў: „Хогїт, кўме, бо ў мене дўжи коро́ва засла́бла“. — І він е́го віў гóрами-ліса́ми, аш е́го привіў піт ска́лу. Алеж він не знаў, йимў сї показувало, шо то не ска́ла, але йимў сї показувало, шо такий делікатний будїнок — ста́й-ньи... І привіў йигó до корóви — коро́ва сї сходїла с тельїм і сїлне осла́бла, — а кі коро́ві бўло з очїй... І пита́йи сї той, шо го привіў. „Як ти такий дóбрый знахарь, скажї мнї, шо сї коро́ві йи?“ — А се не бўла коро́ва, то бўла немóднїкова жїнка. І то емў сї показало, шо то не коро́ва аж о двї мївўтї по двана́цїтї. І як він тудá заходїў, емў сї здава́ло, шо то пала́ци. Погадаў собї і сказаў: „Бóже, шо тако́го, шо я́ким заходїў, такі бўли пала́ци, а тепер сї зробїла ска́ла“. — І пришоў до до́му і зачыў росповїдати жїнцї. Шо, „бўвїм і сам ни знаю де“. — А жїнка йимў на то сказа́ла: „Шо ти такий поква́пний, обзивати сї віт першо́го ра́зу, як хтос кричїт на тебе ў ночї?“

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бївки, пов. Городе́нка, І. Во-лошанський.

1020. Кандидат на знахаря.

В одному полку був мудрий салдат, на всі штуки знахар. От він подружив ся в одним новим, нїдавно поступившим салдатом і в одно свободне время став йому наталдикувать уші, шо́б він піддав ся під його власть. Салдата того звали Карно, шо нїдавно поступив, а того давношнього, дядька уже пьому салдатовї новому, звали Максим. От Максим завїв Карна у затїнок таї розка́зуе йому, як він може действовати своєю силою: „Я який схочу замо́к мїзїлним пальцем одомкну, кого схочу у очах обманю, с пятаком піду на базар — на дисятку в базарю при-нїсе, яку душі вгодно красїву баришню підмаю, замїж хоть саму гнїя-ральску дочку — і то можу взяти“. — От Карно слухав-слухав, у серцї аж затьохкало; задьор узяв і сїбї навчїця сїї мудрости таї ка́же Мак-сїмовї: „Навчи мене, я тобї чим-нїбудь оддякую“. — „А чож, можно, та тїлко на буду́щу ніч улови де-нїбудь чорну кішку та казанок, от я й навчу“. Балакали вони довгенько і розойшлись.

Карно пошти усю ніч ни спав, все в думки йому ни сходило вчення. Пестом сяк-так провівши день, у вечїрі нагибав сїбї кішку у однїї баби, украв прямо с печї — добув казанка, заховав у буряни, а сам пішов до Максима на кватуру і зве його на учобу: шо він уже готов с своїм дї-лом, тїлко за училилим стоїть дїло. Максим даже в радїсгю пішов, шо́б

уважить своєму товаришу; — ни так уважить, як підвисти чоловіка на гріх, щоб умісті ув аду сидіть. От Максим Карпа надержав, шо вже стало пізно, затого півночі, тоді і повів його прямо під ліс, виретов у пяти от города, на пирихрестну дорогу. Дойшли до пирихрестя, остановились; Максим став лагодить таганок, а Карпа послав за дровами у ліс. Карпо наазбирав дров, приїє до того міста, і стали роспалювать, розвили огнище, а дров ни стає. От Карпо пішов у другий раз за дровами у ліс. От тілко він зайшов за кущі та став дрова збірать, а воно з-за кущів як прудить бричка, штистрак коний запряжино і біжать прямо на його. Він молиця і христицт, унав навколини — як живий до Бога ни лізе. От та бричка хто на де й ділась, як він начав молиця. Карпо тоді лиш с того лісу до Максима — забув і дрова ті, шо наазбирав. Прибіг, захакав ся, став і мовчить; а Максим і пита: „Чого ти сонеш?“ — А він трōхи оддыхав і каже: „От шо, брат: як ото я пішов за дровами та тілко за кущі зайшов, а воно хто-на віткіль взяла ся карета та прямо на мене; а я став Богу молиця, а вона і скрилась, та тепер бою ся йти у ліс“. — А Максим і став уговорять Карпа: „У, дурак, чого ж ти боїє ся? Ти ни бій ся нічого: воно ни троне, хоч яке страшне буде показуваця, та ти прямо й ни замічай, шо воно буде лякать. Иди скорій та збирай дрова, а то скоро попалю усі“. — Карпо думав-думав: „Нужно йти!“

Пішов упать у ліс та тілко зайшов за кущі, сажень за сїм, а воно як затріщить по кущах вихор та мимо його. Карпо ни злякав ся, будьто і ни заміча та збира дрова. Трохи згодя нидалеко од його як закавчить шо-то ни своїм матом, цотом стало сичать так, як гадюка. Він ни втерпів, хватив оберемок дров і липитухи дав прямо до Максима. Прибіг, бросив дрова, а сам і забожив ся, шо білш ни піду у ліс. Максим і каже: „Ех ти! А ще хотів вивчиця! Ну так тепер же не ходи у ліс, давай у двох сидіть: тепер уже дров хвате“. — От вони сиділи-сиділи — коли воно із лісу того витикайця яке-то чудне животне: віл-ни-віл, відмідь-ни-відмідь, товсте, довге, а ноги маленькі, очі такі як решито убільшки, красні. Карпо побілів, сидить, пригарюнив ся і слова ни промове; а Максим одно під бік штовха Карпа та шепче: „Ни бій ся! ни бій ся! воно ни троне!“ — От воно повало-повзло, доповзло до казанка сажень за три та тоді хто-зна де й ділось.

Казанок уже став кликотіть, покипів ся довгенько, уже затого парā було її виймать із казанка, от воно як зашумить, як зашилистить коло казанка, казанок як лопне — так усіх водою і обдало. Вони як схватились та шо есть духу навтїкача, куди попада, чириз ярики та гори; де попадеця сарма, так вони — с прогону пириплегне і ни зачепиця, хоч чириз який ухаб. А Максим одно тілко й зна кричить на Карпа, щоб ни

оглядав ся назад. От вони прибігли до дому та попадали під повітку на сани тай сопуть, одно одному нічого ни кажуть. От вони трохи оддихали і вже сами в собі образумились, тоді Максим і каже Карпові: „На шо ти так зділав? Ти коли задумав учиця, так про Бога нічого вгадувать, а то тепер білш нічого тобі й ни скажу, коли ти такий. Воноб нічого-б і ни було, як би ти ни лякав ся та ни молив ся Богу. Так пропали тілко мої труди“. — А Карпо і питає Максима: „Шож то таке нас лякало, чи анголи, чи чорти?“ — А Максим отвiча: „Та я, паринь і сам ни знаю, шо воно ляка, чи може анголи ни допускають нас, шоб ми ни лізли у панасть, чи може, чорти ни дають, шоб ми ни прихитряли їх; а то як би всі люди знали оцю мудрость, так і чортам би волі ни було“. — Ото Карпо і пита Максима: „А шоб ти ни робив ті кішці, як би зварилась?“ — „Та хіба ще шо? Узяв би і розпатрошив, прибрыв би у неї веї кістки, найшов би ту кістку, яка саме нужна тай оддав би тобі: от би ти і знав те, шо я знаю, даже як все ростеніе балака — і то я знаю і чую“.

От Карпо вислухав таку приятну річ та с того разу бросив усю дружбу с тим салдатом, а сам прирешив ся на другу квартиру, подальши од Максима, собі на думці: „Щур тобі, пек! Лучи пихай мене на войні убють, чим волшебством захищаця“. С тим Карпо поки й вислуживсь, так ни думав учиця цьому волшебству, даже бояв ся пізно ходити годів три. Отак, братці, багато знать на цім світі. Як-то треба показаця на той світ? Нидурно кажиця ця пословиця: „Хто багато прилича, той білш усіх і одвіча“. — Не, мабуть, треба так жити, як нам Бог вилить. Бога ни прихитриш: Бог шутить ни любе, Бог ни Микитка!

Борисовська вол., Вадуї. пов., Вороніж. губ.

1021. Стрільба від злого духа.

Бистрянський Кабан мав фузїю віт злого духа. Як він її дістав? То може дістати, як піде до сповіди та озме сакрамент під язик на спід. І потому він сакрамент тримає, аж десь сї діє. Не пустит с під язика. І вже від нього відступит син божий, а злий дух приступає. І тоді він тов фузїов, що загадає, то вбе. Як висит вна на сьтїні, а має щось вбити, то так сї буде колисати сама. І він тоди бере на плечі і мусит щос здібати, мусит му сї щос трафити.

Зап. в Улачнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Митра Кушніра В. Левинського.

1022. Стрелець замовляє звірину.

А одін пан ў Путїлові закупиў полюваннї, хотїў, абї лишень такі він маў. Він дїже стрілец буў головний; котра на него звір прийшла, він ї не пропустиў. Найшли си стрільці, а одін кажи: „Шо минї дасте,

шо я так зробию, шо вин не буде біти звірі?“ — „Я заплачу вам дуже файно“. — Потім каже: „Я зробию“. — І зробію, што тиєр птаха абі летіла, то боїт си на него летіти; вже другий рік, шо вин не може ничьо убіти, бо звірь не йде на него.

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товариці, пов. Важниця, І. Волошинський.

1023. Стрелець не дозволяє бити звірину.

Ми йшли на пулюваннї, а вин каже до мене: „Не йди, Онуфрію, бо онї ничьо ни убюг“. — А я тогди кажу: „Онї убюг тай будут мати!“ — „Ни убюг“. — Потім зібралим си тай пішли і гінці гналі. А тот товар¹⁾ назад завертаў на гінці, а на стрільці нїи, тай біли бұками, і пішоў товар, — ноутікаў шо до одного — не хотіў іти на стрільця. А вин каже: „А я добре казаў, шо ни убеге, ўни мене усердили тай я ни хтїв, абі шо ўбіти“.

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка із Товариці, пов. Важниця, І. Волошинський.

1024. Стрелець — знахар.

Ішоў чьоловік з Голубі (село пов. Косів), але даўно, тай каже: „Я пушку замовю, што не буде вона стрільги“; — при громаді. Хата була в лісі при гаті, а то зійшли си самі стрільці тай собі розмовїли. Тай той каже: „Я йик замовю пушку, то котрий буде стрільги, то не стрілит, може мїрити і у чьоловіка. Я дам двацїтьпїить левїў“. — „Ая“ — каже — „ти знаєш?“ — „знаю“. — А то сухонький буў чьоловік дуже, а грубий си питаў у того сухонького. А тот каже: „Така жьїба, абі знала замовити пушку?“ — А тот каже: „Но, но, будем відіти“ — кажи — „набивай пушку!“ — Тот набїў пушку — великий чьоловік, а тот вїймиў двацїтьпїить банькіў, даў тому тай пішоў на тот бик так поза верші тай скиг, пробачїйте, холосні тай справиў му, припрашїю, дўцу тай каже: „Берї тай стрільги тут мивї“. — А тот дївит си тай сьмієт си, берє пушку до лиця, змїрьє тай не може. Нарештї каже: „Е що, вин мивї даў двацїтьпїить левїў“, — кремсає, а пушка ни хоче палити... Набїта — три рази кремсає... А той каже с того боку: „Пилїї!“ — Таки справлїє му палцем. „Бий!“ — каже — „чьому ни стрільїєш?“ — Той кремсаў, кремсаў — подивїў си, а то вода с цїўки канає і с курка — а то веремїи — чїсто порох му замбк!.. і всьо... Вин каже: „Чьому ти не стрільїєш, як я тобі заплачу?“ — Вігги переходит, а той каже: „Но я“ — кажи — „ни знаў, што ти зваш до пушки. Научї й мене“. — А вин каже: „Шьо? Абї мене така жьїба ўчьїла?“

1) Звірина.

— „Дам тобі пийдисьгть левіу!“ — І не хотіу. І тогді узнали при всі громаді, шо вин шос знає до пўшки.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Овуфрія Ялівюка в Товарницї, пов. Вижниця.

1025. Стрелець-знахар із Колінок.

Ў Колінках такий буу чоловік, називау сї Василь Шлапак, — такий буу великий стрілець, шо як схоче шо ўбіти, лиш війшоу с хати на поріг, їму прийшло перед поріг, він убіу ци ліса, ци зайица. Али їдншого разу за Діїстром у ливіцкі горі, у скалі, там зайшла воўчіха тай мала воўчиньїта; а він зайшоу тудá, паривіз сї чїриз вóду, вїліз на гору і забрау тотї воўчиньїта. Забрау він ти воўчиньїта, зачїїу нести, але уже тут блиско хати, він пообзирау сї, а вона летїт — воўчіха — за ним. Він пообзирау сї, живо ў гальоп тай живо до хати, тай вїліз на під з воўчиньїтами. Ва наicoli влетила до сїниї, а він с поду тай і забїу у сїнех. Вітак він тотї воўчиньїта продау таким панам, а їму тогді суд відау пулюванїи чїриз тотó, шо він такий мўдрий, — де він сам ховїу, там ислєвау.

Зап. в грудни, 1911, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1026. Гуцул згадує, шо дома дїє ся.

Михайло К. буу у Коломиї пять місяцїу ў кримївалї. З єдним Гуцулом собї розговорїли сї і сказау єму, шо ў єго дóмі там дїє сї. Я прийшоу до дóму, запамїнтауєм собї акурат, коли ў котрїм дни то бóло і акурат ўсò так бóло, як він казау.

Зап. в липни, 1911, від Ан. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1027. Гуцул видає з землі кілок у дїрку в бани.

Як клáли бáню тут на цєркві, як причїнювали цєркву, то три Гуцули робїли, тай одєн на горі веркїу гєри на кїўкї і крикуу з горї: „Зробї кілок та подаї“. — І той зробїу кілок і кїнуу з землі і аж на гору полєкїу і з землі залєкїу у ту дїрку, тїлько шо той лиш забїу сокїроу. Але і доцїу тогді не бóло, то знак тóму, шо вони відвертали.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1028. Пан і майстер мають чортів.

Ту буу несòщик Матушїк, тáто, він с Слівок буу, тай їшоу він з жїнкоу собї тай зайшоу до Городєнки, а там будували якїс майстрї дїм, такий великий, а він прийшоу пїт той дїм, тай собї сїу з жїнкоу, тай зачїїу полўднувати. А майстрї дах збївали на горі і з нєго сї сьмїяли, шо він такий обїдранїї; а той обїдранїї то також буу чїсто

ма́йстер поря́дний, та́й бала́кає з доли́ни до них: „Мо́же би ти сі так не сьмія́у?“ Та́й бала́кає наза́д до них: „Ма́єш дуби́ну, дай судá пай ти зроби́ю кіло́к“ — і ўзы́ў той, що на доли́ні сиді́ў обі́драний, дуби́ну, до коли́на оптеса́ў, та́й кину́ў, та́й га́є: „Апú, на забíй“. — А він лиш кі́нуў, а кіло́к сам залеті́ў до дьвирі́ без жа́дних рук з землі́, що го ні́хто не пасува́ў. А той ма́йстер, що на горі́ бу́ў, мусі́ў та́ра́хнути соки́роў, бо я́кби бу́ў не та́ра́хнуў, то бу́ў би або злеті́ў ві́гти, або бу́ў би сам кі́лком ста́ў. Так той самий ма́йстер обі́драний, що сі з не́го сьмія́ли, то він тако́ж ма́ў чо́рта до ма́йстерки. Ході́ў ві́п, ході́ў і зайшо́ў до Коли́нок до па́на, то сі ще дя́ло за па́нщини. Як він прийшо́ў ў село́, да́ли знáти, що йи́ поря́дний ма́йстер — сказа́ли па́нови. Па́н як йи́го закли́каў до се́бе та́й ма́ў таке́ дуже́ му́дре крі́сло, що то крі́сло як утво́рит, то зроби́т сі з не́го скі́ў, а до́бо́ла крі́сла — таке́ бу́ло крі́сло. То па́н узы́ў, порозби́раў то крі́сло чи́сто і тогди́ ка́же так: „Як се́ крі́сло складе́ш так, абí бу́ло, як бу́ло, тогди́ бу́деш у ме́не ма́йстром“. — І замóк йи́го до кри́де́нсу на ці́лу ні́ч і ка́же: „Диви́ сі, як не складе́ш, то дистáнеш два́цять пийть нагайóк і пі́деш“. — Той ма́ў с собо́ў кару́к та́й кри́з ві́кóнце пода́ў кúха́реви — дес кúха́р надійшо́ў по́шид ві́кó — та́й пода́ў кúха́реви, роскава́ў, як ма́є зва́рїти, як ма́є водо́ў роспусти́ти, той кúха́р пода́ў йи́му кару́к, він то ўсе́, що спаса́вува́ў, ўсе́ скару́чїу́, жи́би йи́му не па́дало. І як скару́чїу́, то так трима́ло, що́ би цы́лком так не зби́ў кі́сно. Па́н тогди́ ўхо́дит ра́но, ци́ крі́сло гото́ве — крі́сло гото́ве. Та́й тогди́ ка́же па́н: „Но до́сить я“, — ка́же — му́дрий, але́ ти ще му́дри́ций“. — Бо то па́н бу́ў та́кий, що ма́ў нечи́стого і ма́йстер ма́ў нечи́стого, і оди́н дру́гому не ми́г ні́чо зроби́ти. Той тогди́ бу́ў у не́го ма́йстром, аж по́ки сі не поста́риў, бо па́н боа́ў сі йи́го ві́тпра́вити, бо він ми́г му́ що́с зроби́ти — ў́же не ми́г го ві́тпра́вити.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1029. Як ма́йстер заложу́є буди́нок.

Ма́йстер як заложу́є буди́нок, то муси́т помі́вити на пса́ або на ко́та, бо я́кби на то́го га́здú помі́ни́ў, або на йи́го жінку́, то́ би мо́гли померти́, а як помі́віт на пса́ або на ко́та, то здо́хне або́ пес, або́ кіт.

Зап. в падоли́стї, 1910, від Вас. Тямрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1030. Родина ду́ріє у но́вій ха́тї.

Було́ так, що, най́ сі преч ка́жи, поду́рило шість ду́ш у ха́тї. На́коли зроби́ли посьві́щіньи, Бо́гу дя́кувати, вже́ і рік мину́ў і всі здо́рови. Чи́тало́ сі на всі шти́ри ча́сти ха́ти вангелі́є; де́ сі вангелі́є прочита́ло,

там була пригодована гірочка ў сосі і запусká то сі колóчок із сьвiчiною колóкiчки на усi штири чiсти хiти. То я буў, нiвiть сiмiм подаваў ти колóчки. Будуваў собi на новiм пляцў хiту, óтже усi казiти, що емў то мiсце пошкодiло — óтже томў зробиў посьвiщiньи.

Зап. в маю, 1911 р., вiд Н. Блошки з Колiнок, пов. Городенка, Iв. Волинськiй.

1031. Майстер — знахар.

Мiштер з Улична будував хату у Павлiшка. Другi з ним будували маштрi. Робили без цалий тиждень. Як приiшла субота, то йшли до дому. Ишли дорогов коло шняьку. — Поверiт на шеньок, випемо горiвки! — каже найстарший. — А молодшi не хотет. З того старший був не кунтентний. Идут дорогов гет до дому. Приходет педалеко iд селу. I приiшли на то мiсце, де сi дороги сходет до купи. I каже еден до другого: Будь здоров! — А той вiдповiдае: Ходи здоров! — Молодшi пiшли енчов дорогов, а старший енчов. Нiби i вiн пiшов, але лишив сi на тiм сiмiм мiсци. А тi пiшли, облiкали великий кусень дороги i не могли трафити до себе. Каже еден до другого: „Давно смо могли бути в дома! Що то з нами за неволi?“ — Страшно сi iм зробило. Идут далi i приходет на то мiсце, де вни сi ростали. I старший там сиди. Каже: Та чóсте ту приiшли? — А тi пiц. Вiн каже до них: „Через то, жисте не ступили вi мнов на шеньок. Будете знати на другий раз i будете повертати, де я вас покличу. Длiятого на вас така кара впала“. — I тогди розiйшли сi, кождий своiйов дорогов, де сi належит.

Зап. в Доброгостовi, Дрогоб. повiта, в липнi, 1906 р. вiд М. Шаха В. Левинськiй.

1032. Дудар має чорта.

Рас такiй буў у Колiнках дударь — граў на дўтку. Приишоў на вiсiльи грати, таї кўхарка не послiшила сi йимў дiти їсти на той чiс, коли вiн хотiў дўжи. Але тут кўхарка позасувiта ў лiч, ўжé сi ўсьо доваруе, каўста, борщ, гóлуницi, душийна, а вiн зiраз зробиў, що межи тiми горшкiами мусiў оден горнiц пiкнути — на збiтки, що вiн не iў. Таї каже: „Я за то грiхў не маю, бо лиш тої“, — каже, — горнiц пук, що я йигó маў зiїсти“. — Томў вiн так робиў, бо вiн маў таки до дўтки нечiстого.

Зап. в липни, 1910, вiд Н. Мокрицького iз Далешева, пов. Городенка, Iв. Волинськiй.

1033. Музика — чарiвник.

Як приiдé музiка вiд молодóго по молодў, а той музiка, що йи ў молодóї таї сi протiў нéго постiвиг, що вiн йи лiцний музiка, зачинае дўже грати, а тогди той лишень забiжиг, таї коби емў з землi ли-

пленъ увійу якого пороку в онцаса, тому музиці, що він так сї поставеє дужи, так му нараз уже ўсї струни попукают і ніколи він не годен настарчити уже струнїу на тїм веселю, хїба би того музику перепросїу. Тай тогдї музїка уздрїт, що біда, що не має на чїм грати, що струни рвут сї, тай тогдї берє пїу літри горїўки, тай го перепросїт, а той тогди каже: „Гай, гай, гай, ате нікому не робї збїтки, протїу нікому не покладай сї, тай ти ніхтo нічо не зробїт“.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1034. Два музики — чарівники.

Булo двї музики, жи мали чортїу; зїшли вони сї грати, йїден поточиский, другїй сирафїнецький. Поточиский граў у молодого, сирафїнецький музїка граў у молодїи. Прийшоў поточиский в молодїа по фўетку, тай сї тому музиці сирафїнецькому ни поклонїу. Той сирафїнецький музїка казаў гáздам вісїльним, що той поточиский музїка грати ни будї, бо він йїму старому ни поклонїу сї музиці. Взяў і пустїу скрияку, пїрвали сї йїму струни і шерсть на смїчку. Узяў він йїму казати, що понаїмїтайни ти менє, колї ти такїй мудрїй. Прийшоў сирафїнецький музїка в молодїу на пропїї. Звїтаў сї в ним, в музїкоу с поточиским, а той йїму музїка зробїу так, що му сї скрияка положала, розлєгїла сї на дрїбнї кавалки. І ще казаў поточиский музїка, що він бїльше грати ни будє нікому вже такї і що він самїй шєзні.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1035. Як знахар замовив скрипку.

Вїйшоў одєн тай каже: „Нїи будє сєс грати скрипник, бо сє мўдрїй“. — „Шо ви зробїте єму? Скрипку не мож му ўбїтї тай йїк замовїшь?“ — А виц каже: „Я замовю“. — Прийшоў до того, стаў коло того і — уже скрияка єму нї слўжит; пїткрўчює струни — струни пўкают... Тїцєр і дáнец той си розїрваў, кажут: „Нї знає грати!“ — То це нї бáвило пїу годїни, як вин то зробїу.

Зап. в серпни, 1911, від Олуфрїа Яківюка з Товарицї, пов. Вижниця, Ів. Волошинський.

1036. Чарівник і гончар.

Прийшов до мїста чарівник і заложив сьї в льудьми, жи він пїрїльїз чирис найменчу дзурку. А льуди йїму казати, жиби він пїрїльїс чирис дзурку вїт помпї. А там на вулицї акурат лежила помпї. А чарівник йїакось зачарував льудїй і йшов по помпї, а льуди йїго ни видїли. Али надїїхав ганчїр і пїтáйї сьї: Шо ви, льуди, так дивити сьї? — Кажут льуди, жи чарівник льїзи чирис дзурку. — Вїи кажи:

Ото дурні, та він х́дит по помпі. — А тому чарівникови ни було мило тай кажи до ганчира: Диви сьн, кілько на твойім возі псів! — Дивит сьн — правда. Їак ни воберни бичівено тай бий псів. А йак відїїхав кавалок, дивит сьн, на возі повно ч́репів з йнго горшків.

Зап. в Будзанові від Сирватки О. Деревянка.

1037. Як кобила на цервву їхала.

Їхав один горчешник мимо лісу, стоять мимо лісу люде. Один і каже: „Давайте, я крїз дуба проліау!“ — „Не, ни проліаиш! брешиш, коли пролізиш!“ — Ну, от він ліг на дуб тай дере з усїєї мочи, а їм і показуїця, шо він крїз дуба лізе. А горчешник одалї їхав. Дивиця, шо ото він пирдить: „Понузирн, кае, тобі, сукиному сннові!“ — А той взяв тай йому одвів очі, каже: „Цїть, сукин снн: твоя кобила на церкву поїхала!“ — Горчешник тоді: Тпру-тпру, кобилочка! Пропали горщечки мої, пропали!“ Він же одвів.

Борисов. волость, Валуї. пов., Воронїж. губ.

1038. Знахар на Дихтинци¹⁾.

На Дихтїнци буї одїн чьоловік-знахárь, тай до не́го приїшли три люди. Одén ка́же: „Я х́чую, абїх їнклуза маї“. — А вин ка́же: „Я тобі зр́бю“. — Дрўгий ка́же: „Я х́чую, абї ми си ѓсподárство в́ло“. — Вин ка́же: „Я ї до то́го, я тобі зр́бю“. — Тр́тїй ка́же: „Як я приїду на вес́льї, то на м́ево молодїцї не дївїи си“. — А вин ка́же: „Я тобі то зр́бю, шо мут за тоб́ої пропалáтї“. — Узїїї вин вид них по двáцїть л́вїїї тай даї одн́ому зел́еного ящура, дрўгому черв́onego, а тр́етому робагá. Але тотї як приїшли до д́ому, тай тотó погїнуло, а їм нїчó не помогло. Пішли вони до шандарїї, та віддали до с́ду, тай то́му прису-дїї суд штіри мїсїцї, а за р́курсом дїстаї вісім.

Зап. Ів. Волошинський від Онуфрїя Яківюка з Товарицї, пов. Вижниця.

1039. Вояк — знахар.

Був їден такий хлоп і фїрер; заложили сьн о чвертку пива. Той казав, жи я виїду, а той казав жи ни виїдиш з цвинтару. Казов: Абис мнї приїс, абис вирїзав з крижа три трїскї. Як видиш, жиби ті трїскї здавали сьн до крижа, бо я на другий день піду сьн дивити. — Як той мїркувов, жи юш зайшов той на цвинтар і туди забив нїш ту в дверї в хатї і потїм кажи: И, ти з того цвинтару ни виїдиш, аж я ті випущу. — Аж на другий депь виїшов пів до дванаїцїтої, аж той нїш витїгнув.

¹⁾ п. Вижниця.

То так сьм вълник, то такі ями му сьм зробили, такі ями, такі виртепи такі гори, таких випрїв купа, мирлі ни дали му ні сісти, ні стати, но форт ходив. Такий був обгилепаний, вишниций аж поза пояс.

Зап. у надолісті, 1905 р. в Вороцові, Городецького пов., від Івана Штойка Івана Савицький.

1040. Подорожний знахар.

Тут раз на вєсні приходит панок. — Ви звáли сєі Кохановскої брата, то сáме такий чоловік — і сїў собі, а то ў великий піст, пєред Великоднем і каже мнї: „Гáздо, ци нима ў вас сирóї капўсти?“ — Я жінку заклікаў, жінка унесла йимў капўсти ў мишинї і даў двї шўстки: „Ідїт, принесїт мнї горїўки; вїпнў бим, бом дўжи збїжєний“. — І кажи мнї так: „Озвїт ту горїўку, роспустїт“. — Я ўсїлаў трóшки водї, трєгу най, бо то буў спїрїтус за двї шўстки. І вїпнў він тої горїўки і менє зачьистуваў ше і похарчуваў тої капўсти трóхи і маў с собóў такі книшку і зачьїў ў ту книшку днїти сї, і кажи мнї: „Ви мáли провїзорїю, у вас“ — кажи — „і полотнó пропáло“. І акўрат я маў тогди с Слїўкоў провїзорїю і ў мене украли бўли полотнó, пїить мотовїлникїў. Ну, і я за то єгó не пїтаў і він мнї сказаў усю прáвду, шо ў мене сї дóма стáло.

Зап. Ів. Волошинськїй в надолісті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

1041. Лїсничий промовляє від гадюк.

Ту буў лїсничий у Рипўжинцєх, шо як когó гадюка укусила, то він промóвїў таї віратуваў.

Зап. в лїсни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинськїй.

1042. Чоловік їсть вужа.

Чўвєм, шо буў у нас такий чоловік — єгó називáли Мўдрим — шо зланиає гáдину і берє до пáзухи і несє до кóршми. Пускає її в кóршми на зємлю, Жидї тóго сї льякают і платьї йимў за тото, абї собї взьїў, і дабт йимў лїтру горїўки і як вїгнї горїўку, то вїтáк гáдиноў закўсує.

Зап. в цвїтнї, 1911, від Ш. Семововика із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинськїй.

1043. До ворожбита в справї процесу.

А одєн ходїў від нас у гóри до ворожбїтá; то вуджїєви даў 4 срібних (8 корон), а ворожбїтóви даў 10 срібних (20 корон); хтїў сї довідати, ци він вїграє прóцєс, áле не звáю, шо ємў ворожбїт каваў.

Зап. в червнї, 1910, від Микити Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинськїй.

1044. Молодий ворожбит.

Ту є ворожбит, має дев'ять літ хлопця і ворожит. Єдині господини пропало було три корони. І вона нарікала на сусіду і пішла до верожбита, запитала сьм его, а він її сказав, що твої гроші є у постели. Вона прийшла до дому і подивила се у посьціль, є тії гроші.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов. від П. Бая М. Капій.

1045. Кума поїдає кури.

А мої татуньо ходили до него питати сьм, хто кури поїв чи забрав, пропали були. Він сказав, що ваших курий ніхто не браў, но тільки куна зіла. Знайшли пірйи і куну злапали потім.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов. від П. Бая М. Капій.

1046. Знахар посилає гадину на черешню.

Ў Колівках буў Яцкó Мўдрий, що маў гадину, браў ї за пазуху і віймаў, тай скóро хто у него влізе на чрешню, то він ї спраўльїў на гору на чрешню. Тотó ўсьó крвчїт, боїт сї, тай прóсьи го, абї ўзьїў гадину. Тай він скáжи: „Вернї сї, вернї сї“. — Тай вона злізе на долину. Вінак вона піде ў бурьянї, а як траба, то ї закличе.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1047. Зачарована горівка.

А чўлам за тако́го, що прийшоў до гуральні, тай правит горїўки. Йимў не хотїли дати, тай кажут: „Ми до того не належим“. — Но, а він узьїў тай пішоў у лїс. Вівертїў ў дереви гїрку, а горїўка бїжїт. Він навїў сї, тай пішоў. А тотї до бóднї, а горїўки нема — горїўка за ним пішла. Мўсїли за ним шукать, покїў го не найшли. Він вернїў сї, заплачили му і горїўка назад прийшла.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1048. Гуцул добуває горівку з ніпця.

Служїўїм при вóську. Буў йїдєн Гўцул зо мноў і пішлим йїднóго рáзу на ібўнок, і даў нам капїтан раст ў полўдне цїлий йїдєн квáранс. А я буў кáпралем і той мїне Гўцул дўжи любїў. І кáжи мїнї: „Мáне кáпраль, ходїт зо мнóю, наїймо сї шпáнца“. — А то бўдо ни далєко кїпцьї, шо гравїчїт пóле вїт пóльи. Привїў мїне до кїпцьї і зачїнаїи пóжїком конáти ямку. Вікопаў ямку на шїри цáли і шос зачїў бур-мотїти і зробїла сї у ямцї горїўка; áли я ни вірїў, шо то горїўка, я собї мїслиў, шо то вода. А він набраў у жїдлик і кáжи: „Даї вам Бóжи адорóўїи“. — А я йимў кáжу: „Пїй здорóў, а я водї ни хóчу, бо я сї

напій". — І вінш і начирнуў мінї цілій жідлик. Я зачійў піти, а то чістий шпрітус. І казаўйим му, а'ї набраў у фирфляшу, а він кажи, що ни вільно. Я тільки маю ўзьїти, шобї віпити, а більше ни вільно. І знієла горіўка з ямки.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1049. Замість молока крєв.

Ў Ілька Демчука віссуваў хтос корову. Він пішоў до Шешор до Гуцула. Гуцул ўзьїў дьїницу води, тай шпигаў ў вьу ножем. Ў дьїници зробила сїє с води кроў, а потому с крови молоко. Гуцул каже Ількови: „Йак знайдеш на доровї піткову, то кинь йу на грань; йак піткова буде червона, то буде так й того печи, шо ти корову збавиў; тепер буде йнго корова давати кроў замість молока. — Прийшоў Ілько до дому, кинуў піткову ў піч, а то приходит Йась Петроўський, сьїў коло печи, та просит вогню до льульки. Ілько каже: „Най ше трохи розгорит сїє ў печи.

А Йась так на стїлчку коло печи скаче. Аш Ілько пожьїлуваў Йасї тай каже: „Возьміт вогню, али бїльше не приходьїт на моїє по-двірє“. — А Йась каже: „Такїсти, Ільку, нья припекли, шо й ў неклї бїльше не потрафїи.

Зап. в серпни, 1902, від Леся Пашника в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

1050. Гуцул добуває молока ножиком.

Казаў гїд Веренцїк, шо він за молодїх лїт буў побережнїком ў лїсї. У тїм лїсї рїзали трачі дошкї, брўси, і в него бўло на стїанцїї два Гуцулї, а під одїйм накритьїм з ним в скарббї хатї сьїдїт ще па-стўх і маў однў корбву. Вовї брїли собї у пїї молока, а і за то при-носїли пїлива з лїса. Але і за мїло бўло тбго пїлива тай вовї хотїла, шобї вовї платїли за то молоко, а вни все... Той Гўцул одєл, шо буў опирєм, ўсєрдиў сїє і казаў, шо і самї їсти молоко ни бўде, як емў ни хбче дїти. Наколі прийшїї у вєчїр до дбму, то ще пастухбва жїнка корбву ни доїла, а Гўцул сказаў: „Чивїї“, — кажи, — я бўду пасту-хову корбву доїти, али вовї“, — кажи, — „ужє і ни бўде доїти“. — Взьїў, зацаў пїж у слупбк пїт свболоком, вїгнуў з гори колбдочку і пїт-стїавїў горнєц і набїгло пбўнїї горнєц молока — кїлько, шо їли й Гу-цўли і побережнїк с свбїоў родїноў. А пастухбва жїнка, як вїїшла корбву доїти, то ви моглї приступїти, шо нївїть за дїбок рукбў ни взїїла. Дрўгїї денї рїно зноў ни моглї корбву здоїти, а побережнїк їшоў з Гу-цўлами ў лїсє і хокїў доконїти сїє, ци як раз Гўцул їист опирєм. І їшоў з вїду за Гўцулом і зачїїў пїццем гїї штўркати, али далєко від него.

А Гўцул за ко́ждим разо́м все сї обзираў, а покiм сказаў: „Ни дражнiй, як ни зна́еш ко́го“. — Як прiйшли ў лiс, уздриў Гўцул корова́ на дру́гiх бо́цi Днiстра́ та́й ка́же: „А ходiш суда“, — ка́жи, — „я ти пока́жу, шо я“, — ка́жи, — „за́рас ту корова́в здо́у“. — Запхаў вiж ў дуба́, зiгнуў коло́тку ў до́лiну, пiтста́вiў зба́нок, котрiй на во́ду со́бi браў, i на́бiгло поўнiй зба́нок мо́лока́. Побережнiк, як прiйшоў на обiд до до́му, то сказаў пастухо́вi жiнцi, шобi йшла Гуцу́лiў перепросiти. Вона́ узвiла, пiшла, аш у лiс: вiнесла iм квасно́го мо́лока́ i оби́цiла iм, шо бу́де вiноси́ти i ў лiс мо́лока́ i до́ма, кiлько вони́ схоты́й, бу́де дава́ти, жiбi тiлько мо́локо́ i верну́ли, абi вона́ мо́гла корова́в до́йти. То Гўцул i сказаў: „Иди́ до до́му i гiй со́бi корова́в, а́ли абiс зна́ла, хто шо йи“. — Вона́ як прiйшла до до́му, та́й уже́ корова́в здо́ла, та́й тiлько корова́ дава́ла мо́лока́, шо дава́ла Гуцу́лам i со́бi ма́ла.

Зап. в жовтнi, 1910, вiд Н Курчака iз Далешева, пов. Городе́нка, Iв. Во́лошинськiй.

1051. Клопоти з коровами.

Ходiў я, ходiў, ни мiг я купи́ти корова́в i пiшоў я до Городе́нки, а там пiўка трима́е три корова́в. Питаю́ я пiўки: „Чи́ то корова́в e, ци́ ти прода́еш, ци́ то купи́ли йи?“ — „Ой нi“, — ка́е, — „прода́еи. Йи“, — ка́е, — „ту па́нi вiг тих коро́у“. Онде iх вiтко, то ўни прiйдут“. — Прiходьи па́нi. — Про́ше па́нi, шо ти корова́в прода́жи?“ — Прода́жи“. — „В я́вi вони́ цiнi?“ — „По сiмдiсьи́ть все́ три, котру́ хоче́те“. — Вiди́шла па́нi, а я питаю́ тоi пiўки: „Пiўко́, котра́ ту корова́в найли́тша на мо́локо́ с тих трох?“ — Дiўка мiнi показа́ла: „Ота́ корова́, тiлько тверда́ на вiмiн, а́те ўна́ до́бра на мо́лока́ йи“. — А я стаў, га́даю: Жiнка ў ме́не мо́лода́, ко́ло коро́у зна́е ходи́ти, то сi ўда́ст тотá тверда́ на вiмiн. Запла́тиў я ту корова́в, даў сiмдiсьи́ть биз одно́го — рiвнцкiй па́нi опу́стiла. Пригнаў я ту корова́в до до́му, корова́в бу́ла цiлий де́нь ни до́бна. Ве́чiр на́доiла двi дiйви́ци мо́лока́, дру́гий де́нь ра́но дiйви́цу, ў полудне́ — дiйви́цу. Сусiд мене́ пита́е: „А купи́ли ви корова́в?“ — „Купиў, до́бру корова́в купиў“. — „А до́бра на мо́локо́?“ — Я ка́у: „До́бра“. — „Але да́е хоть кварта́?“ Даўно кварта́ бу́ли. А я ка́у на то: „Дiйви́цу да́е, ни кварта́, така́ корова́в!“ — Ка́е: „Гий, гий, по дiйви́ци мо́лока́ як да́е, то до́бра корова́в, рахува́ти“. — I потiм то дру́гий де́нь то все опа́ло: пiў дiйви́ци мо́лока́!... Чи́ раз та́й уже́ нема́ лишiнь по ли́три мо́лока́! Переле́кило якiх де́сьи́ть де́нь, нема́ як чвéртка мо́лока́. Взвiў я ту корова́в прода́у за шiддiсьи́ть ба́нkiў — уже́ опа́ло гет. Доклаў, купиў корова́в, дру́гу за шiддiсьи́ть ба́нkiў — мо́локо́ муси́т бу́ти!... — Нема́ — зба́зили i ту!... Ту мене́ справи́ли до Гу́бина, там йи така́ воро́шка, шо попраўи́йи корова́в. Пiшоў я до тоi воро́шки: „Ой, так i так, ў ме́не йи корова́в мо́лода́“. — „Ой, я вам попраўю. А дасте́

пійтку?“ — „А хогьби й дві, бо ў мене діги молока хові“. — Взяла тонку солі, пішла до сівий; як ўзяла там шос вуркотіги..., тай узьяла воді гай: „Нате су сіль, булэта ўсе тоў солеў солиги, а тоў водоў кропіти — будэ молоко. — Прійшоў я до дому, то троха ніби біше пріявля. Вже корова маїи тильї. Але ми не припатрували, тай зупсувала сі корова: Тельї сі ўродило, але коли й тильїгник вїйшоў зоўсім с корови... — то страх! Заклікаў я бабу, заклїкаў коновата — нима раді пїякої. Каут ўні: „Нима раді — корова згїни“. Я ўзьїў, тайим с стайні повигонїў: „Як гїни, то най гїни!“ — Потому даў ми Бог на розум: післаў до пана. У пана стада йи худоби, то пан знаїи у тих річах. Приходит пан: „Ой, шо такé йи? Маєте посторонки, тра корові вїйзаги ўсі штири ноги, браги на такїй друк до горї корову погами“. — Взяли два хлопа: оден край на жолуб, другий хлопї на плечї, до горї корову погами. Так пан узьїў сі до тої роботи до корови і корову охоронїў — так як маїи буги корова. Я панови подьїкуваў файно за ту ласку, шо корову поздоровїў. І корова вїнак прїйшла до себе і я корову продаў. Ў того гавді мала тильї і той минї дьїкуваў, де мнї здїбаў.

Зап. в жовтні, 1910, від Савки Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1052. Знахар Комісарюк з Обертїна.

Буў одїи знахар, шо називаў сі Комісарюк, з Обертїна, а буў брат рїднїй Дмитро межи намі, буў брат третїй, котрїй слабуваў на запалїньи плюц. Дохторї вже емў не обїцовали дата раду, огже він мўсїў шукати такїх знахарїў сьвїцких. Наколі він прїйшоў до того знахарїй, той емў даé порошокї, каже емў льїгати на лўшку, заливає егó лїшкоў і кажи емў лїгати. А вьзїў егó до кїмнати, і с тої кїмнати с до тої, де він мешкае, вікно, а брат придивїїи сі — Тодосїй — як він мўчїт того брата нашого. Той від смертї вертае сі, шо не може тотї порошокї пролїгати, а він на сїну емў шўркае, на силу емў сїлле. Наколі вже брат дўке сі змўчїў, вже не можи лїгати, він перестае тай вхóдьи до тої комнати, де с той брат другїй. Тай брат так ослаблений, шо аж надé, а той знахар ўносит такў фльїшку, а в нї шос такé чирвóне, як пїво, тай кажи: „На осесу воду, аоїс заживаў і будеш здоровїй“. — А брат кажи: „А шо то маїи та вода коштувати?“ — А він каже: „Даш минї пїить рїцких“. — А брат тогдї кажи: „Ой я ни маю, бо я слабїй“. — А він каже так: „А маеш ти на собі добрїй кожух і сарлак (а то було серед зимї), продай, а раду собі давай, бо згїнеш“. — А він каже: „Ой я слабїй, як я продам, то я серед дорóги загїну. Не хóчу вáшого лїка, бўдьте здорови“. — А він емў сказаў: „Но ни маеш пїить рїцких, не дїстáлеш водї“. — І він поїхаў і скїнчїло сі. — А той за то воро-

жене то великий маї́ток зложі́ў, як наш Рóмап (бúвший віт — що здер грома́ду, ув. записув.).

Зап. в цвітні, 1911 р., від Н. Блошки з Колінок, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1053. Знахар у Петрашах¹⁾.

У Петраша́х буў такий чьоловік, шьо зга́дуваў, йикé бúде ве́ремйи; ци буді́е годі́йна²⁾, ци студи́ено, ци тї́єпло. Ві́ткис вин зга́дуваў; але вин ужé умёр. Раз якóс робі́ў вин полї́³⁾ з дру́гим та́й ка́е: „Шилу́ймо, бо ші́ бúде тў́ча“. — Та́й во́нй закінчы́ли та́й идут т х́ати, та́й ші́ і́х на дорóзі та́ка тў́ча на́ла́ла, що гйї́...

Зап. Ів. Волинський, в вересні, 1911 р., від Гриця Матіоса із Ростік, пов. Вижниця.

1054. Чарівник посилає миши.

Ўжé то́му пї́ить ро́кіу́ симакі́ўскй чолові́к роспові́даў, що ї́ш і́ мї́ши по́лем так, як ві́ўці. (Йи́ такі, що справі́т мї́ши і́ че́рез во́ду, зам. Ант. Трачу́ка). Ая́.

Зап. в липні, 1910, від Якіма Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1055. Млинський камінь сунеть ся за дїдом.

Ту буў одї́н у Колї́нках чолові́к, шо як пішо́ў до Шутро́минцко́го па́на і́ просї́ў, абї́ му да́ў пі́ў ко́рцьи збі́жи, а па́н не хокі́ў да́ти, а він узьї́ў, та́й наслáў на йи́го стирті́ мї́ши. І́ за шті́ри до́бі то стирті́ лиш сї́ россу́нули. То ві́тáк па́п каза́ў, шобї́ буў му да́ў де́сїть кнд, лиш абї́ буў ни насї́лаў йи́мў мї́ши. Али він то́го ў́ перéд не зна́ў. Се ўпові́дали мї́ни мо́ї дї́їці, шо се́ бұ́ла пра́вда.

Зап. в жовтні, 1910 р., від Н. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1056. Мельник карає злодія щурами.

Дес да́ўнїци́ гна́ў шу́ї́ че́рез во́ду і́ платї́ў пере́візникови, шо він хті́ў, лиш абї́ пере́віз. Отже́ж пере́візник не хті́ў пере́воїти ў́ но́чі. І́ він е́мў дава́ў два рі́иски, від дво́х до де́сїть і́ той не хті́ў пере́везти. Як сї́ ўвалї́ло до х́ати, пої́ло, де шо бұ́ло — і́ пере́віз без ні́чо́го.

Зап. в липні, 1910, від Якіма Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1057. Знахар перевозить щурі.

Якбї́ хто пої́хаў до млі́на, а шо у млі́ні укרא́ў, то мо́же ме́льник на не́го наслáти шу́ї́, жабї́ му робї́ли шкóду. Ві́тáк гра́ба то́го ме́льника

1) п. Вижниця. 2) Слога. 3) Сїно.

просіти і заплатити йому кільканадцять корон, жінці їх відвернуў віт того газді.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

1058. Знахар посилає миши.

Прийшоў дідок до мелника, тай правнў, асі му даў мелник мукі. А він каже: „Нема ў мене тепер мукі“. — А той каже: „Бувайте здороби, дай Бóжи, абі було“, — тай пішоў. А кáлiнь лиш сі тихо есунў, тай далі за ним. Тай вітак мусіў здоганьїти; здогонїў, просїў, тай кáлiнь сі навад вернў. Заплатїў му, що він сам хотїў, тай... „А відш, чоловічи, за пригоршу муї тай даш бiльше“.

Зап. в листи, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1059. Знахар із Поточиск.

Знахарь буў у Поточицьких і їхаў цірне село Симакїўці. І з мелником у Симакїўцех буў знайомий. І каже му: „Шобис даў, бим ти колесо обернў прóкїю водї?“ — А той мелник каже: „Я тобі ни вірю, то ни може бути. Вола маїи сілу, то колесом гонит, а ти тої сіли ни маїиш, шобис обернў прóкїю водї“. — Наколі сі той пітпер і зачїло колесо ў другий бiк прóкїю водї круїти сі... Той тогдї узнїў того мелника, перепросїў і взнїў го на забаву до свої хата, а ў хатї му кажи, шо: „Якбим ехокїў, тобим ти млиш сірид дорóги зрєсїў, лиш нїчо́го би ни мо́лоў“.

Зап. в жовтні, 1910 р., від Ник. Круца з Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

1060. Мельник мстить ся мишами.

Так було.. Господар буў таксатором, а мелник маў ліцитацію і того газдў заклїкали ліцитувати, що одежа вартá. Той мелник буў малого зросту і жінка такі така була. І потóму той як таксуваў одежу, то не міг так таксувати, як з великого чоловіка і потаксуваў йому дуже нїсько, а мелник кажи: „Чикай, чикай, я на тобі сі пімшў“.

Той господар мав оденок ячменю так, що у нїм сі місїт двацїть полўкїпкїў, і каже: „От кобїи могли сі так обговїги до веснї, то будем маїи насїньї і на крупї, бо кукурудзїў мало маїимо“. — Дїйшло до того, що на веснї він до оденка, — як вїлз на него, а то лиш сі тїнка россунула — отруби.. Ожеж він тогдї нїц не рóбит, лиш роскидає до сподá. Як роскидаў, нїц не найшоў, лишень піў-кóрец отрубїў, таких, як з жорна звелено, натрїє. Тогдї той мелник, що ему таксуваў, каже: „А шо, котрому лїше таксували?“ — Каже: „Я знáў шо ти мнї вїнен,

але ти тепер не знаєш, хто тобі віщеп. — То се мнї росповідай батько мій ріднвй.

Зап. в цвітнї, 1911 р., від Н. Блошки із Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1061. Чоловік ссилає на пана вуши.

Єден чоловік пішоў ў панський ліс там за грибами, ци який бук урубати, а пан нагійшоў, тай го обдёр — чисто — лишій сї тог голій. А той чоловік знаў насилати вўши. Як наслай на него вўши, як той прийшоў павіско до дому... той тогдї шо с себе згоргас, шо заставїє слуг... — не годен згорнўти, бо то так лаят, як та шумá — сто на кўлі. Нарáз той тогдї казай раз-два того чоловіка вішукати. Того чоловіка привели, шо пан проєнт, жибї той забраў собі вўши, дайї йму 100 червоних, 200, 300, тисчїями дайї му, той не хоче, лиш каже так: „Як ти мене за такую марвў рїч обдёр, то най тебе вўши зїдї чисто, най сї с тебе кóсти росїцлют“. — І не бўдо тому радї панови від вущий, такі го мўсїли вўши зїєти чисто на смерть.

Зап. в липнї, 1910, від Н. Мокрицького із Далсшева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1062. Знахар посилає жабу.

Знахарь, котрий хоче на когос послати гáдину або жьїбу, то пішлє, жи го мóже укусити і с того мóже помёрти.

Зап. в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика в Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1063. Як ворожбит прикликав чарівницї.

Була коро́ва слаба в Побідиньского на Мацївцї довгий час; чось кров дагата з цицок. Тай він привіз си ворожбита, щоби щось порадив. Він там щось ворожив коло тої коро́ви, кажи: То чарівницї вам так зробили. Кажи: Я вам зараз їх закличу, дайти по бруска. — Тей взяв брусок, роспїк в пецу, тей якурат но він брусок витягнув з пеця, а Романиха во і Махїцка приходєт. А вони довідали сї, шо є ворожбит тай хтїли знати, чи він шо поможи коро́ви, чи не, а ті сьміяли сї, шо то чарівницї.

Зап. у Теклївцї, Скалатського пов., від Параві Стадник Ц. Стадник.

1064. Швидний челядник.

Прийшов єден чиледник до ткача служити. Али дав му снувати ткач, а сам се в поли збирає, господар. Али той чиледник кажи: Добри, майстир, ви йдєти в поли. А як я той півсеток¹⁾ зроблю, то я шо буду робив?

¹⁾ Півсеток = 60 мір, менче бїльше 50 метрів.

Майстр зариготав се, кажи: Будеш хату дер!

Майстр був в полю і думає, що той варіят вогорит. Бути можи, що він можи такий... До чого він то ворожив?

І бирє, забирає се с поля. Али дивит се з гори, а він вже хату рошшив. До половини рошшиває і сніпками кидає на землю.

— Ёй дай спокі, що робиш?

Так він се застановив і вже алазит. Майстр приходит: Шости ми казали, то робю.

Так майстра лек зібрав, приходит до хати, яко звикле, ткацка робота — полотно — стоїт зроблини; поставив го на столику, дивит се на полотно і лек го зібрав. І тогди кажи: Я тибє тримати не буду, я тобі заплачу.

І тогди заплатив і той з Богом зібрав се і пішов. Потому та господинє прийшла, полотно заплатила, відібрала, як се належит і собі порихтувала, взяла над воду, намочила і тєгни за собов, вогледає се, то ни полотно, тільки основа ткацка. І зібрала, приносит до ткача з великим плачом. Ткач взєв потому тей і виробив тей і віддав полотно. І хата ни була рошшита, хата була ціла.

Зап. від тата в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Дервянка.

1065. Як дячок умер із переляку.

Яритники як саме умирають, так коло їх тисячами чортів ухаджє. Як яритники кончають ся, так тоді ніхто ни ходє до його у хату і після скончєнїя у його тілі сидять чорти, а душу понисуть як ляльку, куди треба. Раз умер один купець багатющий і покликали дячка читать псалтирь. Так він читав, поки ще ни прийшла півноч, а то як настала півноч, так стало йому моторошно. А він лижав на лавці, мертвий, у гробі, а під лавкою сиділа комнатна собачка. От він мертвий, як блимне очима та поверне ця уставать, а та собачка загавка, а він на її пальцем помаха, шоб мовчала. Так раз і два так. Дячок той замітив, куди воно діла ідуть, та як бросє псалтирь, а сам липитухи с хати. А той купець як схвати ця, та за ним. А у його на дворі та був великий сад. От той дячок поміз деревами, а мертвець за ним і протюжили вони по тому саду вирети півтора. А тут уже як крикнуть півні, а мертвець як хватив ся за дуб, там і околів, а дячок той з ляку днів три пожив і умер од того.

Борисовська вол., Вагуй. пов., Вороніж. губ.

1066. Тяжка смерть.

Раскажу вам сторійку одну про Щарбакового Грицька. Він був хрищеник Вороники. Вона отут в Артьома в кабаці сиділа, а після того вона сиділа ще й у Чернобая в кабаці, продавала там водку та донське

та красне вино (тоді ще з боччи його продавали). Так того хрищенка у салдати призивали (це вже годів з десять буде). А вона, сказано тобі, хмородниця така була, що кого треба звисти — вона звиде, а кого розвисти — розвиде. Це вже за другим вона була, за Хвидячинком Питром, а то ще вона була за Вороною. Та як умер Ворона, а в Хвидяки жінка помапдрувала, він виждав сім літ тай живив ся на Воронисі. Там уже така була яритниця, така яритниця, що й ни привида Господи! Пішла я раз у гості до сестри Машки у Галичин. Тіко шо спустилась до Чернобая, а од Чернобая виходе Ворониха. А моєму дідові вона доводилась двоюродна плимніниця. Дітей у Воронихи ни було, так вона й жила с систрою. Та її всяк знає: там уже була б тобі знатніця, була б знатніця, тай білше нікуди! Ото йду я в Галичин у гості до сестри Машки, а вона вискочила од Чернобая: „Ходім та ходім до мене в гості!“ — Шо тут робить? Подумала-подумала — пішла до неї. А вони тоді вже помінялись хатами с систрою Катюшкою. Отож Олена, шо за Нидайводним Павлом, її дочка. То в її хата була на цім боці, а то стала на тім чириз дорогу. „Ходім, каже, в гості: там і самуварчик наставлинний і Щирбачка Гапка прийшла“.

Коли так приходю, а в неї сидить Гапка, Грицькова мати, а Грицько зеленій бочоночок водки приніс та розлива по пляшках. Та давай поштувать, давай поштувать Ворониху, та кланяють ся обої в ноги: „Ни попустіть ув обиду!“ — А вона знай одно товче: „Ни журись, ни підиш!“ — А він такий молодчина — кров з молоком; нима в йому ниякого звязну. І їх три брати, так шо ниминуче йому йти. А він Воронисі в ноги як бухне-бухне; первим же лобовим поставлинний був. А все та йому: „Ни журись та ни журись!“ Так він купив їй в подарок ет платок — такий здоровий, наче рядно. Та все до порога підійдуть тай пошепчуть тай пошепчуть. Сиділи-сиділи ми, дивлюсь — смірка. Оставила я вже свої гості — в Галичин йти. А вони все просять мене: „Оставайсь та оставайсь, завтра випровожать будим Грицька. — А Ворониха все йому приказує: „Гляди ж, щоб ніхто і в догад ни взяв, щоб ні Боже мой!“

Повизли його в прийом. Коли хрѡп — як нігде ни був — прийхав до дому, а замісто його такого оддали, шо нізвеза й подумать. Ото хрѡп — зачала вона вмірать. Го о-осподи Боже, шо тіко там було; і по собачій кричать і по кошечій; двів с пять там її мордувало. А тут у нас дідура такий, Науменко Одоким Михайлович — такий, шо знає, скільки й відьмів у слободі. Ото ж вітряк його крайній од Плотвянки. Отам він на Дудівці, за церквою живе; його друга хата од краю. Ото він і знає той дідура, як і шо. Ми й сами разів с три кликали його до корови, тай бабушка ваша кликала його. Як захворала раз ваша корова: чмище тай чмище, а жевіг їй дугою так і підтягло. Покликали того діда. Він

обойшов коло корови, подивився на неї таї каже: „Походила, сучише, походила!“ — Та давай шиптать, давай шиптать: ну, слава Богу й отпустило корову, наче й ни хворала. Це кого вгодне спросіть, так вам скажуть.

Хрѡп! умира та Ворониха, а дід Науминко й приказує онукою: „Нихай, каже, вона стилину зорве третю од порога“. — А та ни хоче йти: „Шо я, каже, піду страшиць ця!“ — Він ще раз раз мимоходом іде таї каже: „Доки ж їй мучиць ця: скажіть нихай третю стилину зорве!“ — Прикавали їй жінки. Зорвали стилину — глина так і посипала. Так вона вже на силу за пять день умерла. Побачила Щирбачка бабу Улянку таї каже: „Іди, Григорівно, родичку ховать“. — Пішла вона до Воронихи. А в їх хата була на городі; вона у свою хату тобі вже пустила сестру, а сама у сестриній жила.

Приходить Улянка, прихожу й я, а там стилина зорвана і шпаруни долі валяюць ця, а вона лижить на лаві нарязина. Вулянка й пита у Катюшки: „Шо це таке?“ — „Та це, каже, Михайло на стелю лазив за гориками, стирбився та стилину і обвалив“. — А Вулянка торк мене таї каже: „Еге, Михайло, та ни сей тіки“. — Торка мене та все шипоче: „Як би ви знали, яка вона була. О-о-ох, і ни дай же тобі, Господи! Там уже така була, така була...“ — „Я, кажу, ни повірю вам, Григорівно“. — „І ви сновідайся, каже, за чужий гріх. Нам би, ка', самим острогу ни минувать, як би ни вона. Пополазила я тоді у її в ногах“. — А це справді історійка була. Як повісився у їх Ігнат, а брат і давай на їх навадаць ця: „Це ви, сукини дочки, повісили брата!“ — Люди бач подейкували, шо в їх дівка затїяла дитину висти, а Гнат хотїв доказувать, шо вони душичку запапалили. Так вони давай просить Ворониху, давай просить. А та їм: „Ни бійтєсь, на вас суд ни піде: я помутю весь світ, так помутю, шо вам нічого ни буде“. — Вони до станового, той хотїв його на вторитильну службу оддать. А він бач нахвалляв ся, Ігнат, спалить хату. Так вони все й повиносили с хати у погріб: і яйця, й вал, і дїжки порожні. Так він дві виділі виходив, усе ховав ся, шо аж смага на три пальці позапикалась. Тоді саме Артьом тигарем був та у Харкові дзвін виликій купив та скликав обапільних людей той дзвін тягти. Ідуть плотвяне стягать колочок, а воно шось під місточком сидить. Дивляць ця: „Се Гнат!“ Приходять у Борсівку таї розказують: „Так і так, бачили Гната“. — Коли туди, а його вже нима, наче в воду впав.

Так він у ночі вже настг у погріб. Повзиртав у погрібі все в одну кучу: і вал, і пряжу, подотно, яйця, сир, молоко та все в сїривець і потопив. А с себе зняв поясок та, дзвініть, на верх рубаху виїняв та прикладипу у цопирик на дощички положив таї зашморгнув ся. Так

тіко шо доторкнув ся до землі ніжками, пальцями тіко. Кинулись вони у погріб за яйцями (яєшник їздив, хотіли продавати), аж він висить. Скричались тоді всі. А брат одно: „Це ви, сукини дочки, повісили Гната“. — Під суд їх узали, просто в острог хотіли сажать. Турбація щинилась: Становий с следуватилем приїхав; женщину підсилали розвідувать. Наче й трибушили його тай поховали край кладовища, над Крутим. Так от скажіт — сторія. Це стіко год кладовище обкопане, а тоді чириз його скотина ходила та могилки обвалювала, могилки й западали. А Гнатова могила стіко год стояла, як тиримочок; хоч би тобі завав або скотина яку грудочку скотила — так ні Боже мой! А як би ни Ворониха, пріть би їм в острозі, хто 'на поки й доки.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1067. Чудесні лікарі.

Два богатих поміщики у місті гостювали і вони мабуть були яритники. От вони міжду собою і заспорили. Один каже, шо я ночью лягатиму спать, так вийму свої очі, а на утро унять уставлю і буду дивица по прежнему. — А другий каже, шо я вийму свій кендюх, а на утро уставлю, вашию і ни буде ніякого вида. — От вони так і зделали: той виїняв очі, положив на стіл, а той тож виїняв кендюх та положив на стіл, а сами полягали спать. А лакей та цю штуку замітив та узав, прибрав ті очі і кендюх, а сам узав, убив kota, виїняв очі і положив на те місто, де й були; потім зарівав бичка, виїняв кендюх і положив на тому місті, де й положив пан свій.

От пани проснулись, той уставив очі, а той уставив кендюх і стали такі ж, як і були. От вони чириз уремня угляділись, ті пани і розказують один одному: „Что за штука? Вот я, как ляжу спать і где б не заворушілась миша, так я і услищу і віжу, где она мотает ся“. — А другий каже цьому: „А во мной так вот какая штука делает ся: сколько не ем разного кушаня, всео мне как будто соломи хотит ся“. — І так ті пани попиримяли свое на чуже: той замісто своїх очей уставив кошечі, а той замісто свого кендюха уставив телячий.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1068. Знахар відводить очі.

У Бурлуці, котрий рядом з Фидоровкою, є такий чоловік, котрий шо захоче, те й зробе. Він здоровий чоловічака, сильний. Занімайт ся він грабарством, разними земляними роботами. Бере підряду канави обкопувать, колодізі рие. Він сам по сибі чоловік смирний, нікого ни обіде, хоч хто в його і посмієт ся, то він здорово ни обіжав за це, накаже його на времня і зараз же простить. У Фидоровці і Бурлуці там дуже

скупо на шот води: річки нима і колодязів мало. Там икономії мають велику нужду в воді. В літку, коли бува засуха, так постійно бува недостача води. Приходилось нирав їздить верет за десять по воду. Особливо коли парова молотілка молотила в полі хліб, то вони нескільки підвід ганяли по воду верет за сім, за десять. Дуже надійла икономії така испоручна доставка води, уїлась хуже чрививої собаки така ряхуба. Тай расход лишній був чириз таку доставку. Приходилось три до чотири чоловіки диржати лишніх і коний теж лишніх ганяли в бочками. А далі їм здумалось викопать свій великий колодязь такий, щоб хватало води на всю икономію. Найняли вони конать цього самого грабаря. Управляючий договорив ся з ним, щоб він викопав колодязь за 10 руб. Грабар зеднав викопать за десять і иобіщав на другий же день начать копку. Управляючий сказав, що як буде багато води, так я тобі прибавлю 5 руб. А як води буде мало, тоді дам ту ціну, за яку договорились, тіко 10 руб., або і того менше.

Грабар прийняв ся за роботу. Викопав шось зовсім мало, ни більше, як аршинів чотири. Вода як полилась, все равно, як із відра. Як почали возить воду і на кухню і волів напувать, коний і всю скотину поїди в того колодязя. І на молотілку брали по нескільки бочок в день, а води все було повно і ще чривз край рівчак біг здоровий, хоч приправляй колесо та муку мили і біз запину крутилоб мелницю. У икономії всі зраділи, шо тепер у них вода близько. Та ще яка вода, дуже гарна була, мняка, чиста, як сльоза і вкусна; як неш, так по глотці так, як маслом хто полива.

От приходе грабарь до управляюшого за грішми за рить колодязя. Управляючий місто 15 руб., дав йому тіко 5 руб., сунув йому в руку нехотя. Грабарь подивив ся собі в руку тай каже: Іще ни всі, це ви дуже мало дайте. — Буде з тебе і цих — сурово одвітив управляючий. — Е ні, Семен Федорович, договор був 10 руб., та іще 5 руб. обіщали за те, шо буде води багато. Ну, то вже Бог з вами, про ті 5 руб. толкувать ни буду; а вже десять рублів, то ці обвязательні. — Управляючий на се одвітив так важно і як будьто з серцем, ниначе нехотя з ним бадака: За шо тобі давать 10 руб.? Там всі роботи на один день. Я думав, шо ти будиш рить цілних два тижні і викопайш сажень 10 або 12, а ти за півтора дні викопав. За шож тобі 10 руб. давать? Скажи спасибі, шо хоч 5 руб. дав. Я якби знав, шо там так близько вода, так і ни наймав би тебе, а заставив би робочих, вони б сами викопали. — Грабарь з управляючим спорить ни став, бросив 5 руб. на стіл ті, шо йому Семен Федорович ткнув у руку, завирнув ся і пішов. А коли виходив з хати, то сказав: Вам труд мій ни нужин, а мінї ваші гроші ни нужні; от і розхвитаємось. Я люблю правду.

На другий день ранком приїхали робочі з бочками по воду, коли дивляють ся, а колодїзь сухий і каплі води нема. Робочі приїхали до управляючого і заявляють: Так і так, колодїзь висох, води і каплі нема. — Управляючий здивував ся, щоб воно значило і подумав зовсім друге. Це мабуть грабарь розсердив ся, що я йому грошей ни давав усих і по-хоже засорив чим нибудь джирило! Взяв душ 6 робочих: Ну, хлопці, биріть лопати, ходіть чистить колодїзь. Вода у нас живо явить ся. Се похоже хтось підшутив по злобі. — Робочі набрали з собою лопат, заступів і надались до того колодїзя. Начали вони довбать у дно, викопувать поглибше, так і подумали, що засорилось джирило. Довблись, довблись, і так нічого ни помоглось, води все таки ни було. Управляючий заставив їх копать другий колодїзь. Одступили трохи пониже і знов росчали копать. Копали, копали, викопали уже глибше, чим первий, а води все нема. Вони бросили, бо уже було пізно. На другий день теж до самого вечира рились у різних м'єстах і нічого ни докопались. Управляючий почухав затілок і сам собі ума ни приложе. Щоб воно значило? — дума собі. А ще хотїть узять 10 руб., а йому і 3 копійки ни слїд дати. Ну шож тут робить? Молотїлка другий день стоїть, а води все ніяк ни докопають ся. Ждать було ніколи, води треба, хоч трісни. Нарядили уцеть цілий обоз з бочками аж у Хвидоровку по воду. Там у силї був гарний колодїзь, все сило поїв. Приїхали в Хвидоровку, а общество їх прогнало і бочок чуть ни порубали на тріски: У нас, кажуть, і самим води ни хвата, а ви хочите нас обаранить? І с тим ни дали. Вони вирнулись назад, даром намняли хвости коням.

Управляючий аж сам на собі волося рве. Шож тут оставалось робить? Молотїлка остановилась біз води і робочих душ 50 чи й більше остались біз роботи. У Бурлук по воду посилають — дуже далеко і там води зовсім мало; він добре знав, що там і подавно ни розживеть ся. Один робочий смикнув, в чім діло. Він був з того самого сила, віткіл грабарь той, що колодїзь копав. Він чув про його, що він може, що вгодно зробить. Пішов до управляючого і надуумив йому попросить грабаря запоомгти в сьому горю. Росказав йому, що той грабарь знахарь і що він, що захоче, те й зроби. Ви, каже, похоже його обідили, от він і зробив так, що вода висохла, а як його попросить, він змидуїть ся і воду заверне назад; уцеть так, як і ранїш було, так і тепер полеть ся, так як і перше лилась, або ще й дужче.

• Управляючий хоч і ни вірив тому, що він у силах поробить що нибудь, а все таки прийшлось кланять ся мужичкові. Призвав його до себе і почав просить: Голубчик, на тобі 20 руб., тіко пожалуста, постарай ся, щоб вода була. Я тобі могорич поставлю, тіко ради Бога ни сердись на мене, устрой, як слїдує. — Ні, Семен Федорович, я лишнього

ни хочу. Я за цим ни ганяюся, а я люблю правду. Оддайте міні те, шо було в договорі, і Бог з вами. — Управляючий виїняв з кармана 15 руб. і дає: Возьми пожалуста та будь ласкавий, змилуй ся над нами, награди нас водою. — Ні, Семен Федорович, я 15 руб. ни возьму, давайце міні 10 руб., договор був за 10 руб., а більше міні ни треба. — Ні, бири всі 15. За роботу ми договорились за 10 руб. та іще 5 руб. я обіщав помимо договорних за те, шо буде води багато. Значить, я слово своє виповняю, обіщав і порішив оддати, це теж буде справедливо з того боку так, шо пожалуста, грішми ни гребуй, бири своє зароблине. Грабарь довго ни хотів брать 5 руб. Управляючий силом навязав йому обіщані 5 руб. Після цього оставив його пообідать, угостив, як слідує. Грабарь подякував його і пішов.

На другий день ранком пішли до того колодівя подивить ся, коли там води, як у старі годи. Повний колодівь і чириз верх біжить ціла сарма. Після того стали його уважать все равно, як якого нибудь пана вилікого. Всі боялись прогнівить його, щоб ни поробив чого нибудь з усяким чоловіком. Як він робив всякі чудиса, ніхто ни знав і допитать ся ніхто ни міг, тіко кажуть, шо у його була така книга, шо там все, все є, щоб ни задумав, все можно зробити. Він ту книгу бутьто спалив. Поліція дозналась і хотіла у його одібрать, так він мирщі укинув її у грубу і вона згоріла. Він сам ростом здоровий, а на лице ни вкويرний; а жінку собі взяв красавицю. Він, бач, зна таке слово, шо когоб ни захотів, того і приверне до себе. Як би захотів, щоб улюбилась у його сама лучча молода, красива баришня, і влюбить ся. Тіко він ніколи ни злоупотребля і ни хвастаїть ся своїм знахарством. Хіба тіко хто прогнівить його, чим нибудь розсерде, або поглузує з його, тоді вже він дасть пойнять, шо шутить з ним ни можно і щоб його ни трогали ті, котрих він сам ни займа. А иноді, коли бува випивше, так койкому покаже яке нибудь чудо, чи хвокус.

Один раз прийшов до його сябро позичать воза. Зайшов у двір, а він стояв під повіткою. Поздоровкав ся з ним і завів розмову про койщо по хазайству. Між иншим збалакались про колеса. Сябро подивив ся на його віз тай каже: Де се ти купував такіі колеса? — Та це я на кличальні пиділі у Ольховатці купив на ярмарці. — А шо вони в тебе такі маленькі? — Саме гарні; шо ни менші, то кріпші будуть, а вилікі скоріш розшитають ся. — А в мене дуже більші твоїх, я торік у Вовчі купив. — Та це пустяки. Хочиш, і я свої зроблю вилікими. — Як се так можно? — Та хіба як, подивись тепер, які вони. — Сябро глянув, а вони стали вилікі-привилікі, все равно як ото бува у машині маховик диривяний, такі і вони завбільшки. Сябро аж злякав ся: Диви, шо се таке значить, віткіля вони взялись? — Та се ж ті самі, ни взнаєш, чи

шо? — Побули вони так з минуту і упеть стали маленькими. Се діло було уже пізно осіню так, шо всі дерева осипались. Сябро випросив воза і уже пішов було з двора. А знахарь і каже: Підожди! — Той вирнув ся. Ну шо, сябро, хочиш, шоб зараз сад зацвів? — Та хіба ж се мислимо, як же се можно? — А от дивись! — Глянув він на сад, а всі дерева так і завилили, а цвіту на них густо-пригусто так, як молоком облитий весь сад. Сябро здивував ся: От, брат, ти умієш очі одводити; дивись, ниначе й справді май місяць. — Як це так очі одводить, хібаж я одводю очі? Ти піди, пошупай, він у правду цвіте. — Пішов сябро до дерева, пошупав, і справді цвіте, листя зелене, свіже, все равно, як у маю. Він шоб удостовірити ся, вірвав цвіточок і один листок і пішов до знахаря. Приходе і каже: Дивись, все равно, як живі цвіточки. Як це ти поробив? — Ану глянь тепер на сад! — Оглянув ся він назад, а сад який раніш був, такий і тепер став. Ні одного листика, ні одного цвіточка, голий, голісінький.. А той цвіточок, шо був у руках в сябра, осипав ся і розлітв ся. Сябро сам своїм очам ни вірив, дума сибі: Чи се я на яву бачив, чи може мні так увжалось? Може приснилось? Опісля того він бояв ся ни тіко прогнівить знахаря, а даже бояв ся полаять його сибі на думці.

А один раз була ось яка пришта: Знахарь взяв підряду на жиліні дорозі насипать запасний путь. Найняв він сибі нескільки душ робочих і приступив до роботи. Хоч він був і за підрядчиґа, а панувать ни любив, робив і сам на ряду з робочими. Мимо насипу ішло два якихсь кацапи. Один пильно подивив ся на знахаря і трохи одійшовши од його, почав сміять ся: От страшний чоловік, ти бачив? — Бачив. — От рожа, так рожа, на чорта похожа. Вечиром можно пирлякать ся. Рябий та нивковирний, у баби ср...а красивіша, чим у його морда. — А другий каже: Ну ти, Гришка, потихше, а то він почуе, задасть тобі; він, кажуть, знахарь, може з тобою шо нибудь зробить. — У, шо він мні зроби, ср...ть я на його хотів. Наплювать на його знахарство.

Грбарь всю їх розмову почув: Ни спіли вони пройти сажень з дияток, як у того, шо лаяв знахаря, потимніло у очах, закрутилось в голові, він упав і лижить. Як заохка, як застоне, як рознисло ж йому морду! Зробилась все равно, як у баби ср...а. Бишиха ни бишиха, а так Бог йому зна, шо воно таке; розпухла вся голова, зробилась як макітра. Товариш його баче, шо ни дурна шутка, скоріш побіг до знахаря. Бухнув йому в ноги і давай просить, шоб простив дуракові. Довго він лазив у ногах, а все таки свого добив ся, упросив. Знахарь змідував ся, простив, тай каже: Ну, я прошу, тіко скажи йому, шоб він первий і послідний раз так робив; ни тіко з мене сміять ся, а шоб з усякого чоловіка ни смів глузувать. Гріх з чоловіка сміять ся, чоловіка Бог сотворив по

образу своєму. Він казав, що в мене морда похожа на с...у, а в його тепер на що похожа? Ну йди з Богом, товариш твій виздоровіє. Та ніхай скаже тобі спасибі, що ти упросив мене. Це тіко для тебе я уважив.

Приходе він до товариша, а він уже стоїть на ногах і ниначе як нічого ни було. Він тоді й каже: Ну шо, хлопче, я ни казав тобі, що ни трогай чоловіка, коли він тебе ни займав, а ти ни послухав, от тобі і наука. — Та хто і зна, шо воно за чоловік. Я ж ни знав, шо він такий. — А ни знав, так ни треба було й трогать його, він же тебе ни трогав. — Після того він закаяв ся ни сміять ся ні с кого; хоч би і його хто надавав, так порішив проходити мимо мовчки. І другим нираз закаував, щоб остірігались глузувати.

Зап. від Петра Ракші, с. Федоровка, Вовчанського повіту, П. Тарасевський.

1069. В чім бува щастя.

У одного колдуна був богобоязливий син. Ніколи нікому він ни робив зла. Був до всякого жалістливий. Готовий був всякому допомогти, коли кого застигало яке нібудь горе. І ни тіко він любив уважать одного чоловіка, а він любив всяке животне і жалів його — ніколи, бувало, ни обіжав. А батько його був колдун, з чортами знав ся і паровив всякого обідрати, тіко щоб йому була польза. Ніколи нікому ни робив добра. Сина часто, бувало, лаяв за те, шо він зробе кому нібудь добре діло. Він нираз запитувавсь научить сина колдовству і разному волшебству, а син і в ризон ни приймав його слов. Часто з батьком спорив, ни ладив. А він все гриз сипові голову, укоряв його, шо він ни слуха батька. Скіко він ни працювавсь, а все таки ни міг схилити сина на свою сторону. Ни послухавсь його син. Розсердив ся колдун, вигнав сина в місті з нивісткою, нічого їм ни дав. Пішли вони, в чім стояли. Ніякої одежі в собою ни захватили. Молодиця взяла з собою крайчик хліба і той був чирствий. Пішли вони, куди очі бачуть. Пішли по полю навпростець, між хлібами брили по межах. Коли пройшли хліба і вийшли на толоку, то теж подались прямиком. Вони чуть-чуть примічали, у який край город стояв, туди і направлялись. Коли ішли вони по толоці, то багато разів приходилось їм натикать ся на кучі гною, котрі мужики пирид висною повивозили на толоку, щоб удобрить землю. Уже під кінець толоки стали вони проходити мимо одній кучі іще свіжої, видно було, шо ни давно тіко скидана. Почулось їм, шо там шось нищить, скаучить жалібним глоском, ниваче дитинча плаче. Ану, шо там таке? Ходім, Палажко, подивимось. — Та ходім, Василь, скоріш по свої дорозі, а то вже ни рано. Чого ти там у гною ни бачив? — Та ні, я подивлюсь, міні жаль, як воно так нищить, може то дитина. — Яка там дитина, то похоже мужик з дому цуцня вивіз шісті з гноюм, — з досадою сказала Палажка.

Василь тим ни уинявсь, шо жінка ни бажала підходить до кучі. Підійшов сам. Покопавсь палкою у гною, коли там лизить цуцня малесеньке, іще сліце і таке браве, чорненьке і видно кабелік. Жаль йому стало бросить бізпомощне животне біз всякої уваги. Взяв його на руки і повів з собою. Жінка чуть ни всю дорогу бурчала, лаяла Василя: На шо ти його взяв, гадость таку? Брось! Шо ти з ним будиш робить? Вонож іще ни буде хліба їсти, його треба молоком годувать. Нам самим нічого їсти, а ти іще надолобня на свою голову береш. — Та ти, жінко, нічого ни знайш, ни бери приміру з свого свекра. Тибі гарно, як ось нас батько вигнав і нічого ни дав? Так же і цьому бідному цуцняті тяжко. Та ми хоч уже смишльоні, сами собі кусок хліба добудим, а воно виброшино на погибіль. Як ми його спасимо, пустим на світ божий, то і нас Бог ни оставе своєю милостью. Найдить ся такий добрий чоловік, шо і нас приютить. — Молодиця з цим согласилась. Ни стала більше гадить. Пішли вони дальші мовчки.

Ішли вони, ішли, дійшли до одного села. Захотілось їм їсти. Зайшли вони в село — ну шож тут робить, сами то вони обійшлись би одним хлібом з водою, а требаж іще собача погодувать. Порив ся він у карманах і вичаянно найшов у жилетці пятака. Купив на того пятака глечик молока, напоїв цуцня і сами з хлібом у волю поїли. Оддихнули трохи і пішли дальші. Стало уже смиркать ся, а до города було іще далеко. Вони остановились у полі і периночували під одкритим небом. Була іще висна, зорі по ночах холодні так, шо вони до діла продрогли. Проснулись рано, тіко шо показалась зоря. Вони піднялись і подались дальші. До города вони достигли так, як у сніданню пору. Стали доходить до города і думают: Шож тепер ми будим робить? Гроший нима ні копійки, а їсти хочить ся. А в городі біз грошей ни розжевес ся. Побирать ся ни дадут, скажуть, гладкі побирать ся, в силах іще заробить. Стали вони увіходить уже в город, коли дивить ся, на дорозі лизить гривничок сребраній. Василь обрадував ся, підняв того гривничка і пішли на обжорний ряд. Купив там шинишну паляницю за 5 коп., а за останного пятака купив риночку смитани. Нагодував він цуцнятко і сами добре поспідали паляниці з смитаною. Потім розпитав у городових, куди треба йти, шоб натрапить на те місто, де наймають роботників і разну прислугу. Городові з ним ни стали довго розсуджать, нехотя показали, у яку сторону треба йти і пішли по своєму ділу. Шоб ни заблудить, він спитав іще у торговки. Йому торговка указала, на яку улицю йти і куди повернуть, шоб натрапить, куди слідує. Пішли вони. Ни дійшли іще до того місця, як зустрітив ся з ними купец старичок. Остановив їх і пита: Куда ти, мужичок, ідеш? — Та я, паничку, іду наймать ся. — Шож, ти сам наймає ся, чи у двох? — Та як би прий-

шлось наймать ся у двох з жінкою, так ішеб лучче. Тоб ми у місті служили — а нарівно ни так буде спорушно. — А для мене іше й лучче, я такого і шукаю, шоб у місті з жінкою жив. Ходім зо мною, я найму вас.

Ото вони пішли. Василь обрадував ся, іде і дума: Слава тобі, Господи, тепер ми при місті. — Купець привів їх до дому і зараз же Василя поставив за дворника, а Палажку назначив кухаркою на приказничу кухню. Ото жвуть вони, старають ся, хазяїнові догожають. Хазяїн їх полюбив. Став довірять на їх все, як на самих чесних людей. Василь був грамотний. Хазяїн узнав, шо Василь грамотний, у базарні дні і на ярмарошні став брать його у лавку, помагать одпускать кирасін, дьоготь, сіль і инше. Прожив він год, узнав діло по лавці, став здорово помагать хазяїнові. Уже місто дьогтю та соли його допускали отпускать разні товари. А вже чирив півтора годи він міг справлять ся за любого приказчика. Бувало за шо ни возміть ся, так у руках і кипить. Завирлав товари швидко і окуратно. Хоч, бувало, наше одмірять красний товар, так і одмірює так і одмірює. Ні один приказчик ни міг лучче його одмірять. Всі приказчики йому удивлялись і завидували, шо його хазяїн полюбив. На щастя Василя у скорях старший приказчик роштитав ся. Купець собі на умі пирибрав усих приказчиків і ні один по його порову ни приходив ся. Один дуже хвасговитий, другий хрентовитий, третий на руку ни дуже чистий, а останні всі були іше молокососи, хлопята ни онитні. І так він міркував, міркував і порішив паставить старшим Василя. Чоловік він степенвий, ни пияниця, старатильний і любе порядок і в добавок живатий, до дівчат ни піде і у театри ходить він ни привишний. По всьому видно, шо він чесний і уважитильний. На другий день призвав він Василя до себе у дом і каже: Ти як і сам бачиш, приказчик мій старший роштитав ся. Шукать другого на його місто я ни хочу. Вибрать старшим із своїх барчуків ни виходе діло, вони тіко чипурить ся мастира, а за ділом ни будуть дивить ся так, як слідує. Так от я порішив оставить тебе старшим. Ти міні понаровив ся і бачу, шо з тебе буде хазяїн; ти чуже добре бережеш, лучче чим своє. Постарай ся быть таким до самої смерті і ти будиш шасливий. Жалуваня тобі такеж, як і тому, шо роштитав ся, 1000 руб. у год. Тіко прошу тебе, види порядок, як дома і сліди, шоб ни роставали добра оті виртопляси барчуки. — Василь подякував хазяїнові, покляв ся служить вірно і старать ся, скіко сил хаєте.

Коли став Василь спускать ся по східцях в низ ідучи од хазяїна, так чуть ни впав. Од радости аж ноги затруселись. Прийшов він у магазин і ни став за прилавок, а пішов прямо у конторку і став розглядать книги. Приказчики зразу догадались, за чим його хазяїн звав. З досади приглянулись і успокоялись, більше ни стали в душі волнувать ся і думать, шо може мене старшим поставе. Раніш його називали дядько

Василь, а то вже почали звать Василь Іванович. Став Василь Іванович всім добром править. На його руках вся торгівля була. А жінка його то була за кухарку, а коли Василь став старшим приказчиком, то її припоручив хазяїн глядіть за всім хазяйством у домі і на дворі. Вона щиталась за икономку, сама нічого ни робила, тіко приглядала за готовим. А те цуцня, шоб вони з собою принесли, за півтора годи виросло здорово. Такий собацюра зробив ся, шо рідко такого пошукать. Чорний, вдоровий та лахматий, все равно, як лев. Привязали його на цеп, так він пак і шие по двору, як молнія. По дроту як нажме, нажме, аж гримить, як на гитарі струна. Чужий чоловік так бояв ся і показать ся на двір. Бувало як вискале зуби, гаркне, так хоч хто злякайть ся. Годували його гарно, холили, як свою дитину. Пройшло время ни більше, як з год, хазяїн захварав. Чувствував він себе дуже плохим так, шо вже одужать ни сподівав ся. А так як у його ни було ні роду, ні племені, то він порішив все своє добро одказать хорошому чоловікові. Багатих знакомих награждать йому ни хотілось, бо пользи од них він ніякої ни бачив і вовсім ни було охоти багатів наділять. А так як він дуже понаравив Василя Івановича і уважав жінку його, то він порішив ошасливити його. Вечиром, коли уже закрили магазин, хазяїн позвав Василя Івановича до себе і каже: Я вже став старий, дуже оплошав і захварав ни в шутку. Чую, шо я скоро умру. А так як у мене нима ніякої родні, а тебе я полюбив, ти гарний хазяїн і трудящий і жінка твоя драгоцінна хазяйка, а люди ви бідні, діточок у вас чимало, чириз шо я порішив, все своє добро підписать на тебе. Ти тіко обовязаи будиш поховать мене на славу і подай у Афон на вішне поминовеніє і тут поминай, поки живий і дітям своїм закажи, шоб поминали. Роздася бідним, скіко сам захочиш. Приказчикам видай наградних рублів по 300, а меншим по 100, нихай споминають мою доброту. Оце тобі і все, шо я надував. Поклич пона і двох понятих і ми зробим духовне завіщаніє. — Василь Іванович покликав пона і двох свідитилів і написали духовне завіщаніє. Купець одказав шось нибгато на церкву і на бідних сирот, а все останиє досталось Василю Івановичу. Після того Василь Іванович став уже ни приказчиком, а повновласним хазяїном. Хазяїн після завіщаня жив ни довго, в скоря умер.

Василю Івановичу од купця достав ся магазин здоровий-приздоровий; в йому були всякі товари. Чогоб ни спитав і все там було, красний товар, готова одежа, обув, посуда, мебиль, жилізо і всяка всячина. На весь город славивсь його магазин. Багаче його магазиня у весьому городі ни було так, шо він і сам ни знав, в скіко можно було оцінить його магазин. Так глазомірно можно було догадувать ся, шо там всего товару ва мільйон ни вбереш. Тепер Василь Іванович зробивсь кунцем та іще

купцем ни аби яким, а іминитим на весь город. Веї стали його приймати у обчисто. У кожного він був за дорогого гостя. Веї купці і пани були з ним за панибрата. Скривъ йому почет і уважаніє. Тоді вже він став одівать ся по паньски чисто так, шо трудно було взнать його, який був дворником і який став тепер. Хто його ни знав, так подумав, шо він з роду такий і був; паном і родив ся. Проишов слух по веї окрузі про вибувале щастя Василя Івановича. Приишов у одній свитині та латаних чоботях, а став багатим купцем і уже по городу пішком ни ходив, а їздив у икінажах. Мав своїх коний. Завів коров, птиці і всякої всячини.

Дочув ся і батько його колдун. Поззвидував його щастю. Зло його взяло страшно, пристрашно, шо син його з дому пішов з торбинкою, а тепер зробив ся знашним купцем. Колдун порішив, у шоб ни стало, звисти все хазяйство в сына. А він і сам іще ни знав, в чім находить ся все синове щастя. Пішов він до сына у гості. Приишов у город, спитав про Василя Івановича. Так йому сразу сказали, де він живе. Всякий його знав і старий і малий. Зайшов він у хороми веселий, такий ласкавий та добрий, иначе нічого й ни зна, як бытьто з роду ни лаялись і ни сорились. Поздоровкав ся він з сином по рідному, спитав, як єдоровачко. Син теж на його ни сердив ся, уже давно забув і думать про прошле. Прииная його як дорогого гостя. Колдун побув трохи в домі, а далі каже синові: ходім, синок, подивимось на твое хазяйство. — Вийшли вони у двір. А собака сразу узнав врага, як кинув ся на колдуна, так трохи ни зів його. Як би ни син, так він би його задушив. Колдун сразу помітив, шо все синове щастя в собаці і нічого йому ни сказав. Пішли вони дальші в конюшню та загороди. А у Василя було видимо ни видимо і коний і коров і овець ціла отара. Колдун як бытьто радував ся, а в душі у його злоба так і кипить на сына, шо він такий багатий. Завіна його взяла. Вирнулись вони в дом, колдун і каже синові: Слава Богу, шо в тебе всего багато, тіко я тебе попрошу, шоб ти убив собаку. Як хоч, а собаку убий. — Синові дуже жаль було губить собаку та ділать нічого; треба батькові угодить. А проте Василь і ни подумав, шо батько з умислом настучав убить собаку. Позвав Василь дворника і приказав йому убить собаку. Дворник узав ривольвер, прицілив, бацнув і убив собаку. Вона бідна пирикинулася, ногами задригала і кончилась, а кров з неї так і полилася цівкою.

На цю пору по двору ходила тилушка, підійшла до кровавих калюж і почала їх лизать. Колдун побачив і сразу нічого синові ни сказав, примовчав. Син бач подумав, шо собаку убить батько приказав чириз те, шо вона його налякала і чуть-чуть ни порвала. Колдун трохи згодом каже Василеві: Заріж, синок, ту тилушку, шо по двору ходє, угости мене молодю гавядиною. — Та ця дуже гарна тилиця, я, тато, хотів оста-

вить її на плід, у мене на заріз є другі. — Ні, синок, міні хотілось, щоб ти цю зарізавав. — Ну та все равно, для вас уважу. — Ну так ти, синок, прикажи, нхай поки її заріжуть і побілюють, а я піду у баню, побанюсь, а поки нашнуть потрошить, я звирнусь з бані. — Ну так шож, ідїть, у нас баня своя, далеко ни ходить. — Та я знаю, отже я і хотів побанить ся у свої бані, а то у нас у деревні ніде банить ся, леу уже чуть ни на палиць наросло.

Пішов колдун у баню. А тут ни зівали. Мирщі зарізали тилушку, побілували її, випотрошили, порубали на куски і вносили всю в кухню, щоб одібрать яке получче на жарине, а останнє присолить і вниести на льодник. На кухню поприбігали діти подивить ся, як повар буде жарить говядину. Побачили вони говяжі почки і напались на поваря: Зжар нам сичас почек, ми любим почки. — Повар ни довго думавши, розігрів сковороду і зжарив їм почки. Вони розхватили їх, як конфети в дві мінуті, як мітелкою підмили. Вирнув ся колдун з бані, дивить ся, а тилиця уже зарізаана. Кинув ся до говядини, а почек нима. Він слитав поваря: А деж почка? — Повар одвітив: Почка я пожарив, уже діти їх поїли. — Колдун почухав затилок, плюнув і пішов у хату. Увійшов у хату і з досадою плюнув і сказав синові: Ну, щастя твое, шо я прозівав почки забрать од тилушки. Буть темер тибі багачем. Все твое щастя находилось в собаці, а коли ти убив собаку і кров її полизала тилушка, то та кров попала тилушці в почки і все щасте твое пирийшло в тилушку, а темер уже все твое щастя пирийшло в дітей, коли вони поїли почки. — Син дав йому грошї і він пішов до дому. Був смутний і сирдитий, коли ни вдалось сина розорить, пустить усть з сумкою. А Василь Іванович так і остав ся багатим і щасливим.

Зап. від Пилипа Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

XVI. Хмарниці.

1070. Палиця від хмар.

Трафійий си, шьо гаїна їст жьїбу і вовá пишїт; та як хто озме палицу тай розборонит, то той палиц-ї, кажут, шо мож хма́ри відгонїті.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від І. Палинюка із Ростіа, пов. Вижици.

1071. Прут до відгонюваня хмар.

Наш Рїгус Іван небїщик казав, а з нього сї сьміяли. А він йакуратне знав. Він мав такі прути, такі лїскові, шо за рік виростають. Він завше йшов напротїв хмари і так тим прутом махав. Той прут дістає сї так. Як сї їсть гаїна з жєбов, то треба відомати зараз прут такий, шо за рік віросте і їх розїгнати. І тот прут вже має право до хмари. Вже с тим ходит, махає на ту хмару, а хмара втїкає. Потому осьветив тот прут враз з вїльом на зелені сьвята. І він зараз, як того має приходити і тим махає, то за гранвицю не цїстят.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Митра Кушїра В. Левинський.

1072. Дзвін у Підвербцях.

Росказуют старі лїуди, шо у Підвєрбцях буї наймит у лїхого газдї, пас худобу, тай раз напáў го дощ, дїжи гримїло і блїскало, а він прикльїк і Бóгу сї молїў: Бóжи, каже, подаруй ми су худобу, бо як Пан Бїг нищїски ми даст, тай менє газдá убє, бо скаже менї газдá: Чомуж ти не гнаў до дóму, як сї дїже зачинало хма́рнїти? Як сей рік віслужу, то я усї грóші дам, абї дзвін хто вїльльїў, абї буї помічїий до хма́ри. — І своє слóво той наймит не скасуваў... І той дзвін йи помічїий до хма́ри, але як хто утóпят сї, або повїснт сї, то ї той дзвін не беруть, не рушїют. Той дзвін називáє сї Юркó.

Зап. в вересни, 1910, від С. Барановської з Підвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

1073. Градобур.

Що то є планета? Планета пускає град або дощ. То є такий чоловік — він сидит в селі, то ворожбит.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов. М. Капій.

1074. Хмарник пізнає по зіздах.

Я одного разу ішоў до Злото́го Пото́ка і при тім інтересі то буў вечір і я хтіў ночувати у ко́ршмі ко́ло перево́зу. Отжеж чоловік із жінкою́ там бу́ди і просіли мене́ на гору́ до села́ Кості́лник. І віта́к іде́м до гору́, а буў то́ вечер я́сний, погі́дний — віта́к він зачы́ў по зіздах диві́ти сі і ми́ні опові́дати, що зна́є, де коли́ має́ бу́ти така́ т́уча. І каза́ў, же зна́є відверта́ти, я́кби хтос́ йи́му до́бре запла́тиў. Да́льше нічо́ не зна́ю, бо́м ра́но пішоў, а йи́го лиші́ў спійчо́го.

Зап. в липни, 1910 р., від Юзя Ящук а із Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1075. Хмарники природжені і вчені.

То йи такі природжені хмарники, що він до того знає. Так само як опір'я йи до молока. Наколі хмара надійшла ничіста з градом, так він і розуміє, яка вона йи. І він, як не хоче, жебі вона зробила шкоду там, де він йи, то він за́раз лиш руко́ў кині́, пока́же і до́рогу і спра́вит і на дру́ге село́. А тако́ж йи такі лю́де, що і без природже́ного потра́фит. За́раз як наді́йде нечи́ста хма́ра і за́раз пізнаю́г, жи́ щос шумі́т ў ні і за́раз віно́сьи на двір сві́чену шутку́, сі́ль, о́браз і то́й і відве́рне в йи́нчий бі́к, так вона́ забира́є сі́ да́лі.

Зап. в липни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1076. Незручний градобур.

Тот Петро знає троха проти бурі, але раз шос лихо починаў то, як раз затрібуваў відвертати, то убило гет городинну, а другий раз зачепиў, то урвало му піў даха. Би Бог борониў!

То би треба ити відвертати без крисані тай би ити прокіў того, треба зустрічати, а він якос не бізуваў ити тай затрібуваў из порога и так погостяў...

Зап. від Андрія Осташука в Зелениці, Надвірн. пов., 1908 р. А. Овищук.

1077. Фірман — хмарник.

Раз росказувала Загурска, що в йидного пана буў фірман і уміў хма́ру відверта́ти. Раз пан збра́ў сі́ і́хати ў до́рогу і каза́ў фірманови за́прыйчи́ шти́ри ко́ні до ка́рїти. Фірман ви́йшоў тай лиш за́прыйх, дивит сі́: ду́же стра́шна хма́ра наді́йшла. Він лиші́ў за́прыйжені́ ко́ні в дру́гим

фóрналем, котрий під йнго руко́у буў. Сам взяў три одно́літці-пру́ти тай пішо́у на граві́цу, абі хма́ру ни допустіти на по́ле с то́го села́, і д́ужи сї забави́у. Як він прийшо́у, зачы́у пан сваріти йнго́, чо́го він сї так забави́у, як маў у́же відіжджы́ти, а він вітпови́у па́нови, що ходи́у хма́ру відверта́ти. І пан йнго́ у́же да́лі не свари́у, лиш каза́у, щобі му він оден лан віба́у пшени́ці так, абі лю́дим ніц ни пошко́ди́у. І той день, шо му пан каза́у вібити, щобі він наверни́у град на йнго́ лан, д́ужи буў погі́дний, а пшени́цьи за па́ру днíу ма́ла б́ути ўже гото́ва до збо́ру. Вже пе́ред полудне́м ка́же пан фірманови́: „А ви́диш, Миха́сю, вже ни дотри́маеш сло́ва, бо нінька кра́сна пого́да“. — А він вітпови́у па́нови: „Най сї пан ни дíяй, що кра́сна пого́да, за пíять го́дин мо́жут ви́дiти рі́лку с сво́ї пшени́ці“. — І потíм сонци́ зверну́ло с полуднí, підíйшла мале́нька хма́рка і зачы́ла робіти́ сї бíльшо́у і д́ужи сгра́шно шумíги, а фірман лиш пішо́у і обíйшо́у той лан доко́ла. Як ўсипа́у град на той лан, то так зби́ло, що за пíять го́дин пан віха́у с тим са́ми́м фірманом на той лан, то у́же б́ула пшени́цьи помíшина в землíу, шо не б́уло вітко, чи то глíуки, ци пшени́цьи, а ў ро́сплугах то так б́уло ожеле́ди, як гíсiчі йи́ці. І вже пан як подиви́у сї, то бíльше вже ніко́ли йни́му ни каза́у, як він ішо́у хма́ру відверта́ти, бо сусíдним нива́м ніц ни шко́дило а́ні раз, лиш д́ужи мале́нький до́щик пороси́у по них.

Зап. в жовтні, 1910, від Н. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинського.

1078. Град у дуброві.

Буў у нас ксьондз, помер 67-го року, а у его теські буў якис гíдо за наймита и знаў відвертати бурю. Але раз изíхали сї пони до того ксьондза на празник тай як зговорили сї, прийшли на того гíда, ніби на того грагíўника. Але ксьондзи тото слухаюг, тай не вірут, аби хтос міг божі силі розказувати; то, кажут, ни можи бути... Але кажи один ксьондз: Ё у мени дуброва; я даю сто банок — оди, кажи, кладу — най він, кажи, наверни на ту дуброву бурю.

Кличут они того гíда и да́лі из него смíшкувати так, шо го розсердили и він íх хокíу при́чити.

Узеў гíдо тай як навернуў бурю на ту дуброву и там вісипаў шо до дзерна; шос кілька годин шумíло туди и гет утросило, шо лиш шо майгрубше, то остало, а решта пішла гет; тиждень вітак крупы стояли у дуброві.

Зап. від Петра Онуфракa в Зелениці, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

1079. Хмарник у Семанівцах.

Буў такий йиден чоловік ў Симакíуцех, шо умíу відверта́ти хма́ри — тұчу ўласти́во. Йидно́го разу́ захма́рило сї, а ў ко́ршмі піло кілька-

найцїть гáздїў і на той час буў той, шо відвиртаў хмáри. Як зробїў сї шум у хмáри, на той час прїйшоў нїзнайóмнїй чоловїк до кóршми і прóсит тóго, шо ўмїў відвиртáти хмáри, щобї повзóлнїў йнїмў перегнáти свóю чередў чїрне силó. І той казáў, щобї перепровáднїў, бо вїдїў, шо він сильнїшїй від нéго. А вїт снđїў пãвнїй за столóм у кóршми і кáжнї: Що ти такóго звольнїш сї, я прéцї урбїднїк у силá, ти мнé мўснш бóрнш сї звольнїти, а я тобї запернчїю, нш сьмїнш гнáти чéрез селó. — І той нїзнайóмнїй вїйшоў с кóршми і нш знáти, де сї дїў. То ў той чнєс, як нїшлá тўчнш, то ншлó силóм самóў дорóгоў і фóсáми, а на вїгїў грунт як нїшлó, то нш знáти, шо там бўлá нá рослїна, перемншїло з знмлéў за то, шо бороннїў провáдннш. Потнм вїт скáржнїў сї тóму гáздї, а вн кáжнш йнїмў: „Як нш знáнш брóду, нш лїз ў вóду“.

Зап. в лнпнш, 1910, від Мнтра Ласїйчука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошннськнй.

1080. Град нищить вїтóве поле.

Сднóї недїлї повнходнлш лóде с цéрквнш. Як то в хлопнв встанóва, коршму не внннш. А ту днвот сї, а ту стáло такé як стїна, такá хмáра чорнá. Тãй бóгáчнш нãпнвãют сї, а бїдннй нїшов до коршми тãй сн сїв в бóку, звнчãйнó, бїдннй. А ту входнш чоловнк, тãй нїкóму нїчó не кáже, лнш до тóго бїднóго. Тãй кáже: Бнї сї Бóга, пуштн мé чéрез вãшу цãрнну! — Тот кáже: Не пушу! — Ідн сн, кáже, лїсом! — А тут дрнгн лнш сї днвот, чóму внн вго не хочé чéрез полé пуштáти. Алé той прóснт тãй прóснт. А той нї і нї. А далї вїт обнвнвæ сї: Тã пуштн чоловнкá! Чóму не пуштнш? — Бо не хочó! — Колн я кáжу, абн йшов! — Ну, кáже до вїтá, хочéте, абн внн шов чéрез цãрнну? — Хочó, кáже, нãй йде! — Колн внн хочé, абнс йшов, то йдн вїгóвнм польом! За межу абнс кроку не зробнв!

Як нїшов вїгóвнм польом, то му сї не лншнло нá едén обїд. Так то му сї стáло. То é такнй несподнвãннй бїдннй, як внн кáже, шо щóсь знæе, а дрнгнї сї сьмнæ з ньóго.

Зап. в Улнчннм, Дрòгòб. повнтá, в лнпнш, 1906 р., від Мнтра Кушннрá В. Левннськнй.

1081. Хмáрннк у Голосковн.

Мнннї едén з Голóскова росповндáў, шо ў Голóсковн такнй чоловнк буў, шо внн відвиртáў хмáри. І воннї сї з нéго нãсьмнвáлнш. Внн собн носнў такн трн однóлнтцн у пáзусн рáз нá зãўше, і нãколнї сн лнш похмáрнт, то внн собн йде нá грãвнцу і гóворнў, шо внн там ужé знáў. І потнм так у неднлю посходнлш сн до кóршми, а внн собн снў тãкже ў кўтнку — до-жблá столá ннчн гáздн посндáлнш, а внн собн снў з бóку. Аж ту нãрáз сн похмáрнло, а шлãхтнч прнхóднт нá двéрн, вїттвóрнбæ двéрн до кóршми.

Тай шляхтич питає, котрій віт, абі йимү позволюї стáдо перегнати через село. А той бідний чоловік, що сидіу у кутіку, він знау від хмари, тай каже: „Я не позволюю“. — А віт каже: „Кóли я позволюю“. — І вони сі на тім перéчили. Віт казау, що позволює, а він казау, що не позволює. Аж дійшло до того, що віт йигó ўдариу ў пісок. Каже: „То я позволюю“. — А вітáк, як го ўдариу ў пісок, а той стоїт на дверéх тай каже: „Кáжіт бóрше, я не маю коли чекаїтї“. — А той бідний чоловік каже: „Но, як ти му позволюєш, віте, то гони, абис знау, як гнати“. — Так йимү повіу, що: „Як ни б́удеш по праўді гнати, то тї за сто миль ўдогною“. — Отжеж вітови такі за́раз у ті хвіли у горóді перебіло гет ўсьо, що було, а сусіди, що межували, то їм шкóди не було. І на полі на йигó кавáлку так сáмо збіло, а тим, що межували, то ніц не пошкóдило. — Др́угого дньи заклікау го до канцїлярїї і перенросїу. І склікау рáдні і ухвалили йимү пасóвиско, хтіли йимү дати по гáрцевї збіжїя, áле він сі не прийміу — лиш дали йимү пасóвиско, абі си пас, де сам хтіу і шьїрварок му дарували і варту. Віт того чьису ўже у нас нігди ніколи ўже не пошкóдило. А ўже б́уде тому двацїть лїт, як я се чуу.

Зап. в липни, 1910, від Якіма Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1082. Піп — хмарник.

Як небіщик ксьондз Стрїйський ў Топорїцех умёр, д́уже вігер буў і тұчыи — б́урьи, бо вони знали відвертати тұчу. А я питаю сі: Як ви можете тотó, л́юди, знати? — А вони кажут, що одного рáзу, як ішоў град, то вібіу ўсьо, лиш їх поле облишїу. А то було, що вони не посл́ухали на якус толóку, тай він казау: Чикайте, чикайте, небожїта, б́удите ви мати! Тай їм град вібіу.

Зап. в липни, 1910, від Ан. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1083. Польський ксьондз відвертає хмару.

Та от такі ксьонци оцїй Міхайлєцкїй, то такі гóден відвертати хмару. Як, не мóжу знати, áле віджу, що шахає рукамі і промовїийи. Як рас надїйшла силне страшнá хмара, то перед живяма і вона д́уже була в б́уреу, і він як і справиу на лїси, то такий дощ упариу, аж д́ерево, хотїнь с пнїймї і с тавїми пнїями, що уже маюг по двїста, по трїста рїк, як тим д́еревом тотá б́урьи зачыла носїти, то аж сі було порозгóйдувало, бо воно не мáло жáтного стрїму, бо землїи була розмóкла.

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бївки, пов. Городенка, І. Волошинський.

1084. Два хмарники.

Якім їхау до Бóснї, тай росказувау мивї Ѓуцуи з гїр, що було два хмарникї. Йидєн др́угому хтіу нагнати хмару і казау дзвонїти ў дзвонї

на ту хмáру. Хмáра пішла на то́го обісгáй хмáрника-дрúгого. Він зачúю наза́д і заверта́ти, а то́й вігги кричи́т: „На шо заверта́єш хмáру?“ — Вігги то́й вігповіда́с: „Бо мни́ сї так хóче“. — То́й вігги як наза́д і ще раз заверну́ю, то́му хмарникóви на йгó горóд, са́ла ймú ціла хмáра — град на обісгáй. Йиднакóво він відверну́ю, що всьо пішло ў ри́ю — так на пйть мэ́триў висóкості.

Зап. в лапни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1085. Град не бе всюди.

Як то давних лїт припадали голоди на людий, бо то ни було так, як тпер вроджаю: то бараболї, то кокорузи, то рини — і колеїв, аби завезли Бог знає вітки хлїба, али люди з голоду мліли. Як набрав тато гроші в мішок, вобносив всюда гроші, хтїв купити хлїба. А дїти тїшили се, шо тато хлїба принеси, а тато принїс гроші назат, кинув гроші під лавку; теї плакали дїти: хлїба! і тато плакав.

Али еден богач був на ціле село. Він мав хлїба багато. Як принав в тїм силї голод, ішли бідні до него теї він давав каждому по кубайчикови муки. І его назвали Кубайом. Він такїй був дужи сумлїнний. То як був коли грат, то люди навит чули, шо в горї шось кричило: Ни пусти, ни пусти на Кубайову ниву! То всюда грат повибивав, а на его полю збіжи ані ни рухани було градом.

Зап. від мами в Будзановї, Теревовельського пов., 1904, О. Деревянка.

1086. Чорти і грїшники носять град мїхами.

Так буў одїйн раз, шьо дьдїя возїю дара́би з однїм чьоловіком велїким-велїким. Возїю з ним до́угий чьис таї гра́філо си бу́ло раз, шьо їх захо́пїю буў дождь-тúчя, таї ўни вже звєзли дара́бу ту таї перелáли таї собї у мїстї попо́їли таї у дорóгу пішли собї, а то зачúїла йти тúчя. А чьоловік зачúю казáти: „Идїм бóрзо, бо зáраз будé йти град“. — Таї град си зближїю, а чьоловік ка́же: „Кобї тїи знаў, шьо йи ў тїм гра́дови, шьо йгó носит?“ — А дьдїдї ка́же: „Шьо?“ — А він ка́же: „Хóчешь видїти, шьо? Я тобї пока́жу“. — Таї ка́же: „Кладї менї лїву нóгу свою на мою нóгу, таї мешь шьос вігїти!“ — Таї показáю му закамєнники таї лóде тї грїшні, шьо носьи мїшки. Таї вздрїю дєдї ти закамїнники таї лóде, шьо носьи, — цілє ницьїстьи, шьо там си рóбит... „Таї це“ — ка́же він — „за недїлї, за свїйта, за зелєні четвергї по Велицїдни, по сьвїйтї недїли, шо ўни рóбїи все, шо вни перúт, шо кóсьи та сапáют, то за тотó градї бют — нечїстї дúхи. Таї вже си скінчїло.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Дилика з Ростїк, пов. Вижниця.

ХУІІ. ІНКЛЮЗНИКИ.

1087. Як робить ся інкюз.

То так кажут, що той, що є тим займає, то кидає до того до грóшній галувú і вігáк тоті грóші, як комує тра мінúти, хóтьби нáвіть сто рíвцких, то ти грóші наза́д є́ до него верта́ют.

Зап. в цвітні, 1911, від Пáнька Семовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Вошинський.

1088. Які гроші тягне інкюз.

То йи такі інкюзи... Якже йи інкюз пíть Грéйцарі́, то як ўже він пúстит то́го інкюза мéжи грóші, то як де йи мéжи грíшми по пíть Грéйцарі́ грóші, то так той інкюз усí тоті пíттаки покíсне. А шустки він не озме́, бо він не належит (лиш до товаришú себóх, зам. Ів. Воробця). Бо то інкюз та́ки не йи чíстий, бо як би бу́ чистий, то би не кигло́.

Зап. в липні, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Вошинський.

1089. Як дістати інкюза.

Сут тоті анкюзи на сьвітí. То нечисті грóші, бодай мо́ци не мав, то дýвола. Той, що хоче дістати анкюза, то мусит íхати до Львова до тих, що вни там гендлюют. І там Сус Христос є на крéжу і злий дух. Каже йому, як хоче пристати: Цюлюй злого духа, а на Суса плюнь і колí його! — І так не дістане ще. Але там сут ще змíї. Межи ти змíї мусит íти і брати в руку і за пазуху і тоди плює на Суса Христа, а злого духа цюлює. Тоди вже і сам став злим духом. Свою душу продав.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта в липні, 1906 р., від Бабяка В. Левинський.

1090. Як Жидівка надавала інкюзи.

Йшли штири га́зди на ярмарок. Ай, каже, прийшли вже там неда́леко. Та́й зайшли собі на кантину богачі. Напивають є́, íдет, пют. А не-
МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛОГІЇ. т. II.

біщик Чорний Іван (Ци зналисте хто? Оден з оповідачів: Та чому не знав!) та був бідний чоловік. Мало грошей мав. Тай гадає си: нічого не купю. А Жидівка приходит тай каже: Чому не йдете до кумпанії? — Каже: Не йду, бо мало гроші маю! — А ви хочете, бисте гроші мали? — Ой йой, каже, та чому би ні. Та хто-ж не хотів би мати гроші. — Дайте мені два ринцки на завтра, будете мати гроші як полови! — Ну, каже, два ринцки дам, але як ўвиджу, за що, як буду гроші мати. — Ну, ну, най буде! Ну, каже, легайте ви собі на бік. Як вас закличу, абисте йшли.

Ту, каже, вже так недалеко дванаціта година.

Жидівка кличе: Ци вже спите? — Я, каже, не спю! — Ну, ходіт, тепер во мнов!

Я, каже, схопив сі, тай йду, аш єм втішний — буду гроші мати. Ну, каже, йдемо, вітворила двері, ввійшли до єдної там хатини. Там, каже, світит сі. А там є син божий роспетий і злий дух.

Ну тепер, каже Жидівка, щоби на сына божого плювати, а того поцїдувати. А я, каже, як мені тото сказала, як не піду... ані обзирає єм сі. І грошей тих не хочу і нічо не хочу.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Митра Кушніра В. Левинський.

1091. Як пізнати і зловити інклюза.

Приповідали старі, же інклюз мѣжи їнчими грїшми крутіт сі, ѓтжеж як зобачиў, то аби зарав плїонуў на него і удариў другоў рукоў, то йнго ўже не пўстит.

Зап. в липни, 1910, від Якіма Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1092. Інклюз зроблений нешкідливим.

Оден газда маў інклюз і лаў мнї мїжи мої гроші, жебі він увїиў від мене до свого газди; алеж я знаў, шо му зробити. Узївїм ў фустїнку, завїнааў в три гўдзи і поклаў з лївого бѣку у римїнь. Той газда сподїи сі, же інклюз принесє му гроші, а він ўже у мене привїязаний. Приходит сам газда, не може го инакше відобрати і каже: „Змїньїйти пїйтку“. — А я забўў, шо там інклюз буў, тай му нагад йнго вернўў. А він мнї за то погїкуваў, щом му віддаў йнго інклюз.

Зап. в жовтни, 1910, від Николи Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1093. Інклюз із хрестиком.

Вінклюз маў хрестик двелєний і за него можна бўло брати доста кїткону і горїўкі. А йидного разу ішовїм у дорѣгу і повернўвїм до кѣршми за тїтконѣм і давїм Жидови той вінклюз. Жид кїнуў йнго в майму-

рбзій скіў і вінклюз зачыў в столі скакати до горі; а Жид як то уздріў і узвїў йнго у рўки і не пустїў йнго.

Зап. в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1094. Інклюз в Олїєві.

Я чула, що ў Олїєві йи такїй чоловік, що як піде до коршми, то шйи цілў піч тай платїт, а закїў дїйдє до дбму, то грбші ўжє коло нєго.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1095. Як чоловік знайшов інклюза.

Раз небїщик Парило Микета (ци кємити го?) найшов був в Стрию на сьмітї пївсороковец, як то давно було. Тай, каже, ви мав грейцаре, лиш то, щом знайшов. Так єм сї втїшив: Ёй, каже, купю си хлїба, бом голоден. — Купив-єм си хлїба та звїв-єм всїй. Гадаю си: Вже знав грейцаре не маю. Я, каже, до паухи, а він у паусі є. Ая, каже, то носивем два роки його. Бувало, каже, вержу. Дивю сї — він в мене. Аже взєв їм сї радити людей, що с тим робити, бо я го не хотїв. А мене, каже, так порадили: Віднеси там, дес го знайшов тай кобїс знав, як лежев, котрим до землі, а котрим на верха, то не прийдє. — І я так зробив. І як єм положив, тогдї єм го видїв. Вже не приходив бїльше.

Зап. в Уличвїм, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

1096. Рада, щоби інклюз не потяг гроші.

Минї графіло сї — продаўєм цшевїцу. Але тут менї Жид дає самїми шусткїми і він минї раз дає і вітак відбїрає, каже: „Авў чекайте, я ще раз порахўю“. — Віддаў він минї тотї грбші, обрахўую, йи дїсьїтка. Я за якїйс чьєс обрахўую, бракує одєн рїнський. А я тогдї вараз зїбраўєм у жмєню і повїсїм до кушвїрїї, бом вінєн буў, — абї йнклюз ўсї не покигвўў.

Зап. в липни, 1910, від Павла Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1097. Інклюз притягає гроші.

З Копачинєц казавў чоловік — мїнбаў пїитку в Коропци. І Жид видїв і каже: Змїнїайти менї рїнський. — І той змїнїў. І потїм щєс му треба і подивїў сьї, а ту нема шїц, бо той вже притїгнуў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капїй.

1098. Інклюз тягне гроші з ремєня.

Я так маў сїмо ў Городєнци. Маў я два мїхи вїўса тай я продаў, не знаю, ци за три рїнські, а вітак той Жид каже: Я ни маю грбшїй,

я йду до поворозника на місто. Я там возму тай вам дам. — І я сховаў ті гроші ў ремінь, як він мині даў на місті. І так ўже перед вечером іхати до дому, тай хочіў ўзяти собі сьвігла тай собли. Я до грошій, нема. А то Жид ходіў за мноў по місті цілий чыс, а він маў інкюза, тай він му гроші прывіг.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1099. Намість грошій — два дурні гроші.

Друга жінка мині дала віса на фіру і сама була тай ми той овес продали за вісімнаціть шусток. Гроші завйизала ў фўстку; прийшлим від фірі, вона розвйизуи — грошій нема — кільки якіхос два старіх гроші. Той Жид буў знаний людем, шо він даваў інкюзи.

Зап. в грудни, 1911, від Леся Шеремети із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1100. Як гроші зникли.

Раз ем ще продав чверть віса за шість шусток. Та заплатив мені. Тай я гроші сховав. Я ходжу то сюди, то туди. Щось ем купив. Платити? — нема нич. Тай пропало. На камін голов!

Зап. в Уличнім, Дрогоб. пов., в липни, 1906 р., від Митра Кушніра В. Левинський.

1101. Гроші утікають.

А знов мені се таке трафело. Зіправди! Мав я троха масла. Тай хотів ем конче петь шусток, як нині кажут, коруцу. Не хотів ніхто дати. Аш приходит Жидівка. Щом зацінив, дала. Ай не годила сі. В Стріє то було. Кажу небіщикови братови: Возьми гроші, кажу, аби ті не ошукала. — Тай вона відрахувала самі, як то давно було по штири грейцарі, ти грубі. Тай вна відийшла — а то грошей що раз менше і менше. А далі брат каже: Йа-йай, нема грошей! Я сі дивю, аш у руді лише штири грейцарі. Я за нев. Недалеко відийшла. Щем і видів. Тай ем побіг зарав. Йимив ем її. — Та що ти мені, мовю, дала? — А вна каже: Нати вам ваше масло. Тай віддала і гроші не хотіла.

То кажу, що мині сі трафело.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. пов., в липні, 1906 р., від Митра Кушніра В. Левинський.

1102. Інклюз утікає з кулака.

Ту інклюз в Бучици йи. Прийди Жид за фасоліў, даст тільки й тільки. Тай возме в руки, тримає кісно, розвйизує — нема. Мині самі сьи так трафьило.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Ганни Провальнюк М. Капій.

1103. Інклюз утікає з ременя.

Маўйим можи 16 лѣт і даў мнѣ Житкѣ інклюза, а вітак я поїхаў до Чиршилїці і даваўйим знакомому Житкѣві і він мнѣ сказаў, шо то йи. І так порадѣў мнѣ і я ўзыў і сховаў у ремінь у глухий конац, алим го припїк свѣчкоў і носіўйим го піўрік. А ў піўрік маўйим вісімднїсьгь штіри гїлїри і ўкраў ў мене і сам утік. Заўйїзаний буў у платкѣ у гудз і гудз як стоаў, так стоїт, а він утік в грїшми. Буў він цїлком так, як грѣйцар, лиш тїлькѣ чирвоўявий, поліоний до мїли.

Зап. в липни, 1910, від Матра Ласїйчука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Во-
лошинський.

1104. Інклюз у лейбику.

Я маў інклюс. Як ходїў-їм за пачками, то ми видаў пїить крей-
царїў. І як положивйим сѣи снати, то він пішоў в лейбик.

Зап. у Косїльниках, Буцацького пов. від Софрона Хартуняка М. Капїй.

1105. Старший інклюз.

Казав небїщик швец, шо мав інклюз. Каже, найшов єм го. Гадлю-
вав єм два роки ним. Шо, каже, зміню, є в мене. Шо купю, є в мене.
Каже, тай є, тай є. Вержу віт себе, таки є, каже, бо він сїль варив.
Прийдут фїнанци, заплачѣў, він у мене є. Тай потому прийдут знов. Тай,
каже, нема шїсте є твоїми грїшми. Ми загубили, каже. А ви не знають,
шо прийшли до мене. Аж пішов єм, каже, купувати шкѣру на чоботи, бо
він буў швец. Тай, каже, як єм там дав, тай пропало на камїн голову.
Він мав старший інклюз.

Зап. в Уличнїм, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Матра Кушнїра В. Ле-
винський.

1106. Чоловік кидає інклюза батогом.

То я чуў від мого дїдї: Як їхали від тїююў, шо вонїи до ма-
газїну, такий графїў їм сї інклюз, шо вонї змінювали грїшї і вітак
приїхали до дрўгого Жїда-коршмарї і пїли, і пїла їх цїла купанїя,
і озмут... як кїнули тѣму Жїтовї-коршмаревї і як вїїхали, — а він назад
у мошєнцї стоїт. — Вітак вонї ідѣт зноў і зноў шют і він зноў йи у мо-
шєнцї. Тепѣр озмѣт йїго — ужє не мѣжут йїго сї повбѣги — озмѣт на
батїг і кїлают так, як хлѣпцї камїньцїїми, і зноў він у мошєнцї, стоїт..
Прийжджїють до трєгого Жїта, шют і зноў сї сьмїють, а Жид змїркуваў,
узыў, тай прибїў на скївѣ пьвїком.

Зап. в вересїи, 1910, від Андриї Богоноса з Колїнок, пов. Городенка Ів. Во-
лошинський.

1107. Інклюз котить ся дорогою в Далешевї.

Одѣя хлѣпец ішоў дорѣгоў. — від хрєста до полѣднїв кїтїў сї
грѣйцар чєрез дорѣгу, а вїа йїго ўздрїў і підоймїў і поплюваў йїго і scho-

ваў йнго до ремёну. Прийшоў до дому, пішоў на трафіку, узьбіў собі дзвигаріў за той грэйцар. Дзвигарі скуріў, ў вечер лыг спати, рано ўстаў — до ремёну подивіў сї, а ў ремёні йн стотрыціть гіляріў — піўсина шўстки. Прийшоў, зноў за той грэйцар узьбіў дзвигаріў. Другіи день ўстаў — приніс йнму зноў той грэйцар може там sóрок грэйцаріў. Зноў йндён раз узьбіў за вёго дзвигаріў, як не стало тих грóшии, то зноў йнму прикіг дві корóни, саміх грэйцарів. Досіть тóго, що за йндён місяць він вібраў піўдвўйнта срібногo. Аж Вóлько йнго у Козінках узьбіў у рúки і прибіў йнго до столá цвўikom. Він віглядáў чїсто свїтлвй — той йнклюз.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1108. Перстень — інклюзом.

Як шем буў при вóську, тай едєа Жидóк ходіў по містї і носіў перстенец, тай кажи: „Купіг собі, паві вóяк, перстенец“. — Отжеж він каже: „Я не маю дрóбних грóшии“. — То дєсїть грэйцаріў він хтїў за той перстенец. І змїнїў дєсїть рїнских на той перстенец. Отжеж потїм як узьбіў і му дисьїтку змїнїў і поставвў у пулярис до грóшии той перстенец. І потїм обервў сї, тай шос ще хтїў купїти — тїтювў хтїў купити — ростворьїс пулярис: нї перстєвїи, нї грóшии. Потóму пішоў до поліцїї і за тим Житьóм ходїли і шукáли, тай Жидóк зникнуў помєжи домї, тай пропáло.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1109. Дваццять крэйцарів інклюзом.

А едїи жóўвїр тáкже у Відни маў. Отжеж тáкже ішоў до кантїни, берє собі тáкже вішнїи, звїсти, óжеж він так в рáзу ўсє дає по двáцїть грэйцаріў: що той кїне до шуфляди, то він за тих двáцїть грэйцаріў берє; тай пізнїше той кантїнїр подивіў сї до шуфляди; він сї вадїяў, же йн бїлше, а то і тих двáцїть грэйцаріў не бóло. Потóму він зланáў йнго на сїм. І вїтáк відобрáли тóго йнклюза і він буў кáрании за то, як сї довідали, що то за одєн. Пішоў до капїтана, капїтан написáў до рєгїмєнту і буў кáрании. Йнму сї ўдавáло дóушии чьис; але як йн гурт, то не мїг го трафїти, аж так го дїйшоў. — Скóро го дїстанут, то порубáют, аби дáлше не йшоў. Минї сї здає, жи то мўсїли бўти від злóго дўха нисамовїтї тотї грóші.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1110. Чоловїк віддає грóші прїтягненї інклюзом.

Едєн чоловїк такїи буў, тай маў йнклюза; тай пішоў він купувáти волї до йнднóго чоловїка, тай даў йнму шос три сóгки тих грóшии, тай

як замішійу то́го інклюдза так, які гроші б́ули, як той інклюд, так той інклюд усі гроші за собо́у цот́ьїг до то́го чоловіка. Жінка одно́го ра́зу подивіла сі до гро́шїй — гро́шїй нема. Вна тогді да́лі, як зач́ыла то́го чоловіка кльїсти... Той чоловік, як ўч́уў, шо вова́ го так тїшкко клеңе, таї нава́д і гро́ші віддаў без інклюдза, жебі ў неї бїлше не браў.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

ІІІІ. Інклюд тягне гроші з замкненого стола.

Оде́н газда́ продаў воли́, таї сховаў до стола́ гро́ші. Польбїгали спа́ти, чу́ют, у почи́ яка́с брїнькотїва. Жінка засьвітїла, кава́ла, шо злодії мо́жи їи ў ха́ті, та бере́ гро́ші, дїввт сі, скїў замкне́ний, а гро́ші ўже сі по зимлі́ кїтъи до поро́га, гет пороссп́али сі. Вова́ збїрати хотїла рука́ми, а вони́ сі не дава́ли, аж ві́так жінка ві́ником заверну́ла яка́с. Вони́ тому́ так ішли́, бо ме́жи нїми́ буў інклюд, а ві́ так кї́гне, гїй ма́гнес. Їи такі́ лю́ди, шо пізнаю́т інклюдзи. А найлі́пше пізнаю́т ў ка́сах, де їи мармуро́ві сто́лики, бо як го кї́не, то він сі на сто́лику кру́тит, таї тогді́ го пробива́ют цьві́ком, абї́ не покї́г гро́ші с ка́си. А хлоп ще ї́ о́ўшім трима́е, абї́ му прикї́г гро́ші, а лиш то́му прики́гае, шо зна́е до не́го.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

ХУІІІ. Закопані скарби.

1112. Як горять гроші.

Гроші ráто ек горьї, то біло, так шьїрїчко; а ў вечьїрїх ек горьї, то ўже голубо.

Зап. І. Волошинський в серни, 1911 р., від Гарасима Джюрека з Ростїа, пов. Вишняця.

1113. Як горять гроші і коли?

Гроші як горьї, то горьї пóломїнеў снїявоў і зáвжди на велике сьвітo. І зимлїи њї перегорéна так, аж жовкіє сї, якби глїна. На нáшїм грунтї горїли. Тоглї, кáжут, абї скїдаў черевїки, то вони будўт так, як черевїки під землéў; а якби капелюх скїнуў, то так у хлóпа тра копáти за ними. Таї як гроші чїскї, то мож їх узьїти, а як нечїскї, то не мож — то кáжут, що заклякі гроші. Страхў нема нїякого, лиш ще охóта дїстáти, хїбá якби блїско хáти, то би буў страх, абї не запалїа сї, áбо якби пїзної пóчи, то би страх, що так нїби лихé показўїи.

Зап. в цвітїи, 1911, від П. Семовонїка із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1114. Коли горять гроші?

Я не вїдїў, áле кáжут, що на Ївáна гроші горьї. Якби хто такїї щїслївїи буў, щобї сї до них дїстаў, то би їх найшоў. Якби він буў щїслївїи, то би му гроші вїкїгнуло на вёрхї, абó такї прїнесло аж до хáти.

Зап. в вереснї, 1910, від Ів. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, І. Волошинський.

1115. Скарб жадає жертви.

Як дес гроші горе — то би носипати мукоў пшеничноў там на кїм мїсци, то на ті муцї даст слїд, якої голови хоче: Як буди песїї (слїд), то пса би зарїзати на тім мїсци и там покласти голоў тай аж за тнм брати гроші; а буди котечїи, чи овечїи, чи якїи, то би тото зарїзати и класти голоў — їнак ни даст сї узети.

То чїрез то и ви ни маєте чоґо банувати, шо ни можете найтї..
Зап. від Петра Остапюка Старого, в Зеленици, Надвїри. пов. А. Опшцук.

1116. Могильні скарби.

Один так хлопець із людьми пас коний у лісу під Івана. От він схватив ся сирид ночі завиртати коний, а був він у чирячках, і як біг, то мабуть тай зачипив його¹⁾ саме як розцвів ся, а він попав йому під п'яту та там і притоптав ся. От наш хлопець то ні знав нічого, а то став знати. Сіли обідати, а він і каже батькові: „Ходіть ми, тато, вечером у ту-то могилу; там золота бочонок відир в десять закопаний“. — А батько і каже: „Що чом ти знаєш?“ — „Та я там бачив, що лежить“. — „Ну так ходім!“ — От вони дождали вечира і пішли до тієї могили. Він ні довго покопав ся і витяг. Щотом як викопали цю, тоді повів до другої могили. Викопали ще казанок та тоді ще указав і на третю могилу, що там човин золота. Коли воно де ні взяла ся карета, підбіга до того хлопця і спрашує: „Продай башмачки!“ — „Нє, ні продажні; міні самому нужно їх. Міні грошей ні треба: я тепер розжив ся. — А хлопець той ні знав, чириз шо він зна, де шкарби закопані. От пан і каже йому: „Ну, давай, проміняй ся на чоботи!“ — Вийма з брички чоботи і показує хлопцеві. Хлопець аж затрусив ся з радости, шо такі браві чоботи та міня на чиривики. От він узяв і проміняв ся: панові оддав чиривики, а сам надів чоботи і їде до батька, а пан той поїхав і хто 'на де й дів ся. От батько його кличе: „Ходім же ще, синок, до тієї могили, шо ти оце нидавно казав!“ — А хлопець каже: „До якої? я ні знаю!“ — „Нидавно казав, а тепер ні знаєш?“ — „Та я забув, де вона єсть“. — І після того вірде більше ні найшли. А воно бач, поки той цвіток при хлопцеві був, поти він і знав, де шкарб лежить. А то бач чортів зависть узяла, шо він заграба усі гроші собі, тай підлізли лисичкою до його, обманили. Вони то послі і догадались, в чом діло, то послі ні верниця. Та після тих грошей вони жили багато-прибагато, і ні було їм ніякого врида, і тепер їх потомок живе багато.

Борисовська вол.; Валуй. пов., Вороніж. губ.

1117. Цвіт папороти.

Де єсть багатючі-прибагатючі Москалі, вони мало сами із себе багатіє, а бліш то', шо ні своїм духом, яким нібудь колдовством заорудує. Один Москаль, глядя на людей, шо люди багаті, і собі захотілось того. А од людей то прочув, шо отакого то цвіту нужно достати, шоб зажити щасливо. От він дождав ся того дня. А він цвіте, кажуть, одну ніч тілко, саме сирид ночі; так як сірник блисне і нима; цвіте він під Івана Купала. От він пішов уже пізенько, сїв коло дуба і об'яма руками хватив

¹⁾ Цвіт папороти.

ся за ту траву і сидить, дожида, поки зацвіте. А воно, та трава, називаї ця прапорником. Цвіте вона алиш раз у год.

От він сидить і сидить, дожидаї ця, а ще довгенько треба було ждати. От він слуха, біжить прямо на його карета. Він ни лякаї ця. Вона гуде до його, поном звирнула мимо його і хто 'на де й ділась. Трохи згода слуха, біжать до його люди с коляками і нахваляю ця убить. Він ни тіка, сидить як укопаний. І тікати нїльзя: ни зо тікати, а даже ни ворухнуця і нікуда ни оглядаця. От ті люди дійшли уже пошти до його та тоді хто 'на, де й ділась. І так там йому чого тілко й ни було і вовки, і ливи приходили, все лякали, клацали зубами і равні птиці, сови, сичі над головою кричали по свєєму і по чоловічому. Но, а він таки висидїв потому, шо був Москаль одважний і ни боязкий. І от він як дождав ся цвітка, тоді схватив його і подав ся, шо єсть духу, до дому і нїяк ни оглядав ся. Так воно за ним гналось до самого дому та все пиньки понужувало йому у синну. От він прибіг до дому і цілу ніч ни спав; ни давали йому спати хвостаті; усе то у стїну стукають, то закричить, то як по хаті хто лязе або хїде, то за кровать похита. І так од того цвітка він забогатїв здорово, та тілко він і сам ни рад був тому богатству потому, шо биз сна чисто пропав; ни днем, ни ночу ни дають. І с тим він голїв чотири після того пожив і умер. Після того він, як вирвав алий цвіток, так ниділь чирив дві зделав ся жовтий, як дивя; замучили його хвостаті. Так той цвіток, значить, у пользу ни йде людям, шо нарочито його вистиригають, шоб зорвати, потому, що тоді вже той чоловік на віки пропаний; на цьому і на тому світі йому ни буде спокою; він сам тоді собі нирадий, ни то йому до богатства. Бєлі хто вистирига той цвіток, так тоді він зна, де єсть закопані шкарби по всьому світу.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

1118. Що робити, як гроші горять.

Законані гроші як сї ўздїг, шоби вони горїли до полўднїи, тогдї поманати сї за пївгў або за колїно тай тогдї йти копати. А як с полўднїи горїи, то тогдї не дїбре добувати їх — шукати за ними, бо вони пілўг у сїм мєгріў ў гльїб у вємлю.

Зап. в лїнии, 1910, від Тимка Воробца із Далєшева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1119. Скарб треба перехрестити.

А я рас з нїбошиком татуньом шоў. Дивлю сьи, бликнуло рас, другий, третий, от під гаєм. А минї байбардзо. Я їм кажу — а вони: Було йти перихрестити! — А я буў малий, ни знаў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Грици Кузя М. Капїй.

1120. Як можна взяти закопані гроші.

Як хто відит, що горьї грóші і такий, що ма́йи шістьи до них, що мо́же їх діста́ти, то тра́ба так робіти. Найма́ти ксьондза і ксьондзови заплатити і не годіти сї, що ксьонц схоче, то емú тра́ба да́ти і абі собі она́мїнта́ў, на котрїм са́ме мїсци і бра́ти с цёркви проце́єю і ксьонц абі йшо́ў в Бо́жии тїлом, бо іна́кшам спосо́бом не го́ден діста́ти, бо то є нечїсте мїсце.

Зап. в вересни, 1910 р., від Юрка Колощенного в Білки, пов. Городенка, І. Волошинський.

1121. Хто може взяти закопані гроші.

Гро́ші мо́же ўзя́ти, хто ма́йи шьїстьи та́й абі ма́ў това́ришы; а́ле ско́ро би то́й това́риш погада́ў: „Абі мнї́ бїлше“, — то у́же не озме́ ні тот, ні тот.

Зап. І. Волошинський, в серпни, 1911 р., від Гарасима Джурека з Ростік, пов. Вишвица.

1122. Як чоловік дістав гроші, що горіли.

Чоловік вїшо́ў у ве́чїр на двір і дївїт сї: Якїс во́гник горї́т. Прийшо́ў до то́го во́гника і шос так кїну́ў тако́го, абі горї́то. Як то́то згорї́ло, що він кїну́ў, а ві́гги сї відзвїа́йи: „Дава́й ще“. — Він хотї́ў шос зно́ў кїнути, а́ле не бу́ло так по́блиско ко́ло него́ нічо́. Він хотї́ў відї́ти шос пошукáти, абі кїнути там, а е́го шос ві́гги ни пуска́йи, лиш ві́тповіда́йи все: „Кїда́й ще“. — Він берé, із се́бе шма́ги рве і кїда́є. Як то́то згорї́ло, то́то зно́ў ві́тповіда́йи: „Кїда́й ще“ ві́гги. Так він рва́ў по крїшцї шма́ги і кїда́ў рїгуля́рне. Ско́ро зно́в ни кїда́йи, то ві́тповіда́йи: „Кїда́й ще“. — Але бо то він лї́вїт сї: в́же нема́ на нї́м лиш одéн ругáў, а він у́же чимраз номéаче кїда́йи — а ту у́же за́пїяли кугутї́. Як то́ти кугутї́ зачї́ли пїя́ти, а с то́го во́гника шос сї ві́сїнало на ве́млю. Він прїдивї́йи сї то́му, а то грóшей кў́пка. Ну і він то́тї грóші в́же ві́так вібра́ў і мо́же він з нїх шос так ско́рїстува́ў — с тих грóшїй.

Зап. в падолисті, 1910, від Леся Шеремета із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1123. Чупер виратовує чоловіка.

Бу́ў ту й́еден чоловік. Так у жнїва ві́з снопи в ве́чїр, али дївїт сьї — на перед него ста́ў во́гонь. Догада́ў сьї, жи то грóші. Чїка́й, я бога́ч, ше буду бїльшїй. Взьвў́ чобі́т, чоботом прїгасяв, то́й спалахкотї́ў і то́й — другїй, далї стьїгну́ў сорочку, кїда́ў снопи. В́же при останку лиш чў́пра з голови смїкнучў́. Як кїну́ў чупер і лиш воли сьї лїшили. І як вїгорї́ло, то́й взьвў́́ ка́мїнь, а то ка́же: Кїда́й, бо як не кїнеш, то сам згорї́ш. І в́же по хвїлька до два́ца́тїої. Ві́так як кїну́ў чупром, то

сами гроші вілізли. А відти відзиває сьї: На, заברי си! Заїхаў кіньми і забраў.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Яця Кузя М. Капій.

1124. Гроші проти хати.

Йшли люди в ночи грабати. Вони грабали далеко від села. Там горіли, бачу, гроші, нікого не било, а так сьа здавало, як би того газди хата горіла. То било проти хати. Вони с поля прибігли, юж не било вогня.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

1125. Горючі гроші.

Росказуют, що даўно горіли гроші на Кирничках (поле), але їх ніхто ни ўзяў, бо доки добігне, то вони сї сховають зноў — такі тра щісливого, абї дістаги, тай вони сї показуют лиш раз на сїм літ.

Зап. в липни, 1910 р., від Петра Круца з Далешева, пов. Городека Ів. Волошинський.

1126. Виорані гроші.

Тому бачу штири роки — горіли гроші за межёу на границі. І пішоў там йдедн орати і виораў девять сорокіццў. Відніс до каси і вьзяў вісім папіркіў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від В. Грицундя М. Капій.

1127. Ямка на місци скарбу.

Як я ішоў з татом до млина, вішлим аж до Захарія ниви тай йдем вже в рів, рас палахнула така поломінь, другий рас, а третій по спалахкотіло. Тато каже: Біжи! А то досьвіта, то лиш було капілюхом задушити, та льяк буў дуже. А на тім місци по ямка.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від М. Климкова М. Капій.

1128. Чорт у виді пса стереже скарбу.

Відіў з одного Груня¹⁾ на другім Груні ватра шьо горіла; а вин прийшоў тай зріб гліну ту та дівит си, а там йи накріўка; а вин пригоріў ту накріўку, а то карбіванці на сторц наклáдені. А вин с того зрадуваў си, тай дїе дїта, шьо такі найшоў гроші, а вин дівит си, ци не вігко де другого чьоловіка, ци не дївит си хто, шьо вин найшоў. Подивит си — уздріў пса — чьорний — ка́же — шьо такий великай, шьо... — зўби віскіриў такі... А вин тогді во страхом назáд то прикріў тай

¹⁾ Грунь — гора.

утік вітти. А другий раз приходить тай дѣрево уздріу, але нема фасочкї — не може налучіті на то місце.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка в Товарниці, пов. Вижиця.

1129. Білий кінь на місци грошій.

У нас тогїд чоловік уповїдау у хатї, Багнїнцкїй, шо відїу на свѣім ґрунті, як грѣші горїли; то скїлька разїу він відїу їх. А витак трафїло си йшїу, шо він відїу чїсто білого коня на тїм самїм місци; і йшїу того коня і до хати привїу і присилїу єго ўперед хати і самїй пишѣу ў хату. Почѣрез якїс чїмс він вїйшоу на двір, а коня нїгдѣ нї чїуті, нї вітко.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911 р., від Івана Томнюка в Ростїк, пов. Вижиця.

1130. Гроші викидають феник.

Мивї говорїла мої мама, казали, шо, як грѣші горьї, то мают голубу пѣломїнь і там знак лїшут — фѣник вікидают.

Зап. в грудни, 1910 р., від Федора Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1131. Скарб у бзинї.

Йедного разу устау їм, а ту є нище бзинка і йду на саме воведенїс; вїйшоу на двір, дивлю сїн, горит Ясї Годикїв. Я сїн зїбрав, вїшоу до хати, кажу: Тату, горит! Приходжу, пїчо нема — а то вже в ровї. А як рано горять, то з шасьцьом — то по, кажут, на локоть западають сїа. То, кажуть, жи то щасливїй, хто видит.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., М. Капїй.

1132. Жїнка видить на Великдень горючі гроші.

Рас на свїїята вилїкоднї дѣсєвїта йїднїа жїнка устала рано тай збирас сї до цѣркви; але вона лївит сї, а то щѣс пїт шѣпоу бїлкаїн. Але вона каже: „Ідї по, чоловіче“, — каже, — „бо вогонь йї пїт шѣпоу“. — Чоловїк закім с хати вїйшоу на двір, вїхѣдит, пїт шѣпоу нїма пїчѣ. А витак каже жїнка: „Кобїс буў трѣшки бѣрши, то бис знау якурат, та бим бїли грѣші добїли. А так“, — каже, — „пропало, ўже не звасїм, де копати, може ў йїншїм місци“.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешєва, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1133. Замїсть жита — скарб.

Їхау чоловік во мїнна в вечера, а грѣші горьї нечїстї. Напитлювау він жита нарас, али їде, а ту сїна пѣломїнь горит. Приїздит, бере, розбирає вїз, по хворѣстї в воза кїдає, вїснапу, вже му ни стало; али

бере, вазнїю вола, трунуў, лишиў сьм йиден; як трунуў, кури: кукуруіку! Є гроші. — Штуркає — є котелок. Приходить до дому, жінка сьвітит і питає сьм: „А мука де? — Нима. — Та в плач. — Цить, цить, гроші є! Чикає до равнї, пішоў до брата: Ідь віжноў. Приходьн, такий котел тенгїй — червонї гроші, які даўно були. Купнў си масток і решта.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Гриця Куви М. Капїй.

1134. Гроші у видї когута.

Віхóдит жінка тай відит на городї на своїм так гий пóломїнь, так гийби когут; а вона хóче зближити сї блище, бо то і шїстьи, бо, каже, гроші горьї. Кóльжбо вїтко і чорт збитки зробиў. Дитїна вїйшла за неў, тай ўсє: „Мáмо, тай мáмо“. — А і граба бóло не обзівáти сї, пáйби собї дитїна булá кричїла. Але вона тогдї, як і за багáто бóло, залихослóвила дитїнї: „Чорт тебе там берє, чо хóчеш?“. — А гроші лиш посїпали сї у зємлю — чóла, як подзвнїли.

Зап. в жовтви, 1911 р., від Т. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1135. Банячки з золотом.

Вїйшла жінка, бáпка áбо прáбапка мóї мáми і вїйшла рвáти зáкришку на горóд, як звичáйно жінки нáшї; тай тогдї, як зачїла рвáти, тай собї оченáш говорит. Рве тóї зáкришки, пообгльїлáла сї, а то блїснула пóломїнь. Вона сї пристунає, а то зробиў сї вертєп. Пóтумїнь перепалáла і вїкинуло баньчóк чїстого зóлота, а дрóгї баньчїкї глїдом стоє, а вона говорит оченáш тай досьгáє тї баньчїкї. Отже дитїна її вїйшла і так стáла до неї бажїти, тай клїкати, аж і злóстило. „Нене і нене“, і так ї це докóчило, що вона с тóго нипотерпїньи обертáє очима до дитїни і сказáла злóсно так: „Та яко́го лїха хоч?“ — Як вона так сказáла, тотї баньчїкї назд „брїнь“ і пїшли назд до тóго вертєпу. І тогдї гóлос відозвáў сї до неї з землї: „Тисїчу рїк ти мáси ў змїлї лїжїти, а пє тисїчу рокáх мáє то зóлото назд вїйти за то однó слóво, жис залїхослóвила дитїнї“. — І потóму фукулїў вїтир і і вїкинуў вїтти і вона ўжє стояла з нїчїм. Ввїйшла до хáти. Ще є той вертебєц; най орїют і най що рóбїи, він ўсє бóде.

Зап. в червнї, 1910 р., від Гафїї Паньків із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1136. Закляті гроші.

Ше дьд старого Самульїка пас ў Долинках коньї. Коло полуднї дивит сьм, а то горьї гроші. Він нїкому ни казáў, али ўзьвў джьїган тай роскаль, тай забрáў сьм другоїї днїни копати. Третоїї днїни тьгнїи він вужшїчим злїзїну барїлку. Він сам коло тóго порáў сьм і дуже сьм

змучиў. Ўже маў барилку під верхом, та струджений і злий с ўтоми сказаў: „А бодай би вас і дьтєко не вітьх“. — Нарас йак зашуміло, тай пішли гроші на дно землі. Тинерь йи на тім місци кірничька бес дна. Ми звїззали три вужишчі, а на кінци привїззали каминь і пускали ў кірвицу, али дна не найшли.

Зап. від Яцка Дячука в Кулачківцях, Коломийського повіта, Осип Яворський.

1137. Чоловік кидає черевик на гроші.

Одєн росповідаў, шо як ішоў тай вітїў, шо горіли грóші і на знак, шобї знаў, де їх шукати, то кинуў черевик, і вітак не знайшоў ні черевика, ні грóший.

Зап. в липни, 1910 р., від Вас. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Вошинський.

1138. Гроші за хатою.

Прийшоў сусїда до сусїди тай ка́же: „Кўме, йдїт, бо грóші горїи у вас за хатоў“. — Тай той вітак війшоў, тай поставали обїдва, тай ка́же: „А ви“, — ка́же, — „яку гатку маєте?“ — „Я“ — ка́же, — „таку гатку маю, абї вам гóлову скїти“. — „А ви“, — ка́жи, — „яку?“ — „А я“, — ка́же, — „маю таку, абї вам гóлову скїти“. — „А пай вони“, — ка́же, — „як ми маєм одїи дрўгому гóлову стинати, то най вони сї“, — ка́же, — „западают... Тай грóші пішли ў зємлю, лиш закликотїло..

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Вошинський.

1139. Скарб, викопаний в Чернелици.

Йиден чоловік, Іван Варанцях, таке росказуваў: „Я буў бідний зарївник і не маўем вітки аж жити, але тепєр стаўєм гавлоў с такої причїни: Я ще буў нарунком і на великдень пішоўєм до цєркви лиш сї розвіднїло. Як звїкле люди чекают на набоженство під цєрквоў, коло цєркви і я коло цєркви так сидїум і не далєко віт сєбе, мóже сто крокіў, уздрїєм, шо з землі вїбухнула кїлька рас пóломїнь — і я собї байдўже, тотó гий забўў. Аж у вісімнацїть рóкїў, я ўже ожениў сї і бїдуваўєм, бом ходїў по зарїнках, пошиваўєм, хто шо клікаў робїти. І то де та пóломїнь бўла, недалєко старóго замчїцци (там буў замок віт Татáрїў) там той панóк собї хтїў опкопати той пляц, фóсу таку і менє замовїў, абї я до тóго сї обоўнїзаў. Я обоўнїзаў сї, хтїўєм клікати собї до помочи, алєм си нагадаў, шо я там недалєко дес вітїў, шо вїбухала пóломїнь. Отжеж нїкогом не браў до помочи, самїм сї обоўнїзаў ту фóсу копати. Копаю я йиден день, другїй, трєтїй, али четвєртої дїни с полўднїи над вєчїр надїбаўєм рїскалєм невелїчкий котєл; так я закрьїў назад землєў і пішоўєм до дóму. Аш коло дисїїтої годїни ўзвїў я мїшóк

і пішоў на то місце. Ўзьіў я той котёл, лédвом си заўдаў і прійсeм до дому. Але у мéне б́ула, чéрес с́іни мéшкала, м́ачуха; óтуж я не н́ис до х́ати, а́ле до стодóли. Корт́ило менé в́испати на верéньку і подив́ити с́і, що то й́и. В́испаўeм, а то таќі стар́і сороќіўц́і. Ўзд́р́іўeм, що грóш́і і х́т́іўeм дес схов́ати недалéко х́ати ў́ який я́р. Але гл́и́ннуўeм, а кр́із скал́убнну подив́ила с́і м́ачуха на то ў́сьо. О́о́ж я замкн́уў стод́ілчнну, ў́війшоўeм до х́ати і розѓадую, що б́и с́ тим зроб́ити, бо зва́ю, що вонá ў́же допесé до жандар́іў і прійл́ут і забер́ут від мéне. О́о́ж я ў́зніў ў́ м́шóк котёл на́ад і пов́исeм до отц́а духóўно́го. Зва́ў я, ў́ котр́ім вон́і покóю сп́ют, св́ітла н́ігдé не б́уло і закл́икаўeм: „Отче духóўн́ий, ў́твор́ит мн́і, я й́и Ів́ан Варанц́ах!“ — Вон́і в́твор́іли ш́ібу і кáжут: „Каж́і в́ітти“. — Я ї́м сказаў́ так вс́о, як б́уло: „Копáўeм ф́óсу і найшоўeм котёл і прóшу отц́а мн́і перехов́ати, бо бóю с́і, аб́і мн́і не відобрáла“. — Так вон́і сказа́ли: „Ід́і тудá ід́ д́в́ерeм“ — і в́твор́іли мн́і д́в́ері. Ў́війшоў́ я до покóю і прóшу, щóб́і там мeн́і перeгр́имали. Але й́днакóво рáджу с́і, я́кб́и прійшли шандар́і і п́итáли с́і, де грóш́і, що я ма́ю каз́ати. Вон́і трóхи над́умали і кáжут мн́і так: „Як прійд́ут жандар́і і б́удут п́итáти, де грóш́і, на то сказа́ти ї́м так: „П́і́аўда, щом знайшоў́ і прійс́eм до дому, поклáўeм до стод́ілчнни і сам пішоўeм і л́ьгeм сп́ати. Щe я не засн́уў, як чéрез в́ікнó до мéне гóвóрнт у постáті я́ко чолóв́ік чóрн́ий: „Поклад́і там наза́д то, щос узь́іў, бо іна́кше то з́араз умр́eш“. Я с́і застрах́аў́ і тákим з́і страх́у наза́д то відн́іс і пішоў́ до дому. Рáно в́ихóджу до робóти — ќітлá нема“. — І кáжут мн́і шо: „Б́удут жандар́і, б́удeм на тeрм́іні, ў́се л́иш сe слóво гóвóр́і, б́ільше н́іц“. — Аќурат рáно жандар́і пр́ихóдз́и, бо та м́ачуха п́ішла і д́ала знáти. П́итáют с́і: „Де грóш́і?“ — Я ї́м так ў́сьо то сказаў́. Пóперевeртáли скр́ізь кóло х́ати і п́ішли. В́ітáк пóдано мeнé на тeрм́ін, зноў́ я то ў́сьо гóвóр́іў. Двa рáзи б́уўeм на тeрм́іні і сќінчéно. А отeц́ духóўн́ий знáли, де в́ім́іньити і мн́і дали грóш́ќі, що я кун́іў с́об́і двáц́іть тр́и мóр́гі пóльи і стодóлу і шóну і стаўeм дóбр́ий гáздá.

Зап. в л́ипнн, 1910 р., від А. Трачука в Далeшeва, поз. Городе́нка, Ів. Волоши́ньсќий.

1140. Три копають гроші.

Раз прійшоў́ до мóго д́ьд́і чолóв́ік з Лоу́шно́й та́й ка́же: „Хóд́ім копáти грóш́і. Я“ — ка́же — „в́ід́іў, де гор́ілі, та́eм си див́іў кр́із оќиц́і¹⁾, та́ім узь́іў тóї гл́и́ни та́й нос́іў до ворóшьќі; а ворóшьќа каз́ала: „Т́и“ — каe — „мáеш ў́зья́ги т́і грóш́і, але аб́і вae бу́ло тр́и, ш́і од́ійн мал́ий, ч́ьóрн́ий, а од́ійн висóќий, б́ілий“. — То я ў́жé тóго ч́ьóрнóго найшоў́ та́й хóѓіт в́и“. — (А д́ьд́і, висóќі б́ілі). П́ішли вон́і ў́с́і тр́и

¹⁾ Льорне́та.

копати тай копали на дорозі; али люди ні давали, казали: „Шьо ви тут маєтїе копати?“ — Тай хокілі біти — тай они ні вікопалі.

Зап. в серпни, 1911, від Вас. Яківюка Он. із Товарищи, пов. Вижниця, І. Волошинський.

1141. Чорт каже віднести викопані гроші.

Йик гроші горьї, то бійно йти, бо закльїті. На льцкїм ббці¹⁾ найшоў чоловік закльїті гроші, вікопаў беріўку тай приніс до дому. Покўтаў си, польгали спати. За годину приходїит чоловік пид ви́кно тай ка́же: „Чолові́че, віднесі гроші на́зад, бо будеш ли́хо гостіти, бо йик ни виднесеш, то ми тебе озмем за гроші“. — А то буў чьорт. Тай чоловік узьїў, відвіс на́зад. — А дрўгий найшоў котел с червінцьїми тай узьїў одїин, а котел лишїў. Прийшоў до дому тай льиг спати. Тай зноў прийшоў якїс чоловік пид вікно, запўкаў, тай ка́же: „Чолові́че, віднесі той червінєц на́зад, бо озмем дўшу“. — Тай відвіс.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Івана Лилика з Ростїя, пов. Вижниця.

1142. Родина вмирає через гроші.

Там на Готарї бергомїцкїм йи такїй велїкий камїнь, йик монасти́рь, тай ко́ло не́го буў малий; а вни відїли, шо ко́ло не́го горїли гроші тай взїїли, опкопали, переверну́ли, найшли тотї гроші, тай син найшоў, узьїў. Али заслаб тай умер. Тотї гроші си лишїли. А знаў за них тато і мўсїў їх кивати тай умер і тато; вітак умерла й ма́ма е́го, а гроші ни знашво де. Хоть як йи такі, шо знають, то бо́е сї їх кивати, бо прийшла там донька тай і вона ўмерла. Там на тїм місци вже сидит чоловік із Йиворо́ва — ни знаю, ци він находїў їх, ци ни находїў.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від І. Палинюка із Ростїя, пов. Вижниця.

1143. Гроші ходять попід вікна.

Даўно приповїдали старї люди, шо ходїли гроші по́під вікна, тай клїкали.

Кажут, шо так гїй кова́ прїйдє тай...

Зап. в липни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городе́нка, Ів. Волошинський.

1144. Гроші у видї кози.

Такїй буў пїяк, шо ниў раз-у-раз у ко́ршмі, а то гроші прїйшли пїт ко́ршму так, гїй кова́. Хто йде, то ўсе одєн дрўгому ка́же: „То гроші, авў“, — ка́же, — „ўдарити три рази рукоў, ци сї не россіпли“. А вони зачїїли говорїти: „Ой ми то́го пїяка, шо ў ко́ршмі пїи“. — Тай зачїїли

¹⁾ За Черешом у Галичинї.

казати тому пнякові: „Йдіт, бо грóші ва́ші йи ціт ко́ршимоў“. — А він ка́же: „Шо мнї ва́йи Бог да́ти, най мнї́ даст тут!“ — Тай гу́снуў ногóў, а грóші пéред нéго тай россы́пали сї. Котрїй прокїгне рúку до грóшиї, тай не мо́же узы́ти... Тай тогдї він скїнуў плащ, тай зібраў грóші, тай пішоў...

Зап. в червни, 1910, від Ани Воробець із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1145. Скарб свище.

Шкарби попадаю ця ни одним тілко тим, у кого єсть алий цвіт, а попадаю ця і таким людям. Напримір, шкарб, як вийде йому времня, він ізвіщає по ночам; свистить або скрипить, як нимазане колисо, або кричить, як хто кого душе. Ото бач як хто нибоязкий почує, так ото й ходе, копа, поки й викона. Або куму пощастить на багацтво; та тілко кой хто каже, шо вони дурно ни приходя ця людям, а при смерті того чоловіка, хто його возьме, та ті чорти, шо биригли шкарб, бируть в уплату його душу.

Борисов. волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

1146. Скарб у пасіці.

В одного попа був пасішник-старик. Приїздить раз батюшка на пасіку роїв убірать, посідали обідать, слуха, воно шось за кущами іка та іка. Батюшка й пита: „Шо це діду, таке? — А лиха його година зна, шо воно таке. Нихай іка на свою голову, ікатиме тай пристане. — Поїхав батюшка до дому, а лід узав лопаточку тай пішов копать шкарб. От і копа і копа. Приїхав на другий день батюшка, дивиця, нима діда в пасіці. Гукнув, він озвався за кущем. Батюшка й пита: „Де ти, діду, був?“ — „Та ходив, батюшко, роїв шукать, чи ни сів де який“. — Наварив каші лід, посідали обідать опять. Батюшка й пита: „Шо це, діду, не чуть стало, шоб ікало“. — „А лиха йо' година зна!“ — Пообідавше поїхав батюшка до дому, а лід опять у ту ямочку копать. Копав-копав, ще ни докопав до вечера, ще на другий день вранці копав. Приїхав опять батюшка, ни став уже звать його, пішов так шукать по лісу. Найшов, стоїть по тихеньку, дивиця, шо він робе. Він, той дід, викопав бочонок і муцюїця, витягує його з ямки. Витягнув його і під кущ заховав. Батюшка тоді потихеньку до куріяня дойшов тай почав гузять: „Діду, де ти єсть? Коли ни приїду, тебе все нима? Чи ти там шкарб копайш?“ — Та ні, де там я його возьму, той шкарб?“ — Наварили каші, сїли обідать. От батюшка й каже: „Признавай ся, діду, богато викопав?“ — „Та викопав, батюшка, буде моїм дітям, моїм внукам і всім моїм предкам. — Це було в Миколаївці, Харківської губернії.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1147. Страх кидає мішок золота з поду.

Піджило ў хаті, ў такі хаті, значіт, що не сидіў ніхто лігулярно і ніхто не міг сидіти. І потому найшоў сї оден, що каже: „Та що ўже б́уду робіти, най ўже з'їст нї“ — каже, — або най мні п́уджіє, то ўже одно, ўже б́уду сидіти“. — Сидит тай нарешті досл́ухує сї: Стóгне на поду. А він в́ийшоў, тай каже так: „Най ти Пан Бог помагає; чим ті Пан Бог подаруваў, то злав́ий помáленьку, — а то лиш: бабéўх с поду мшкóм з зóлотом тай каже: „Я ўже сї дóста настогнаў, за́ким тебе сї дждаў“. — Він позбираў грóші тай ўже.

Зап. в червни, 1910 р., від Гафії Паськів із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волинський.

1148. Запропашений скарб.

Приходить Микита до оцьця Питра (в Казначіівці, валуцького у́зду): — „Я оце прийшов до вас, матушка, розказать св́ий сон. Прямо три ночі сниця, таки прямо наче ни сниць ця, а наче хто в́ийде в хату та так і каже прямо: „Йди у л́іс, копай шкарб; там сорок бочок золота“. — Я й підмовив там чоловік с пять. Пішли й почали копать. От викопали вже в коліно, дивлюсь, земля така похожа — є шось. Л́іг спать, воно опять м́ині й приснилось: „Гляди ж, д́іду, як шо буде бить тебе, ти кажи: Россип ся!“ — Пішли ми й копа́ймо, докопали до вечора, я вже постукою лопатою — бубнить, єсть. Коли дивлюсь — л́існичий побачив нас, узав дубинку славненьку таку та тоді як хвосєне мене дубинкою, а я як закричу: „Россип ся!“ а воно в друге. А мої товариші тоді й пов́ікали, а воно таки ни перистає — одно бє. Тоді й я в́ікать. Як би товариші ни в́ікли, так може воно і булоб шо небудь, а то бис товаришів я сам ни ссилєв.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1149. Хлоп ошукує чорта.

Буў оден бідний чоловік, так б́идіў і журиў сї... аж д́ного разу дорáджує єго оден кáмрат, тай каже: „Пшоўбис дес у ночі дес коло одина́цїтої год́ини“, — кажи, — „дес шос б́удеш в́идіти у ночі і не б́удеш так б́идіти“. — Ну як він іде ў ночі сам, аш патхóдит єден шляхтич і каже до єго: „Чо ти тут хóдиш, шо тут рóбш?“ — А він єму каже: „Я хóджу в́іт колі і не мóжу собі грóшей позичити“. — На то єму в́ідповідає: „Я тоб́і позичу, лиш абис буў заўтра ў ночі на току.“ — Отже той собі подумаў, шо ту м́усит б́ути неч́їста с́їла. І взьв́у, позичиў собі кóлесо, в́икопаў яму на току і поклаў на то м́єсце кóлесо, жєб́і колóтка стáла на ту гир́у. Прихóдит неч́їста с́їла ў ночі і приб́єсит тóрбу грóшній і каже, ус́їнаў там грóші, а нáв́іть і д́но не закрито. „Ну“, — кажи

до не́го, — „шо се є, то яка́с вели́ка коло́тка“. — „Принеси́ ще“, — ка́жи, — „я то́бі за рік відда́м“. — То він му́сію́ три ра́зи до то́ї коло́тки доно́сити, до́кію́ яму́ напо́вни́ю́. А за рік, каза́ю́, же єму́ відда́ст. Прино́сит єму́ у рік гро́ший у ту саму́ мірку; то ді́тько єму́ приві́с три ра́зи, а хлоп йи́м у́ лише́ раз.

Зап. в вересні, 1910, від Семена Білія із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1150. Як чорт дав бідному гроші.

Отак був єден бідний чоловік. А він пішов, аби єго що найшло, або він щось. Ходит він, ходит отак ги коло Терлецьких, тай іде в ночи. Але здибає го біда, злий дух. Тай каже: А-а, каже, йду, бо я бідний чоловік, або мене щось найде, або я кого. — А він каже так: Я тобі позичу гроші, аби мені тут у рік виніс, тай віддав. — Тай потому взяв тай дав му гроші. Так єму с тих грошей йде, дуже йде. В рік взяв, тра нести гроші назад, знов в ночи. — Ну, а якже пана шукати? Як єї, питаю, називає? — Я єї називаю пан Лозінцький, бо в лозах єї виховав. В рік привіс тай все кричить: Пан Лозінцький! — Нема, нема! Лише в лозах стара бабиско, злий дух. — А чо ти, хлопе, кличеш? (Бо давно злі духи сували єї, а тепер Пан Біг громом вибив!). Нема пана Лозінцького, бо поехал на войне, та го батогами ростраскалі. — А його громом Пан Біг забив, заки той прийшов. Тай не було кому гроші взети. Тай той забрав гроші.

Зяп. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

1151. Дітько пильнує гроший.

На Цепини такий мур-фистунок, а там пробували вони (щезли-би); кажут, шо там ходили світити пони і хотіли ті гроші вібрати, шо там були.

Взяли їдного кримінальника тай пустили туди їго в ту діру; казали їму: „Як війдеш віти, то щістья твое, ни меш сидіти нічо, а як ни війдеш, то там тобі вже буди дома“. — А він 'да війшов, а кривий дітько їго питав си: „Ти чо тутка прийшов?“

А він казав, шо їго пани пустили туди, шо він засуджений був. Дітько дав їму гроші і кажи: Йди собі відсів“.

А ше там два хлопці грали си, та оден з другого взяв кучму та шпурив туди в ту диру, а той хлопци плакав за кучмов; дітько їму набрав кучму грошів та вініс на гуру. І другий собі кинув кучму і кажи: „Чикай, і я собі вінису гроші“, а тітко їму си вс...в в кучму та вікінув на верхі.

Зап. у грудні, 1904 р., від Василя Скиданюка в Ревній, пов. Чернівці, Іван Савицький.

1152. Заклятий льох.

Ї йідному силбі, здайе цї ї Батьатичах¹⁾, йе такий заклїятий льох за силом. Там ўже ни йїден ходїў, але шо пїди, то шось зачне шпурльвати камїньим і муси ўтїкати. Навїть процесьа ходїла колїсь, али тих двїрий ї сїридинї ни можна вїчинити. А на верха йе дьзура на тому льосї аш до сїридини. Рас пасли там пастухи худобу і ўкицули ї ту дьзуру шьенку йїдного пастушка-сїрота, али то ни була йїго шьенка, тїлько йїго господара, шо він служиў ї него. Тей пастухи пїгнали ўже худобу, ўже смеркло, а той пастушок сидит на тїм льосї і плача за шьенкоїу, бо боїї цї, шоб господар не биў за шьенку. Али диви цї, виходи с того льоху сивий дьдусь і дайе йїму йїго шьенку, а там поўно золотих грошїй — тей кажи: Ни бїї сї, сїнку, на майїш твоїу шьенку, а те, шо ї нїї, овьми собї, бо ти бїдний. І нїгди ни бїї сї нас, ми добрі льуди. — І той старий пїшоў до льоху, а пастушок пїшоў до дому. І той пастушок зробиў сї богатїром на цїле село!

Зап. в жовтня, 1902, в Криволянцї, Камїнецького пов. від Андруха Юнака А. Веретельник.

1153. Чорт не дає грошїй, доки не вїповнено умови.

Буў богач, дїтїй не маў, а маў грóшей богато. Тай каже, радїт сї з жїнкоў, шо би робїти с тїми грїшми. „Я овмў тай закопаў“. — Тай як узьвїў у котёл великий, тай як закопаў, тай там узьвїў тай накірїнївў, тай каже: „Хто сесє звїст, того най бїдут грóшї“. — А бїдний буў сусїца, тай то чуў, тай каже: „Чекаїй, — каже, — „уже я то звїм“. — Тай узьвїў тотó, тай усумшїў, тай дїгем даваў, посїпуваў страву. Прийшло сї, як уже ўсьо дїти звїли, тай тогдї йде, тай хóче брати грóшї. А то вїтти не дає. „Чекаїй“, — каже, — „хто звїў, той най берє“. — Тай прийдшї дїти, добўли, тай забрали.

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волюшївський.

1154. Син вигребує заклїятї батьком грóшї.

Давно такі бїли лїуди... шо мали богато грóшїй. Йїдєн чоловік ўже маў ўмїрати, тай ўзьвїў тай тї грóшї закопўє, тай каже: „Кóтрї тї рўки закопуют, абї і тї тї брала“. — То ўже нїхто не мóже без него тї грóшї ўзьбїти. Али йїго сїц чуў, тай вїдїў, як він закопуваў грóшї, тай чуў, як він казаў. Али старий ўже вмер, ўже йїго ўмїли, покляли на лаву, дес повїходїли лїуде с хати, а той тогдї старóго до тої ями, так тїми мертвїми рукамї грабає, жебї ти грóшї вїкопаў. Тай вїкопаў грóшї, сховаў, а старóго навад на то мїсце покляў, де він лежїїў. То лїудем

¹⁾ Жовкївського повїта.

було банно за грішми і тому їх так заклина́ли. Да́вно як жінка ма́ла гро́ші тай у кічку¹⁾ заши́ла, аби ніхто́ не зна́в, бо жби́лувала. Ка́же: Як бу́дут і завива́ти на сме́рть, тай не бу́дут зна́ти, що в кічці́ їи гро́ші. На́віть горі́вки бере́ у флі́йску, жеби́ і покля́ли до дереви́щі.

Зап. в липни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1155. Чорт приносить закляті гроші.

Одні́ бага́ч ма́в до́сить гро́шии і не хоті́в їх на що́ інше спожиткува́ти, тільки хоті́в їх закопа́ти ў зе́млю. І поні́с тоті́ гро́ші ў лі́с, обібра́в собі́ місце́ там у лі́сі, вікопа́в яму, вложи́в тоті́ гро́ші ў яму. Алеж там натра́фив сі́ дру́гий чолові́к, що ви́дів, що він тоті́ гро́ші там зако́пува́в, і той чолові́к ни дава́в сі́ йому́ ви́дїти, лиш ливі́в сі́, що він ро́биг. А той бога́ч, як ўложи́в гро́ші у зе́млю і сказа́в: „То́му гро́ші, що слуха́йи“. — Тогди́ той дру́гий чолові́к, що ви́дів, що він зако́пува́в, на то́є відпові́дає, але поті́хо зно́в, аби́ той ни вчу́в, ка́же: „То́му лиш посу́док, а миві́ гро́ші“. — Так він три́ раз — бога́ч — сказа́в, а той усе́ вітпові́да́в три́ ра́зи. Як закопа́в, пішо́в до до́му. І той пішо́в дру́гий до до́му, що слуха́в. Но то́ не́вне, що то́ сі́ дія́ло дес у ве́чір. І той, що слуха́в, при́йшо́в до до́му, положи́в сі́ спа́ти, али́ е́го спа́ньи ни бра́ло сі́ — все га́тка за то́го, за тоті́ гро́ші. Аж ту́ в кілька́ го́дин чу́є він, хтос під вікно́м ка́же до не́го: „Іди́ собі́ озми́ гро́ші, бо миві́ посу́дка тра́ба“. — Він вітпові́дає с ха́ти: „Принеси́ мені́ гро́ші, тай посу́док собі́ озме́ш“. — Він віта́к чека́в, але не сна́в ўже, але не приноси́в той гро́шии. Дру́гого ве́чєра зно́в йи́го клі́чи: „Іди́ собі́ озми́ гро́ші, бо миві́ посу́дка тра́ба“. — Він вітпові́дає зно́в так як пе́рше: „Принеси́ миві́ гро́ші, а собі́ посу́док озме́ш“. — І не приноси́в зно́в ніхто́ гро́шии. Трє́того ве́чєра так са́мо клі́че е́го: „Озми́ собі́ гро́ші, бо миві́ посу́тка тра́ба“. Він так са́мо вітпові́дає зно́в: „Принеси́ миві́ гро́ші, а посу́док собі́ озме́ш“. — То́ мо́же за го́дину чу́є той чолові́к, а то́ шос бұ́хнуло у вікно́ і носи́цали сі́ до ха́ти гро́ші. Він тогди́ ўста́в, засьвіти́в, гро́ші позбира́в, а той собі́ пішо́в ў сво́ю.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Л. Шеремета із Далешева, пов. Городенка.

1156. Бідний дістає закляті гроші.

Молотив бідний в сога́чє горо́х. Тай насипало́ му́ сі́ в ходаки. При́йшов він до до́му, визув ходаки і витрі́с горо́х. Жінка́ той горо́х позбрала́ і зі́ла. Ка́же: Чолові́че, який то́ горо́х добрий. Коби́, ка́же, ще горо́ху то́го при́нести! — А він не хоті́в і послухати́, бо сі́ вже визув.

¹⁾ Кічка: валок із кляча і полотна в формі півмісяця, — кладуть під перемітку або хустку, щоби гарно завити голову (жінки).

Взяла вна его презенти. Він послухав і пішов до того богача, до его сто-
доли. А богач йшов гроші закопувати. А він борзенько скрив сі на вирів
надо двері. А той богач копле яму на гроші, а жінка каже до нього:
Чиї то будут гроші? — А він каже: Того, що над нами. А банék, каже,
чортів. — Вертає бідний до хати і каже жінці, що богач закопував гроші.
І розповів всео як було. Полегали вни спати. Приходит до нього в ночи
чорт і каже: Чоловіче, іди си візьми гроші, бо мині банека треба. —
Так приходив двох ночей. А третей ночи приніс тай в вікна му висипав.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Митра Гавриляка
В. Левинський.

1157. Чорт приносить закляті гроші в кітлі.

Була богачка една, котрі фсе люде привісували, шо ўна має хо-
ванцян своого і мала внуку — Марію звала сі. Сусідвү з неў чоловік
дүжи бідний і в дүжи великоў родиноў. Віходит собі пізно в ночи, дивит
сі, а хтось там у тої богачки копаїи під грушкоў яму. Но, він цікавий
чоловік подивіти сі, шо там йи ў ночи, аж дивит сі, а вона віконала яму
під грушкоў — та богачка — і берé котёл в грішми мідьяний, так шо
може вона добре двигнути і закопуїи до ями, присинаїи і затопчуїи, абі
слідү не було. Тай говорит так: „Котрі руки клали, тоті мають брати“,
— так закликаїи. „Як я буду жити, доки сі віддаст внука, то я і сама
дам ті гроші, а якби я вмёрла, то абі він даў, а собі абі котёл забраў“.
— А той бідний каже: „Чекаїи, коби ти пішла, а я собі заберу бес тебе
ті гроші“. — Вона пішла, він до грóшиї, а там йигó не пускає якáс
сила — він не видит пічо. А він тогди каже: „Чекаїи, граба ужити инчий
спосіб“. — Закликаў бабу до себе — ту богачку і хоть не маў вітки,
напоїў і, силоміцьоў узвїў на плéчі і заніс бабу до того місцьи, де
вона закопала гроші, абі вігбрпала котёл. А баба каже: „А ти чо хоч,
ти шо рóбиш?“ — спамйнтала сі. А він тогди каже: „Мамуню, я“, —
каже, — „бідний чоловік, я видїў, шо ви там закопували гроші, може би
ви“, — кае — „узвїли для мене. Я знаю, шо ви ще маєте йинчі“. —
А вона каже: „То для мої внуки Маріи на віно; як я буду жити, то я
і сама віддам, а як я ўмру, то він і має дати, а собі забере котёл“. —
А бідний просит, каже: „Мáмо, та ви ще мусите мати инчі гроші, не
лиш сесї, поратуйти мене бідного“. — Вона каже: — „Йи ў пáсїці ше
гроші не закляті, то“. — каже, — „можеш собі тоті ўзвїти, тїлько не
купуй віўці, бо не поведé сі“. — Але ўмёрла баба, а Марія віддала сі
післї неї і жиє на своім господарстві і зарас шо пóчи приходит якáс
сила невидима і кричїт під вікно́м: „Іди собі забери гроші, бо мині котёл
потрібний“. — А вона не знає шо, страхáс сі і забрала сі до мáми чо-
ловіка, бо бої сі ў ночи. А потóму мáма каже: „Ой не звáти, Маріє, то

гроші тебе клічут“, — каже, — „бо баба тобі лишіли гроші; вони казали, що тобі лишіли“, — тай каже, — „та чо будеш сі боїти, таже то гроші, іди на своєю господарку“. — Тай вони пішли. Аж одної ночі приходит та сіла, привісит гроші с собою — ніби то чорт, висипає кріз вікно с кітла, тай каже: „Я тобі рас казав, заберай собі гроші“. — Вісипав тай пішоў. Вони сі застрашили.. ате мали гроші.

Зап. в жовтні, 1910 р., від Т. Блошки з Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1158. Гроші добуті рукою небіщика.

Як було у старовину, що люди ховали шкарби — даже їх знали, тих людей. Як у нашому силі та жила баба, що на її ніхто і ни думав, що у ние гроші були. От вона стала умирать, тут би з дітьми прощаця, а вона гони с хати. Ну, у старовину послушні були діти: вишли с хати і байдуже, собі просто у лоб ни вняли, а старші нивістці товкнуло їй у лоб, так вона отхилила двері і диви ця, що мати буде ділать. Отта старуха підняла ся, узяла у головах кубушку гроший та піт припічок поставила і каже: „Чія рука загріба, та і буде отгрібать“. — А кубушка хто і зна, де і діла ся. Баба пішла, умерла.

Старша нивістка у хату та піт припічок та копать; та конала-конала — нима нічого і забула, що свикруха умерла. Убігла у велику хату, хватила свикруху мертву с стола — вона упала до долу, аж хата затрясла ся і потягла у хатину та до припічка і мертвою рукою гребе та приказує: „Чія рука загрібала, та і одгріба!“ — Тут і явила ся кубушка гроший. Вона хватила гроші і побігла, а сини менші за нею і сам її чоловік побіг оборонять свою жінку, щоб ни тняли у неї гроший. А об матірі і забули коло припічка — уже добрі люди положили на стіл. Прийшов піп ховать, а їх нима нікого с своїх у хаті; так її випроводили чужі люди, а свої діляли гроші так, що забули, що їх мати умерла. Поділили гроші, пришли у двір тай удивляюця: „Шо це у нас у дворі люди і обідають!“ — І стали кричать: „Чого це вас позаносило у чужий двір обідать?“ — Ну тут їх ізмирили, що матір поминать. Тут і вони спомнили, і стали дітий зазивать і матір поминать. І так умерла стара, а сини стали їхнею добром жить та поживать і матірі на тім світі добре поминать: „Дай Бог царство небесне, а нам пожить на світі і помянуть родителів хлібом-сіню. Оця розказия до кінця.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1159. Склеп зі скарбами і чортами.

На тім нашім ґрунті, то йи ў землі великий силпе склеп, що там сидьї скамивіюшники. То колис як то добували, конали якус яму, то ніхто не знаў, шо там йи склеп. Якже копали ту яму, — глину хотіли

добути — тай добули залізні двері. Двері утворили, а там були у середній чорті. І там було сидне багато грошей у тій склепі — бочками; і хотіли узяти і тоті не давали, жиби люде брали. І ішли, забрали с церкви процесію, шо було, с ксьондзом, з дьком і йиднаково не мож було ті гроші узяти. І ўзйили і засунули назад ту яму, бо ніхто ніче не годен зробити тим скаменюшникам. Кажут, шо раз у світа Великодні досвіта ў йидного чоловіка ў хаті утвориў сї нисамовитий склеп, а той уздріў, шо там багато грошей йи, поліз і набраў. А вітак другий раз спускаў ноги лісти ў склеп, тай як запхаў ногу, тай як на той час, як цуг покінг двері, тай урвало ногу, тай уже білше не міг ніхто дістати.

Зап. в серпни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1160. Скарб відриває руку.

Це аж за Михайловкою, за Старим Осолом було — там хутір Приліпи є. Дівчата гуляли в пувьмірки. От одна дівчина заховаляз у сарай, дивця: на тину чеп золотий. От як вона ухватила той чеп, як почала його на руку мотать, як почала мотать, от-от зовсім цомотала була, хотіла взять казанок ш шкарбом, чи ш чим, а тут друга, як ускочить: „Шо це ти, сестричко, робиш?“ — Так воно, як смикнуло її той чеп, так і одірвало її руку.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1161. Чорти возами гроші возять.

Ти ж ни чув, ш чога Огурці забагатіли? Їм на возику гроші возили. А як пришло умірять, закричав: „Панька, скарей за попом посилай, а то за мной уже на тройкі приехали!“ — Приїхав піп, посповідав, пособорував, він скоро і вмер. Три попа ховали його. Може душу обіщав, за те й возили. Ягби він так забагатів, за чим би йому казать: „За мной на тройкі приїхали?“ — Розбагатіли ні с того, ні с сього; був мужик, а став пан. І цей Панька і на реньді диржить, і свїі змилі багато і казаний степ диржить і в Градовського зняв і в Харківські губерні є змиля його.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

1162. Боїть ся, як чорт ладану.

А то з одним чоловіком от як було. Найшов він оклунок золота, а людам ни пояснив і ни служив малебня, так він тими грішми багатів, поки і став старючий уже. От приходять до його чорти і требують душу з його, а він їм і каже: „За шо тобі давать душу?“ — А вони і кажуть йому: „А хіба ти ни знаїш, як оклунок грошей найшов? Ми тобі

і так довго тирпали, поки ти нажив ся на світі, а тепер давай!" — „Ну, пожалуста, подождіть хоть іще годок: Я ни знав же, шо то ваші гроші". — Вони змилювались над ним, шо він ни одказуєця, і дали йому льготи на год.

От він прожив год і підходе те время, шо отдавать чортам душу. А він то од людей чув, чим можно самому себе вивести із аду, шоb ни довила ся їм душа. Прийшов той день, у який саме прийдуть до його чорти душу брать. Він викопав яму, наклав туди дров і соломи, накидав ладину і запалив. А воно як закурив ся ладин, так дим пішов стовпом аж до самого неба. Він став тоді коло тиї ями і дожида, поки чорти прийдуть. От диви ця, ідуть; він тоді з розгону сягнув прямо у ту яму та там і згорів, а душа у місті з ладиньским димом пішла на небо. А чорти повиртілись-повиртілись коло того диму та с тим і упустили її; а вони бач побоялись ладину; їм ладин противніший усього. Ни дурно ця пословиця говори ця, шо „ни любе, як чорт ладину". С тим той чоловік і на цьому світі жив весило і на той світ пішов царствувать.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1163. Біда через гроші.

Штьфан Дутка буў ў нас ў Йиблонци двірником, а буў газда на ціле село. Раз знайшоў гроші ў душлі. Али приніє си до хижі біду, а ни гроші. Ше тойї ночы йїго біда котыла. Прийшоў даскал читати псалтирь, та дьітько йїк зачыў войувати, шьоби коньче даскала вигнати. Кидаў ў него, чьим попало; вогонь с печьї росипало по хаты, шульками с під образьїу кидало, то ў даскала, то ў мирца. Похували Штьфана, тай борзо винесли цілу йїго родьїу за ним. Потому шче коли й чьужї льуди зайшли до тойї хижі, то йїх мучыло, шо мусыли ўтыкати вітам. А тепер та хижка стойт порожна.

Зап. від Юлька Чайківського в Іспасї, Вижицького повіта, Осип Яворський.

1164. Підкинені гроші.

А то-єсть, чорти підкидають гроші людям, шоb хто узав собі, та тоді, як затрате, так узять із того чоловіка душу. Раз одна баба їхала с поля, сама визла снопї і найшла халяву грошїй, підняла її і повизла до дому. От вона, дождавши нидїлі, пішла у церкву, одслужила Спаситилю благодарний малебїнь, оддала із тих грошїй поповї тридцять копійок. От вона прийшла з церкви, пообїдала і лягла спать. А чорти дивляця, шо та баба про їх ни спомина за їх гроші, а лізе до Бога, та тоді зобрались їх три штуки і пішли до неї або гроші вирнуть, або душу узять. От вони увійшли, таких здорових три чоловіки, тай кажуть: „Бабо, ти на шо намї гроші узяла? то ни для тебе положино. Оддай їх нам усї

до копійки, а коли стратила, так хоть розживись та положи на те місто, де взяла". — Вона тоді: „Цурь їм, нек і тим грошам!“ — Поскорій пішла, розжилась грошій, і однесла на те місто.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

1165. Скарб у рові.

Ту в Гошові йден чоловік браў ріў і розставиў мосток і найшоў під тим таке горня з грішми; сховаў і поніс до міста, али ни хотіли му змінбати. Ходив аж до Львова і взяў вісім соток.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від В. Грищунди М. Камій.

1166. Скарби з турецьких часів.

Раз уповідала мені б́уна¹⁾, що були у нашім селі Турки, а люди ховали си від них по лісах, а декотрі навіть на другі села утікали. Вони мали вилкі скарби й хтіли на друге село піти, то закопали ті скарби на пауцові дулині і пішли з Волоки до Чорторії і ни вирнули си вже. Люди походили си і хотіли викопати ті скарби, але як вони трохи в глубіну вкопают, то гарас як ви́буркне вода, то декотрі потопило; від тоди лишили вони вже копати.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Ник. Поповецького в Волоці над Чер., пов. Башківці, Ів. Савицький.

1167. Скарб у чернелицьнім замку.

Ціяский пан буў; наймичка б́авила дитіну на Великдні сьвйїта, пішли до цёркви, а вона б́авила дитіну. А т́ая пивниця утворіла сї і вона хотіла б́ути цїка́ва і вйїшла з дитіноў по сходах і зобачила два шарї бочок з грішми і хотіла б́ути цїка́ва, на б́ожу волю взя́ти собі. І не б́уло у що взя́ти. Вона скинула чобіг с себе і дитіну поќала на зёмлю і тих грóшій набр́ала, винесла їх на гору на двір і хтіла взя́ти дитіну назад. То не дало і засу́нуло сї. Потóму вона плакала, застраши́ла сї, же не б́уло дитіни, боя́ла сї, б́уде ма́ти ка́ру. І прийшли с цёркви, ци там с косьцьо́ла і вона зо страхом зачы́ла казати. Не б́уло і вже мило — і грóші тоті. Зачы́ли і на розра́ду дава́ти, ка́жут: „Чекай уже до ро́ку, бо то як приповіда́ют, жи як сьвященик хрестом отво́рит д́вері на Великдень, то тогді сї втвора́и весьо; тогді як пан Бог даст, то тоту дитіну вже озмеш, ци жива́, ци не жива́, вже будём виді́ти“. — І вона так жла́ла. І так ся ста́ло. Як та хви́ля прийшла і куратні так сї ста́ло: втвора́ио сї. Натїхмя́ет вона вб́гла і дитіна жива́ б́ула, б́авила сї на землі.. І вона тоту дитіну лише вй́хопила ві́ттам і то сї за́раз засу́нуло. Ві́гер дитіну обв́яв і дитіна Бóгови д́ушу д́ала.

Зап. в жовтні, 1910 р., від Н. Лесевича з Чернелиці, пов. Городенка, Ів. Вошинський.

¹⁾ Б́уна = ба́бка.

1168. Комора в Мокрині¹⁾.

Йи одна комора ў Мокрині; там у ті коморі йи дванаціть бóчок грóшей, усї чїстї, лишь одна бóчка йи вичїста, бо на ті бóчці скїгнїй коваль. То лишь та одна бóчка з ним заклїята, а тотї усї чїстї рѣшта. Та ўже копали їх, али ни мóжут докопати си, бо ни мóжут потрафитї на двѣри, а двѣри є пóбит (вїд) само́го сóнцьи; пѣрший раз як исхóдит сóничько, то там на самї двѣри грїи. І ўни ўже би брали си до тóго, але ўни ўже вѣлико грóшей росипали та вїчьбó ни найшли, шьо не могли потрафитї, та ўже тепѣрь си бóют. А вит тих грóшей ше йи одїип гїд такїй старїй, шьо тотї грóші закладаў там; та вин ужé тїлько жїє на сьвїгї, шьо ўже с старóстї вї мóже нї їстї і уже нї мóже на ногáх стоїитї та ка́же так, шo: „Дóтї я маю жїтї, дóкї якѣс такїй си ни найде, абї маў шѣстьи, абї тти грóші ўзьнїў, бо я дóтї мўшу жїгї“, — бо наколї ти грóші óзме, то вин ужé маїи умирáтї, а доки ти грóші мут стоїитї, то й вин мўсит жїтї, бо так ти грóші на нѣго заклїитї, шo покїў ни найде си такѣй, шo абї ти грóші взьнїў, то вин дóтї не має ўмѣртї.

Зап. І. Волошанський в серпни, 1911 р., від Гарасима Джурьика з Ростїя, пов. Вижиця.

1169. Скарб у млинї.

От три парня сидять та сами с собою совїтають ця: „Кажуть, шo пїд Пацушиною мельницею водяною шкарб є. Коли б нам пїти послухать: кажуть, шo бряжчить там чимсь“. — Один і каже: „Як же нам кликать, шoб грóші принесли?“ — А другий каже: „Кликать: чорні-чорні, дайге нам грóшїй!“ — На другий день зїбрались і пішли о півночі; сїли й сидять. А один, шo пїдслухав їх, пішов туди ж ранше їх тай сїв у куточку пїд колесом. От вони приходять: „Чорні! нисїть нам грóшїй!“ — А той приготовив залїзне путо чи чел. От вони сидїли-сидїли ш час — ни чуть. „Типер ти Йван кажи!“ — От і Йван: „Чорні! нисїть нам грóшїй!“ — А той путом почина звинїть“. Цить-цить, кажуть вони, бряжчить, вже нисуть!“ — От опять ни чуть стало. Вони ще трошки ждали та вже всї разом: „Чорні! нисїть нам грóшїй!“ — Тодї той дужче: брязь-брязь! — Вони тодї: „Слава тибї, Господї! виходить стали“. — Той бряжчав-бряжчав, як хвате їх путом по плечах, вони як схватять ця та бїгти. Один бїдняга спотикнув ся та й бухнув у рїчку, забовтавь увесь та кричить: „Хто в Бога вірує — рятуйте!“

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

¹⁾ Мокрин — полонина вище Жабя, пов. Косів.

1170. Божевільний через скарби.

Правдиве оповідання, як три баби і один чоловік почали правду розмовляти: „Ох, добрі люди, дядькам, братам, дочкам і синам треба заказувати, щоб вони отих шкарбів ни брали. У Шилякині знаїш, Фенка, оч чого чоловік здурів?“ — А оч чого, панибрате? — „Вот що — хоть вірь, хоть ни вірь, так я тобі правду скажу. Оцей чоловік у Крутенькому найшов бочонок гроший, а ті гроші та головні і закляті на вісім годів. Ото він як найшов і пожив вісім год. Вийшло время, начало його лихорадкою трясти, потім світ крути ця, а тоді зовсім дурить.

Ну тут батько та мати почали ворожить од трясті, младенського, потім од хинді, водили під кури. А той зовсім здоров, начав варинякати, що на рот наверзе ця. А їх хтось научив, щоб він подивився у мазницю, то воно так як руками зніми із його боль. От вони повили у нужник, поставили мазницю і почали ласкавими словами упрасувати: „Синочок умненький та бравенький, подивися сюди — хай тобі Бог помага!“ — А батько стоїть тай каже: „Набуть з гривні ни зділаїш пятака, так жи з дурня ни буди молодця!“ — Той тоді дурак нащитинився, як їжак, як возьми мазницю — та батька по голові, а матір по спині та обох у одну кучу і поклав.

Так мати дійшла, а батько коло його. Щож тоді опієся хоть тушикою, так ни поможи ця.

Скрячали буцім на гвал, узяли, закували, у тимницю засадили. Сидить та вікна беть, а з людьми мову ведеть; як пошше розказувать, хто коли запалив, а хто таке що лидаще зробив. Люди віри й їмуть і почали скіпаця до тих людей, що на що попалили або на що покрали, бідних людей обіжали. Но правосудне началство віри ни вяло, усіх порозгоняло і слухать його запритило. Так щож людям — ни одгони ся так і лізуть. Те спрашує, де мій чоловік та що робить на Низу; салдатки спрашують, де її салдат та як служи та чи галуни заслужив; а дівчата спрашують, якого живиха дождать; чи чорнявого, а можи білявого, а можи рудого. Но, він на всякий вопрос вирзе, а баби дивую ця; просто як у око коли, так він правду говори. І тут разві баяндряси почали точить до купи: хто каже, що от паганих гроший, а хто каже, що біблії дочитав ся до кінця, от того, а третє, що собака укусила бешина — так його часником гудувать, він отдуріє. Усі людські лясни та всі розговори як усі писать, так нильзя його усе і прилічити, щоб усе до купи змстити.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1171. Смерть через викопані гроші.

Я робію храм, йик то ў нас кáжут, тай чьоловік ишьоў, а я его заклікаў; тай ми балакали і зійшли аж на грóші тай вин кáже: „Е то пустé! И я“ — кáже вин — „буў найшоў грóші, áле то пустé, шо з них? Я мўсёў іх видносіти назáд, бо мині жінка заслáбла — то мўсёў я видносіти назáд. І лікуваў і вітак і ратуваў, як то у Гуцулах е, промовійли, áле такі с того умёрла. Привіс я буў тих грóшей шос два рáзи з жінкоў, заніс у комóру тай мўсёў видносіти. Водá бўла вимулила“. — Той кáже: „Людчіку, скажі мині, на котрím місці“. — „Ий та на шьо тобі знáти, абі й ти си з лизім здібаў?“ — „Ни бій си, я си ни боó“. — І уповіў йишў акўрат, де ўни і на котрím місци і тот іх узьйў. Цес мині самій казаў. І тот заслáб і тот умёр, шьо си ни боййў. Де вин іх діў, то ўже ни можь знáти, вже я ни чюў, лишь дóста того, шьо той мині оповідаў, шьо узьйў і вид тих грóшей умёр.

Зап. Ів. Волошинський в серши, 1911, від Івана Писанюка з Ростік, пов. Вишняця.

1172. Скарбів не можна назад закопувати.

Туй буў стаўник на Сітнім. Раз найшли они из сином грóші на полопині, на Нижні, тай принесли т хакі и де би припретати, де? Заховали у землю. Тай вітак и старого шос пару рокіў мучило (спух буў и ноги му відчело) и сина такі шос нагріло (ишоў дорогоў тай унаў и закачело го у якие кабач; нагійшли люди, а він нічо ни говорит, лиш дивит сі). Син буў вітак у шпитáли, але ни помогло ніц — померь. А той (старий) лижеў, лижеў, розсинаў працю, шо ходили по сьвітáх до знáхаріў рўжних — тай померь.

То як грóші узекі из зимлі, то ни гієрь назад у землю класти.

Зап. від Петра Онуфрака в Зелениця, Надвіра, пов., 1908 р. А. Оницук.

Д О Д А Т О К.

В часі друку книжки дістав я ще отсі три оповіданя, які тут долучаю.

1173. Чорт у хмарах.

Біля сила Сонцево, Старооскольського повіту, Курської губернії, Федір Алябєв диржаз водяну мелницю. Син його, Павлиц, прирд вечиром катав ся по річці на лодці. Де ни взялись тучі і стала надвигать гроза. Тучі приближались все ближче і ближче і вже почав капать дощик. Павлиц тоді лодку направив до берега, шоб причалить, вилізти і мирщі тікати до дому. Ни доплившє до берега сажень пять, глянув на тучі і побачив там чорта, з чотирма лапами, з хвостом на пробі крокодїля, як ото

рисують на картинах, що Георгій Побідоносець конієм коле. Проміж милькав ногами і хвостом виляв, ниначе лазив по тучах і потім сховав ся між тучами. Павлин злякав ся і уже ни знав, шо йому робить. Ни доплив до берега так, як на сажень, чи й більше, плигнув прямо в воду. Вибрав ся на бериг і біг біз памяти до самого дому. З тих пір став боять ся плавать на лодці, особливо пирид вечиром і сам.

Зап. від Павлина Алябева П. Тарасевський.

1274. Домовик не дозволяє на потемки годувати дитину.

Кажуть старі люди, шо малих дітей гріх годувать ночу біз огню. Треба повсеіда світить лампу, коли потребуїть ся годувать дитину сущиками або молошною кашою. Нидавно у нас був злучай: Лакейова Машка завикла годувать свого сина ночу, бо їй ни хотілось вставать і світить лампу так, шо вона частенько годувала його в потьомках. Каша у неї стояла на поготові під рукою задалигідь приготавлина так, шо вона як тіко потребуїть ся годувать, встане, возьме дитину на руки і напиха її кашою. Скіко разів обходилоь благополушно. А то один раз ви було чоловіка дома, з панами їздив в Харків, а вона оставалась сама дома. Опівночі прокинулася, дитина плаче. Вона намацала ривочку з кашою, взяла на руки дитину і почала годувать. Чує, шось рипнуло двирми і ниначе тихенько топнуло разів два ногами. Вона стала прислухать ся, думала, шо може хавяйка йде. Коли воно ни довго думавше, тричі плюнуло і хто 'на куди дівалоь. А плюнуло здорово, аж їй мизи вочі бризки политіли. Вона тоді стала гукать на хавяйку і на хавяїна. Прийшли хавяїи і хавяйка, вона їм розказала, в чім діло. Почали обглядать веі кутка і закутки, ніде нічого ни найшли. Значить, то приходив домовий або ничистий дух лякав, шоб вона ночу в потьомках ни годувала дитину. Ночу, кажуть, біз огня нілзя нічого робить, особливо хто робе при місяцю — то страшенний гріх.

Зап. від Ганни Чирядинойої, с. Шибегино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

1175. Відьма заставляє дівку їсти здохлу собаку.

Веі кажуть, шо баба Динисиха була відьма. Ни один раз замічали, шо вона чужих коров доіла. І в добавок того Донька Хворостяного нираз хвалилась бабам, як Динисиха хотіла виучить її відьмувать. Донька Хворостяного похоже сама поохотилась научить ся відьмувать, бо вона думала, шо тут ніякої мудрості нима научить ся відьмувать. Динисиха з радістю взялась научить її, тіко сказала їй так: Глядиж ти, Донько, нічого ни бій ся і все роби, шоб тіко я тебе ни заставла. Донька Хворостяного согласилась. Дождались вони ночі. Баба Динисиха повила

Доньку до річки на ялову скриню. Діло було як раз опівночі. Прийшли вони до ялової скрині, а там лежить дохла собака і вже аж завонялась, так черви і кишать в ті собаці. Баба Динисиха і каже Доньці Хворостяного: Кусай, Донька, сю собаку! — Донька пирилякалась та гайда віттіля і бігла аж до самого дому. Після того, кажуть, вона цілих три годи чакла. Похоже од пириляку захварала. Баба Динисиха що дня опівночі ходила з відром до ялової скрині брати воду. Ни один раз люди бачили. Частенько бувало замість шутки питали в Динисиноного сина: Чи правда, шо твоя мати відьма? — А він, бувало, каже: Та хто її знає... Як би вам сказати, вона шось морокує, тіко я за нею ни хожу, шо вона робе. Ночу виходе в сіни і там шось робе, а шо робе, я ни знаю. А иноді о півночі одягнуть ся і піди з дому, а куди вона ходе, я ни сліжу і ни питаю в неї... ни мое діло.

Записав від Митра Фесенка с. Шибенино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

Паралелі.

З уваги, що матеріялів до демонології надруковано ще пропорційно до інших дуже мало — і то не тільки в нас — видучив я паралелі до надрукованих оповідань окремо і подаю при кінці книжки. З огляду знов на вагу предмету подаю бібліографію літератури і то наперед таких праць, що дотикають усіх або кількох тем, порушених у зібраних матеріялах, а потім праць, що відносять ся до окремих розділів книжки.

Том I.

Ч. 21. За марний гріш. — В. Милорадович, Казки і оповідання, ст. 71.

Ч. 43. Бідний баранець. — А. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 54—55, ч. 7. — П. Чубинській, Труды, ст. 183.

Ч. 114. Страх у горальни. — А. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 57—60, ч. 9.

Ч. 129—133. Заміна люльки. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 96, ч. 16.

Ч. 209. Фебра і тиф. — П. Чубинській, Труды, I, ст. 222.

Ч. 213. Мама приходить по смерти до дитини. Ч. 214. Як у Потоці ходила жінка по смерти. — В. Милорадович, Казки і оповідання, ст. 8—9. — П. Чубинській, Труды, II, ст. 405, ч. 115. — А. Аванасєвъ, Нар. рус. сказки, II, ст. 320. — P. Sébillot, Contes des provinces de France, ст. 257, ч. 51. — А. Малинка, Сборникъ матеріяловъ, ст. 274—275, ч. 12.

Ч. 232. Мерлець на гостині. — А. Keller u. E. Seckendorf, Volkslieder aus der Bretagne, ст. 86—88, ч. 19. — В. Милорадович, Казки і оповідання, ст. 25. — Б. Гринченко, Етногр. матеріялы, I, ч. 210. — А. Аванасєвъ, Народ. рус. сказки, II, ч. 205.

Ч. 235. Мерлець і відважна дівчина. Ч. 236. Мерлець без шапки. — В. Милорадович, Казки і оповідання, ст. 21—22. — П. Чубинській, Труды, II, ч. 125. — А. Аванасєвъ, Народ. рус. сказки,

т. II, ч. 205. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 275—276, ч. 14. — Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 134—135, ч. 171. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія, ст. 62—63, ч. 2.

Ч. 237. Мерлець забирає коханку. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 18—19 (два вар.). — P. Sébillot, Contes des prov. de France, ч. 54. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 276—277, ч. 15. — Пор. балади В. Жуковського: „Лепора“, „Людмила“, „Світляка“. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 210, ч. 12.

Бібліографія сеї теми пор. Етногр. Збірник, т. XXIX, ст. 294—297, ч. 45.

Ч. 282. Вовкулак. — О. Kolberg, Pokucie, III, ст. 106—107, ч. 2. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 213, ч. 2. — А. Онишук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 131, ч. 4.

Ч. 307. Як наймит викивав відьму. — О. Kolberg, Pokucie, III, ст. 110—111, ч. 9.

Ч. 315. Як взять доїхав кінця тещі-відьми. — О. Kolberg, Pokucie, III, ст. 111—112, ч. 12. — А. Онишук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 129—130, ч. 10.

Том II.

Ч. 89. Як чорт утопив слугу. — М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и рассказы, ст. 54, ч. 22.

Ч. 114. Музика грає чортам. — М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и рассказы, ст. 52—54, ч. 19—20. — М. Рудченко, Народ. южнор. сказки, I, ст. 74. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 186. — Б. Гринченко, Етногр. матеріали, II, ст. 58—59, ч. 61.

Ч. 120. Як чорт у богача служив. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 64—66. — Б. Гринченко, Етногр. матеріали, II, ст. 66—71, ч. 68.

Ч. 131. Як дідько торгував з бабою. — Б. Гринченко, Етногр. матеріали, II, ст. 85—87, ч. 73. — И. Рудченко, Народ. сказки, I, ч. 29. — Moszyńska, Bajki, ч. 21. — J. Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego, (Zbiór wiadom. do antr. kr., т. IX, ст. 130, ч. 21).

Ч. 140. Собака вірнійша від жінки. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія, ст. 59—61, ч. 34. — Б. Гринченко, Етногр. матеріали, II, ст. 62—63, ч. 65. — И. Рудченко, Народ. сказки, I, ч. 40.

Ч. 404. Античко зі зноска. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы, ст. 57, ч. 28.

Ч. 473. Недолітки. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 206—207, 209, 211. — А. Nowosielski, Lud ukraiński, II, ст. 51—56.

Ч. 476. Дівчина заскоботана русалками. — Етногр. Збірник, V, ст. 212. — Ріжні оповіданя про русалок пор. у Б. Гринченка, Изъ усть народа, ст. 114—118. — Романовъ, Бѣлор. Сборникъ, IV, ст. 139—140 і ст. 216, ч. 61. — О. Kolberg, Pokucie, III, ст. 96—101; Krakowskie, III, ст. 45—49. — Fedorowski, Lud białoruski, I, ст. 75—76. — А. Nowosielski, Lud ukraiński, II, ст. 16.

Ч. 486. Морські панци. — Зоря, 1883, ст. 233. — М. Драгомановъ, Малорус. нар. преданія, ст. 96, ч. 8. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 211. — Fedorowski, Lud białoruski, I, ст. 108—109.

- Ч. 489. Підміна. — Ястребовъ, Матеріали, ст. 79—80.
- Ч. 492. Як дитина зиму зіла. — Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 7—8, ч. 12. — Житє і Слово, 1895, I, ст. 186, ч. 21.
- Ч. 494. Потерчата по сімох роках. — Житє і Слово, 1894, кн. 6, ст. 355; 1895, кн. 6, ст. 361. — Зоря, 1882, ст. 78—79 і 370. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 102.
- Ч. 547. Дві пропасниці. — J. Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom. do antrop. kr., т. IX, III, ст. 132—133, ч. 23).
- Ч. 748. Опир і піяк. — Б. Гринченко, Етногр. Матеріали, I, ст. 52—56, ч. 86; II, ст. 97—99, ч. 81—82. — П. Чубинскій, Труды, II, ст. 417—420, ч. 123. — Харьков. Сборникъ, IX, ст. 248, ч. 21. — Сборникъ Харьк. ист. ф. Об-а, III, ст. 222—224 і 226—228. — Етногр. Збірник, I, ст. 5—8, ч. 2.
- Ч. 751. Піп — опир. — A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 31—33, ч. 2.
- Ч. 765. Звідки беруть ся вовкулаки. — П. Ивановъ, Нар. рассказы о вѣдмахъ и упыряхъ, ст. 206—207.
- Ч. 772. Як пізнати відьму. — П. Ивановъ, Народ. рассказы о вѣдмахъ и упыряхъ, ст. 165.
- Ч. 798. Як відкопували відьми. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 205, ч. 4.
- Ч. 799. Як дитина бігала по шнурі. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 206, ч. 7.
- Ч. 827. Смерть відьми. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 2. — Той сам, Укр. вѣдьма (відб. з Київ. Стар., 1901), ст. 16.
- Ч. 844. Чарівниця колесом. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 271—272, ч. 8.
- Ч. 872. Ніж у терлиці. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 205, ч. 5.
- Ч. 896. Як син убив матір відьму. — Б. Гринченко, Етногр. Матеріали, II, ст. 108, ч. 86.
- Ч. 902. Жовнір і відьма. — Б. Гринченко, Етногр. Матеріали, I, ст. 60—61, ч. 89. — И. Манжура, Сказки, ст. 138. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 196. — A. Podbereski, Mater. do demonol. ludu ukraińskiego, ст. 40—43, ч. 8.
- Ч. 906. Як парубок потяв відьми. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы, ст. 70, ч. 11. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 111, ч. 10. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 197—198.
- Ч. 908. Як вояк підкував відьму. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 207—208, ч. 9.
- Ч. 910. Відьма з Космача. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 208—209, ч. 10. — П. Ивановъ, Народ. рассказы о вѣдмахъ и упыряхъ, ст. 169.
- Ч. 911. Відьма над відьмами. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 206—207, ч. 8.
- Ч. 919. Салдат і відьма. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и рассказы, ст. 71—73, ч. 14. — П. Чубинскій, Труды, I,

ст. 200—203, II, ст. 27—28. — И. Рудченко, Народ. южнор. сказки, II, ст. 27. — Б. Гринченко, Этногр. матеріали, I, ст. 66—71, ч. 92—93; ст. 284—287, ч. 209; II, ст. 110—115, ч. 88. — И. Манджура, Малор. сказки, ст. 166—169. В. Ястребовъ, Матеріали, ст. 64—66. — Киев. Старина, 1894, III, ст. 551—552. — П. Ивановъ, Нар. рассказы о вѣдьмахъ и упыряхъ, ст. 201—205.

Ч. 920. Вѣдьми — дякові коханки. — В. Милорадович, Казки і оповідання, ст. 30—31. — А. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 33—34, ч. 3.

Ч. 921. Лиха година. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 207.

Ч. 923. Чіпки. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 211, ч. 1. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 110—111, ч. 14.

Ч. 1027. Гуцул кидає з землі кілок у дїрку в бані. — А. Онищук, Матер. до гуц. демонології, ст. 112—113, ч. 2.

Ч. 1036. Чарівник і гончар. — П. Ивановъ, Нар. рассказы о вѣдьмахъ и упыряхъ, ст. 198.

Ч. 1047. Зачарована горівка. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 108, ч. 9.

Ч. 1050. Гуцул добуває молока ножиком. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 108, ч. 10.

Ч. 1079. Хмарник у Семаківцях. — А. Онищук, Матер. до гуц. демонології, ст. 123, ч. 3.

Бібліографія.

1.

V. Bugiel, Aus dem ruthenischen Volksglauben (Zeitschrift für österr. Volkskunde, 1895) — вірування про смерть, мерців, опирів, чортів, відьм і ин.

М. Васильєвъ, Антропоморфическія представленія въ вѣрованіяхъ украинскаго народа (Этногр. Обзорніе, 1890, кн. IV, ст. 87; 1892, кн. XV, ст. 157).

А. Дмитрюковъ, Очеркъ демонологіи малороссіянь. Маякъ, 1844, т. XII, кн. 25, ст. 55—58. Також: Москвитанинь, 1865.

П. Ивановъ, Очеркъ возрѣній крестьянскаго населенія купянскаго уѣзда на душу и на загробную жизнь (Відбитка зі „Сборника Харьк. Истор. фил. Общества“, т. XVIII). Харьковъ, 1909.

Вяч. Каминскій, Къ народной демонологіи (Кіев. Старина, 1906, 5—6, 9—12).

Н. Костомаровъ, Славянская міеологія. Кіевъ, 1847. Извлечение изъ лекцій читанныхъ въ университетѣ св. Владиміра во второй половинѣ 1846 г.

Д. Кравченко, О новооткрытомъ славянскомъ богѣ Раѣ (Кіев. Старина, 1886, кн. IX, ст. 162).

Leger L, Etudes de mythologie slave. Paris, 1895.

В. Забѣтки о малорусской демонологіи (Кіев. Старина, 1899, кн. VIII, ст. 196; кн. IX, ст. 379).

В. Милорадовичъ, Украинскія тайныя знанія и чары (Сборникъ харьк. Истор. фил. Общества, т. XVIII, ст. 232—243).

Наука, 1874: О знахарахъ и знахоркахъ, о планетныкахъ, вовколакахъ, чаривныкахъ и чаривныцахъ, о упырахъ и упырыцахъ и о тыхъ грошахъ що въ земли горять, якъ ихъ чортъ пересушуе.

А. Николаевъ, Очерки демонологіи Малороссіянь Суджанскаго уѣзда. (Курскія Губер. Вѣдомості, 1853, ч. 14).

Антін Онищук, Матеріяли до гуцульської демонології. Ст. 1—139 (Матеріяли до укр. етнології, т. XI, 1909).

Очеркъ демонологіи Малороссіянь. Москвитанинь, 1842, XII.

Л. Розенбергъ, Повѣрія и предразсудки (Кубанскія Област. Вѣдомости, 1900, ч. 207, — про вѣдьми, знахарів, мерців і ин.).

Ө. Рыльскій, Къ изученію украинскаго народнаго міровозрѣнія (Кіев. Старина, 1890, кн. IX, ст. 341; кн. X, ст. 1; кн. XI, ст. 195).

Н. Сумцовъ, Культурныя переживанія. Кіевъ, 1890.

Н. Сумцовъ, Колдуны, вѣдьмы и ушыри (відбитка зі Сборн. Харьк. Истор. фил. Общества, т. III). Вібліографія.

Ю. Яворскій, Къ исторіи карпато-русскаго фольклора XVIII вѣка (Сборникъ Харьк. Истор. фил. Общества, т. XVIII, ст. 272—278).

В. Ястребовъ, Изъ народныхъ усть (Этногр. Обзорніе, 1895, кн. XXV) — про холеру, блуд, злих духів і ин.; 1896, кн. XXXI — про змія, закопані скарби, чоловіка, що завмирає і ин.

2.

I. Чорти.

Б. Гринченко, Этногр. матеріали, I, ст. 38—44, ч. 73—79; II, ст. 55—87, ч. 58—73.

Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 90—108, ч. 113—134.

М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и рассказы, ст. 42—61, ч. 1—34 і ст. 390—391.

А. Ө. Кистяковскій, Къ исторіи вѣрованія о продажѣ души черту (Кіев. Старина, 1882, VII, ст. 130—186).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусѣвичъ, Преданія... жителей Подѣсья: Черти.

О. Коlberg, Rokucie, III, ст. 81—91, ч. 1—4.

Д. Лепкый, Чортъ (Зоря, 1887, ч. 3).

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ по малор. фольклору, ст. 262—268, ч. 1—3.

В. Милорадовичъ, Казки і оповідання записані в Лубенщині. Ст. 56—72 (збірка ще не скінчена).

А. Омскій, Изъ народныхъ повѣрій о чертѣ (Кіев. Старина, 1883, кн. XI, ст. 514).

А. Онищукъ, Матеріяли до гуцуль. демонологіі, ст. 64—92, 4, ч. 1—62.

Прибыльскій, Черти въ продажѣ (Кіев. Старина, 1885, кн. VI, ст. 350),

П. Чубинскій, Трулы, ст. 183—192: Черти.

II. Страхи.

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 274, ч. 11.

А. Онищукъ, Матер. до гуцуль. демонологіі, ст. 92—96, 5, ч. 1—16.

А. Podbereski, Mater. do demonologii-ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV), ст. 46—48, ч. 1—3; ст. 54—60, ч. 7—9.

III. Хованці.

Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 109—113, ч. 137—144.

Дуже богату збірку оповідань про домовика зібрав П. Ивановъ, Народные рассказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. (Ма-

теріали для характеристики міросозерцання крест'янського населенія Куп'янського уѣзда). Харьковъ, 1893. Ст. 2—31.

Д. Лепкій, Хованецъ або богъ домовикъ (Зоря, 1883, ч. 7).

А. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiad., т. IV, 3), ст. 7, ч. 3.

Чернигов. Губ. Вѣдости. 1848. Стата: П. Лѣвевичъ, Этногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Домовые.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 192: Домовой; ст. 208: Вихованці.

В. Ястребовъ, Матеріали по этнографіи новоросс. края, ст. 77—78.

IV. Ріжні духи.

Про болотяника пор. оповіданя: В. Милорадович, Казки і оповіданя записані в Лубенщині. Ст. 47—48.

Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 108—109, ч. 135—136.

Ріжні оповіданя про водяника пор. П. Ивановъ, Народные рассказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 38—45. — В. Милорадович, Казки і оповіданя записані в Лубенщині. Ст. 41—47.

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріали, I, ст. 44, ч. 80 (лісовик).

Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 10—14, ч. 15—18.

Ріжні оповіданя про лісовика пор. П. Ивановъ, Народные рассказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 32—38. — В. Милорадович, Казки і оповіданя записані в Лубенщині. Ст. 48—51.

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонологіи, ст. 62—64, ч. 3 (лісовики).

Чернигов. Губ. Вѣдомости, 1861, ч. 4: П. Ефименко, Нѣсколько словъ о Полисунѣ.

Бор. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 2—5, ч. 2—7 (оповіданя про змія).

А. Малинка, Къ легендамъ и повѣр'ямъ о зміяхъ (Этногр. Обзоріе, 1897, кн. XXXV, ст. 125).

Оповіданя про змія пор. В. Милорадович, Казки і оповіданя записані в Лубенщині. Ст. 51—56.

О. Kolberg, Pokucie, III, ст. 103, ч. 3 (Letawica).

Д. Лепкій, Зъ вированя нашего люду: Перелесникъ, манія, мара (Зоря, 1884, ч. 5).

А. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 9—13, ч. 1 (перелесник).

В. Ястребовъ, Матеріали по этнографіи новоросс. края, ст. 78 (перелесник).

А. Онищук, Матеріали до гуцуль. демонологіи, ст. 59—61, ч. 2 (чугайстирь).

Д. Лепкій, Народни повір'ки про витерь (Зоря, 1882, ч. 21).

А. Онищук, Матеріали до гуцульської демонологіи, ст. 9—12, ч. 8: Вітер.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 192—193: Лѣсовой, перелестникъ, лизунъ, полевой, болотяникъ, очеретяникъ, скарбникъ.

П. Ивановъ, Народные рассказы о долѣ. (Відбитка зі „Сборника Харьк. Истор. фил. Общества, т. IV). Харьковъ, 1892.

Ю. Яворскій, Галицко-русскія повѣрія о дикой бабѣ. СПетербургъ, 1898.

V. Богині й русалки.

Б. Гринченко, Етнографическіе матеріали, I, ст. 45, ч. 81.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 114—118, ч. 145—154 (русалки).

Ряд оповіданъ про русалок подає: П. Ивановъ, Народные рассказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 45—52.

Кієвлянинъ, 1865. Статя: И. Трусѣвичъ, Преданія... жителей Подлѣсья: Русалки.

О. Kolberg, Pokucie, III, ст. 96—101, ч. 1.

N. Łopaciński, Dwa podania ukraińskie o syrenach (Wisła, 1900, ст. 597, перекладено і надруковано в „Кієв. Старинѣ“, 1900, кн. XII, ст. 179).

В. Милорадовичъ, Запѣтки о малорус. демонологіи. Русалки (Кієв. Старина, 1899, кн. VIII). — В. Милорадовичъ, Казки і оповіданя, ст. 35—41.

А. Онищук, Матеріали до гуцуль. демонологіи, ст. 56—59, ч. 1 (паяўки).

В. Пассекъ, Очерки Россіи. Петербургъ, 1840. Кн. III, ст. 185—196: Русалка.

А. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiad., т. IV), ст. 3 7, ч. 1—2.

Чернигов. Губ. Вѣдомости. 1848. Статя: П. Лѣневичъ, Етногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Русалки.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 206—207: Мавки, русалки; ст. 209: Мемозивы; ст. 211: Морські люди; ст. 211—212: Лісовы люди.

П. Шафарикъ, О русалкахъ. (Зоря Галицка, 1851, ч. 19—20).

В. Шухевичъ, Гуцульщина, V, ст. 198—202, ч. 1—5.

VI. Підміни й потерчата.

О. Kolberg, Pokucie, III, ст. 102, ч. 2 (Stradcze).

А. Podbereski, Materjały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiad., т. IV, 3), ст. 8, ч. 4.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 193—195: Одмінокъ.

В. Ястребовъ, Матеріали по этнографіи новорос. края, ст. 79—80.

VII. Блуд.

Д. Лепкый, Зъ вированя нашего люду: блудъ або манъ, обій-ныкъ (Зоря, 1884, ч. 23).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонологіи, ст. 96, 6.

A. Podbereski, *Materyaly do demonologii ludu ukraińskiego* (Zbiór wiadom., t. IV, 3), ст. 48—54, ч. 4—6.

VIII. Смерть і хороби.

Б. Гринченко, *Изъ усть народа*, 118—128, ч. 155—163.

Г. Данилевскій. *Смерть*. Украинска сказка. — *Подсѣвжникъ*, ч. 9. 1859. (Казка віршами).

О. Kolberg, *Pokucie*, III, ст. 92—95, ч. 6.

А. Малинка, *Сборникъ матеріаловъ*, ст. 287, ч. 19.

A. Podbereski, *Materyaly do demonologii ludu ukraińskiego* (Zbiór wiadom., t. IV, 3) ст. 24—28, ч. 8—9 (чума, холера).

П. Чубинскій, *Труды*, ст. 217—219: *Смерть*; ст. 221—222: *Болѣзни: лихорадка, холера, чума*.

IX. Мерці.

Б. Гринченко, *Этнографическіе матеріалы*, I, ст. 48—52, ч. 83—85; II, ст. 92—96, ч. 76—79.

Б. Гринченко, *Изъ усть народа*, ст. 130—142, ч. 165—174 і ст. 387—388, ч. 360.

М. Драгомановъ, *Малор. народ. преданія и рассказы*, ст. 62—67, ч. 1—5 і ст. 391—393.

Д. Ленкый, *Про небищикѡвъ* (*Зоря*, 1890, ч. 10—11 і тамже, 1892, ч. 13).

А. Малинка, *Сборникъ матеріаловъ*, ст. 274—277, ч. 12—15.

Значна збірка оповідань про мерців надрукована у В. Милорадовича, *Казки і оповідання, записані в Лубенщині* (*Труды полтав. ученой архивной комиссії*. Вып. VIII—IX). Ст. 1—35.

В. Милорадовичъ, *Замѣтки о малорус. демонологіи. Мертвецы* (Кіев. Старина, 1899, кн. VIII).

М. Олельковичъ, *Антивъ М. Тапсьскый* (Основа, 1861, кн. VIII, ст. 29—32).

А. Онищук, *Матеріяли до гуцуль. демонологіи*, ст. 51—54, ч. 1—14.

И. Созоновичъ, *Русскіе варианты сказки о женихѣ-мертвецѣ* (*Рус. Филологич. Вѣстникъ*, 1890, кн. IV, ст. 332—334).

Н. Сумцовъ, *Пѣсни и сказки о живомъ мертвецѣ* (Кіев. Старина, 1894, кн. III, ст. 440).

Н. Сумцовъ, *Мертвая рука* (Кіев. Старина, 1891, ст. 482—483).

В. Ястребовъ, *Какъ баба замирала* (Кіев. Старина, 1894, кн. XII).

X. Покутники.

В. Милорадович, *Казки і оповідання*, ст. 13.

XI. Топельники й висільники.

А. Онищук, *Матеріяли до гуцуль. демонологіи*, ст. 55, ч. 3—4.

Fr. Rehoj, *Halicsko-ruský topelnyk* (Svět, XXXI, ст. 419—420).

П. Чубинскій, *Труды*, ст. 209: *Вішалникъ, утопленники*.

ХII. Опирі.

J. Vahulevič, O upjrech a vidmach. Časopis českého Museum. Прага, 1840. XIV, вип. III, ст. 232—261.

П. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, ст. 52—56, ч. 86; II, ст. 96—105, ч. 80—85.

П. Ефименко, Упыри (Кіев. Старина, 1883, кн. VI, ст. 371).

П. Ивановъ, Народные рассказы о вѣдьмахъ и упыряхъ (Сборникъ Харьков. Исгор. фил. Общества, т. III, ст. 219—228).

Кіевлянинъ, 1865, ч. 87: Объ упыряхъ.

К. Кошовикъ, Живой упырь въ борьбѣ съ умершими упырями (Кіев. Старина, 1884, кн. I, ст. 169).

Миронъ, Сожженіе упырей въ с. Нагуевичахъ въ 1831 г. (Кіев. Старина, 1890, кн. IV, ст. 101).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонологіи, ст. 106—112, 1, ч. 1—16.

A. Podbereski, Materyaly do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 13—24, ч. 2—7.

Слово, 1880 (Львів): Повѣрья малороссійскія: Упырь (ч. 82—83).

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 205—206: Упырь.

Я. Ш. Убийство упыря въ Кіевщинѣ во время чумы 1770 г. (Кіев. Старина, 1890, кн. II, ст. 338).

J. Jaworski, Südrussische Vampyre. Berlin, 1898.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новорос. края, ст. 74—77.

ХIII. Вовкулаки.

Ст. Александровъ, Вовкулака, украинське повірье, розказъ въ стихахъ. (Южный Русскій Сборникъ А. Метлинскаго. Харьковъ, 1848).

И. Бѣньковскій, Рассказъ о вовкулакахъ (Кіев. Старина, 1894, кн. XII).

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, ст. 45—47, ч. 82; II, ст. 126—128, ч. 93.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 175—176, ч. 205—206.

П. И(вано)въ, Кое что о вовкулакахъ и по поводу ихъ (Кіев. Старина, 1886, кн. VI, ст. 356).

П. Ивановъ, Вовкулаки (Юбилейный сборникъ въ честь В. О. Миллера, Москва, 1900, ст. 292).

С. Исаевичъ, Еще рассказецъ о вовкулакахъ и чаровникахъ (Кіев. Старина, 1883, кн. XII, ст. 700).

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 106—108, ч. 8.

Д. Лепкый, Дещо про вовкулаквъ (Зоря, 1885, ч. 2).

А. Онищук, Матер. до гуц. демонологіи, ст. 130—134, ч. 1—9.

A. Podbereski, Materyaly do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 28—29, ч. 10.

П. Ревякинъ, Сближенія и слѣды. I. Вовкулаки. Невро-литвины (Основа, 1861, кн. XI—XII, ст. 129).

А. Сахонова, Про вовкулаквъ (Кіев. Старина, 1894, VI, ст. 543—545).

Слово, 1880 (Львів): Повѣрья малороссійскіи: Волколакъ (ч. 82—83).

Юл. Целевичъ, Вовкулаки (Дило, 1891).

Чернигов. Губ. Вѣдомости. 1848. Статя: П. Лѣвевичъ, Этногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Вовкулаки.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 206: Вовкулака.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 212—213, ч. 12.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новорос. края, ст. 70—74.

XIV. Відьми й чарівниці.

Колдовство. Документы, процессы, изслѣдованіе В. Б. Антоновича. Петербургъ, 1877. (Окрема відбитка в I т. „Трудовъ“ П. Чубинського. Сама студія, без документів, вийшла також в україн. перекладі: В. Антонович, Чари на Україні. Переклад В. Гнатюк, Львів, 1905).

J. Vahulevič, O uprjech a vidmach. Časopis českého Museum. Прага, 1840. XIV, вип. III, ст. 232—261.

Г. М. Вѣдмы (Недѣля, 1875, ч. 46).

Вол. Гнатюк, Купане й палене відьм у Галичині (Матер. до укр. етнології, т. XV).

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, 57—61, ч. 87—89; ст. 283—287, ч. 207—209; II, ст. 108—120, ч. 86—89.

Б. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 144—162, ч. 175—194.

М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и рассказы, ст. 68—77, ч. 1—21 і ст. 393—395.

П. Ефименко, Судъ надъ вѣдмами (Кіев. Старина, 1883, кн. XI, ст. 374; кн. XII, ст. 697).

И(вановъ) П. Изъ области народныхъ малор. легендъ (Этногр. Обзоршіе, кн. XXI, ст. 88—91).

П. Ивановъ, Народные рассказы о вѣдмахъ и упыряхъ (Сборникъ Харьк. Истор. фил. Общества, т. III, ст. 156—219).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусовичъ, Преданія... жителей Полѣсья: Вѣдмы

Кіевская Старина, 1886, кн. II, ст. 279; кн. IV, ст. 684; кн. V, ст. 79; кн. VII, ст. 490; кн. VIII, ст. 693; кн. IX, ст. 81: Вѣдма, полѣсскій рассказъ.

Н. Кобринська, Відьма (Відбитка в „Народа“, 1894).

О. Kolberg, Rokucie, III, ст. 108—131, ч. 1—49.

М. Н. Макаровъ, Русскія преданія. Москва. 1838. Кн. 2, ст. 103: Вѣдма.

А. Малинка, Рассказы о вѣдмахъ (Кіев. Старина, 1894, кн. III, ст. 551).

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 268—274, ч. 4—10.

И. Манджура, Сказки, пословицы і т. д., 1890, ст. 134—140.

П. Мартиновичъ, Украиньскы Записи, ст. 205—209 і 313—314.

В. Милорадовичъ, Украинская вѣдма (Кіев. Старина, 1901, II, ст. 217—233).

Н. Оглоблинъ, Сожженіе вѣдмы (Кіев. Старина, 1887, кн. V, ст. 195).

А. Онищук, Матер. до гуц. демонологіі, ст. 125—130, ч. 1—11.
 A. Podbereski, Materiały do demonologii ludu ukraińskiego
 (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 29—46, ч. 1—9.

Евг. Пѣтуховъ, Серапіонъ Владимирскій, рускій проповѣдникъ
 XIII вѣка. СПетербургъ, 1888.

Слово, 1880 (Львѣв): Повѣрья малороссійскіи: Вѣдьма (ч. 82—83).

Н. Сумцовъ, Параллели къ повѣсти Гоголя „Вій“ (Кіев. Ста-
 рина, 1892, III).

К. Цыбульскій, Всенародное купанье вѣдьмъ въ озерѣ и су-
 дебная отъ того волокита (Кіев. Старина, 1885, кн. XI, ст. 566).

Чернигов. Губ. Вѣдомости, 1848. Статя: П. Лѣвевичъ,
 Этногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Вѣдьмы.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 196—205: Вѣдьмы, вѣдьмакъ.

В. Шухевичъ, Гуцульщина, V, ст. 203—210, ч. 7.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новоросс. края, ст.
 64—70.

XV. Знахарі й чарівники.

О. Авдыковскій, Ворожбиты и знахори (Миръ, 1887, ч. 43).

Ив. Борозна, Поэтическіе очерки Украины, Одессы и Крыма.
 Москва, 1837. Ст. 35—46.

Бѣлокурый. Знахари и бабы (Одесскій Вѣстникъ, 1865, ч.
 107—109).

Волынь, 1890, ч. 64: О вѣдунахъ.

В. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, II, ст. 121—126, ч.
 90—92.

В. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 163—174, ч. 195—204.

День, 1892, ч. 1396: Знахарка Мелитопольскаго уѣзда Таври-
 ческой губ.

М. Довнаръ-Запольскій, Современное дѣло о знахарствѣ
 (Кіев. Старина, 1892, кн. III, ст. 498).

П. Еф(именко), Попытка околдовать волостной судъ (Кіев. Ста-
 рина, 1884, кн. III, ст. 508). — Околдованіе начальства (тамже, 1886,
 кн. V, ст. 175).

Н. Зарудный, Сываніе змѣй знахарями (Харьковскій Сборникъ,
 1887, ст. 261).

П. Ивановъ, Знахарство, шептанье и заговоры (Кіев. Старина,
 1885, кн. XII, ст. 730).

R. F. Kaindl, Viehzucht und Viehzauber in den Ostkarpaten
 (Globus, 1896, ч. 24).

R. F. Kaindl, Die Viehzucht und der Viehaberglauben bei den
 Huzulen, 1896. — Ся статя друкowana також по польськи в журналі
 „Lud“ (1896) п. н. „Pasterstwo i wierzenie pasterskie u Huculów.

R. F. Kaindl, Zauberglaube bei den Ruthenen in der Buko-
 wina und Galizien (Kleine Studien, ст. 31—40).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: П. Трусуввичъ, Предавія... жителей
 Подлѣсья: Знахари. — 1876, ч. 94: О знахаряхъ и знахаркахъ въ Зве-
 нигород. уѣздѣ. — 1877, ч. 80: Знахари и суевѣрія въ Сосниц. у.;
 ч. 183: О знахарѣ.

Н. Кондратковскій, Малорусскіє знахари и знахарки и ихъ способы лѣченія (Врачъ, 1892, ч. 10 і окремо).

В. Марковичъ, Знахарки новаго типа (Кіев. Старина, 1891, кн. XII, ст. 413).

А. Мердеръ, Колдовство въ 1863 г. (Кіев. Старина, 1900, I, ст. 1—2).

В. Мякотинъ, Дѣло о волшебствѣ (Кіев. Старина, 1890, кн. XII, ст. 515).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 112—121, 2, ч. 1—22.

А. Podbereski, Materyaly do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 60—68.

А. Селецкій, Колдовство въ юго-западной Руси въ XVIII ст. (Кіев. Старина, 1886, кн. VI, ст. 193).

Харьковскія Губ. Вѣдомости, 1888, ч. 190 і 207: Замятка о сзываніи звѣй.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 207—208: Чаровникъ, ворожбытъ; ст. 209: Характерникъ; ст. 209—210: Знахарь.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 211—212, ч. 9—10; ст. 214—221, ч. 14—19.

Южный Край, 1890, ч. 3172: О деревенскихъ знахаряхъ и ихъ заговорахъ.

XVI. Хмарники.

Fr. Kaindl, Die Wetterzauberei bei den Rutenen und Huzulen (Mittheilungen der k. k. geogr. Gesellschaft in Wien, 1894, ч. 10).

А. Мердеръ, Средство къ отклоненію тучъ (Кіев. Старина, 1900, кн. VII—VIII, ст. 18).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонології, ст. 121—125, 3—4.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 221—225, ч. 1—9.

XVII. Інклюзники.

М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и рассказы, ст. 35, ч. 41.

П. Ивановъ, Народные рассказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 19—21.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 213—214, ч. 13.

V. Šcurat, Zaubergeld (Am Urquel, 1893). Ся сама сгата появилася в перекладі в „Ділі“, 1893, ч. 53, 55—57, и. н. Зачаровані гроши.

XVIII. Закопані скарби.

В. Гнатюк, Народні оповідання про опришків. XII. Опришківські комори, ст. 295—305, ч. 245—258.

В. Гринченко, Етнографическіє матеріали, I, ст. 61, ч. 90; II, ст. 141—144, ч. 94—97.

В. Гринченко, Изъ усть народа, ст. 178—188, ч. 207—214.

М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и разказы, ст. 78—88, ч. 1—14 і ст. 395—399.

П. И(вановъ), Народные разказы о кладахъ (Харьковскій Сборникъ, 1890).

К—й О. Р. Изъ народныхъ разказовъ о кладѣ (Кіев. Старина, 1884, XI, ст. 545—550).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусувчичъ, Преданія... жителей Полѣся: Клады и могилы.

Кіевская Старина, 1883, кн. VI, ст. 387; кн. VII, ст. 592; кн. VIII, ст. 770: Клады въ Кіевѣ и его окрестностяхъ; 1884, кн. XI: Изъ народныхъ разказовъ о кладѣ, ст. 545.

О. Л. Къ исторіи народнаго повѣрья о „скарбахъ“ (Кіев. Старина, 1903, кн. V, ст. 90—92).

О. Л.-ъ е. Закляти гроши (Кіев. Старина, 1897, кн. VII—VIII, ст. 16).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонологіі, ст. 96—103, 7, ч. 1—18.

Харьковскія Губ. Вѣдомости, 1889, ч. 137 і 149: О кладахъ и кладоискательствѣ.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 96—99: Кладъ.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 195—197, ч. 1—5.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи малорос. края, ст. 138—142, ч. 12.

Друкарська похибка.

Через недогляд у друкарни перемінено два титули, які мають звучати:

Ч. 1055. Знахар посилає миши.

Ч. 1058. Млинський камінь сунеть ся за дідом.

У тексті надруковано хибно навпаки.

З М І С Т.

Передне слово	Ш—IV
Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків, II.	V—XXVI

IX. Мерці.

	стор.		стор.
558. Де живуть душі мерців	1	575. Небіщик у жінки	8
559. Чому не можна чесати ся в неділю	1	576. Дитина від мерця	9
560. Як баба умирала	1—2	577. Як мельник ходив по смерти	9
561. Небіжка поучує діти	2	578. Сердитий мерлець	9—10
562. Небіжка приходять плекати дитину	2	579. Подушка на мерця	10
563. Мати вставляєть ся по смерти за дитиною	2	580. Небіжка мама лягає на доньку	10—11
564. Мати відвідує по смерти діти	2—3	581. Небіжка капітанка	11
565. Небіжка у дітей	3—4	582. Дівка в биндах	11
566. Двічі похована	4—5	583. Небіжка в білих одязі	11
567. Небіжка приходять до чоловіка	5	584. Баба в рантусі	11
568. Як дівчина ожила по смерти	5	585. Небіжка стає в вікні	12
569. Вмерла дитина показуєть ся мамі	6	586. Померша рушає клямкою	12
570. Мама видить свою вмерлу доньку	6	587. Хлоп бє небіжку на цвинтари	12
571. Як небіжка донька ходила до мамі	6	588. Як жінка приходила за свічкою	12—13
572. Як умерлий чоловік ходив до жінки	7	589. Собака гребе яму	13—14
573. Як жінка позбула ся з хати небіжника	7	590. Як довго ходить мерлець	14
574. Як жінка відігнала вмерлого чоловіка	7—8	591. Чому не можна плакати за небіщиком	14
		592. Не вільно плакати за мерцем	14
		593. Несповіданий небіщик зі свічкою	14
		594. Мерлець не здоровкаєть ся	14—15
		595. Як дідо снів ся	15
		596. Дядько не дає спокою	15—16

	стор.		стор.
597. Мерлець під плотом	16	634. Небішки приходять заку-	
598. Мерлець розмовляє з сином	16	рйти	28
599. Форналь ходить до коний	16—17	635. Мерці ходять на пущене	28—29
600. Мерлець пуджає коні на		636. Що дають мерцям на пу-	
цвинтари	17	щене	29
601. Мерлець іде дорогою і ми-		637. Мерці співають на цвин-	
нає	17	тари	29
602. Мерлець іде наперед жи-		638. Як річи пересували ся	29—30
вого	17—18	639. Мерлець упоминає ся за	
603. Мерлець гримає у стилі ліає		довг	30
на ліжко	18	640. Мертвий довжник	30—31
604. Мерлець стріляє	18	641. Як відданиця викрутила ся	
605. Мерлець біжить за паруб-		від мерця	31
ком	18	642. Вмерлий коханок	31—32
606. Мерлець ловить чоловіка	18—19	643. Мерлець хапає коханку	32
607. Як парубок умер через		644. Мерлець забирає жінку на	
страха	19	своє гавдівство	32—33
608. Наймит стереже вмерлого		645. Земля викидає мерця	33—34
газду	19—20	646. Як дівка зняла шапку з	
609. Дяк і мерлець	20	мерця	34
610. Мерлець перестрашив дяка	20	647. Дівка та опир	34—35
611. Утеча перед мерцем	20	648. Ніп ховає мерцеву шапку	35
612. Як баба хотіла задушити		649. Мерлець хапає дівчину	36—37
дячка	21	650. Страх перед замерзлим чо-	
613. Як дяк убив теля	21—22	ловіком	37
614. Як піп налякав ся баби	22	651. Жовнір ночує коло мерця	37—38
615. Небіщик ломить ковбасу	22	652. Як бідак прийшов до ма-	
616. Як мерлець уставав	22	тку	38—39
617. Небіщик приходить накри-		653. Небіщик гостить брата	39—40
вати жінку	22—23	654. Танець у небіщика	40
618. Мерлець ходить до своєї		655. Мерлець на весілю	40—41
жінки	23	656. Кавалер перебираєть ся за	
619. Пан у саді	23	мерця і жадає грошей	41
620. Мерлець показуєть ся су-		657. Душа йде слідом за тілом	42
сідови	23—24	658. Зарізана дівчина	42—43
621. Переміна мерця	24—25	659. Мерлець напиваєть ся в	
622. Майстер мерлець	25	шинку	43—44
623. Кушнір і мерлець	25		
624. Тісні черевики	25		
625. Пригода з мерцем	25—26		
626. Небіщик Капустиний	26		
627. Мерлець при патролі	26		
628. Жид на окові	27		
629. Колядники і мертвий Жид	27		
630. Подвійний погріб	27		
631. Кіл — небіщикам	27—28		
632. Мерці	28		
633. Мерці на прогульці	28		

X. Покутники.

660. Покутниця в Колінках	45
661. Мама ходить до дитини	45
662. Неспіваний небіщик	46
663. Скунар покутує по смерті	46
664. Газда покутує по смерті	46—47
665. Чоловік домагаєть ся по-	
минок	47
666. Покутник на фігурі і в ко-	
стелі	47—48

стор.

667. Родичі, що загоріли, приходять до сина	48—49
668. Мажир і покутник	49
669. Як тато гримав по хаті	49—50
670. Піп являєть ся по смерті	50—51
671. Піп не дає спокою	51
672. Як піп поділив по смерті гроші	51
673. Як піп ходив по смерті	51—52
674. Мертвий піп відправляє в церкві	52

ХІ. Потопельники й висільники.

675. Потопленник	53
676. Як відратовано потопельничку	53—54
677. Потопельник кунаєть ся	54
678. Потопельник йде по воді	54
679. Потопельник бе по воді	54
680. Гуцул плине сидячи	54—55
681. Потопельник прив'язує худобу	55
682. Про потопельників у Дністрі	55
683. Топельники у Дністрі в Далешеві	56
684. Потопельник на Дністрі у Бівці	56
685. Потопельник і донька муляра	56
686. Потопельник лякає бабу	56
687. Потопельник на поли	57
688. Потопельник мучить жінку	57
689. Потопельник не дає ловити рибу	57—58
690. Жменя потопельникової бороди	58
691. Хлопчина у сіти	58—59
692. Крокодиль у ріці	59
693. Панич топить людей	59
694. Чому утоплених ховають окремо	60
695. Два топельники викрадені в гробів	60
696. Вода не приймає чоловіка	60
697. Кандидат на повісельника	60
698. Повішений пастушок	60—61

стор.

699. Буря через повісельника	61
700. Як газда напудив ся повішеного наймита	61
701. Чоловік ударив собою до повісильниці	61
702. Повісильниця в лісі в Ісакові	61
703. Як жердка йшла	62
704. Страх у виді висільника і лісничого	62
705. Висільник на вербі	62
706. Індик із небіщика	63
707. Висільник — хортом	63
708. Рада, щоби повісильник не ходив	63

ХІІ. Опирі.

709. Коли можна бачити опира	64
710. Опирі	64
711. Як виглядають опирі	64—65
712. Опир має дві душі	65
713. Хто є опир	65
714. Опир ходить по смерті	65
715. Як пізнати опира	65
716. По чім пізнати опира	65
717. Опира пізнаєть ся при смерті	65—66
718. Хлопчик — опир	66
719. Хлопчик-опир збирає росу по поли	66
720. Опир вправляє відьми	66
721. Рада, аби опир не ходив	67
722. Як позбути ся опира	67
723. Підкова в дійниці проти опирів	67
724. Діло — опир	67
725. Опирі у виді білих псів	67
726. Опирі-хлопчики в білих шапках	67—68
727. Гульки опирів	68
728. Як опирі булькотіли	68
729. Як опирі грали	68
730. Як поховати опира, щоби не ходив	68—69
731. Як відкопувано опира	69
732. Опир курить у домовині люльку	69—70
733. Чим опир розгонить хмари	70

	стор.		стор.
734. Чому Кулачківці підупали	70	771. Липини не вільно палити	
735. Опир на кони	70	у два боки	93
736. Опир на стежці	70—71	772. Як пізнати відьму	94
737. Опир у стайні	71	773. Як пізнати опира або	
738. Як опир воював	71—72	відьму	94
739. Вояк і опир	72—73	774. Свячений сир	94
740. Як опирі убили дівчину .	73	775. Як можна пізнати чарів-	
741. Парубок-опир погінає лю-		ницю	94—95
дий	73—74	776. Столець на відьми	95
742. Як злодій уратував газді		777. Як відьми христосують ся	95
жите	74	778. Як дивити ся на відьму .	96
743. Як чорт потинав чоловіка .	74—75	779. Войко показує відьми . .	96
744. Опир та злодій	75—76	780. Відьма цілує у двійниці	
745. Опир воскресує товариша	76	дашок	96
746. Опир у Серафинцях	76—77	781. Цуріг із часником на	
747. Як опир виссав кров із		відьму	96—97
молодої	77	782. Дівчина бере свячений	
748. Опир і п'як	77—78	часник під язик	97
749. Мерцеві перстені	78	783. Чосник на відьми	97
750. Дівка втинає опиреві пальці	78—79	784. Як прикликати відьму . . .	97
751. Піп — опир	79	785. Відьма утікає	97
752. Опир питає Бога за урожай	80—81	786. Відьма перелітає ріку . . .	98
753. Вино з крові	81—82	787. Як призвати відьму	98
754. Як опир ходив на вечерниці	82—84	788. Капля молока на сковороді	98
		789. Капля молока спроваджує	
		відьму	98
		790. Як спровадити відьму . . .	98
		791. Як виглядає чарівниця . . .	98
		792. Хмари йдуть за відьмами . .	99
		793. Відьма родима — негрішна . .	99
		794. Відьми родимі і вчені	99
		795. Що треба робити, щоби	
		стати відьмою	99
		796. Хвіст у відьми	99
		797. Відірваний хвіст	100
		798. Як відкопували відьму . . .	100
		799. Як дитина бігала по шнурі	100—101
		800. На що хрести на дверех	
		у стайні	101
		801. Проти відьми — деготь . . .	101
		802. Чим ловити відьму	101
		803. Як ловити відьму	102
		804. Шнур на відьму	102
		805. Спосіб на відьму	102
		806. Рада на відьму	102
		807. Хто зловить відьму	102
		808. Як Жид зламав відьму . . .	103
		809. Тітчин гречаник	103

XIII. Вовкулаки.

755. Вовкулак обростає волосем	85
756. Кого їсть вовкун	85
757. Вовкун потинає вівці	85
758. Завзятість вовкунів	85—86
759. Вовкун кусає псів	86
760. Вовкуни їдять місяць	86
761. Вовкун зів чоловіка	86
762. Вовкулаки жруть ся	87
763. Як батько підстеріг сина	
вовкуна	87
764. Сорок вовкунів	87—88
765. Звідки беруть ся вовкулаки	88
766. Як молодий став вовкула-	
ком	88—89
767. Москаль привертає вовку-	
лака в чоловіка	90—91
768. Знахар привертає вовкови	
давний вигляд	91—92

XIV. Відьми й чарівниці.

769. По чім пізнати відьму	93
770. Огнище на відьми	93

	стор.		стор.
810. Як відьма убирає ся до корови	103	844. Чарівниця колесом	115
811. Як відьма відбирає молоко і яйці	103—104	845. Як відьма заблудила	115
812. Топка соли у відьми	104	846. Відьма жабою	115
813. Як відьма відбирає молоко	104	847. Відьма перекидаєть ся в жабу	115—116
814. Жаба післана відьмою	104	848. Пімка-відьма	116
815. Де збирають ся відьми	104	849. Відьма кіткою	116
816. Забави відьм	104	850. Як відьма перекинула ся в kota	116—117
817. Як відьми танцювали голі	105	851. Відьма у виді пса	117
818. Сходини відьом та опирів	105	852. Зловлена відьма у виді пса	117
819. Як маляр хотів зробити жінчину відьмою	105—106	853. Відьма перекидаєть ся у свиню і пса	117
820. Відьмині діти	106	854. Відьма утікає собакою	117—118
821. Чи крадуть відьми зірниці	106—107	855. Собака на хрестинах	118
822. Відьмині сиряток	107	856. Чарівниця хортом	118
823. Відьма не трафляє в тіло	107—108	857. Відьма йде за возом	118
824. Зловлена відьма в мішулику	108	858. Відьма з ведром	118—119
825. Відьма в мішулику	108—109	859. Стидлива відьма	119
826. Яких цуцинат не любить відьма	109—110	860. Вітиха — відьма	119
827. Смерть відьми	110	861. Відьма шкодить куром	119
828. Відьма на катафалку	110	862. Відьма бере слід корови	119
829. Відьма і по смерти шкодить	110	863. Відьма краде капустині висадки	120
830. Гадина і відьма	111	864. Відьма посилає жабу до попа	120
831. Як заправляють корову проти відьми	111	865. Відьма посилає дві жаби	120
832. Як забезпечити корову перед відьмою	111	866. Опирі помагають відьмі	120
833. Розпатлана відьма	111	867. Як відьма сама прийшла до хати	121
834. Відьма Іваниха Кваснючка	111—112	868. Відьма на броді	121
835. Відьми до бараболі	112	869. Молоко з воловодів	121
836. Відьма від яєць	112	870. Молоко в уздечках	122
837. Відьма свічкою	112	871. Молоко з обрутенки	122
838. Відьма котить ся клубком	112	872. Ніж у терлиці	122—123
839. Як відьма штовхала дівку	113	873. Молоко з сохи	123
840. Відьма у мішку	113	874. З кожної хижки по пів ляжки	123
841. Дівчина на клинку	113	875. Відьма поперед кіньми	123
842. Відьма у виді обичайки з решета	113—114	876. Відьма водить чоловіка	123—124
843. Спіймане колесо	114—115	877. Як відьма щезла	124
		878. Відьма сопе	124
		879. Як молодиця ходила відьмувати	124—125
		880. Пси роздирають корову відьми	125
		881. Коровя рикає по смерті	125

	стор.		стор.
882. Відьма побита на смерть	125	919. Салдат і відьма	145—149
883. Як чоловік зловив відьму	126	920. Відьми — дякові коханки	149—153
884. Як мужик ловив відьму	126—127		
885. Син викуплює зловлену маму-відьму	127		
886. Як наймит побив газдиню	127		
887. Чарівниця відбирає молоко	127		
888. Ніж у серці відьми	127		
889. Відьма, пробита гральми	128		
890. Як відьма випрошувала ся	128		
891. Як парубок напудив ся відьми	128		
892. Сват бе сваху відьму	128—129		
893. Кума відьма	129		
894. Як гавда побив відьму в мішку	129—130		
895. Як чоловік убив жінку-відьму	130—131		
896. Як син убив матір відьму	131—132		
897. Відьма в тяжи	132		
898. Стріча в комині	132		
899. Чоловік летить за відьмою	132—133		
900. Відьмина масть з під порога	133		
901. Три неділі в дорозі	133		
902. Жовнір і відьма	133—134		
903. Піп із відьмою на балю	134—135		
904. Наймит назначає газдиню відьму	135		
905. Як відьми побили Гуцула	135		
906. Як парубок потяв відьми	135—136		
907. Підкована відьма	136		
908. Як вояк підкував відьму	136—137		
909. Відьма кобилою	137—138		
910. Відьма з Космача	138		
911. Відьма над відьмами	138—139		
912. Жінка опириця	139—140		
913. Про газдиню чарівницю і слугу	140—142		
914. Відьма і Бог	142		
915. Відьма скриває Ісуса перед Іродом	142		
916. Що чекає відьму на тім світі	142—143		
917. Опир і відьма	143—144		
918. Кара божа	144—145		
		XV. Знахарі і чарівники.	
		921. Лиха година	154—155
		922. Котяча кістка	155
		923. Чіпки	155
		924. Кілки	155—156
		925. Чоловік добрий на руку	156
		926. Гніздо птаха ремеза	156
		927. Закрутка	156
		928. Закрутка стріляє в печи	156
		929. Отець Мигрофан	157
		930. Зіле, що отвирає замки	157
		931. Зіле до отворяня замків	157
		932. Скочаний жовнір зникає в вязниці	157
		933. Свічка з людського товщу	157
		934. Свічка з панського трупа	158
		935. Що шкодить на молоко	158
		936. Молоко пече	158
		937. Корова в першим телятем	158
		938. Чудо Козми і Дамяна	158
		939. Смалець із гадини	159
		940. Вуж до бжіл і до корови	159
		941. Як вуж хотів ссати корову	159
		942. Гадя в хаті	159
		943. Юшка з вареної гадини уздоровляє сліпого	159—160
		944. Ліки на очи	160
		945. Поміч на очи	160
		946. Чоловік із поганими очима	160
		947. Не добрий на перехід	161
		948. Гитмавіт	161
		949. Вроки	161
		950. Наврочений косар	161
		951. Лік на вроки	161
		952. Знахар виратовує дівку	162
		953. Десять літ хора	162
		954. Поміч зі святого вечера	162—163
		955. Сорочка у бальника	163
		956. Горня на череві	163
		957. Як лічити ячмінь	164
		958. Лік проти бранки	164
		959. Лік на дане	164
		960. Рада на любов	164

	стор.		стор.
961. Грабельки до жінок, худоби, коний	164—165	999. Не помогли штани . . .	178
962. Як розлучити молодят	165	1000. Як баба причарувала жениха	178
963. Як попеувати жите молодятам ?	165	1001. Коханок літає у сні до коханки	178—179
964. Вмовлена слабість	165—166	1002. Парубок під землю	179
965. Коли хорий буде жити	166	1003. Як баба спровадила дівчину	179
966. Як попаді зуби висипали ся	166	1004. Змій у ворожки	179—180
967. Три роки в постелі	166—167	1005. Як жінка мала прийти до дітей	180
968. Земля в гробів	167	1006. Ворожка Бекетчиха	180—182
969. Віра уздоровлює	167—168	1007. Ворожка відгадує злодія в карт	182
970. Хлопці в склянці	168—169	1008. Злобна ворожка	182—183
971. Невгадлива ворожка	169—170	1009. Корова гроті зіла	183—184
972. Як ворожит уздоровив дівчину	170	1010. Ворожка черпає знанє в чорта	184—185
973. Безрадні ліки	170	1011. Жінка підливає жінку	185
974. Козак здержує дбш	170—171	1012. Чим підливають	185
975. Як радили давно на посуху	171	1013. Причина недуги	185
976. Ворожка в Підвербець	171	1014. Цвіт папороти	186
977. Рада ворожки, щоби ліпше поводило ся	171	1015. Планетники	186
978. Ворожка радить перенести стаїню	171	1016. Знахар — пів хлоп, пів жінки	186
979. Як газді не вела ся худоба	172	1017. Як знахар передає свою науку	186—187
980. Нечистий у виді пса	172	1018. Як чорти рознесли парня	187
981. Ворожка вгадує смерть жінки	172—173	1019. Чоловік, що хотів бути знахором	188
982. Із пирогів град	173	1020. Кандидат на знахаря	188—190
983. Злобна яритниця	173	1021. Стрільба від злого духа	190
984. Ворожба солею	173—174	1022. Стрілець замовляє звірину	190—191
985. Сушена голова щура	174	1023. Стрілець не дозволяє бити звірину	191
986. Ворожка Дунїка	174	1024. Стрілець — знахар	191—192
987. Ящірки в ковбасі	174	1025. Стрілець-знахар із Колінок	192
988. Мука в сушеної ящірки	174—175	1026. Гуцул згадує, що дома діє оя	192
989. Сушені ящірачі яйця	175	1027. Гуцул килає з землі кілок у дірку в бани	192
990. Як парубок ригав ящірками	175	1028. Пан і майстер мають чортів	192—193
991. Парубок ригає ящірками	175	1029. Як майстер заложує будинок	193
992. Порошок з яєць ящірки	176		
993. Ящірки в попаді	176		
994. Два цєбрики ящірок	176—177		
995. Жаба на сковороді	177		
996. Чари краканом	177		
997. Циганка ворожка	177—178		
998. Як Циганка ворожила	178		

	стор.		стор.
1030. Родина дуріє в новій хаті	193—194	1064. Швидкий челядник	204—205
1031. Майстер — знахар	194	1065. Як дячок умер із переляку	205
1032. Дудар має чорта	194	1066. Тяжка смерть	205—208
1033. Музика — чарівник	194—195	1067. Чудесні лікарі	208
1034. Два музики — чарівники	195	1068. Знахар відводить очи	208—213
1035. Як знахар замовив скрипку	195	1069. В чім буває щастє	213—218
1036. Чарівник і гончар	195—196	XVI. Хмарники.	
1037. Як кобила на церкву їхала	196	1070. Палиця від хмар	219
1038. Знахар на Дихтинці	196	1071. Прут до відгонюваня хмар	219
1039. Вояк — знахар	196—197	1072. Дзвін у Підвербцях	219
1040. Подорожний знахар	197	1073. Градобур	220
1041. Лісничий промовляє від гадюк	197	1074. Хмарник пізнає по звіддах	220
1042. Чоловік їсть вужа	197	1075. Хмарники природжені і вчені	220
1043. До ворожбита в справі процесу	197	1076. Незручний градобур	220
1044. Молодий ворожбит	198	1077. Фірман — хмарник	220—221
1045. Кума поїдає кури	198	1078. Град у дуброві	221
1046. Знахар посилає гадину на черешню	198	1079. Хмарник у Семаківцях	221—222
1047. Зачарована горівка	198	1080. Град пищить війтове поле	222
1048. Гуцул добуває горівку з кіпця	198—199	1081. Хмарник у Голоскові	222—223
1049. Замість молока кров	199	1082. Піп — хмарник	223
1050. Гуцул добуває молока ножиком	199—200	1083. Польський кзьондз відвертає хмару	223
1051. Клопоти з коровами	200—201	1084. Два хмарники	223—224
1052. Знахар Комісарюк з Обертана	201—202	1085. Град не бе всюди	224
1053. Знахар у Петрашах	202	1086. Чорти і грішникиносять град міхами	224
1054. Чарівник посилає миши	202	XVII. Інклюзники.	
1055. Знахар посилає миши	202	1087. Як робить ся інклюз	225
1056. Мельник карає злодія шурами	202	1088. Які гроші тягне інклюз	225
1057. Знахар перевозить шури	202—203	1089. Як дістати інклюза	225
1058. Млинський камінь сунеть ся за дідом	203	1090. Як Жидівка надавала інклюзи	225—226
1059. Знахар із Поточиск	203	1091. Як пізнати і зловити інклюза	226
1060. Мельник метить ся мишами	203—204	1092. Інклюз зроблений нешкідливим	226
1061. Чоловік ссилає на пана вуши	204	1093. Інклюз із хрестиком	226—227
1062. Знахар посилає жабу	204	1094. Інклюз в Олієві	227
1063. Як ворожбит прикликав чарівниці	204	1095. Як чоловік знайшов інклюза	227

	стор.		стор.
1096. Рада, щоб інклюд не тягав гроші	227	1127. Ямка на місці скарбу	236
1097. Інклюз притягає гроші	227	1128. Чорт у виді пса стереже скарбу	236—237
1098. Інклюз тагне гроші з ременя	227—228	1129. Білий кінь на місці грошей	237
1099. Намість грошей — два дурні гроші	228	1130. Гроші викидають феник	237
1100. Як гроші зникли	228	1131. Скарб у бзвині	237
1101. Гроші утікають	228	1132. Жінка видить на Великдень горючі гроші	237
1102. Інклюз утікає з кулака	228	1133. Замість жита — скарб	237—238
1103. Інклюз утікає з ременя	229	1134. Гроші у виді когута	238
1104. Інклюз в лейбуку	229	1135. Ванячки з золотом	238
1105. Старший інклюз	229	1136. Закляті гроші	238—239
1106. Чоловік кидає інклюдза багатом	229	1137. Чоловік кидає черевик на гроші	239
1107. Інклюз котить ся дорогою в Далешеві	229—230	1138. Гроші за хатою	239
1108. Перстень — інклюзом	230	1139. Скарб, викопаний в Чернелиці	239—240
1109. Двадцять крейцарів інклюдом	230	1140. Три копають гроші	240
1110. Чоловік віддає гроші, притягнені інклюзом	230—231	1141. Чорт каже віднести викопані гроші	241
1111. Інклюз тягне гроші з замкненого стола	231	1142. Родина вмирає через гроші	241
XVIII. Закопані скарби.			
1112. Як горять гроші	232	1143. Гроші ходять попід вікна	241
1113. Як горять гроші і коли	232	1144. Гроші у виді кози	241—242
1114. Коли горять гроші	232	1145. Скарб свиче	242
1115. Скарб жадає жертви	232—233	1146. Скарб у пасіці	242
1116. Могильні скарби	233	1147. Страх кидає мішок золота в поду	243
1117. Цвіт папороти	233—234	1148. Запрошений скарб	243
1118. Що робити, як гроші горять	234	1149. Хлоп ошукує чорта	243—244
1119. Скарб треба перехрестити	234	1150. Як чорт дав бідному гроші	244
1120. Як можна взяти закопані гроші	235	1151. Дідько пильнує грошей	244
1121. Хто може взяти закопані гроші	235	1152. Заклятий льох	245
1122. Як чоловік дістав гроші, що горіли	235	1153. Чорт не дає грошей, доки не виповнено умови	245
1123. Чупер виратовує чоловіка	235—236	1154. Син вигребує закладі батьком гроші	245—246
1124. Гроші проти хати	236	1155. Чорт приносить закладі гроші	246
1125. Горючі гроші	236	1156. Бідний дістає закладі гроші	246—247
1126. Виорані гроші	236	1157. Чорт приносить закладі гроші в кітлі	247—248
		1158. Гроші добуті рукою небіщика	248

	стор.		стор.
1159. Склеп ві скарбом і чортами	248—249	1169. Скарб у млині	252
1160. Скарб відриває руку	249	1170. Божевільний через скарби	253
1161. Чорти возами гроші возять	249	1171. Смерть через викопані гроші	254
1162. Боїть ся, як чорт ладану	249—250	1172. Скарбів не можна назад закопувати	254
1163. Віда через гроші	250		
1164. Підкинені гроші	250—251	Д о д а т о к.	
1165. Скарб у рові	251	1173. Чорт у хмарах	254—255
1166. Скарби з турецьких часів	251	1174. Домовик не дозволяє на потемки годувати дитини	255
1167. Скарб у Чернелицькім замку	251	1175. Відьма заставляє дівку їсти здохлу собаку	255—256
1168. Комора в Мокрині	252		
Паралелі			257—270
Бібліографія			261—270
Друкарська похибка			270
Зміст			271—280